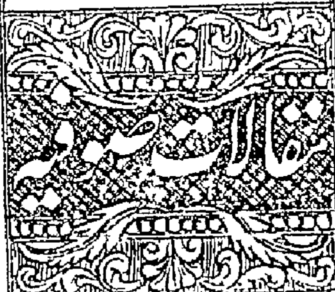
اب تشنگان آب وصال ربانی و دل سوختگان آتش عشق یزدانی را
مژده باد که تذکرۂ سروران [illegible] و برگزیدگان بارگاه کبریا [illegible] مسمی

که مشتمل [illegible] از [illegible] تذکرة الاولیا و لمحات رشحات [illegible]
علوی [illegible] حضرت شاه تراب علی صاحب کاکوروی [illegible]

در مطبع نامی منشی نولکشور واقع لکھنؤ بحلیۂ طبع پوشید

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد حمد خدائی که از نوع بشر انبیا را برگزیده و اولیا را متلع الشان گردانید و پس
از نعت رسولی که بکمال محبوبیت بدرجهٔ خاتم النبوة رسید و در دنیا و عقبی هادی عنهان
و شفیع عاصیان گردید میگوید فقیر رهی بندهٔ درگاه باسطی تراب علی ولد حضرت
قدوة العارفین والکاملین زبدة المحققین والموحدین کالشیخ الاکبر ملقب بالغیب
بصاحب السر شاه محمد کاظم قلندر العلوی قدس الله سرة الانور که این
مختصریست مشتمل بر اقوال بزرگان دین و کلام اولیای پیشین مستنبط از کتاب
تذکرة الاولیا و نفحات و رشحات وغیره که اکثر از آن در ابتدای حال حضرت
قبله گاهی و کعبه کماهی موصوف از تذکرة الاولیا برای تعلیم مریدان و تلقین طالبان
برچیده بودند چنانچه از اول کتاب تا آخر قول منصور حلاج بعینه و بتمامه همانست و
از قول ابو الحسن خرقانی تا آخر کتاب استخراج کردهٔ این خاکپای درویشانست که بعد
وفات حضرت والدی مرحوم اتفاق افتاد بمقالات الصوفیه نام نهاده امید از

خواستگان و فائدہ یابندگان آنست کہ از دل جناب حضرت صاحب قدس سرہ لفاتحہ یاد دارند بعدہ بنام فقیر دست دعا بردارند تا فیضیاب و داخل ثواب شوند

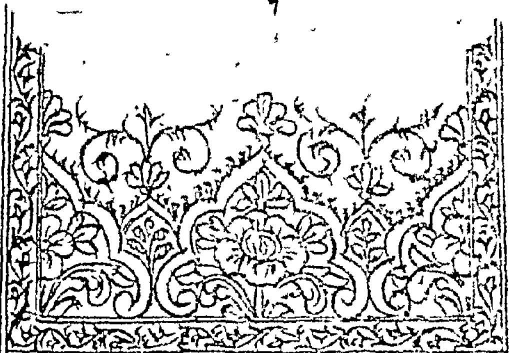
حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ

اویس قرنی رحمۃ اللہ علیہ حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ مالک دینار رحمۃ اللہ علیہ محمد واسع رحمۃ اللہ علیہ حبیب عجمی رحمۃ اللہ علیہ ابو حازم مکی رحمۃ اللہ علیہ عتبہ بن الغلام رحمۃ اللہ علیہ رابعہ بصری رحمۃ اللہ علیہا فضیل بن عیاض رحمۃ اللہ علیہ ابراہیم ادہم رحمۃ اللہ علیہ بشر حافی رحمۃ اللہ علیہ ذوالنون مصری رحمۃ اللہ علیہ بایزید بسطامی رحمۃ اللہ علیہ سفیان ثوری رحمۃ اللہ علیہ شقیق بلخی رحمۃ اللہ علیہ احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ داؤد طائی رحمۃ اللہ علیہ حارث محاسبی رحمۃ اللہ علیہ ابو سلیمان دارانی رحمۃ اللہ علیہ حاتم اصم رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ تستری رحمۃ اللہ علیہ معروف کرخی رحمۃ اللہ علیہ سری سقطی رحمۃ اللہ علیہ فتح موصلی رحمۃ اللہ علیہ احمد خوارزمی رحمۃ اللہ علیہ احمد خضرویہ رحمۃ اللہ علیہ ابو تراب نخشبی رحمۃ اللہ علیہ یحییٰ معاذ رازی رحمۃ اللہ علیہ شاہ شجاع کرمانی رحمۃ اللہ علیہ یوسف ابن الحسین رحمۃ اللہ علیہ ابو حفص حداد رحمۃ اللہ علیہ حمدون قصار رحمۃ اللہ علیہ منصور عمار رحمۃ اللہ علیہ احمد عاصم انطاکی رحمۃ اللہ علیہ عبدالرحمن حسین رحمۃ اللہ علیہ جنید بغدادی رحمۃ اللہ علیہ عمرو ابن عثمان مکی رحمۃ اللہ علیہ ابو سعید خراز رحمۃ اللہ علیہ ابوالحسن نوری رحمۃ اللہ علیہ ابو عثمان حیری رحمۃ اللہ علیہ ابو محمد رویم رحمۃ اللہ علیہ خواجہ ابن عطا رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ بن الجلا رحمۃ اللہ علیہ ابراہیم بن داؤد رقی رحمۃ اللہ علیہ یوسف اسباط رحمۃ اللہ علیہ ابو یعقوب نہرجوری رحمۃ اللہ علیہ سمنون محب رحمۃ اللہ علیہ

ابو حمزہ ترکش رحمۃ اللہ علیہ ابو عبداللہ محمد بن الفضل رحمۃ اللہ علیہ ابو الحسین
بوشنگی رحمۃ اللہ علیہ محمد بن علی حکیم ترمذی رحمۃ اللہ علیہ خواجہ ابوبکر وراق رحمۃ
اللہ علیہ عبداللہ منازل رحمۃ اللہ علیہ ابو علی سہل اصفہانی رحمۃ اللہ علیہ ابو الخیر
نساج رحمۃ اللہ علیہ ابو الخیر اقطع رحمۃ اللہ علیہ ابو حمزہ خراسانی رحمۃ اللہ علیہ
احمد بن مسروق رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ بردعی رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ مغربی رحمۃ اللہ
علیہ ابو علی جرجانی رحمۃ اللہ علیہ ابوبکر کتانی رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ خفیف رحمۃ
اللہ علیہ خواجہ ابو محمد جریری رحمۃ اللہ علیہ حسین منصور حلاج رحمۃ اللہ علیہ خواجہ
عبداللہ مبارک رحمۃ اللہ علیہ امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ محمد سماک رحمۃ اللہ علیہ
ابو الحسن خرقانی رحمۃ اللہ علیہ ابو سعید ابو الخیر رحمۃ اللہ علیہ ابراہیم خواص رحمۃ
اللہ علیہ ابراہیم شیبانی رحمۃ اللہ علیہ ابو بکر طستانی رحمۃ اللہ علیہ ابو حمزہ بغدادی
رحمۃ اللہ علیہ ابو عمر نجید رحمۃ اللہ علیہ خواجہ ممشاد دینوری رحمۃ اللہ علیہ ابو الحسن
الصائغ رحمۃ اللہ علیہ ابو بکر واسطی رحمۃ اللہ علیہ ابو بکر شبلی رحمۃ اللہ علیہ
ابو علی ثقفی رحمۃ اللہ علیہ ابو جعفر خالدی رحمۃ اللہ علیہ ابو علی رودباری رحمۃ اللہ
علیہ ابو الحسن حصری رحمۃ اللہ علیہ خواجہ اسحق کازرونی رحمۃ اللہ علیہ خواجہ ابو عثمان
یساری رحمۃ اللہ ابو عثمان مغربی رحمۃ اللہ علیہ ابو القاسم نصر آبادی رحمۃ اللہ علیہ
ابو العباس نہاوندی رحمۃ اللہ علیہ ابو نصر سراج رحمۃ اللہ علیہ ابو القاسم
قصار رحمۃ اللہ علیہ ابو الفضل حسن رحمۃ اللہ علیہ ابو علی دقاق رحمۃ اللہ علیہ
ابو عبداللہ الحصری رحمۃ اللہ علیہ ابو محمد الراسی رحمۃ اللہ علیہ ابو القاسم مصری
رحمۃ اللہ علیہ ابو الحسین شیروانی ضمر رحمۃ اللہ علیہ ابو عبداللہ نجار ہروی رحمۃ اللہ علیہ

ابوبکر بن عبداللہ الطوسی النساج رحمۃ اللہ علیہ حجۃ الاسلام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ
شیخ احمد غزالی برادر حجۃ الاسلام رحمۃ اللہ علیہ خواجہ عبدالخالق غجدوانی رحمۃ اللہ
علیہ خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ سرہ خواجہ بہاؤالدین نقشبند قدس اللہ سرہ
خواجہ محمد پارسا قدس اللہ سرہ مولانا عارف دیوگری رحمۃ اللہ علیہ خواجہ علاؤالدین
عطار رحمۃ اللہ علیہ خواجہ حسن عطار رحمۃ اللہ علیہ خواجہ عبداللہ امامی رحمۃ اللہ
علیہ مولانا سعدالدین کاشغری رحمۃ اللہ علیہ مولوی عبدالرحمن جامی قدس سرہ
مولانا عبدالغفور قدس اللہ سرہ العزیز مولانا علاؤالدین آبیری قدس سرہ مولانا
شمس الدین محمد روجی رحمہ اللہ شیخ عمر باغستانی قدس اللہ سرہ العزیز شیخ شادند
طہور قدس اللہ سرہ خواجہ ابراہیم شاشی رحمۃ اللہ علیہ حضرت شیخ حبیب اللہ احرار
رحمۃ اللہ علیہ عبداللہ یمانی رحمۃ اللہ علیہ ابو عبداللہ و منہ شیخ رکن الدین علاؤالدولہ
سمنانی رحمۃ اللہ علیہ مولانا جلال الدین رومی رحمۃ اللہ علیہ مولانا شمس تبریز رحمۃ
اللہ علیہ مولانا سلطان الدین رحمۃ اللہ علیہ خواجہ شمس الدین محمد کوسوی رحمۃ اللہ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم والصلوة علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین کلمات
چند از سخنان اهل طریقت که در کتاب تذکرة الاولیا مذکور بود برداشتم شاید اگر توفیق
موافق شود وبه پایه سخن آن عمل رست دهد بسنده است مارا در دنیا وآخرت امام جعفر صادق
رضی الله عنه فرمود که هر که گوید خدا تعالی بر چیزیست یا در چیزیست یا از چیزیست او
کافر گردد و گفت معصیتی که بنده را بحق نزدیک گرداند اول آن ترس بود وآخر آن عذر
وهر طاعتی که اول آن امن بود وآخر آن عجب بود آن طاعت بنده را از خدا تعالی دور میکند
زیرا که مطیع با عجب عاصی بود وعاصی با عذر مطیع پرسیدند درویش صابر فاضلتر یا توانگر شاکر
گفت درویش صابر که توانگر را دل بکیسه بود و درویش را با خدا ودر معنی آیه یختص برحمته
من یشاء فرمود خاصه گرداند برحمت خود هر که را خواهد و واسطه و علل از میان برداشته تا
دانند که عطای محض است و فرمود مومن آنست که ایستاده است بانفس خویش و عارف آنست
که ایستاده است با خداوند خویش والهام از اوصاف مقبولان است وباستدلال شناختن

کسے الهام بود علامت راندگان است و گفت که خدا در بنده نهان تر است از رفتن
مورچه بر سنگ سیاه در شب تاریک و عشق صفات الهی است نه مذموم است نه محمود و سر
سالکان را آنگاه مسلم العشق شد که رقم دیوانگی بر او کشیدند و گفت از صحبت پنج کس حذر کنید
یکی از دروغ گوی که همیشه با وی در غرور باشی دوم احمق که آن وقت که سود تو خواهد
زیان تو بود و نداند سوم بخیل که بهترین وقت از تو ببرد چهارم بد دل که وقت حاجت
ترا ضائع گرداند پنجم فاسق که به یک لقمه بفروشد و کمتر از یک لقمه گفتند کمتر از لقمه
چیست گفت طمع و گفت حق تعالی را در دنیا بهشت است و دوزخ بهشت عافیت
است و دوزخ بلا و عافیت آن است که کار خود بخدا باز گذارد و بلا آنکه کار خدا بنفس خود
گذارد اویس قرنی رحمة الله علیه فرمود علیک بقلبک یعنی بر تو باد که دل حاضر
داری تا غیر در و نیاید و گفت سه چیز است هر که دوست دارد دوزخ بدو نزدیکتر یکی طعام
خوش خوردن دوم لباس نیکو پوشیدن سوم با توانگران نشستن و گفت ممنوع در نماز
آن است که اگر تیر ها در پهلوش زنند او را خبر نباشد هرم بن حیان از وی وصیت خواست
فرمود مرگ را زیر بالین دار چون بخسبی و پیش چشم دار چون برخیزی و در خردی گناه منگر
بزرگی او نگر که در وی عاصی میشوی و تو راه اهل صلاح پیش گیر و چون بر قوم خود باز آئی
پند دهی و صحبت از خلق باز گیر و فاروق از وی وصیت خواست فرمود خدا را می شناسی
گفت می شناسم گفت بجز خدا دیگر را نشناسی تمام گفت زیادت کن گفت خدا ترا
میداند گفت دانم گفت اگر بجز خدا کسی دیگر نداند ترا حسن بصری رحمة الله علیه از وے
پرسیدند که مسلمانی چیست و مسلمان کیست گفت مسلمانی در کتابها و مسلمانان در گورستانهاست
بلکه صحابه را که رضی الله عنهم سوال کردند که اصل دین چیست گفت ورع گفتند

آنکه ورع را تباه کند چیست گفت طمع گفتند کسی میگوید که خلق را دعوت کنید تا
خود را اول پاک نکنید گفت شیطان در آرزوی این است مگر این کلمه بر دل کند
تا در امر معروف و نهی منکر بسته آید وقتی ابوسعید حیره را نصیحت کرد که سه کار مکن یکی
قدم بر بساط سلاطین منه اگرچه همه محض شفقت باشد بر خلق دوم با هیچ زن بخلوت
منشین اگرچه رابعه عدویه باشد و تو او را کتاب خدا آموزی سوم آنکه گوش خود را
عاریت مده مزامیر را اگرچه درجه مردان مرد داری مالک دینار گفت پرسیدم
که عقوبت عالم چه باشد گفت مردن دل گفتم مردن دل چه بود گفت حب دنیا
اعرابی آمد و از صبر سوال کرد فرمود که صبر بر دو نوع است یکی بر بلا دوم برانچه
که نهی کرده است حق سبحانه تعالی چنانچه حق صبر بود بیان کرد اعرابی گفت ندیدم
از تو صابرتر و زاهدتر فرمود ای عزیز صبر من جمله جزع است و زهد من همه
میل است گفت معنی این سخن بگو که اعتقادم مشوش کردی فرمود صبر در بلا یا در طاعات
ناطق است بر ترس من از آتش دوزخ این عین جزع بود و زهد من در دنیا
رغبت است باخرت این عین نصیب طلب است صبر آنکس قوی است که نصیب
خود از میان بردارد تا صبرش همه حق را بود نه ایمنی از دوزخ و زهدش حق را نه برای بهشت
و این علامت اخلاص بود و گفت مقدار علمی باید نافع و عمل کامل و اخلاص باید و
قناعتی مشبع و صبری بادی و چون این هر سه آمد از ان پس ندانم تا با کی و چه کنند و گفت
گوسفند از آدمی آگاه تر است که بانگ شبان او را از چرا کردن باز دارد و آدمی را
سخن خدا از مراد خوردن باز ندارد و گفت همنشینی با بدان مرد را به گمان کند به
نیکان گفت اگر کسی مرا بخیر خوردن خواند دوست دارم که بطلب دنیا خواند گفت

معرفت آنست که یک ذره خصومت در خود نیابی گفت فکرت آینه ایست که حسنات و سیئات ترا بتو
نماید و گفت هر سخن که نه از سر حکمت بود همه آفت است و هر خاموشی که نه از فکرت است همه غفلت و
سهو است و هر نظر که نه از عبرت است همه لهو و زلت است گفت در توریت است هر که قناعت کرد بی نیاز شد
چون عزلت گرفت از خلق سلامت یافت و چون شهوت را زیر پای آورد آزاد شد و چون از حسد دست
بداشت مودت و مروت ظاهر شد و چون روزی چند صبر کرد برخورداری جاوید یافت و گفت پیوسته
اهل دل بخاموشی معاودت کنند تا وقتیکه دلهای ایشان در نطق آید بعده بزبان جسارت کنند
و گفت ورع را سه مقام است یکی آنکه بنده سخن گوید مگر بحق خواه در خشم باشد خواه راضی دوم
آنکه اعضای خویش نگاهدارد از هر چه خشم خدا بود در آن سوم آنکه قصد او در چیزی
باشد که خدای تعالی بدان راضی بود و گفت ذره از ورع به از هزار مثقال نماز و روزه و فاضلترین
اعمال فکر است و ورع و گفت اگر بدانستمی که در من نفاقی نیست خود را دوست تر میداشتمی
از هر چه در روی زمین است گفت اختلاف ظاهر و باطن و دل و زبان از
نفاق است و هیچ مومن نبوده از گذشتگان و نخواهد بود از آینده گان الا بر خود
می لرزد که نباید که منافق باشم و مومن آهسته و ساکن بود حاطب اللیل نبود که هر چه
تواند بکند و هر چه بر زبان آید بگوید و گفت کس را غیبت نبود صاحب هوا را و فاسق معلن را
و ظالم را و در کفارت غیبت بسند بود این استغفار استغفر الله الذی لا اله الا هو العفو الغفور
اگرچه بحل نخواهد و گفت مسکین آدمی راضی است بسرائی که حلال آنرا حساب بود
و حرام آنرا عذاب زیرک آنست که دنیا را خراب کرده آخرت را بنیاد نهد و نادان برعکس
و حق تعالی بیامرزد قومی را که دنیا نزد ایشان ودیعت بود و هر که خدا را شناخت
او را دوست دارد و هر که دنیا را شناخت او را دشمن دارد و گفت کسانی که پیش از شما بودند

بسیار ساختی که کار ترا او کی خانه تا بر هی گفت اگر منادی کنند که بدترین خلق کیست هیچکس
نگوید مگر من زنی وی را گفت ای مرائی جواب داد که بیست سال است که هیچکس
مرا بنام خود نخوانده الا تو نیک دانستی که من کیستم گویند سالها شده بود که مالک
نان خشک خوردی و روزه بدان افطار کردی وقتی آرزوی گوشت آمد
بخرید و کناره شد و تنها بلوئید و آن را بدرویشان داد و گفت ای نفس پیش ازین
تو نرسد گفت ندانم که چه معنی است گویند که هر که چهل روز گوشت نخورد عقل او کم شود
من بیست سال نخورده ام و عقل من هر روز زیاده است محمد واسع رحمة الله علیه
گفت خنک کسی که بامداد گرسنه خیزد و شب گرسنه خسپد و بدان حال از خدا راضی بود
روزی مالک دینار را گفت نگاه داشتن زبان بر خلق سخت تر است از نگاه داشتن
درهم و دینار یکروز جامه صوف پوشیده بود بزرگی پرسید چرا صوف پوشیدی
خاموش شد گفت چرا جواب ندهی گفت اگر گویم از زهد خود ثنا گفته باشم و اگر گویم
از درویشی از خدای تعالی بر خود گله کرده باشم یکی پرسید چگونه گفت چگونه باشد کسی که عمرش
میکاهد و گناهش می افزاید و در معرفت چنان بود که گفت ما رایت شیئا
الا رأیت الله فیه گفتند خدای را میشناسی خاموش شد و سر بیفکند پس گفت هر که
او را شناخت سخنش اندک شد و تحیرش دائم و گفت صادق نبود هرگز کسیکه امید
وی با بیم وی برابر نبود یعنی خوف و رجایش برابر بود تا مؤمن حقیقی بود حبیب عجمی
رحمة الله علیه گفت الهی هر که با تو سرخوش نیست هرگز سرخوش مباد و هر که چشمش بتو
روشن نیست هرگز چشمش روشن مباد و هر که با تو انس نیست با هیچکس انسش مباد
پرسیدند که رضا در چیست گفت در دلی که در وی غبار نفاق نبود ابو حازم مکی

رحمة الله علیه گفت در دنیا هیچ چیز نیست که بدان شاد شوی که نه در زیر آن چیزی
هست که بدان غمگین شوی که شادی در دنیا نیافریده است تا اندک دنیا ترا
مشغول کند از بسیار آخرت گفت همه در دو چیزست یکی مراست و دوم دیگر راست
آنکه مراست اگر بگریزم بسوی من آید و آنکه مرا نیست بجهد من بمن نرسد یکی گفت
حال تو چیست گفت رضای خداوند گفت تو در روزگاری افتاده که بقبول
از فعل راضی شده و بعلم از عمل خرسند پس در میان بدترین مردان بود حبیب العجمی
رحمة الله علیه درهفته یکبار خوردی و گفتی از کرامات این شهر میپندارم که درهفته زیادت
از یکبار بتو غذا باید گفت در ابتدا جمعی مهمان من آمده بودند ماهی برای ایشان
پخته بودم از دیوار همسایه کلوخی باز کردم تا دست بدان بشویند هر وقت که آنجا
رسم از خدا است چندین عرق میچکد که بیک پیراهن در هوای سرد ایستاده ام
اگرچه چند بار بحل خواستم رابعه بصری رحمة الله علیها را پرسیدند که حضرت عزت را دوست
داری گفت دارم گفتند شیطان را دشمن داری گفت از دوستی رحمان با عداوت
شیطان چه کار لیکن رسول علیه السلام را بخواب دیدم گفت ای رابعه مرا دوست داری
گفتم یا رسول الله که باشد که ترا دوست ندارد اما محبت حق چنان فرو گرفته است که
دوستی و دشمنی غیر او در دلم نمانده گفتند بنده کی راضی شود گفت آنگاه که از محنت شاکر
بود چنانچه از نعمت گفت استغفار بزبان کار دروغ زنان است اگر ما توبه کنیم بتوبه دیگر
محتاج باشیم فضیل عیاض رحمة الله علیه گفت اگر توانید جای ساکن شوید
که کسی شما را نه بیند و منت عظیم از کسی قبول کنم که بگذرد و بمن سلام نکند و چون
بیمار شوم بعیادت من نیاید و گفت هر کرا از تنهائی وحشت بود و بخلق انس گرد

از ریاست دور بود و هر که سخن از عمل خود گوید علمش اندک شود و گر آنچه نه او را بکار
آید و چون حق تعالی بنده را دوست دارد اندوهش بسیار دهد و چون دشمن دارد
دنیا بر وی فراخ کند و گفت هر چیزی را زکوة است و زکوة عقل اندوه طویل است و
هر که از حق تعالی ترسد زبان وی گنگ بود و نیز همه چیز از وی ترسد و هر که نترسد
از همه چیز ترسد و خوف ابتدا علم بود چنانکه عجب است که در بهشت بگریند عجب تر آنکه
در دنیا بخندند و گفت چنانکه شما از مردار ننگ دارید اگر همه دنیا بحلال و بی حساب بمن
دهند ننگ دارم و گفت هر که خود را قیمتی داند او را از تواضع نصیبی نیست و
هر که با برادر خود دوستی نماید و در دل دشمنی دارد خدا او را لعنت کند و کور و کر
گرداند و گفت اصل زهد راضی بودن است از حق تعالی بهر چه کند و گفت فتوت
درگذشتن است از برادران و توکل آنست که بغیر خدای امید و بیم ندارد و متوکل آن بود
که خدای را در هر چه کند متهم ندارد و شکایت نکند و گفت هر که بر ستوری لعنت کند ستور
گوید آمین لعنت بر آنکه در خدای عز و جل عاصی تر است لعنت بر وی باد و گفت دو خصلت
دل را فاسد میکند بسیار خوردن و بسیار خفتن و گفت شرم گرفت از بسکه بهر زمین نگریستم
و در سی روز بچهار میش نمی رفتم پرسیدند که اصل دین چیست گفت عقل و اصل عقل علم
و اصل علم صبر و گفت هر که ریاست جست خواری جست و تنهائی بسیار به زهد بهتر است
یا تنها گفت رضا گفت روزی عبدالله مبارک را دیدم که پیش من می آمد گفتم
باز گرد ای آنکه مستی سخن برکنی تا ای من بر تو نمایم گفت روزی فرزند را در کنار گرفتم
گفت ای پدر مرا دوست داری گفتم دارم گفت خدای را دوست داری گفتم دارم گفت
چند دل داری گفتم یک گفت در یک دل دو دوستی در گنجد دانستم که سخن از کجاست

کودکی را بینداختم و بحق مشغول شدم هارون رشید از وی وصیت خواست گفت
پیران را بجای پدر خود و جوانان را بجای برادران و کودکان را بجای فرزندان و زنان را
بجای مادر خود دان گفت زیادت کن گفت بترس از خدا و جواب او را هوشیار باش
که در روز قیامت از یک یک مسلمان باز پرسند هارون از گریه بیهوش شد ابراهیم بن
ادهم رحمة الله علیه فرمود هر که دل خود در سه موضع حاضر نیابد نشان آنست که در نعمت
بروی بسته اند یکی در وقت خواندن قرآن دوم در وقت نماز سوم در وقت ذکر
و علامت عارف آنست که بیشتر خاطر او در تفکر باشد و در عبرت و در بیشتر طریق هیچ چیز
سخت تر مارا از مفارقت کتاب نبود که فرمود که مطالعه مکن وگفت هر که نپرداخت خلق
فریفته شد حقیر همت است بشر حافی رحمة الله علیه گفت سخت ترین کارها سه است
بوقت تنگی سخاوت و ورع در خلوت و سخن گفتن پیش کسیکه از وی ترسی وگفت
سلام با بنا ر دنیا مکنید وگفت هرگاه که دست بطعام شبهه دراز میکردم انگشت من
ایستاده می ماند لقمه گرفتن نمی توانستم وگفت هر که عمل برای خدا کند او را وحشتی
پیش آید از خلق ذوالنون مصری رحمة الله علیه فرمود حکمت در معده که
پر از طعام است قرار نگیرد وگفت دوستی کن باکسیکه تغیر تو تغیر نگردد وگفت علامت
محبت خدا آنست که تابع حبیب خدا باشی در اخلاق و افعال و امر و سنن
وگفت صحبت مدار با خدا جز بموافقت و با خلق جز بناصحت و با نفس جز
بمخالفت وگفت حق تعالی عزیز نکند بنده را بعزتی عزیزتر از آنکه بوی نماید خواری
نفس و ذلیل نکند ذلیلتر از آنکه محجوب کند او را تا ذل نفس ببیند وگفت اگر با خلق انس
داری طمع مدار که با خدا انس بود وگفت زنهار از معرفت مدعی نباشی کذاب باشی

نشست با ایشان از وی پرسیدند گفت عارف بیننده بود بی علم و بی یقین و بی خبر
و بی مشاهده و بی کشف و بی حجاب ایشان ایشان نباشند گردش ایشان بگردانیدن
حق بود و گفت علامت محبت آلست که ترک کند هرچه او را از خدا شاغل است تا او
ماند و شغل حسابش و علامت دل بیمار چهار چیز است یکی از طاعت حلاوت نیابد دوم
از خدا ترسناک نبود و سیوم آنکه در چیزها بعبرت ننگرد چهارم آنکه فهم نکند از علم آنچه
شنود و گفت توبهٔ عوام از گناه بود و توبهٔ خواص از غفلت و توبه دو قسمست توبه
انابت و توبهٔ اجابت توبهٔ انابت آنکه از خوف عقوبت بود و توبهٔ اجابت آنکه از شرم
خدا بود و هر عضوی را توبه است توبهٔ دل نیت کردن است بر ترک شهوات حرام و
توبهٔ چشم از محارم چشم بر هم نهادن و گوش از شنیدن باطل و زبان از گفتن فضول و دست
ترک گرفتن مناهی و پای نارفتن بمناهی و شکم دور بودن از خوردن حرام و فرج
دور بودن از فواحش و گفت شرم هیبت بود در دل با وحشت آنچه بر تو رفته از
ناکردنیها و گفت دوستی در سخن آرد و شرم در خاموشی و گفت توکل ترک تدبیر بود و بیرون
آمدن از حیلت ذکر خود و بمفتاح عبادت ذکر بود و رضا شاد بودن دل است در
تلخی قضا و ترک اختیار است پیش قضا و سه علامت اخلاص است یکی آنکه مدح و ذم
پیش او یکسان بود و رؤیت اعمال فراموش کند و ثواب واجب نداند در آخرت و
گفت یقین دعوت کند بکوتاهی امل و کوتاهی امل دعوت کند بزهد و زهد بحکمت و حکمت
نگریستن در عواقب امور بار آرد و گفت که هر مدعی بدعوت خویش محجوب است از شهود
حق و از حق و آن را که حق حاضر است بدعوی محتاج نیست که دعوی نشان محجوبانست
و هر که مراقبه کند خدای را در خطرات نگاه دارد خدای تعالی او را در حرکات پرسیدند

بنده خویش کی بود گفت آنگاه که تو تنها شود از نفس و اهل غرض و بنده و بنده بود ...
و سوال گفتند از مردمی که صحابت کرده است گفت آنکه زبان از دو نگاه دارد چو پرسیده
درست تر است گفت آنکه این گروه اند و لذت بمنزلت نشسته مرولت کرده است
چه گفت زینهار از نفس نرو رفت گفتند دنیا چیست گفت انچه از حق ابدا و گفتند
سنا کیست گفت آنکه بجا باد و نماند گفت چیست گفت بیکس شنیدم ... گرچه
دیگری نیست درست گفت بهت ... پیش درست ... گذشته و آمده و یاد
کمن واقعه ... باش ... گفت دولت کن ... گفت که خدای دانی شناسی ...
بس ... کسی کن کار دانی شناسد گفت دل ... غیرت بنده ...
لیکن ایمان ... قرب ... گفت آنکه ... باشد کل سوال گفتند
صوفی کیست گفت ... که خدا را ... گفت کمال معرفت ... و ...
بلفس گفت ... کسی ... که ظاهر شارت ... گفتند ... گفت
بهترین ... را بایزید بسطامی رحمة الله علیه وی پرسیدند که مرد را در این راه چه بهتر گفت دولت
مادرزاد گفتند اگر نبود گفت تنی توانا گفتند اگر نبود گفت چشمی بینا گفتند اگر نبود گفت گوشی شنوا گفتند
اگر نبود گفت دلی دانا گفتند اگر نبود گفت مرگی مفاجات ... نهایت ... دیدگان ...

روند بدایت میدان ابویزید است روزی به راه که ... برآن نوشته ... لم تعقلون
... دو ... باد گفت بسر ... کرد ... گوش ... که غلب ... منزل شود
... که جمال لایزال ... زبان ... کلمه از حضرت ... نقل ... و ...
که ذره از حضرت ... این آینه ... دوست گفت ... سال آن ... نفس خود
بود ... گوره ... نمی ... و آتش ... و ... ترسندان ...

می نهادم و پتک ملامت میزدم تا از خود آئینه ساختم و پنج سال آئینه خود بودم بانواع
طاعات و عبادت آن آئینه را می زدودم پس یکسال نظر اعتبار کردم در میان خود
از غرور و اعتماد طاعات زناری دیدم پنجسال دیگر جهد کردم تا آن زنار بریده شد
و اسلام تازه آوردم نگه کردم همه خلایق را مرده دیدم چهار تکبیر در کار ایشان کردم و
از جنازه همه بازگشتم و بی زحمت خلق بمدد حق بحق رسیدم و گفت چهل سال دیدبان
دل بودم چون نگه کردم زنار شرکی بر میان خود دیدم و شرکش آن بود که بجز حق التفات
کردمی سی سال خدای را می طلبیدم نگه کردم او طالب بود و من مطلوب و مدتی نفس را
بدرگاه میبردم و میگریستم چون مدد حق رسید مرا می برد و می خندید یحیی معاذ گوید
که روزی بامداد دیدم که شیخ بر سر دو انگشت پای ایستاده بود در حال از عجب داشتم
گوش کردم همه شب در کار بود و در گفتگوی و او دوش تا دم و سلام کردم و از واقعه
شبانه پرسیدم گفت بیست مقام بر من عرضه میکردند گفتم ازین همه هیچ نخواهم که
همه حجاب ست گفتم چرا معرفت نخواستی نعره بزد و گفت خاموش ای یحیی مرا بخود
غیرت می آید که او را بدانم که او را جز او نداند گفتم بحضرت الله از فتوحی که ترا دوش
بوده است مرا نصیبی کن فرمود که اگر صفوت آدم و قدس جبرئیل و خلت ابراهیم
و شوق موسی و طهارت عیسی و محبت محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم تو دهند زنهار
راضی نباشی و ورای آن طلبی که ورای آن کارهاست صاحب همت باش
و بهیچ سر فرو میار که بهر چه فرو آئی بدان محجوب شوی گفت همه قدمها براه او رفتم
تا القدم دل براه او رفتم راه نبرد او خود سی سال بود تا می گفتم چنین کن و چنان خواه و
چون بمعرفت رسیدم گفتم الهی تو مرا باش و هر چه خواهی آن کن و گفت سی سال با داد

ستگردم چون خاموش شدم نگریستم حجاب آن بین ذکر بود و گفت به درگاه عزت
شدم هیچ زحمت نبود اهل دنیا بدنیا محجوب و اهل آخرت به آخرت و دعویان بدعوی
و آداب مریدیت بصوف توفی باکل و شرب و گریه دوفی بسماع و رقص آنست که
متشنه یان راهند در بادیه حیرت گم شده بودند و در دریای عجز غرق و گفت مریدرا
حلاوت ملامت دهند چون بدان خرم گردد شادی او حجاب قرب او شود و گفت
کمترین درجه عارف آنست که صفات حق درروی بود و گفت توبه از معصیت یکی
است و از طاعت هزار یعنی عجب در طاعت بدتر از گناه است و کمال درجه عارف
سوزش او بود در محبت و گفت یک ذره حلاوت در دلی به از هزار قصر در فردوس اعلی
و گفت گاگی او بسیار مردان مرد را عاجز کند و بسی عاجزان را بمردی رساند
اگر توانید بسر قاعده فنا دل باز رسید تا بدین حدیث رسید اگر نه اینهمه صلاح وزیر
وبال است و گفت گناه جنان زیان ندارد که بیحرمتی کردن برادر مسلمان و گفت
عبادت اهل معرفت پاس انفاس است و علامت شناختن حق گریختن از خلق است
و خاموشی در معرفت او و فردا اهل بهشت بزیارت روند چون باز گردند صورتها
برایشان عرض کنند هر که صورت اختیار کرد وی را بزیارت راه ندهند و گفت مرد
را هیچ به از ین نباشد که هیچ باشد نه زهد دارد و نه علم و نه عمل چون هیچ شد
با همه شد و گفت این نقشها را الم باید نه علم که از علم هیچ نیاید و عارف جنان از عرفت
تلمرید که عارف نیاید و گفت دنیا چه قدر دارد که کسی گذاشتن آن کاری پندارد و دوست
اکه کسی او را شناسد و دوست ندارد و معرفت بهیبت قدرتی ندارد و کمترین چیز که
بر عارف واجب است نیست آنست که از مال و ملک تبرا کند و آنست که اگر هر دو جهان را در تن

متشنه یان ~~متشنهان~~ پیشیندان

سوزش

نه هیچ

تلمرید ~~نیاید~~ نالند

اندک کمی هیچ باشند تا اگر از عرش تا ثری صد هزار آدم باشند و صد هزار فرشته چون
جبرئیل و میکائیل همه از عدم در زوایه دل عارف شد او در جنب وجود معرفت او ایشان را
موجود نه بیند او در خبر نیارد و اگر آدمی بود نه عارف و گفت عارف معروف بیند و عالم با عالم
نشیند عالم گوید من چه کنم و عارف گوید او چه کند و گفت حق بر دل اولیا خویش مطلع است
بعضی را دید که بار معرفت نمی‌توانست کشید بعبادات مشغول کرد و گفت کاشکی خلق بشناخت
خود تواند رسید که معرفت خود ایشان را در شناخت حق تمام بود و گفت جهد کن تا یکدم بدست
آری که اندر زمین و آسمان جز حق نبینی تا بدان دم همه عمر تو برسی و گفت هر کرا حق دوست
دارد سه خصلت بدهد سخاوت چون سخاوت دریا و شفقت چون شفقت آفتاب و تواضع چون
تواضع زمین و هر کرا برگزیند فرعونی بر وگمارد تا او را می رنجاند و گفت این همه گفت و گو و
مشغله و بانگ و حرکت و آرزو در بیرون پرده است و درون پرده آرام و خاموشی و سکون است
و گفت همه کارها در مجاهده باید کرد آنگاه فضل خدا دیدن نه بکار خود و هر که بحق عارف است
جاهل است و زاهد بسیار است و عارف حق اندکست و باتفاق عارفان فاضلتر از اخلاص مریدان
و گفت اگر همه بید ولی‌ای در راه تان افتد لو بید مشوید تا اگر همه دولتها حواله شما افتد در
حواله مشوید که کار خدا کن فیکون بود و هر که بخود فرو نگرد و عبادت خویش خالص بیند
و از صفای کشف خود حسابی برتواند گرفت و نفس خود را خبث النفس نه بیند او را هیچ
حساب نیست و گفت هر که ثواب خدا بفردا افتد خود امروز عبادت نکرده است که
ثواب هر نفسی از مجاهده در حال حاصل است و گفت علم غدر است و معرفت مکر و مشاهده
حجاب پس کجا خواهی یافت چیزی که می‌خواهی و گفت نفس صفتی است که نه رود جز
بباطل و معرفت آنست که بشناسی که حرکات و سکنات خلق بخدا است و محبت آنست

نشد

لعبادت

انسانا

از دنیا و آخرت را دوست نداری و با تو دانم که شمری را اندک حق بسیار داری و
یا اندک خرد در دو چیز بود یکی خلق را حرمت نا داشتن دوم حق را حرمت نا داشتن گفتند
از لقیه رستن چیست گفت از لقیه محبت مولی و جستن ترک دنیا و گفت از پدر ایستقه
بیست من سه روز زاهد بوده ام اول روز در دنیا دوم در عقبی سوم در آنچه غیر خداست
و گفت کمال رضای من از خدا آنست که اگر بنده را جاوید علیین برند و مرا با اهل سجین
من راضی تر باشم از ایشان گفتند مرد کی به کمال می رسد گفت چون عیب خود را بشناسد
و همت از خلق بردارد پرسیدند راه بحق چگونه است گفت تو از راه بگذر که بحق
رسیدی گفتند بچه توان رسید بحق گفت بکوری و کنگی و کری گفتند این طالبان
در سیاست آسایند گفت آنچه مقصود است مقیم است لیکن مسافر مقیم را در سفر طلبیدن
محال بود دیگری گفت چرا شب نماز نکنی گفت فراغت نیست من گرد ملکوت میگردم
و گفت عارف آنست که در خواب جز خدا را نه بیند و مرد بحقیقت معرفت وقتی رسد
که فانی گردد در تحت اطلاع حق و باقی بود بر بساط حق بی نفس پس او زنده ایست
مرده و مرده ایست زنده گفتند سهل عبدالله در معرفت سخن می گوید گفت سهل
بر کناره دریا رفت و در گرداب افتاد گفتند آنکه در بحر غرق شود حال او
چون بود گفت من عرف الله کل لسانه گفتند مرد بجای کی رسد گفت ای مسکین
هرگز نرسد و گفت هر که متکبر بود معرفت نیابد و نشان متکبر آنست که در هژده هزار
عالم نفسی نه بیند خبیث تر از نفس خود گفت دیگران بریاضت خود دیدند و من
بعنایت حق و گفت هیچ چیز بدتر از غضب ندیدم گفت اگر فردا گویند چرا نه کردی
دوست تر از آن دارم که گویند چرا کردی یعنی هر چه کنم بندگی در شکست او ترک بدتر

از گناه مگر بلاے بر من رود و من در میان نباشم گفت در خواب دیدم که زیادت
می خواستم از حق پس از توحید حق را بخواب دیدم گفت چه میخواهی گفتم آن میخواهم که
تو میخواهی فرمود که من ترا ام چنانچه تو مرا ئی بیدار شدم گفتم یا رب زیادت نخواهم
بعد از توحید گفت مثل من دریاست که آنرا عمق پدید نیست و نه اول و نه آخرش پیداست نقل
یکے سوال کرد که عرش چیست گفت منم گفت کرسی و لوح و قلم گفت منم گفتند خدای را
بندگانند ابراهیم و موسی و عیسی صلوة الله علیهم گفت ایشهم منم گفتند خدا را بندگانند
جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و عزرائیل صلوات الله علیهم گفت همه منم گفت خلق دانند
که من چون ایشان کسی ام از صفت من در عالم غیب ببینند همه هلاک شوند سفیان ثوری
رحمة الله علیه فرمود ملامت کردن مردمان از نادیدن تقاضای است و نادیدن قضا
کافریست و حسد کردن مردمان از نادیدن قسمت است و نیز هم از کافریست آمال جمع کردن
از حرام و شبهه از نادیدن شمار قیامت است و نیز هم از کافریست ایمن بودن از وعید حق
و امید نا داشتن بر وعده حق آن کافریست و گفت گریه ده جزء است نه از آن ریاست و یکے
از بهر خداست و این یک جزء اگر یک قطره هم در سالی از چشم بیاید بسیار بود و گفت چون
درویش گرد توانگران گردد بدانکه مرائی است گفت زهد نه پلاس پوشیدن و نان جوین
خوردن است بلکه دل در دنیا نابستن و امل کوتاه کردن و گفت اگر ترا گویند نیک مردی
و این ترا خوش آید از آنکه گویند بد مردی بدانکه هنوز مرتدی پرسیدند از الیقین گفت
آنست که هر چه بتو رسد دانی که از حق است گفت حسن خلق آدمی خشم خدا را بنشاند
و گفت هرگز تواضع نکردم کسی را پیش از آنکه یک حرف از حکمت دیدم گفت که این
روزگاریست که خاموشی بهتر و عزلت یکی گفت عزلت گیرم و در کسب چگونه گفت

از خدا جز بس که هیچ ترسکار را ندیدم که کسب محتاج بود شقیق بلخی رحمة الله علیه
گفت راه خدا در چهار چیز است یکی امن در رزق دوم اخلاص در کار سوم عداوت
با شیطان چهارم ساختن بمرگ و گفت هر که بر مصیبت جزع کند چنانست که نیزه گرفته
با خدا جنگ می کند و گفت عبادت ده جزو است نه جزو گریختن از خلق و یکی خاموشی
احمد حنبل رحمة الله علیه فرمود که زهد سه چیز است زهد عام و آن ترک حرام است و
زهد خاص و آن ترک فزونی از حلال و زهد عارفان و آن ترک ماسوی الله است داؤد
طائی رحمة الله علیه یکی پیش او بود در روی او نگریست گفت ندانی چنانکه بسیار گفتن
کراهت است بسیار نگریستن نیز مکروه است مریدی را گفت اگر سلامت خواهی سلامی
بر دنیا کن بوداع و اگر کرامت خواهی تکبیری بآخرت کن و گفت تبرک یعنی [illegible]
یکبار فضیل پیش او رفت زیر سقف شکسته نشسته بود گفت برخیز که سقف شکسته است
فرو خواهد افتاد گفت تا من درین صفه ام سقف را ندیده ام کانوا یکرهون فضول النظر
کما یکرهون فضول الکلام حارث محاسبی رحمة الله علیه گفت تفکر اسباب را
قائم بحق دانستن است و رضا آرام گرفتن است در تحت مجاری احکام و صبر نشانه تیر بلا شدن
و تسلیم ثابت بودن است در وقت نزول بلا و حیا باز بودن است از خوی بد که خدا
بدان ناراضی است و مراقبه علم دل است در قرب حق تعالی و خوف آنست که یک حرکت
نکنی که گمان تو چنان بود که بدین مأخوذ خواهم بود و صادق آنست که او را باک نبود
اگرش نزد خلق هیچ مقدار نبود و گفت در همه کارها از مستی عزم بپرهیز که دشمن ظفر یابد
و هرگاه که فتور عظیم واقع شود پس خود هیچ آرام مگیر و بخدا پناه جو و درویشی را گفت
کن لله والا لا تکن یعنی خدا را باش و الا خود مباش ابو سلیمان دارانی رحمة الله علیه

بیکی گفت که شبی در خلوت نماز را حق عظیم یافتم گفت ضعیف مردی که ترا هنوز
خلوت در پیش است تا در خلا دیگر گونه و در ملا دیگر گونه و در دو جهان هیچ چیز
نیست که بنده را از خدا باز دارد و گفت اصل همه خوف است از خدا و هر دلی که از
خوف جدا شود فاسد شود و توز انکار لو در دل سیر خوردنست و گفت گرسنگی نزد خدا
خزانه ایست نه دهد بکسی الا که دوست دارد و گفت بر تو باد بر جوع که جوع نفس را
ذلیل کند و دل را رقیق و علم سماوی بر تو ریزد و گفت خنک آنکه در همه عمر او را یک
خطره باخلاص دست داد و گفت راضی بودن آنست که از خدا بهشت نخواهی و دهند
از دوزخ پناه نطلبی و تواضع آنست که در عمل خویت هیچ عجب نباشد و گفت هرگز
تواضع نکند بنده تا وقتیکه نفس خود را نداند و هرگز زهد نکند تا نشناسد که دنیا
هیچ نیست و زهد آنست که ترک کنی هر چه ترا از حق باز دارد و گفت حصن حصین انست
نگاه داشتن زبان است و مغز عبادت گرسنگی است و سر همه خطاها دوستی دنیا است و
گفت تفکر در دنیا حجاب آخرت و در آخرت ثمره حکمت و گفت عبادت کنید چشم را گریه
و دل را بفکر و گفت اگر پند دهنده خواهی در اختلاف روز و شب نگر و گفت هر که
بنکاح و سفر و حدیث نوشتن مشغول است او روی بدنیا آورده و گفت حق تعالی
عارف را که بر بستر خفته باشد سری بگشاید که نگشاید ایستاده را در نماز و گفت نزدیکترین
چیزی که بدان قرب جویند بخدای آنست که بدانی که خدای بر دل تو مطلع است که از دنیا
و آخرت چیزی نمیخواهی الا او را و گفت معرفت بخاموشی نزدیک تر است که به سخن
گفتن و چیزیکه در وشر نبود شکر است و نعمت و صبر است در بلا حاتم اصم رحمة الله علیه
فرمود هر که درین مذهب آمد او را سه مرگ باید چشید موت الابیض و آن گرسنگی است

وقوت الاسود و آن احتمال است و قوت الاحمر و آن مرقع واشتن است و گفت هر که
مستعد از یک سبع از قرآن حکایت با صبایان در شبانروز خود عرض نکند دین خود بسلامت
نگاه نتواند داشت و گفت در سه وقت تعهد نفس کنی چون عمل کنی یاد دار که خدا
ناظر است و چون سخن گوئی یاد دار که خدای شنود و چون خاموش شوی یاد دار
که خدای داند که چگونه خاموشی و شهوت سه قسم است در خوردن و در گفتن و در
نگریستن در خوردن اعتماد بر خدا نگاه دارد و در گفتن راستی و در نگریستن
عبرت و گفت در چهار موضع نفس را باز جوی در عمل صالح بی ریا و در گرفتن مطیع
و در دادن هیبت و در نگاه داشتن بی بخل و گفت از هر کس احتمال باید کرد مگر از نفس
عبدالله تستری رحمة الله علیه فرمود توبه جمله را فرض است بهر نفس خواه خاص
خواه عام مطیع یا عاصی مطیع را از طاعت توبه باید کرد و اول شان چنان بود که روزی
در بستر پا دراز کرده بود و پشت بدیوار نهاد و گفت سلونی عما شئتم و پیش ازین
انتها نکرده گفت تا استاد زنده بود شاگرد را بادب باید بود تاریخ نوشتند
استاد وفات کرده بود و استادش ذوالنون مصری بود و گفت ابلیس را دیدم
گفتم بر تو چه سخت تر گفت اشارت دلهای بندگان بخداوند جهان و نیز روزی
ابلیس را گفتم در توحید سخن گوی لعلے بگفت در توحید که عارفان تحت انگشت بدندان
گرفتی و گفت اگر شکم پر خمر شود به که از طعام حلال گفتند چرا گفت چون پر خمر شود عقل
بیارامد و آتش شهوت بمیرد و از طعام فضولی آرزو کند و شهوت قوی گردد و
گفت در شبانروزی یکبار خوردن خوردن صدیقان است و دو بار خوردن مؤمنان
و سه بار خوردن ستوران و مهر همه آفتها سیر خوردن است و هر که گرسنگی کشد شیطان

اگر داو نگردد بفرمان خدای تعالی گفت اخلاص تبرا کردن است از ما سوی الله و گفت
خوف مخلص را توقف بیاشد و گفت هر که خدای را به پرستد باختیار خلقش را باید پرستیدن
باضطرار و گفت حرام است بر دلی که در وی چیزی بود که خدا بدان راضی نبود که در آن دل
نوری راه یابد و هر وجدی که کتاب و سنت گواه آن نبود باطل بود و گفت هر که چهل روز
عبادت کند با خلاص زاهد گردد و او را کرامت پدید آید و اگر کرامت پدید نیاید
خلل از وی افتاده باشد در زهد و گفت اصول شش چیز است تمسک به کتاب
و سنت خوردن حلال و باز داشتن دست از رنجانیدن خلق اگر چه ترا برنجانند
و دور بودن از مناهی و تعجیل بگذاردن حقوق و گفت اول این کار توبه است
و آن ندامت است و از شهوات دل بر کندن و از مذمومات بمحامد نقل کردن و گفت
هیچ حجاب نیست غلیظ تر از دعوی و هیچ راه نیست بخدا نزدیکتر از افتقار بخدا
و گفت مدعی خائف نبود و هر که خائف نبود امین نبود و هر که امین نبود او را بر خزائن
اطلاع نبود و گفت اول مقام عبودیت برداشتن از اختیار است و بیزار بودن
است از حول و قوت خود و آدمی را دو چیز هلاک کند طلب عز و خوف درویشی و گفت
صادق نیست هر که مداهنت کند با غیر خود و یا خود و مداهنت با خود ریا بود و گفت خدای تعالی
خلق را بیافرید و گفت که با من راز بگوئید و اگر نگوئید بمن نگرید و اگر این هم نکنید حاجت خواهید
و گفت دل هرگز زنده نشود تا نفس نمیرد و اول خیانت صدیقان ساختن ایشان بود
با نفس و خدای را هیچ عبادت فاضلتر از مخالفت هوای نفس نیست و گفت غایت معرفت حیرت و
دهشت است و اول مقام آنست که بنده را یقین دهند در سر وی و جمله جوارح وی و بدان یقین
آرام گیرد و اول معرفت اصحاب اعراف اند همه را بنشان او شناسند و صادق آن است

برنجانند

از خدمت درویشی نوشته بگذار که چون وقت نماز آید مشغول باید کار و منها زکند
و از نعمت باشد بیاد کنند و گفت علم الا الله لازم است تعلق با قضا و بیان بل
و اعتراف بزبان و فاعل و حصول آنست که همانی بود و آنکه رونق شود و نفس
در قرب خدا منقطع شود از بشر و یکسان شود در چشم او خاک و زر و تصوف اندک
خوردن است و با خدا آرام گرفتن و از خلق گریختن و اول مقام توکل آنست که
پیش قدرت چنان باشی که مرده پیش غسال و نشان توکل آنست که سوال نکند
و چون فتوح پدید آید نپذیرد و چون پذیرفت نگاه دارد و نیز توکل آنست که خدا را
متهم نداری و اگر چیزی بود دیانت دار کن بود و گفت همه چیز را روی و قفای است
لکن توکل را همه روی است بی قفا چه زهد و تقوی اجتناب از دنیا بود و مجاهده در
مخالفت نفس و هوا بود و علم و معرفت در دید و دانش اشیا بود و خوف و رجا از لطف
کبریا بود و تفویض و تسلیم در رنج و عنا بود و رضا با قضا و شکر بر نعما و صبر در بلا بود و
توکل بر خدا بود لاجرم روی بی قفا بود و گفت حیا بلندتر است از خوف که حیا
خاص نماز بود و خوف عام را و گفت عبودیت رضا دادن است بفعل خدا و در دلے
که کبر بود خوف و رجا قرار نگیرد و خوف دور بودن از مناهی و رجا شتافتن باوا
امر است و نواهی و بلندترین خوف آنست که بترسد که تا در علم خدا التقدیر او چه رفته
و صبر انتظار فرج است از خدای تعالی و مکاشفه آنست که لو کشف الغطا ما
ازددت یقینا و فتوت متابعت سنت است و گفت در چهار چیز است یکی در
ملبوس که آخر آن بلا است دوم در طعام که آخر آن مزبله است سوم در برادران که
آخر آن فراق است چهارم در دنیا که آخر آن فنا است و گفت نفس از سه معرفت

خالی نیست یا کافرست یا منافق یا مرائی نفس را سریست که آن سر فرعون
آشکارا کرد و گفت انس آن است که اندام با نفس گیرد با عقل و عقل انس گیرد با علم
و علم با بنده و بنده با خدا و گفت روغن بکار برید که عقل زیاده شود و خرد را هیچ
دل ناقص عقل و دنیا نه باشد چه چیز ابتدا و انتها گفت ورع اول زهد است
و زهد اول توکل و توکل اول درجه عارفین و معرفت اول قناعت است و قناعت
ترک شهوات و ترک شهوات اول رضاست و رضا اول موافقت است و از
اخلاص هیچ سخت تر نیست بر نفس که نفس را در اخلاص هیچ نصیبی نیست و گفت
عاصیان را هیچ انس نبود و نه هر که اندیشه معصیت کند گفتند بچه چیز بدان ثواب رسد
که رضا دریابد گفت بدان که مخالفت در سر نکند گفتند مردی می گوید که من در یابم حرکت
نکنم تا وقتیکه حرکت نه بینم گفت نگوید مگر دو تن یا صدیقی یا زندیقی پرسیدند از
خوی نیکو گفت کمترین حال او بارکشی باشد و عدم مکافات بدی و او را آمرزش
خواستن و بر وی بخشودن گفتند توبه چیست گفت آنکه گناه فراموش کنی مردی گفت توبه
آنست که گناه یاد داری فرمود که ذکر جفا در ایام وفا جفا بود گفتند وصیتی
کن گفت رستگاری شما در چهار چیز است آن خوردن - و گرسنگی و تنهائی و خاموشی
یکے گفت خواهم که با تو باشم گفت چون از ما یکے بنا شد با که باشی اکنون با او باش
گفتند بزیارت تو شیر مے آید گفت سگ بر سگ مے آید گفتند از خلقان با که صحبت
داریم گفت با عارفان از جهت آنکه ایشان هیچ چیز را بسیار نشمرند و هر فعلے که
بود آنرا نزد ایشان تاویلی است لاجرم در کل احوال معذور دارند معروف کرخی
رحمة اللہ تعالیٰ علیہ گفت علامت جوانمردی سه چیز است یکے وفا بےخلاف

بدوم ستائش بی‌عوض سوم عطای بی‌سوال و گفت علامت دوستی خدا در حق بنده
آن بود که او را مشغول دارد در کاری که سعادت وی در آن بود و نگاه دارد از شغلی که
او را بکار نیاید و گفت علامت اولیا سه چیز است اندیشهٔ ایشان از خدا بود و
قرار ایشان با خدا بود و شغل ایشان با خدا بود و گفت چون حق بنده را چیزی
خواهد در عمل بگشاید و در سخن بندد و چون شر خواهد در عمل در بندد و در کسل و گفت
حقیقت وفا بهوش آمدن سر است از خواب غفلت و فارغ شدن اندیشه از
فضول آفت و گفت طلب بهشت بی عمل گناه است و انتظار شفاعت بی نگاه داشت
سنت نوعی است از غرور و امید داشتن رحمت در نافرمانبرداری جهل است و حماقت
گفتند تصوف چیست گفت گرفتن حقائق و گفتن بدقائق و نومید شدن از آنچه
هست در دست خلائق و گفت هر که عاشق ریاست است هرگز فلاح نیابد و گفت
من راهی میدانم بخدا آنکه از کسی چیزی نخواهی و هیچ نبود که کسی از تو خواهد و گفت
چشم فرو خوابانید اگر همه از بزی ماده باشد گفت زبان از مدح نگاه دارید چنانکه
از ذم گفتند بچه چیز دست یابیم بر طاعت گفت بدان که دنیا از دل بیرون کنید
اگر اندک دنیا در دل شما باشد هر سجده که کنید آن چیز را باشد گفت عارف را اگر
هیچ نعمتی نبود او خود در همه نعمت بود خواجه سری سقطی رحمة الله علیه گفت
سی سال است که استغفار میکنم از یک شکر کردن گفتند چگونه گفت بازار بغداد
بسوخت اما دکان من نسوخت مرا خبر دادند گفتم الحمد لله از شرم آنکه خود را باز
برادر مسلمان خواستم و دنیا را حمد گفتم از آن استغفار می کنم و گفت دور باشید از
همسایگان توانگر و قرایان بازار و عالمان و امیران و گفت هر که خواهد که بسلامت

ماند دین او و براحت رسید دل او و تن او و اندک شود غم او و گو از خلق عزلت
کن و گفت دنیا همه فضول است مگر پنج چیز نانی که سد رمق باشد و آبی که تشنگی
ببرد و جامه که عورت بپوشد و خانه که دران جا توان بود و علمی که بدان کار کنی و گفت
هر معصیت که سبب شهوت بود امید توان داشت بآمرزش آن و هر معصیت که از کبر بود امید
نتوان داشت بآمرزش آن زیرا که معصیت ابلیس از کبر بود و زلت آدم از شهوت
و گفت اگر در بوستانی که درختان بسیار باشد و بر هر درختی مرغی نشسته بزبان فصیح
گوید که السلام علیکم یا ولی الله و آن کس نترسد که آن مکر است و استدراج بر وی
بباید ترسید و علامت استدراج کوری است از عیوب نفس دیگر قولی است بی عمل
و گفت ادب ترجمان دل است و گفت قوی ترین قوت آن است که بر نفس خود
غالب آئی و هر که عاجز آمد از ادب نفس خود از ادب غیری عاجزتر بود و گفت حیا و
انس بدر دل آیند اگر دران دل ورع باشد فرود آیند و اگر نه باز گردند و گفت در
دلی که چیزی دیگر بود پنج چیز قرار نگیرد خوف از خدا و رجا بخدا و دوستی بخدا
و حیا از خدا و انس بخدا و گفت مقدار هر مردی در فهم خویشتن مقدار نزدیکی او بود بخدا
و گفت فهم کننده ترین خلائق آن بود که فهم کند اسرار و دقائق قرآن و تدبر کند
دران و صابرتر آن بود که بر حق صبر تواند کرد و گفت شوق برترین مقام عارفان است
و گفت عارف آن است که خوردن وی خوردن بیماران است و خفتن وی
خفتن مارگزیدگان و عیش وی عیش غرق شدگان و گفت علامت زهد آرام
گرفتن نفس است از طلب و قناعت کردن بدانچه گرسنگی ببرد و راضی بودن بدان
که عورت پوشیده شود و نفور بودن نفس از فضول و بیرون کردن خلق

از دل و گفت عیش زاهد خوش نبود که بخود مشغول بود و عیش عارف خوش است
که از خود مشغول است و گفتند که مناسب زهد همه در دنیاست گفتم هر چه خواستم از و یافتم
و گفت هر که بیاراید در چشم خلق آنچه در و نبود بیفتد از ذکر حق و بسیار آمیختن از خلق دلیل
اندک صدق است و گفت حسن خلق آنست که خلق را نرنجانی و رنج آنها بکشی بی کینه
و مکافات و گفت از هیچ برادر بریده شد بیگانگان و شک در دست از صحبت ادبار
مدار و گفت ترک گناه از سه وجه است یکی از خوف دوزخ و یکی از رغبت بهشت
و یکی از ترس خدا همیشه بود که وقت مرگ وصیت خواستم گفت مشغول مشو بصحبت
صحبت خلق از حق گفتم اگر از پیش می گفتی با تو صحبت نداشتمی فتح موصلی
رحمة الله تعالی علیه فرمود باشی ابدال همیشه داشتم همه گفتند پرهیز از صحبت
خلق و کم خوردن نه سود دارند و گفت هر دل که از وی علم و حکمت و سخن مشایخ
باز گیرند می میرد و گفت از راهبی پرسیدم که راه بخدا چگونه است گفت
هر جا که رو آری خدا آنجاست و گفت اهل معرفت آن قوم اند که چون سخن گویند
از خدا گویند و چون عمل کنند برای خدا و چون طلب کنند از خدا طلب کنند
روزی از صدق سوال کردند دست در کوره آهنگر کرده و آهن تافته بیرون آورد
و بر دست نهاد و گفت صدق این است و گفت هر که مداومت کند بذکر دل آنجا
شادی پدید آید احمد خوارزمی رحمة الله تعالی علیه فرمود بنده تائب نبود تا
پشیمان نشود بدل و استغفار نکند بزبان و از عهده مظالم بیرون نیاید
تا جهد نکند در عبادت چون چنین بود گفتم از توبه و اجتهاد و صدق عزم
برخیزد و از صدق توکل برخیزد و از استقامت معرفت برخیزد و [illegible] لذت

انس بود به همه و حیا بسیار حیا خوب بود از مکر و استدراج و در جمله این احوال باید که
از دل شمارحت مکن باز جویند آنکه بیاید که این احوال از دل او برود و از لقای
حق باز ماند و گفت هر که عاقل‌تر بود بخدا عارف‌تر بود و هر که بخدا عارف‌تر بود زود بمنزل
رسید و گفت رجا قوت خائفان است و فاضل‌ترین رجا برخوف او آنست
که نزد موافقت بوده باشد و گفت هر که بدنیا نظر کند به نظر ارادت و دوستی حق نور فقر
وزهد از دل او ببرد و گفت هر که نفس خود را بشناسد او در دین خود در غرور
بود و مبتلا نکند حق تعالی هیچ بنده را بچیزی سخت‌تر از غفلت و سخت دلی و گفت
انبیا مرگ را کراهت داشته اند که از ذکر حق باز می مانند و گفت دوستی خدا دوستی
طاعت اوست و هیچ دلیل نیست بر شناختن خدا جز خدا و هر که دوست دارد
که او را کسی بشناسد تا نیکوئی او را یاد کنند او مشرک است در عبادت احمد خضرویه
رحمة الله علیه گفت هر که خدمت درویشان کند بسه چیز مکرم شود تواضع و
حسن ادب و سخاوت و گفت حقیقت معرفت آنست که دوست داری او را
بدل و یاد کنی او را بزبان و همت بریده گردانی از آنچه که غیر اوست و نزدیکترین
کسی بخدا آنست که خلق او بیشتر است گفتند علامت محبت چیست گفت آنکه عظیم
نبود هیچ چیز از دو کون در دل او و هیچ آرزو نکند او را اگر خدمت او و آنکه نفس
خود را تعریف بیند اهانت آنکه هیچ کس با تخیل او و آن ست موافق او نبود و گفت دلها
جوبها است هر گاه از حق پر شود پدید آید زیادتی آن انوار بر جوارح و هر گاه که از
باطل پر شد پدید آید زیادتی ظلمات آن بر جوارح و گفت هیچ خواب نیست
گران‌تر از خواب غفلت و تمام بندگی در آزادی است و در تحقیق بندگی آزادی

تمام است یکی ازو سوال کرد که کدام عمل نافعتر است گفت نگاهداشتن اسرار
والتفات ناکردن بغیر الله ابوتراب نخشبی رحمة الله علیه گفت هیچ نمی دانم
مرید را مضرتر از سفر کردن بر متابعت نفس و هیچ فساد با راه نیافت الا از سفرهای
باطل وگفت حقتعالی فرموده دور باشید از کبایر و کبایر نیست الا میان نهی
بی حقیقت و دعوی فاسد و اشارت باطل و اطلاق کردن عبارت و الفاظ
ثم قال الله تعالی ان الشیاطین لیوحون الی اولیائهم لیجادلوکم وگفت
هرگز هیچکس برضای خدای تعالی نرسد اگر یک ذره دنیا را در دل او مقداری
باشد وچون بنده صادق بود در عمل حلاوت یابد پیش از آنکه عمل کند واگر اخلاص
بجا آرد آن حلاوت یابد در آن وقت که عمل کند وگفت سه چیز را دوست
بیدار بود وازآن شما نیست نفس و روح و مال وگفت راحت در دنیا طلب
مکنید که بنیاد این در بهشت است وگفت توکل آنست که خود را در دریای عبودیت
افگنی و دل در خدمت بسته داری اگر دهد شکر کنی واگر باز گیرد صبر وگفت عارف را
هیچ تیره نکند و همه تیرگیها بدو روشن شود وگفت هیچ چیز نافع تر نیست از عبادات
از اصلاح خواطر و هرگز اندیشه درست شد بعد از آن هر چه برود از افعال
و احوال درست بود یحیی معاذ رازی رحمة الله علیه فرمود دور باش از
صحبت سه قوم یکی علمای غافل دوم قرای مداهن سوم متصوف جاهل وگفت
سه خصلت از صفت اولیا است اعتماد بر خدا در همه چیز و بی نیاز بودن از و در همه
چیز و رجوع کردن بدو در همه چیز وگفت هر که اعتبار نگیرد بمعاینه مستغنی نگردد از
نصیحت وگفت گمان نیکو بخدای نیکوترین گمانهاست چون با عمال شایسته

مراقبت بود و چون بمعاصی و مخالفت بود آزرده بود که او را در خطر اندازد و محجوب
آنکس است که مهمل گذارد روزگار خویش بمطالبت و حیای بنده ندم است و حیای خدا
کرم است و ترک گناه برای شرم خدا که خدای می بیند به از کسی که ترک کند برای نفس
و ترس نفس و گفت مرد حکیم نبود تا سه خصلت نباشد یکی آنکه در توانگران نگرد بچشم
نصیحت نه بچشم حسد و در زنان بچشم شفقت نه بچشم شهوت و در درویشان بچشم تواضع
نه بچشم تکبر و گفت چون بنده انصاف خدا دهد از نفس خویش خدای تعالی
او را بیامرزد و گفت با مردمان سخن اندک گوئید و با خدا بسیار و گفت دنیا
دکان شیطان است زنهار از دکان وی چیزی نه دزدی و دنیا خمر شیطان است
هر که از وی مست شد هرگز بهوش نیاید مگر در قیامت در ندامت و حسرت و گفت
دینار و درم کژدم است دست بآن مکن تا افسونش نیاموزی وگرنه هلاک شوی
و افسونش آنکه دخل او از حلال بود و خرج او بحق و گفت طلب دنیا عاقل را
نیکوتر از ترک کردن جاهل و گفت در تن فرزند آدم هزار عضو است همه از شر همه
در دست شیطان چون گرسنه شود و نفس را ریاضت دهد همه خشک شود و به آتش
گرسنگی بسوزد و گرسنگی نور است و سیری نار و گفت هیچ بنده سیر نخورد تا خداوند او
بهر چیزی که بعد از این تواند دریافت و گرسنگی طعام خداست و گفت بر مرید هیچ
سخت تر گفته همنشینی با اضداد و گفت بنگر که نفس خویش بخلوت اگر انس تو بخلق بود
چون بروی آئی برود و اگر بخدا بود همه جا ترا برابر بود دشت و کوه و بیابان و گفت
در وقت نزول بلا حقائق صبر آشکارا گردد و در وقت مکاشفه مقدر حقائق رضا
بنماید و گفت با خوی نیکو معصیت زیان دارد و مقدار یک دانه دوستی به از هفتاد ساله

شهادت بی روشنی و گفت بلندترین منزل ها بلبان نرفت است و بلندترین منزل
و امیران زیادت عادت خویش کوتاهی است و بلندترین پرهیزگاری تواضع است
و توحید نوری است و شرک ناری و نور توحید جمله سیآت موحدان بسوزاند تا شرک جمله
حسنات مشرک بسوزاند و گفت غیبت و دروغ دو گونه بود یکی در ظاهر آنکه نجنبد مگر بخدا
و دوم در باطن آنکه غیر او در دل نیاید و گفت از زهد سخاوت خیزد به ملک و مال و
از حب سخاوت خیزد به تن و روح و گفت هر که سخن گوید پیش از آنکه بیندیشد پشیمان
شود گفتند به چه شناسیم که خدا از ما راضی است گفت اگر تو راضی باشی گفتند فردا که
درین ترکنیست آمد امروز بیشتر ترسد و گفت عارف آنکه هست نیست بود و در درویش
آنکه بخداوند خویش از جمله کاینات توانگر بود و تراید تا آنکه یقین او بیشتر و محبت آنکه
به نیکوی زیادت نشود و بجفا نقصان نپذیرد شاه شجاع کرمانی رحمة الله علیه
فرمود علامت صدق سه است اول آنکه قدر دنیا برود از دل تو چنانکه سیم و
خاک برابر شود دوم دیدن خلق از دل تو بیفتد تا چنان شوی از شادی گرسنگی و
ترک شهوات که اهل دنیا شاد شوند از سیری و شهوت راندن پس از آن ملازمت
مریدان کن وگرنه ترا با این سخن چه کار و علامت خوشخوی رنج خود از خلق برداشتن
و رنج خلق کشیدن و هر که چشم نگاه دارد از حرام و تن از شهوات و باطن آبادان دارد
بمراقبه دائم و ظاهر بمتابعت سنت و عادت کند بحلال خوردن فراست او هرگز
خطا نشود روزی یاران را گفت که از دروغ گفتن و خیانت کردن و غیبت
کردن دور باشید باقی هرچه خواهید بکنید و دنیا بگذارید و توبه بکنید و
هوای نفس بگذارید و رسید یوسف ابن الحسین رحمة الله تعالی علیه

گفت آفت صوفیان در صحبت کودکان و در معاشرت اضداد و رفق زنان است
و گفت توانگران می‌دانند که خدای ایشان را می‌بیند پس ایشان شرم دارند که از
مهابت نظر او چیزی کنند جز آنکه وی فرموده است و گفت اشارت خلق بر قدر
یافت خلق است و یافت بر قدر شناخت بود و شناخت بر قدر محبت بود پرسیدند
از محبت گفت محب را خواری و ذل سخت‌تر بود و شفقت و نصیحت از آن خدای را
بیشتر و صدق آنست که تنهائی را دوست داری و پنهان داشت طاعت گفت
عزیزترین چیز در دنیا اخلاص است هر چند جهد می‌کنم تا ریا از دل خود دور کنم
بنوع دیگر می‌آید و گفت اگر خدای را بینم با جملهٔ معاصی به که با ذرهٔ تصنع دنیا ها که طلب
مقصود کنند تا وقتیکه وجود خود را مفقود نه گرداند و غایت عبودیت آن ست که
بنده او باشی در همه چیز و هر که بشناخت او را بتکلف عبادت کرد و در احوال ابو حفص حداد
رحمة الله تعالی علیه گفت هر که اقوال و افعال خود را هر وقتی نسنجد
بمیزان کتاب و سنت و خواطر خود را متهم نسازد او را از جملهٔ مردان مشمرید
پرسیدند که ولی را خاموشی به یا سخن گفت اگر سخن گوی آفت سخن بداند هر چند تواند
خاموش باشد اگر چه بعمر نوح باشد و خاموش اگر راحت خاموشی بداند از خدا درخواهد
تا دو چند عمر نوح دهد تا سخن نگوید گفت عبودیت آنکه ترک هر چه ترا است بگوئی و ملازم
باشی چیزی را که ترا بدان فرموده اند و دور باشی بحضرت خدا بشکستگی عجز بنده کردن و
نشان دوستان آنکه خدای که بپرسند دوستان او شاد شوند یعنی چنان بحشر در روز
از دنیا که او دوی چیزی نماند که آن خلاف دعوی او بود در تجربه دیدی آنکه او را
قوت کرامات داده باشند و او را از آن غایب گردانند گفتند عاقل کیست

سنت آنکه از نفس خود انصاف طلبد و بخیل آنکه در وقت احتیاج خود ایثار ترک
کند و ایثار آنکه مقدم داری نصیب برادران بر نصیب خود در کارهای دنیا و
آخرت و کرم انداختن دنیاست برای کسی که بدان محتاج است و روی آوردن بجمله
دیگر وسیله شده را بخدا دوام فقر است و لازم گرفتن سنت و قوت حلال و هرکه بعین
رضا در خود نگریست هلاک شد و خوف چراغ دل است آنچه از خیر و شر است در او
بدان توان دید و فقر درست نیاید تا دادن دنیا دوست تر از گرفتن ندارد و هرکه
همیشه فضل خدا امید بر خویشتن الیستد وا رم که از هالکان نباشد و فاضلترین اعمال
مراقبت خویش است با خدا و آنکه بفعل خود شاد بود منعم و راست و هرکه داند که
او را خواهند برانگیخت و حسابش خواهند کرد و از معاصی اجتناب نماید او از سر خود
خبر می دهد که من ایمان ندارم به بعث و حساب و هرکه خواهد دل او متواضع شود
گو در صحبت صالحان باش و خدمت ایشان را ملازمت کن و گفت روشنی تن
بخدمت است و روشنی جان باستقامت و گفت تقوے در حلال محض است
و بس و تصوف همه ادب است و گفت عمل که شایسته بود آن را بر تو فراموش کنند
و گفت نابینا آنست که خدای را بشناسد و بیند اشیا را بخدای و بینا آنست که
از خدای بود نظر او به مکونات یکی از و وصیت خواست گفت یا اخی لازم یک
در باش تا همه درها بر تو گشایند و لازم یک سید باش تا همه سادات ترا گردن دهند
روزے در بغداد رفت اکابر آنجا از فتوت سوال کردند گفت شما گوئید جنید فرمود
فتوت نزد ما آنست که فتوت از خود نه بینی و آنچه کرده باشی بخود نسبت نه کنی گفت
نیکوست اما نزد من فتوت آنست که انصاف دادن و انصاف ناطلبیدن

حیث گفت در ذیل آیدای اصحابنا ابوحفص گفت این سخن راست نیاید چنانچه
چون این بشنید گفت برخیزید ای اصحابنا که زیادت آورد ابوحفص برآدم
ذوریته (خود در جهان مردی حمدون قصار رحمة الله علیه گفت هرکه محقق نبود در
حال خود از حال خویش خبر نتواند داد و گفت صحبت با صوفیان کنید که زشتها را
نزدیک ایشان عذرها بود و نیکی را پس خطری نبود تا ترا بدان بزرگ دارند تا تو
بدان در غلط نیفتی و هرکه در سیرت های سلف نظر کند تقصیر خود بداند و گفت شکر نعمت
آنست که خود را طفیلی بینی و گفت بنده است آنچه تقدیر ساند و آسانی بی رنج
اما رنج در طلب زیاد است و گفت هرکه پندارد که نفس او بهتر است از نفس فرعون
او کبری آشکارا کرده است و گفت ملامت ترک سلامت است و اگر مستی را
می بینی که می خسپد وی را ملامت مکنی نباید که بهان بلا مبتلا گردی پرسیدند از ملامت
گفت راه آن بر خلق دشوار است بخلق آما طریق بگیرم رجای مرجیان و خوف
قدریان صفت ملامتی بود یعنی در رجا چندان رفته که مرجیان ملامت کنند و در
خوف چندان سلوک کرده که قدریان او را همیشه نشانه ملامت باشد گفت من
نیک خوئی ندانم مگر در سخاوت و بدخوئی را نشناسم الّا در بخل و هرکه خود را ملکی
داند بخیل بود و تواضع آنست که کسی را بخود محتاج نه بینی نه در دین جهان و نه
در آن جهان و هرگاه که تغیّر تواضع را ترک کرد همه خیرات را ترک کرد و اصل همه
دردها بسیار خوردن است و آفت دین بسیار گفتن است و گفت اگر توانی که کار
تو بخدا بازگذاری بهتر از آنکه بحیله و تدبیر مشغول شوی و گفت جزع نکند در مصیبت
مگر کسی که خدا را متهم داشته بود منصور عمار رحمة الله علیه هارون رشید

پرسیدند که عالم ترین خلق کیست و جاهل ترین که بود گفت عالم ترین خلق مطیع ترین ایشان
بود و جاهل ترین ایشان عاصی ترین گفت مردان دو قسم اند یا بخود عارف بود یا بحق
آنکه بخود عارف بود شغلش مجاهده و ریاضت بود و آنکه بحق عارف بود شغلش
عبادت و طلب رضای او بود گفت آرزوی دنیا را ترک گیر تا از عمر راحت یابی
و زبان را نگاه دار تا از عذر خواستن برهی احمد عاصم الانطاکی رحمة الله تعالی
علیه فرمود علامت محبت آنکه عبادت اندک بود و خلوت او بسیار و خاموشی
او پیوسته چون در و نگرند او نه بیند چون بخوانند نشنود و چون مصیبتی رسد اندوه
نکند و چون غنائی رسد شاد نگردد و از کسی نترسد و بکسی امید ندارد گفتند تو
مشتاق خدائی گفت نه شوق بغایت بود چون حاضر شود کجا شوق بود گفت
علامت خوف گریز بود و علامت رجا طلب و گفت هر که این تر بود بر نفس خود
هلاک شود و گفت نشان آنکه معرفت بنده بنفس خود زاند کی حیا بود و اندکی
خوف و هر که بخدا عارف تر از خدا ترسان تر و گفت اگر صلاح دل جوئی یاری
خواه بر وی بنگاه داشت زبان گفت نافع ترین اخلاص آنست که دور کند از
تو تصنع و تزین و ریا و گفت طاعت بر جهل زیانکارتر است از معصیت بر جهل
و یقین نوریست که مشاهده میکنند بدان جمله امور آخرت و اخلاص هم آنست که چون عمل
کنی دوست نداری که ترا بدان یاد کنند و بزرگ دارند و طلب نکنی ثواب عمل خویش
از هیچ کس مگر از خدای و چنان دان که کسی نیست بر روی زمین بحیز تو و در
زمین و آسمان بتر از تو و دوای دل پنج است همنشینی اهل صلاح و خواندن
قرآن و تهی داشتن شکم و نماز شب و زاری وقت سحر نقل است که

سی و شش کس از اصحاب وی جمع شدند و نفسے به تنها خوردن آن اندکے بود و شیخ
پاره پاره میکرد و چراغ برگرفت چون چراغ آوردند پاره پارے بر جاے
بود کسی نخورده بود بقصد ایثار مریدان را چنین تربیت کرده بود عبدالرحمن حبیب
رحمة الله تعالی علیه فتح موصلی را گفت چهار چیز پیش من است
چشم و زبان و دل و هوا چشم جاے منگر که نشاید و زبان چیزے مگو که خدای تعالی
بخلاف آن داند و دل نگاه دار از خیانت و کبر بر مسلمان و هوا نگاه دار در
سر هیچ مگو و اگر این چهار بدین صفت نباشند خاکستر بر سر باید کرد
گفت دلها موضع ذکر است چون با نفس صحبت داشتند موضع شهوت شدند
و شهوت از دل بیرون نرود مگر از حسرتے بیقرار کننده و یا شوقی بی آرام کننده
گفت اندوه مکن مگر بچیزے که فردا ترا مضرتے بود و شاد مباش الا بچیزے
که فردا ترا شاد کند و نافع ترین خوف آن بود که از معصیت باز دارد و اندوه
دائم کند و فکرت را لازم تو گرداند در بقیه عمر با جنید بغدادی رحمة الله علیه
فرمود که اگر مرتضی یک سخن بکرامت نه گفتے اصحاب چه کردندے و آن
سخن آن است که از مرتضی علی رضی الله عنه پرسیدند که خداے را بچه شناختی
گفت بدانکه شناسا گردانید مرا بخود که او خداوندی است که شبه و مثل او نتواند بود
بهیچ صورتے و او را نتوان یافت بهیچ حسی و او را قیاس نتوان کرد بهیچ
خلقے که او نزدیک است در دوری خویش و دور است در نزدیکی خویش و بالاے
همه چیزها است و نتوان گفت که تحت او چیزی است و او نیست چون چیزے
نیست از چیزے و نیست چیزے و نیست بچیزے سبحان الله آن

خدا یکیست او چنین است چنین نیست هیچ چیز از غیر او و اگر کسے شرح این سخن دہ
مجلدها بر آید نفهمد من فهم و گفت اگر من هزار سال بزیم از اعمال یک ذره کم نکنم
مگر که مرا باز دارند و گفت روزگاری چنان گذاشتم که اهل آسمان و زمین بر من گریستند
باز چنان شدم که من بر غیبت ایشان گریستم اکنون چنان شدم که نه از ایشان
خبر دارم نه از خود و گفت ده سال بر در دل نشستم و پاسبانی کردم تا دل مرا
نگاه داشت اکنون بست سال است که من نه از دل خبر دارم و نه دل از
من و گفت درین راه قاطعان بسیار اند و بر راه سه دام نهاده اند دام مکر و استدراج
و دام قهر و دام لطف و آنرا نهایت نیست مرد باید که فرق کند میان هر سه
دامها و گفت چون قدرت معائنه کرد صاحب آن نفس بکراهت تواند زد و چون
عظمت معائنه شود از نفس زدن منع کند و چون هیبت معائنه شود آنجا کسے که
نفس زند کافر گردد و گفت نفس که باضطرار از مرد بر آید جمله حجابها و گناهان که میان
بنده و خداست بسوزد و گفت خنک آن کسی که او را در همه عمر یک ساعت
حضور بوده است و شریف ترین نسبتها و بلند ترین آن نسبت که با فکرت بود
در میدان توحید و گفت میان بنده و خدا چهار دریاست تا قطع نکند بحق نرسد یکی
دنیا و کشتی او زهد است و یکی آدمیان و کشتی او دور بودن است و یکی ابلیس و
کشتی او بغض و یکی هوا و کشتی او مخالفت و گفت در میان هواجس نفسانی و وسواس
شیطانی فرق آنست که نفس بچیزے الحاح کند و تو منع کنی وا و معاودت می کند
اگرچه بعد از مدتی بود تا وقتیکه بمراد خود در رسد اما شیطان چون دعوتے کند بخلافے
اگر بخلاف آن کنی او ترک آن دعوت کند و گفت ابلیس مشاهده نیافت در طاعت

و آدم مشتاق دیگر ذکر زلت گفت طاعت علت نیست بلکه از ازل رفته
لیکن بشارت می دهد برآنکه در آن کار که رفته است حق طاعت کنند و نیکو
رفته است گفت مردان بسیرت مردان اند نه بصورت گفت اساس آن ست
که بر در نفس قیام کند و گفت مایل بودن از خدا سخت تر است از آنکه در آتش
شدن و گفت بحقیقت آزادی نرسی تا از عبودیت بر تو هیچ باقی مانده بود
و گفت نفس هرگز با حق الفت نگیرد و هر که نفس را بشناسد عبودیت بروی آسان
شود و هر که گوید الله بی مشاهده دروغ زن است و هر که شناخت خدا را هرگز شاد
نشود و هر که خواهد تا دین او سلامت ماند و تن او آسوده و دل او به عافیت گو از
نبود
مردمان جدا باش که این زمانه وحشت است و خردمند آن است که تنهائی اختیار
کند و هر که علم او به یقین نرسید و یقین او بخوف و خوف او بعمل و عمل او بورع و ورع
با خلاص و اخلاص به مشاهده او از هالکان است و اگر چه درویش کس را بود زبان
نبود و اگر سیر شد یک دانه غرا کند زبان دارد و مرید صادق هیچ نیاز بود از علم
عالمان بگفت چون حق تعالی بمردی نیکی خواهد او را به صحبت صوفیان افکند و از
قرا باز دارد و نشاید که مریدان چیزی آموزند مگر آنچه در نماز بکار آید فاتحه
و قل هو الله تمام است و هر مرید که زن کند و علم نویسد از وی هیچ نیاید و هر که میان
خود و خدای تعالی کوبه و بیطعام نهاده است از و مناجات هرگز نیاید و خواطر چهار است
یکی خاطر است از حق که بنده را دعوت کند بحق و یکی خاطر است از نفس که دعوت کند تا آرایش
نفس و تنعم دنیا و یکی خاطر است از شیطان که دعوت کند بحقد و حسد و عداوت و خاطر است
از ملک که دعوت کند بطاعت و عبادت حق و گفت بر چراغ معارف نشست و بیدار گشته میان

بذل کنند غافلان و گفت همت اشارت است اشداد ارادت اشارت
نوشته و خاطر اشارت معرفت و زینت تن اشارت شیطان و شهوت اشارت نفس
و لهو اشارت کفر و حق تعالی هرگز صاحب همت را عقوبت نکند اگرچه معصیت رود
بروی و گفت هر کرا همت است او بینا است و هر کرا ارادت است نابینا است
و گفت اجتماع چهار هزار پیر طریقت است که نهایت ریاضت این است که هرزه
دل خود طلبی ملازم حق بینی و هر که در موافقت بحقیقت رسیده باشد از آن ترسد
که خدا از خدای فوت شود بچیزی دیگر و مقامات به شواهد است هر کرا مشاهدهٔ
احوال است او رفیق است و هر کرا مشاهدهٔ صفات حق است او اسیر است که رنج
آنجا رسد که خودی بر جای بود در شبانه روزی هزار بار بباید مرد چون فانی
شد مقصود حقتعالی حاصل گشت امیر شد و سخن انبیا خبر باشد از حضور و کلام
صدیقان اشارت است بمشاهده و اول چیزی که ظاهر شود از احوال اهل احوال
خالص شدن افعال ایشان بود و هر کرا سر خالص نبود هیچ فعل او صافی نبود
و صوفی چون زمین باشد که همه پلیدی بروی افگنند و همه نیکوئی از وی بیرون
آید و تصوف از صفا است هر که گزیده شود از ما سوی صوفی است و صوفی آن است
که دل او چون دل ابراهیم سلامت یافته بود از دوستی دنیا و بجا آرنده فرمان
خدا بود و تسلیم او چون تسلیم اسماعیل و اندوه او چون اندوه داود و فقر او
چون فقر عیسی و صبر او چون صبر ایوب و شوق او چون شوق موسی در وقت مناجات
و اخلاص او چون اخلاص محمد علیه الصلوات والسلام و گفت تصوف آن است
که ترا خداوند از خود بمیراند و بخود زنده کند و گفت تصوف آن بود که با خدا باشی

بی علاقه زعارف را حالی باز ندارد و منزلتی باز ندارد و عارف آنست که در درجات
بیگردد چنانکه هیچ چیز او را حجاب نگردد و باز ندارد و گفت معرفت مشغولی است
بخدای تعالی و معرفت مکر خداست یعنی هرکه پندارد که عارف است ممکور است
و معرفت وجود جهل است در وقت حصول علم تو گفتن زیادت کن گفت عارف و
معروف اوست و گفت علم آن ست که قدر خویش بدانی و گفت اثبات کرامت
و علم با اثبات غدر است و آنچه موجود ست در عمل مکر و غدر است و گفت توحید جدا
منزه داشتن قدیم را از بود از حدث یعنی دانی که اگر چه سیل در دریا باشد اما نه دریا
باشد و گفت هر محبت که بعوض بود چون عوض برخیزد محبت درست نشود مگر در میان
دو تن آن چنان دو تن که یکی دیگری را گوید که ای من و چون محبت درست شود
شرط ادب بیفتد حق تعالی حرام گردانیده است محبت بر صاحب علاقه و گفت
محبت افراط میل است بی نیل و گفت به محبت خدا بخدای نتوانی رسید تا جان در راه
دوستی نکنی و انس یافتن بوعدها و اعتماد کردن بر آن خلل است و رشحات
و اهل انس در خلوت و مناجات چیزها گویند که نزدیک عام کفر نماید و ایشان و احوال
خویش بدان مزید یابند و هر چه گویند ایشان را احتمال کنند و گفت مشاهده غرق
است و وجد هلاک و وجد زنده کننده همه است و مشاهده میراننده همه و مشاهده
اجابت ربوبیت است و از عبودیت بشرط آنکه تو در میان هیچ نه بینی و مراقبه
آن بود که ترسنده باشی بر فوت شدن و پرسیدند فرق چیست میان مراقبه و حیا گفت
مراقبه انتظار غایب است و حیا خجالت است از حضور شاهد و گفت وقت
چون فوت شود هرگز نتوان یافت و هیچ عزیزتر از وقت نیست و هیچ چیز را ولیکن

جمیل

صفت آن اشت که داشت الهام نیست و علامت آنست عبودیت و خصلت است
صدق و وفا بخدای در نهان و آشکار چنانکه آنچه رسول خدا تعالی جنت
یک دین و سبب است ساکن شدن از نیت و اختیار کردن بر حرکت چون الی
مرده از توکل شدن عبودیت نماند آمد شکر آنست که نفس خود را از هر لذت
نشر داند تا شکر حقیقی است و آن وقت که نفس خود را بدان مطالبت کند
و با نعما ایشاد باشد بخلاف نفس و زهد حقیقی نیست بودن است و علامت ایشان آن
حقیقت صدق آنست که راست گوئی و بهتر دیگر که از درجات خیال گذرد و دیگر
آن نیکس نیست که طلب صدق کند که نیابد اگر نیابد به بعضی یابد صادق روز
چهل بار از حالی بحالی گردد و مرائی چهل روز بر یک حال بماند علامت صادق
آنست که سوال نکند و معارضه نکند و اگر کسی با ایشان معارضه کند خاموش بود
و تعبیر باز داشتن نفس را با خدا جستن و زرد خوردن تلخی با درد و نا ترش کردن و
توکل خوردن بی طعام است یعنی طعام در میان نه جنید و توکل آنست که خدای را باشی
چنانکه پیش از این نبودی و خدای را بودی و پیش از این توکل حقیقت بود و اکنون علم
است و توکل نه کسب کردن است و نه نا کردن لیکن سکون دل است بوعده
حق تعالی و یقین آنست که غم رزق نخوری و اندوه رزق نخوری و آن از توکل بیت
آید و آن آنست که بعمل که در گردن تو کرده اند بدان مشغول شوی که ضمین الهی رزق
تو بتو می رساند و فتوت آنست که با درویشان انکار نکنی و با توانگران معارضه
نکنی و جوانمردی آنکه بار خود بر خلق ننهی و آنچه داری بذل کنی و تواضع آنکه
تکبر نکنی بر اهل هر دو سرای و مستغنی باشی بحق تعالی و خلق چهار است

و گفت نصیحت و شفقت و صحبت با فاسقان نیک خوئی به از آنکه با قرّاء
بد خوئی و حیا دیدن آلاء اوست و دیدن تقصیر خود پس از این هر دو حال حالتی
زاید که آن را حیا گویند و گفت عنایت پیش از آب و گل بوده است و حال چیزیست
که بدل فرود آید با دائم نبود و در معنا دفع اختیار است و نیز آنکه بلا را نعمت شمرے
و گفت فقر دریای بلاست و فقر خالی شدن دل است از اشکال و خوف
آنکه ترک کنی هوا از خوف و ترک عمل گیری بغیر شوق و گفت صوم نصف از طریق
است و توبه را سه معنی است اول ندامت دوم عزم بر ترک معاودت
سوم خود را پاک کردن از مظالم و خصومت و گفت حقیقت ذکر فانی شدن ذاکر
است در ذکر و ذکر در مشاهده مذکور و آئین بودن مرید را از مکر کبائر بود و دو اصل سلوک
و تصوف تنهائی کردن دل است از مراجعت خلقت و مفارقت از طبیعت
و فرو میرانیدن بشریت و دور بودن از دواعی نفسانی و فرود آمدن بر صفات
روحانی و بلند شدن بعلوم حقیقی و بکار داشتن آنچه اولی تر است الی الابد و نصیحت کردن
همه امت و وفا بجا آوردن بر حقیقت و متابعت پیغمبر در شریعت و صوفیان قومی
اند قائم بخداوند چنانکه ایشان را نداند الا خداوند تعالی پرسیدند از همه زشتی ها
صوفی را چه زشت تر گفت بخل و سوال کردند از توحید گفت آنکه تا نیست نگردد
در روی رسوم و ناپیدا شود در روی علوم و خدا بود چنانکه بود و همیشه باشد بعد ما نقص
کرد او را نشاید باز گفتند که توحید چیست گفت صفت بندگی همه ذلت و عجز
و ضعف و استکانت و صفت خداوند همه عز و قدرت هر که این جدا تواند کرد
با آنکه گم شده است موحد است باز پرسیدند از توحید گفت یقین است گفتند چگونه

گفت آنکه بشناسی که حرکات و سکنات خلق فعل خداست کسی را با او شرکت نیست
چون این بجا آوردی شرط توحید بجا آوردی سوال کردند از فنا و بقا گفت بقا
حق راست و فنا ما سوای او را و گفتند تجرید چیست گفت آنکه ظاهرش مجرد بود از
اعراض و باطن او از اعراض سوال کردند از محبت گفت آنکه صفات محبوب
بدل صفات محب نشیند سوال کردند از انس گفت انس آن بود که حشمت برخیزد
سوال کردند از تفکر گفت تفکر چند درجه است تفکریست در آیات خدا و از وی
معرفت زاید و تفکریست در بلا و نعما از وی محبت زاید و تفکریست در وعده خدا
و عذاب وی و از وی هیبت زاید و تفکریست در صفات نفس و احسان خدا با نفس
از وی حیا زاید از خدای تعالی سوال کردند از تحقیق بنده در عبودیت گفت چون
بنده جمله اشیا را ملک خدا بیند و پیدا آمدن جمله از خدا بیند و قیام جمله بخدا بیند
و مرجع جمله بخدا بیند چون این همه در التحقیق بود به صفوت عبودیت رسیده باشد
سوال کردند از حقیقت مراقبه گفت حال است که از قبل انتظار می کند آنچه از وی فوت
او ترسند لاجرم حالتی بود چنانکه از شبیخون کسی ترسد و نخسپد سوال کردند
از صادق و صدیق و صدق گفت صدق صفات صادقان است و
صادق آنکه او را چنان یابی که شنیده باشی و همه عمرش همچنان یابی که یکبار
خبر او بتو رسیده باشد و صدیق آنکه [illegible] بود و صدق او در افعال و
اقوال و احوال سوال کردند از اخلاص گفت فنا شدن است از فعل خویش و
اخلاص آن است که بیرون آری خلق را از معامله نفس یعنی نفس دعوی ربوبیت
نکند پرسیدند از خوف گفت چشم نا داشتن عقوبت است در هر نفسی و شفقت

بدان آنست که طمع و رغبت با ایشان نبی آنچه طلب کنند. بلکه آن پریشانی نیستی
که طاقت ندارند و سخن نگوئی که ندانند و تحت آن ست که از نفس عزلت گیری
عیب تو ترین خلق کیست گفت درویشی است راضی و صحبت با کسی ندیدی که به نیکی
که با تو کرده بود فراموش بود گفتند هیچ فاضل تر از گریستن هست گفت گریستن
بر گریستن گفتند مرید کیست و مراد چیست گفت مرید صاحب بود در عمل و مراد
رعایت حق بود گفتند راه بخدا چگونه بود گفت دنیا را ترک گیر همی راه یافت
و خلاف هوا کردی بحق پیوستی و گفتند می گوئی که حجاب سه است نفس و خلق و دنیا
گفت این سه عام است و خاص نیز سه است دید طاعت و دید ثواب و دید کرامت
و گفت زلت عالم میل است از حلال بحرام و زلت زاهد میل از بقا بفنا و زلت
عارف میل است از کریم بکرامت گفتند فرق چیست میان دل مومن و منافق
گفت دل مومن در ساعتی هفتاد بار بگردد و دل منافق هفتاد سال بر یک حال
ماند عمرو بن عثمان مکی رحمة الله علیه فرمود بر تو باد که پرهیز کنی از تفکر
کردن در چیزی از عظمت خدای تعالی و در چیزی از صفات خدای که تفکر
در خدای معصیت است و گفت تصوف آن است که بنده در هر وقتی مشغول بچیزی بود
که در آن وقت اولی تر بود و گفت صبر ایستادن بود با حق تعالی و گرفتن بلا با خوشی
و آسانی ابوسعید خراز رحمة الله تعالی علیه فرمود چون بنده بخدا رجوع کند
و تعلق بخدا گیرد و در قرب خدا ساکن بود فراموش کند نفس خود را و ما سوی الله
را اگر او را گویند از کجائی و چه خواهی او را جواب از آن نبود که گوید الله و این

دراخت

عبارت ترجمه این سخن او است که گفت ان عبداً من عبید الله ... بالله و بسان

نی قرب الله وتقدّس نفسه وما سوی الله فان قلت لمن این انت فای شی ترید
لم یکن لی جواب غیر الله و گفت سالها با صوفیان بودم هرگز میان من وایشان مخالفت
نبود زیرا که هم با ایشان بودم و هم با خود و گفت مرا مخیر کردند میان قرب وبعد
من بُعد را اختیار کردم که طاقت قرب نداشتم چون لقمان علیه السلام را مخیر کردند
در نبوت وحکمت حکمت اختیار کرد وشبی دو فرشته را بخواب دیدم که از آسمان
می آیند پرسیدند که صدق چیست گفتم که الوفا بالعهود گفتند صدقت و شبی
رسول الله صلی الله علیه وسلم را دیدم فرمود که مرا دوست داری گفتم معذور
فرمای که دوستی خدا مرا مشغول کرده است از دوستی تو فرمود هر که خدای را دوست
دارد مرا دوست داشته بود ونیز شبی ابلیس را دیدم عصا برگرفتم تا او را زنم
آواز داد که او از عصا نترسد از نوری ترسد که در دل باشد گفتم بیا گفت شما را
چیزیست شما بینداخته اید انچه من مردمان را بدان می فریبم گفت آن چیست
گفت دنیا باز گفت مرا در شما لطیفه هست که بدان مراد خود بیابم گفتم چیست
گفت با کودکان نشستن روزی پسرم وفات کرد در خواب دیدم گفتم مرا وصیتی کن
گفت ای پدر به بدلی با خدای معامله مکن وقتی روزی در بیابانی گرسنگی غلبه کرد
نفس گفت از خدا طعام خواه گفتم کار متوکلان نیست گفت صبر خواه قصد کرد
تا صبر خواهم عصمت حق مرا دریافت آوازی شنیدم که کسی میگوید این درویش
میگوید که من بدو نزدیک ام و متقرر است که ما آنکس را که سوی من آمد
تا از قوت و صبر میخواهد و عجز خود پیش می آرد و پندارد که نه او مارا
طعام وصبر غیر ماست بخواستگی آنها محجوب شد و روزی در کشتی

گفتم

مرقع پوشیده در حجره دیدم گفتم سیمای او سیمای اهل معاملت است او کجا نشسته کرده
نگرم گفتم ابوسعید کجاست چون در محبره می‌نگرم گفتم از طالب علمان است بیا تا پرسم
ازو کجا است گفتم ای جوان راه بخدا چیست گفت دو راه است راه خواص و راه عوام ترا از
راه خواص چه کار که خبر نداری و راه عوام این است که می‌پرستی و معاملت خود را علت
وصول بحق می‌نهی و محبره ترا آلت حجاب می‌شمرے ابوسعید گوید است عجب آنکه
در همه خدای را محسن بدانند چگونه دل مرو نسپارد که دلها مجبول اند بر دوستی
محسن و گفت دشمنی فقرا بعضی با بعضی از غیرت حق بود که با یکدیگر آرام نگیرند
و روا ندارد که ایشان را در هیچ کار رهی بود الا بوی و گفت هر کرا دوست دارد در
ذکر خود بر وی گشاده گرداند چون بنده در ذکر لذت یافت در قربت بر وی گشاده
کند پس در سرای فردانیت فرود آورد و جلال و عظمت مکشوف گرداند تا
فانی شود از خود و باقی ماند و ملک او در حفظ خدای افتد و گفت اول
مقام اهل معرفت تحیر است بافتقار پس سرور است باتصال پس فناست بانتباه
پس بقاست بانتظار و هیچ مخلوق بالاتر ازین نرسد که یکی گوید پیغامبر علیه السلام
نرسید گویم رسید آمادر محو در خویش و گفت هر که گمان برد که بجهد بوصل حق برسد
او خود را در رنج بی‌نهایت افگند و هر که گمان برد که بی‌جهد بوی رسد [illegible]
خود را در تمنای بی‌نهایت انداخت و گفت فنا فنای بنده باشد از رویت بندگی
و بقا بقای بنده با شهود حضور الهی و فنا استلاشی شدن است بحق و بقا
حضور است با حق و حقیقت قرب پاکی دل است از همه چیز و آرام دل است
با خدای تعالی و اول توحید فانی شدن است از همه چیز و مرد را و بخدای باز گشتن

تنهائی و گفت عادت تا نرسیده است یاری می خواهد از همه چیز و چون برسد مستغنی
گردد از همه چیز تو به و محتاج گردد در همه چیز و حقیقت قرب آن است که در دل احساس
هیچ چیزی نتوانی کرد بجز حق و هیچ چیز حس نتوانی یافت گفتند عارف را گریه بود
گفت تا که در راه باشد چون بحقایق قرب رسد و طعم وصال چشد گریه زائل
گردد گفت عیش زاهد خوش بود که بخود مشغول بود و گفت حق عظیم آن است که
او را هیچ همت نبود جز خدای تعالی و توکل اعتماد دل است بر خدای تعالی
و نیز توکل اضطرابی است بی سکون و سکونی بی اضطراب یعنی متوکل چنان مضطرب
شود در نایافت که سکونش نبود یا سکونش بود در قرب یافت که هرگزش حرکت
نبود و گفت هر که محکم نکند در آنچه میان خود و خداست به تقوی و مراقبه و کشف
و مشاهده نتواند رسید و گفت غره شوید بصفای عبودیت که منقطع است از نفس
و ساکن است با خدای تعالی پرسیدند که چون است که حق توانگران بدرویشان
نمی رسد گفت از برای سه چیز یکی آنکه آنچه ایشان دارند حلال نبود دوم
آنکه موافق نباشد بر آن سوم آنکه درویشان بلا را اختیار کرده اند و گفت
علم آن است که در عمل آری و یقین آن است که برگیری ذکر **ابوالحسن نوری**
رحمة الله علیه گفت عبودیت مشاهده ربوبیت است و تصوف نه علوم است
نه رسوم اگر علوم بودی بتعلم حاصل شدی و اگر رسوم بودی بمجاهده بدست آمدی
بلکه اخلاق است تخلقوا باخلاق الله تعالی و بخلق خدای بیرون آمدن نه برسوم
دست دهد نه بعلوم و گفت تصوف ترک جمله نصیب های نفس است برای نصیب
حق و تصوف آزادی است و جوانمردی و ترک تکلف است و سخاوت و دشمنی

دنیاست و دوستی موتی ابوعثمان حیری رحمة الله علیه فرمود در تمام
نشود تا در دل او چهار چیز برابر نگردد منع و عطا و ذل و عز وگفت عزیزترین چیز
است عالم که سخن او از عمل بود و مریدی که او را طمع نبود و عاشقی که صفت حق کند
بی کیفیت وگفت اصل ما در طریقت خاموشی است و بسند کردن بعلم خدای تعالی
وگفت خلاف سنت را در ظاهر علامت ریا باطن بود و صلاح دل در چهار
چیز است در فقر بخدای و در استغنا از غیر خدا و تواضع و مراقبت وگفت
هر که زاهد شود در نصیب خویش از راحت و عزت و ریاست دلی فارغش
پدید آید و رحمت بر بندگان خدای کند وگفت خوف از عدل اوست و رجا
از فضل او و خوف ترا بخدا رساند و عجب دور گرداند و صابر آنکه خو کرده بود
بمکاره کشیدن و شکر عام بر طعام و لباس بود و شکر خاص در آنچه در دل آید از معانی
و اخلاص و اصل تواضع سه چیز است آنکه بنده از جهل خویش یاد کند و آنکه
از گناه خویش یاد کند و آنکه از احتیاج خویش یاد کند بخدا الیقین آنکه اندیشه و قصد
کار فردا اندک بود وگفت هر که وحشت و غفلت بچشیده بود حلاوت انس نیابد
و تفویض آن بود که علمی که ندانی بعالم آن بداری و تفویض مقدمه رضاست
والرضا باب الله الاعظم و علامت سعادت آنکه مطیع باشی و می ترسی و نباید که
مردود باشی و شقاوت آنکه معصیت کنی و امید داری که مقبول باشی وگفت
حقیر داشتن خلق بیماری است صعب که هرگز دوا نپذیرد و اصل عداوت سه
است طمع در مال و طمع در گرامی داشتن مردمان و طمع در قبول کردن خلق و اخلاص
آن بود که نفس را در آن حظ نبود در هیچ حال و این اخلاص عوام باشد و اخلاص

یعنی تنها آن بود که اگر دوزخ را بر دست راست بدارند نگوید که از چپ می آید و
رضا استقبال کردن احکام است بدل خوشی و اخلاص در عمل آن بود که در هر دو
سرای العوض چشم ندارد ابو عبدالله خفیف از وی وصیت خواست گفت
کمترین کاری که درین راه بذل روح است اگر این نخواهی کرد بترهات صوفیان
مشغول مشو خواجه ابن عطار رحمة الله علیه فرمود بهترین عمل آن است
که کرده اند و بهترین علم آن است که گفته اند هرچه نگفته اند مگوی و هرچه نکرده اند
مکن و گفت هر درا که چو بینی در میدان علم جو بینید یا در میدان حکمت یا در میدان
توحید اگر درین سه میدان نبود طمع از وی او گسسته کن و گفت دعوی کردن
در خدا و اشارت کردن بخدا و سخن گفتن از خدای از صفات دروغ زنان است و
گفت نفسهای خود را در راه هوای نفس صرف مکن بعد از آن هرچه خواه آن کن و فضل
طاعات گوش داشتن حق است بر دوام اوقات و گفت اگر کسی بیست سال تمام
در نفاق بماند و درین مدت برای نفع برادری یک قدم بردارد فاضل تر باشد از آنکه
شصت سال عبادت با اخلاص کند و از آن نجات نفس خود طلبد و هر که خود را به ادب
سنت آراسته دارد حق تعالی دل او را بنور معرفت منور گرداند و گفت هیچ
مقامی نیست بهتر از موافقت فرمانها در اخلاق و گفت صحیح ترین عقلها عقلی است
که موافق توحید بود و بهترین طاعت آن است که از عجب نخیزد و بدترین
گناه آن است که پس از آن توبه در آید و آرام گرفتن باسباب مغرور شدن است
و ایستادن بر احوال بریدن از تحول احوال بود و گفت هر که اول بر خلل
درست بود بخدا رسیده و هر که اراده است شود تا آخرت رسیده و هر که

وزندگی صاحب تعظیم نفس چنان بود که زبانش از کار شده بود و نفسی باشد و زندگی
صاحب هیبت منقطع شدن نفس آن بود که اگر در آن هیبت نفس زند هلاک شود چنانچه

لی مع الله وقت و گفت علم چهار است علم معرفت و علم عبادت و علم عبودیت
و علم خدمت و گفت وجد انقطاع اوصاف است تا نشان ارادت نماند هم
اندوه بود و نشان ثبوت غبث برخاستن حجاب است میان قادر و علام الغیوب
و گفت بزرگترین هیبت است و حیا چون از این هر دو دور ماند از هیچ
دور نماند و گفت عقل آلت عبودیت است نه اشراق ربوبیت و توکل حسن التجا
است بخدای تعالی و صدق افتقار بود و توکل آن است که تا شدت فاقه
در تو پدید آید هیچ باز نگیری و از حقیقت سکون بیرون نیایی و معرفت را
سه رکن بود حیا و هیبت و انس و اخلاص آن است که خالص بود از آفات و تواضع
قبول حق بود و تقوی ظاهریست و باطنی ظاهر می نگاهداشت حدهاست و
باطنی اخلاص و نیت پرسیدند ابتدای این کار و انتهای چه بود گفت ابتدایش
معرفت و انتهایش توحید و گفت ادب ایستادن است بر مراقبت با هر چه نیکو
داشته اند گفتند چگونه بود گفت آنکه معامله با حق با ادب کند پنهان و آشکارا
گفتند از طاعت کدام فاضلتر گفت مراقبت حق بر دوام گفتند که شوق چه بود
گفت سوختن دل بود و پاره شدن جگر پرسیدند شوق برتر بود یا محبت گفت محبت
زیرا که شوق ازو خیزد با اصحاب خود گفت که درجه مرد بچه بلندتر گردد بعضی گفتند
بکثرت صوم و بعضی گفتند بمداومت صلوٰة و بعضی گفتند بمجاهده و محاسبه و
موازنه بذل مال گفت بلندی نیافت آنکه یافت الا بخوی خوش بکار باے

و بتابعت کردن دزد ما از شرط طمانینت و توکل آرام گرفتن بود بدانچه
خدای تعالی ضمان کرده است و بآنچه کفایت است بسنده کند پس رنج ما مشغولی
و رنج و زیادت طلبی است و گفت اندک ما شئت از دنیا و چیزی صحبت فقیر و خدمت
ولی یوسف اسباط رحمة الله علیه گفت غایت تواضع آنکه هر کرا بینی
چنان دانی که از تو بهتر است و علامت تواضع آنکه سخن حق قبول کنی و رفق کنی
با کسی که فروتر بود و بزرگ داری آن را که بالاتر بود در رتبت و اگر ذلیلی بینی
احتمال کنی و خشم فرو خوری و هر جا رجوع بخدا کنی و بر توانگران تکبر کنی و هر چه
رسد شکر کنی و گفت محو نکند شهوات را از دل مگر خوفی که مرد را برانگیزد و بی احتیاط
کند و شوقی که مرد را بی آرام کند یکی پرسید از جمع و تفرقه گفت جمع گردانیدن
دل است در معرفت و تفرقه متفرق گردانیدن در احوال و گفت نماز جماعت
بر تو فریضه نیست طلب لقمه حلال فرض است که بلقمه حرام هیچ طاعت نور ندهد
ابو یعقوب نهرجوری رحمة الله علیه گفت هر کرا سیری بطعام بود همیشه گرسنه
بود و هر که توانگری بمال بود همیشه درویش بود و هر که در حاجت قصد بخلق کند همیشه
محروم بود و هر که در همه کارها یاری از خدا نخواهد همیشه مخذول بود و عارف ترین آن است
که متحیر بود و عارف بحق نرسد مگر که دل بریده گرداند از سه چیز علم و عمل و خلوت
یعنی درین هر سه از این هر سه بریده شود یکی پرسید که عارف تاسف خورد بچیزی
گفت عارف هیچ نه بیند جز خدای تا بر چیزی تاسف برد گفتند بکدام چشم نگرد
و گفت بچشم فنا و زوال و مشکل آن است که رنج و مؤنت بود و از خلق گرفته است
نه کسی را مدح کند نه ذم زیرا که نه بیند منع و عطا جز از خدای گفت جمع آن است که

بیرون گردانند تا خدای بماند او نیست شود و گفت این مذهبی است که جد را با
هزل آمیخته مگردانید و گفت عزیزترین نسبتی فقیر را آن بود که با فقیر انشیند
پس چون بینی که فقیر از فقیر جدا شود این فقیر یقین دان که از علت خالی نیست کسی
از وی وصیت خواست گفت پیش کسی روید که از من بهتر باشد و مرا بکسی گذارید
که از شما بهتر باشد ابو عبدالله محمد بن الفضل رحمة الله علیه ابو عثمان حیری
نامه نوشت که علامت شقاوت چیست گفت سه چیز است یکی آنکه حق تعالی
علم دهد و از عمل محروم کند دوم عمل دهد و از اخلاص محروم کند سوم صحبت صالحان
روزی کند و از حرمت داشت ایشان محروم کند گفت عجب دارم
از آنکه بهوای خویش بخانه او رود و زیارت کند چرا قدم بر هوای خود ننهد تا بدو رسد و گفت
راحت در خلاص است از آرزوهای نفس گفت محبت ایثار است صفت محبان
حق که صحبت ایشان بر معنی ایثار بود و بعد ازین صحابت ایشان بر چهار منزل بود
یکی محبت دوم هیبت سیم حیا چهارم تعظیم و گفت مرید چون بگوشه خاطر در دنیا نگرد
تو در وی منگر که او مرید مرفقت شد گفت صوفی آنست که صافی شود از بلایا و
غایب شود از جمله عطاها و گفت ایثار زاهدان بوقت بی نیازی بود و ایثار جوانمردان
بوقت حاجت و زهد در دنیا ترک است اگر بتوانی ایثار کنی و اگر نتوانی خوار داری
ابو الحسن بوشنگی رحمة الله علیه پرسیدند که مروت چیست گفت دست داشتن
از آنچه حرام است تا مروتی باشد بر کرام الکاتبین پرسیدند از تصوف گفت کوتاهی امل
و مداومت بر عمل و از فتوت پرسیدند گفت مراعات نیکو کردن و بر موافقت دائم
بودن و از نفس خود بر ظاهر چیزی نادیدن که مخالف باطن بود و توحید آن بود که بدانی که مانند او

هیچ زوالی نیست و داخل این آنست که کرام الکاتبین نتوانند نوشت و شیطان آنرا
تباه نتواند کرد و نفس آدمی بروی مطلع نتواند شد گفتند ایمان و توکل چیست گفت آنکه
نان از پیش خود خوری و لقمه خرد بخایی آرام دل و بدانی که آنچه تراست از
تو فوت نشود و گفت هرکه خود را خوار داشت خدای تعالی او را رفیع القدر گردانید
هرکه عزیز داشت خدای او را خوار گردانید یکی دعا خواست گفت حق تعالی از فتنهٔ تو ترا
نگاه دارد محمد بن علی حکیم ترمذی رحمة الله علیه چندان ادب داشت که پیش عیال
خود هم بینی پاک نمی کرد و فرمود که چون مرد بسی ریاضت کشید و آداب ظاهر
بجا آورد و تهذیب اخلاق حاصل کرد انوار طاعت ها در دل بار یابد و سینه
منشرح گردد و نفس او بقضای توحید در آید و بدان شاد شود لاجرم ترک عزلت
گیرد و در سخن آید و فتوحی که او را درین راه روی نموده بود بشرح دهد تا او را بسبب آن
گرامی دارند و اعزاز کنند تا نفس اینجا فریفته شود و هیچ شیری از درون او بجهد و بر گردن او
نشیند نفس که بقضای توحید رسید هزار بار خبیث تر و مکار تر شد از آنکه اول بود و هرگز
در قید نیاید از آنکه در اول بسته بود و اینجا گشاده و منبسط و اول آن از ضیق
بشریت آلت خود ساخته بود اینجا از وسعت توحید آلت خود ساخت پس از نفس ایمن
مباش و گوش دار تا نفس طفره یابی و ازین آفت که گفتم حذر کنی از شیطان
در درون بستانست و گفت هرکرا یک صفت نفسانی مانده است چون مکاتب
بود که یکدرم اگر بر وی باقی بود آزاد نبود و آنرا که آزاد کرده باشند و
بر وی هیچ نمانده باشد این کس مجذوب بود که حق تعالی او را از بندگی نفس آزاد
کرده بود پس آزاد حقیقی او بود و گفت مجذوب را منازل است بعضی را ثمت

بار

نبوت و تبه نبی را نصفی یا بیشی یا زیادت از نصف تا بجایی رسد که در مجذوبی افتد
که حظش از نبوت بیش از همه مجذوبان بود او خاتم الاولیا بود چنانچه محمد صلی الله
علیه وسلم خاتم الانبیا بود و آن مجذوب تواند که مهدی بود علیه السلام و درست
ترین نشان اولیا آن است که از اصول علم سخن گوید پرسیدند که آن چگونه بود گفت
علم ابتدا بود و علم مقادیر و علم عهد و علم میثاق و علم حروف این اصول حکمت
است این علم بر بزرگان اولیا ظاهر شود و کسی از ایشان تواند قبول
کردن که نصیبی یافته از ولایت او را و خطی بود گفتند اولیا از سوء خاتمت ترسند
گفت بلی ولیکن آن خوف خطرات بود و دور نبود که حق تعالی دوست ندارد
که عیش خویش را بر ایشان تیره گرداند و مشغول بذکر خیبان بود که از دست او
نتوان کرد و این مقام بزرگتر از آن است پرسیدند از تقوی و جوانمردی
گفت تقوی آنکه در قیامت کسی دامن تو نگیرد و جوانمردی آنکه تو دامن
کسی نگیری و گفت هر که در طریقت افتاده را با اهل معصیت هیچ التفات نماند
و هر که از چیزی بترسد از وی بگریزد و هر که از خدای ترسد در وی بگریزد
اصل مسلمانی دو چیز است یکی دید سبب دوم خوف قطیعت گفت بر هیچ
گم کرده غم نباید خورد که هیچ گم کرده نیست و هر کرا همت دینی باشد همه کارهای
دنیاوی به برکت وی آسان شود و اگر همت دنیاوی باشد همه کارهای دینی
وی بشومی آن دنیاوی گردد و هر که بسنده کند از علم سخن بی زهد در زندقه افتد
و هر که بسنده کند بفقه بی ورع در فسق گرفتار شود و هر که با وصاف عبودیت
جاهل بود با وصاف ربوبیت جاهل تر بود و گفت می خواهی که بقای نفس خود

حق باشد پس هرگز نتوان شناخت و بدترین صفات مرد دوستی کبر است و ابنیا
در کبر و کبر از کسی دیگر نزیبد که ذات اولی عیب بود و ابنیا را کسی که علم ادب و جهل
بود دلبستن است مرد را این عیب که شادی کند او را آنچه زیادت کار او دست و گفت
حق تعالی ضمان رزق بندگان کرده است پس بندگان را توکل باید و گفت
مراقبت کسی را باید کرد که هیچ از نظر او غایب نیست و شکر آن را که نعمت او
از تو منقطع نیست و تضرع کسی را که قدم از ملکت وی بیرون نتوانی نهاد و گفت
جوانمردی آن است که اگر مدحی و هجوی بر تو یکسان بود تفاوتی نیست و حق در ایام
انس است نقل است از ابو بکر وراق ترمذی رحمة الله علیه گفت خیر دنیا و آخرت
در اندک مال یافتم و شر دو جهان در بسیاری مال و آمیختن با مردمان گفت از
روزگار آدم تا این وقت هیچ فتنه نیست که مگر بسبب آمیختن با خلق و سلامت
نیافت مگر آنکه از خلق اعراض کرد و نیکی نیست خواست گفت گرسنگی بر گیر و دو پای
خود بشکن و کار دنیا بر گیر و زبان خود ببر و گفت علامت این کردار و گفت آنکه زبان
سرا و در نطق آرد و گوش سخن او از خدای بشنود باید که زبان ها چهار انگشت بود

ثقیل السماع

دو گوش صورت او که این زبان بریدن و پای شکستن دست به دل نشانی است
خاموشی است و سخن گفتن بقدر حاجت و ضرورت و خاموشی عارف نافع تر بود
از کلام او خوشتر گفت خدای تعالی از بنده هشت چیز می خواهد از دل دو چیز تعظیم فرمان
حق و شفقت بر خلق خدای و از زبان دو چیز اقرار کردن بتوحید و رفق کردن با
خلق و از اندام دو چیز طاعت داشتن خدای و یاری دادن مسلمانان و از خلق
دو چیز صبر کردن در حکم خدای تعالی و حلم با خلق خدای و هر که بر نفس خود عاشق شد

کبر و حسد و خواری و مذلت بدو عاشق شد گفت اگر طمع را گویند پدرت چیست
گوید در مقدور شک آوردن و اگر گویند غایت تو چیست گوید حرمان و گفت
که شیطان می گوید که من ابلیسم که اول بار مومن را بکافری وسوسه کنم
اول بشهوت حلال حریص کنم چون بدان حریص شد هوا بر وی چیره گردد
و ترک گیرد انگاه وسوسه معصیت کنم تا مرا آسان تر شود انگاه بکافری وسوسه کنم
و گفت پنج چیز همیشه با تواند خدای و نفس و شیطان و دنیا و خلق با خدا
موافقت باید کرد و هر چه دوست کند پسندیده باشی و با نفس بمخالفت و با شیطان
بعداوت و با دنیا بحذر و با خلق بشفقت اگر این کنی رستی و الا هلاک گردی و گفت
تا از مخلوق نبری و از ایشان نگریزی ایمن چون طمع مدار و تا دل در اشتغال
گردان داری طمع فکرت و عبرت مدار و تا سینه از طلب ریاست و مهتری پاک
نکنی طمع الهام و حکمت مدار و گفت صحبت با عقلا باقتدا کن و با زهاد بحسن خلق
با جهال بصیرت جمیل و گفت اصل فرزند آدم از آب و خاک است و کسی بود که
آب بر وی غالب بود او را بلطف ریاضت باید داد و اگر بعنف فرمائی متغیر گردد
و بمقصود نرسد و کسی بود که خاک بر وی غالب بود لابد او را بلگد باید کوفت و بسیخته
باید سوخت تا کاری را بشاید گفت هر که بامداد خیزد و زبان را بلهو و غیبت و فحش
مشغول کند بدانم که او حرام خورده است و هر که بذکر و تهلیل و استغفار زبان را
مشغول گرداند بدانم که حلال خورده است و گفت صدق نگاهدار در آنچه میان
تو و خداست و صبر نگاهدار در آنچه میان تو و نفس است و گفت زهد سه حرف است زا و ها
و دال زا ترک زینت است و ها ترک هوا و دال ترک دنیا و یقین سه است یقین خبر

یقین دلالت و یقین مشاهده و هر کرا درست شد معرفت خدای هیبت و خشیت
بر وی غالب شد و شکر نعمت مشاهده منت است و نگاه داشت حرمت و هر که کارها
از جهت آسمان بیند صبر کند و هر که از زمین بیند متحیر گردد و احتراز کند از اخلاق بد
چنانکه از حرام عبدالله منازل رحمة الله علیه گفت هر چه گوئی از حال خود
عبارت کنی و نه آنکه سخن گوئی و حکایت از غیری کنی و گفت هر که نفس را بضایع
کند مبتلا گردد بضایع کردن سنت و هر که سنت ضایع کرد زود در بدعت افتد و گفت
هر که نفس او چیزی کند که بدان احتیاج ندارد ضایع کند از احوال خویش آنچه که
از آن گزیر نیست و لابد بدو احتیاج است گفت آدمی عاشق است بر شقاوت خود
و گفت با ادب محتاج تریم از بسیاری علم و گفت هرگز دعوی و تسلیم در یک حال
جمع نشوند و هر که محجوب گردد بچیزی از خود عالم خود هرگز عیب خود نه بیند و حقیقت فقر
انقطاع است از دنیا و آخرت و مستغنی شدن بخداوند گفت عبودیت اضطراریست
نه اختیاری تو دعوی عبودیت میکنی ظاهراً اما باطناً با وصاف ربوبیت بر آورده
و هر که علم عبودیت بخشید در ایشان خوش نیست و عبودیت رجوع کردن است
در جمله کارها بخدا بحسن اضطرار و گفت بنده بنده او بود تا خود را خادمی نجوید چون
خادمی جست از حد بندگی افتاد و ادب از دست بداد و گفت تفویض با کسب
بهتر است از خلوت بی کسب و هر که در این حدیث آمد از سر ضعف قوی گردد و نصیحت
نشود و هر که از سر قوت درآید ضعیف گردد و فضیحت شود و گفت اگر درست شود
بنده را یک نفس در جمله عمری بی ریا و بی شرک برکات آن نفس تا آخر عمر باند و عارف آنست
که از هیچ چیزش حجب نیاید ابو علی سهیل اصفهانی رحمة الله علیه برسید که

و دریافت حق اکنون گفت هرکه پندارد که نزدیک تر است او بحقیقت دورتر است
و گفت حرام است کسی را که او را بخواند و بیند از آن پس بچیز دیگر آرام گیرد و گفت شناختن
کرامت و طاعت از علامت توفیق بود و باز داشتن از مخالفات نفس از علامت
ریاضت بود و حرمت داشتن اسرار از علامت بیداری [illegible] آمدن از
رعنای بشریت بود و گفت از زمان آدم تا قیامت آدمیان از دل گفتند و میگویند
من کسی میخواهم که مرا وصف کند که دل چیست و یا چگونه است و نیافتم رسیدند
از وی دیگر سنت او چیست گفت نزدیک است از آنکه گمان است اما دور است در حقائق و گفت
شما می پندارید که مرگ من چون مرگ شما خواهد بود که بیمار شوید و مردمان بعیادت آیند
مرا وقتی که بخوانند اجابت کنم روزی میرفت و گفت لبیک و سر بنهاد شیخ حسن
مؤدب گفت من گفتم او را بگو لا اله الا الله تبسم کرد و مرا گفت با من میگویی که کلمه
بگو بعزتش که میان من و او حجابی نیست الا عزت و جان بداد ابوالحسن محاسن
خود بگرفت و گفت چون من حجامی اولیای خدا را شهادت تلقین کند وا فضیحتاه
ذکر شیخ ابو الخیر النساج رحمة الله تعالی علیه گفت خوف تازیانه
خداوند است تا بندگان را که در بی ادبی خو کرده باشند بدان راست کند
و گفت نشان عمل بنهایت رسیده آن است که در آن عمل جز تقصیر و عجز خود
نبیند ابو الخیر اقطع رحمة الله علیه فرمود دل صافی نتوان کرد الا بتصحیح
نیت با خدا و تن را صفا نتوان داد الا بخدمت اولیا و گفت دل را جایگاه
است دل است که جایگاه ایمان است و علامت آن شفقت بر جمله مسلمانان
و جهد کردن در کارهای ایشان و یاری دادن ایشان [illegible] است که

جایگاه نفاق است و علامت آن حقد و غل و غش و حسد است و گفت که دعوی
رعونتی است که کوه حمل آن نتواند کرد و گفت هیچکس بجای شریف نرسد مگر بموافقت
قرار گرفتن و ادب بجا آوردن و فریضها بپای داشتن و با نیکان صحبت داشتن
و از بیگانگان بریدن ابو حمزه خراسانی رحمة الله علیه فرمود انس
آنست که دل تنگی پدید آرد از زیستن با خلق و غربت آن ست که او را از اقربای
و پیوستگان خویش وحشت باشد نا باشد با ایشان با وحشت باشد و هر کرا
وحشت بود از نفس خود انس گرفته است دل او در موافقت خداوند خویش
سبحانه و تعالی و هر کرا دوستی مرگ در دل جا کرده هر چه باقی است بروی دوست
گرداند و هر چه فانی است دشمن و توکل آن ست که بامداد برخیزد از شب یادش
نیاید و چون شب در آید بامدادش یاد نباشد احمد بن مسروق رحمة الله علیه
فرمود که تقوی آن ست که بگوشه چشم بلذات دنیا باز ننگرد و بدل در آن تفکر نکند
و هر کرا مودت حق بود کس بر وی غالب نتواند شد و درخت معرفت را آب تفکر
دهند و درخت غفلت را آب جهل دهند و درخت توبه را آب ندامت و درخت
محبت را آب موافقت و هر گاه که طمع معرفت داری و پیش از آن درجه ارادت
محکم نکرده باشی بر بساط جهل باشی و هر گاه که ارادت طلب کنی پیش از درستی توبه
در میدان غفلت باشی ابو عبدالله بردعی رحمة الله علیه فرمود که مرید
در رنج است لیکن رنج او سرور طلب است نه عنا و تعب پرسیدند از صوفی و
زاهد گفت صوفی بخداوند بود و زاهد بنفس و گفت هیچ انس نیست در اجتماع برادران بی
وحشت فراق و هیچکس را وصلت نیست بخدا جز بخدای عبدالله مغربی رحمة الله علیه

فرمود فاضل ترین اعمال عمارت اوقات است بموافقات و گفت هر که دعوی بندگی
کند و او را هنوز مرادی مانده باشد دروغ زن است بنده باید که از مرادات
خود فانی باشد و بمراد خدا زنده باقی و نام او آن بود که خداوندش نهاده بود او را
نه اسم بود و نه رسم و گفت خوار ترین درویش آن بود که با توانگران مداهنت کند و
عظیم ترین آنکه خلق را از خود منع کند و درویشی که از دنیا حصه از کرده اگر هیچ از
اعمال فضایل نکند یک ذره نیکی او فاضل تر است از عبادت مجتهدان متعبد
ابو علی جرجانی رحمة الله علیه فرمود قرارگاه خلق میان غفلت است
و اعتماد ایشان بر ظن و تهمت و نزدیک ایشان چنان است که کردار ایشان
بحقیقت است و سخن شان بر اسرار مکاشفت و گفت سه چیز از عقد توحید است
خوف و رجا و محبت زیادتی خوف از ترک گناه است بسبب دیدن وعید زیادتی
رجا از عمل صالح است بسبب وعده دیدن و زیادتی محبت از بسیاری ذکر بود
بسبب منت دیدن پس خائف هیچ نیاساید از هرب و راجی نیاساید از طرب
و محب هیچ نیاساید از گفتن ذکر محبوب پس خوف ناری منور است و رجا نوری
منور و محبت نور الانوار و گفت علامت سعادت آن بود که بنده را طاعت
گزاردن آسان بود و موافقت کردن سنت در افعال و محبت اهل صلاح
و نیکو داشتن با نیکوئی و در راه خلق چیزی بذل کردن و بکار مسلمانان قیام نمودن
و گفت ولی آن بود که از حال خود فانی و بمشاهده حق تعالی باقی بود و حق تعالی
متولی احوال او بود و او را بر خود اختیار نبود و بغیر قرار نه و گمان نیکو بخدای
نهایت معرفت بود و گمان بد بردن مفضل معرفت و بدبخت کسی است که

سعادتی که برگزیده‌اند که بروی فراموش گردانند و گفت صاحب استقامت باش
نه صاحب کرامت که نفس کرامت خواهد و خداوند استقامت و تعبد ... بیست
بر درگاه او چه بود جز در کشادن و لب از مسئلت خدای چه بود جز حصول مجمع و گفت خدا
سرای عبودیت است و به دروی و تفویض خانه دیگر بر درها است و سرا نیست
و در سرای دیگر راحت. نقلست ابوبکر کتانی رحمة الله علیه گفت انس بمخلوق
عقوبت است و قرب باهل دنیا معصیت و گفت تصوف همه خلق است هر که
افزون است برای تو در تصوف بیش است که خیانت و نزدیک خیانت بود که از آن
استغفار باید کرد و تصوف صفوة است و مشاهده و زاهد آن است که هیچ
نیابد و شاد باشد و احتمال دل کند بسبب تا بمیرد و توبه نامی است جامع شش چیز
اول پشیمانی بر آنچه گذشته دوم عزم بر آنکه بیش گناه نکند سوم گذاردن هر فریضه
که میان او و خدای ضایع کرده چهارم ادای مظالم خلق پنجم گدازانیدن هر گوشت
که از حرام رسته باشد ششم تن را الم طاعت چشانیدن چنانکه حلاوت معصیت
چشیده بود و گفت اول وجد خلوت است و میانه مرگ و آخر ... و توکل
... علم است و در حقیقت کامل شدن یقین و عبادت هفتاد و دو
باب است و هفتاد و یک در حیا است از خدای تعالی و خدای تعالی هرگز
بندگان را زبان بدعا کشاده نکند و بعذر خواستن مشغول نکند تا در معصیت
کشاده نگرداند چون آن افتقار بخدای درست شود عنایت درست شود و گفت
از حکم مرید سه چیز است یکی خوابش در وقت غلبه و خوردنش در وقت فاقه و
سخنش در وقت ضرورت عبدالله خفیف رحمة الله علیه گفت صحبت

کے طلب کن که دیدن او ترا از خدا باز دارد و هیبت آن بدل رفت و ثنا به زبان
نقل نکند که به زبان آمد تا به نطق گفت تصوف صبر است و تحت مجاری
اقدار و فرو گرفتن ملک ثنا و رضا بر دو قسم است بنده با او و رضا از او رضای بدو مدبر
بود و رضا ازو بر آنچه قضا کند و آنکه هیچ در الم و هیبت و ترک راحت و ترک
آن نیست که محبوب الفعال بدو آید از جمله چیزها و غیبت آنست که جمله چیزها
خرید از قلب وی و آمیز [illegible] اهتمام است و در وقت سوال و در باب شکستن
نفس تا سست خدمت و تنعم [illegible] طلب قرب و خدمت و قناعت طلب کردن
است آنرا که نه بیند توبت و زهد و راحت باقی است از بیرون کاسه خود و فقر
نیستی ملک [illegible] بیرون آمدن از صفات و محمودیت وقتی درست آمد که [illegible] خود
تنها گذارد و بلا با صبر کند و نعمت [illegible] گرسنه روز گرسنه بود و بعد از آن سوال کند
بقدر ضرورت او را [illegible] خواجه ابو محمد حریری رحمة الله علیهما گفت هر که
گوش بحدیث نفس دارد در حکم شهوات اسیر گردد و خدای تعالی همه فایده بر دل
وی حرام کند و هر که از سخن حق مزه نیابد و را نیز راحت نباشد گفتند توکل چیست
گفت معاینه شدن اضطرار و صبر آنست که فرق نکند میان حال نعمت و محنت با آرام
نفس در هر دو حال و سکون نفس است در بلا و اخلاص ثمره یقین است و ریا ثمره شک
و کمال شکر در مشاهده عجز است از شکر و عزلت بیرون شدن است از میان زحمت
و سر نگاه داشتن اگر بر تو زحمت نکند و گفت معاملهٔ قدما میان با خطرات است و معاملت
ابدال با فکرت و معاملهٔ زهاد با شهوات و معاملهٔ تائبان با زلات و معاملهٔ مریدان
باللذات و هر که با خدای بسنده کرد سرش با صلاح باشد و ترجیح عالم فانی

اصحاب

بغدادی در بدایت بود و مرجع عام بغداد از نویدی حسین منصور حلاج رحمة الله
علیه نقلست مرا پنجاه سال است که هیچ مذهبی نگرفته ام اما از هر مذهبی آنچه دشوار
است بر نفس اختیار کردم ابراهیم خواص را دید در بادیه گفت در چه کاری گفت در
مقام توکل را درست میکنم گفت همه عمر در کار شکم کردی چگونه در توحید فانی
خواهی شد پرسیدند عارف را وقت باشد گفت نه وقت صفت صاحب وقت
است هر که با صفت آرام گرفت عارف نبود گفتند طریق بخدا چگونه بود گفت
دو قدم است یکی قدم از دنیا برگیرد دوم از عقبی اینک رسیدی بمولی و گفت
فقر آنست که مستغنی باشد از ماسوی الله و ناظر است بالله و معرفت عبارت است
از دیدن اشیا و هلاک همه در معنی و چون بنده بمعرفت رسد بر وی وحی فرستد و سر او
گنگ گرداند تا هیچ خاطر نیاید و را مگر خاطر حق و خلق عظیم آن بود که جفای خلق
بر تو اثر نکند پس از آنکه حق را شناخته باشی توکل آنست که اگر در شهر کسی را داند
اولی تر از خود بخوردن خود نخورد و اخلاص تصفیه است از شوائب کدورت و زبان
گویا هلاک دل خاموش که گفتگوی در علل بسته است و افعال در شرک دخیل و حق ازین
جمله مستغنی است و ما یؤمن اکثرهم بالله الا وهم مشرکون گفت ابنای بینندگان حق و عارفان
و نور علمای ربانی و طریق سابقان ناجی ازل و ابد و آنچه در میان است از حدوث
است اما این بچه داند لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید و گفت در عالم فنا
اژدهایی است که او را الیقین خوانند هجده هزار عالم در جنب او چون ذره است
در بیابان و گفت همه سالها در طلب بلاء او باشم چون سلطانی که دائم طالب
ولایت باشد و گفت خاطر حق آنست که هیچ چیز معارضه نتواند کرد و مریدان گفت

اگر معصیت ندارد اجتهاد او و برکشوفات بمراد آن است که کشوفات او در اجتهاد سابق
است و گفت دنیا بگذاشتن زهد نفس است و آخرت بگذاشتن زهد دل و ترک
خود گفتن زهد جان پرسیدند از صبر گفت آن است که دست و پای او ببرند و از دار در آویزند
و عجب آنکه این همه با او بود گفتند انا الحق گوی گفت بگو هو الحق گفت بلی همه اوست
و شما می گویند که او گم شده است بلکه حسین منصور گم شده است بحر محیط گم نشود و
کم نگردد و دستی که بر دار کردند شبلی مقابل ایستاده گفت ما التصوف یا حلاج
گفت کمترین این است که می بینید گفتند بلند تر کدام است گفت شما را بدان راه نیست
تا اینجا حضرت والد از کتاب تذکرة الاولیا منتخب فرموده بودند
اکنون باقی مانده آنان که این فقیر منتخب کرده است می نویسد
خواجه عبدالله مبارک رحمة الله تعالی علیه پرسیدند از وی کدام خصلت
در آدمی نافع تر گفت عقلی وافر گفتند اگر نبود گفت حسن ادب گفتند اگر نبود
گفت برادری مشفق که با او مشورت کند گفتند اگر نبود گفت خاموشی دائم گفتند اگر نبود مشفق
گفت مرگ در حال گفت هر که راه ادب آسان گیرد خلل در سنت ها آسان گیرد و هر که
خلل در سنت ها آسان گیرد او را از فرائض محروم کنند و هر که فرائض آسان گیرد او را
از معرفت محروم کنند و هر که از معرفت محروم بود دانی که چه بود گفتند چون درویشان دنیا
و دین باشند درویشان حق چگونه باشند گفت دل درویشان حق هیچ گونه
ساکن نباشد یعنی دائم طالب باشند که هر که بایستاد مقام خود پدید کرد و گفت
بآنک ادب محتاجم از بسیاری علم و گفت ادب اکنون می طلبم که مردان ادب رفتند
و گفت در ادب مردان سخن بسیار گفته اند نزدیک من ادب شناختن نفس است

وگفت کسب کردن مانع نبود از یقین و توکل وگفت نشان یقین بود بخدا ثقت
داشتن و درویشی بصدق دل وگفت هر که قدر نزدیک خالق بزرگ تر بود باید
که او خود را در نفس خود حقیر تر بیند گفتند داروی دل چیست گفت از مردمان دور
بودن وگفت بر توانگران تکبر کردن و بر درویشان تواضع نمودن از تواضع بود
گفت تواضع آنست که هر که در دنیا بالا دست تر بود کبر نکنی و بر هر که فروتر است
از او تواضع کنی وگفت رجا اصلی است که از خوف پدید آید و خوف اصلی است
که از صدق اعمال پدید آید و صدق اعمال از تصدیق پدید آید که در قدم آن
خوف بود امین گردد و ساکن شود وگفت آن رجا که خوف آمیز نبود در دل قرار
نگیرد دوام مراقبه بود در نهان و آشکارا شخصی از او وصیت خواست گفت خدا را
نگاهدار یعنی همیشه چنان باش که گویا خدای را می بینی نزد وی پیش او حدیث
غیبت رفت گفت اگر من غیبت کنم باید که غیبت پدر و مادر کنم که حسنات مرا
ایشان اولی تر اند روزی جوانی پیش او آمد و بگریست که من گناه بسی
کرده ام گفت چه کرده گفت زنا گفت ترسیده بودم که مگر غیبت کرده امام شافعی
رحمة الله تعالی علیه گفت اگر عالمی بینی که برخصت و تاویل مشغول گردد
بدانکه از وی هیچ نیاید وگفت هر که علم در جهال آموزد حق علم ضایع کرده باشد
و هر که علم از کسی که شایسته آن باشد باز دارد ظلم کرده باشد وگفت اگر
دنیا را بگرده نان بمن فروشند نخرم گفت هر کرا همت آن بود که چیزی
در شکم او شود قیمت او آن بود که از شکم او بر آید کسی پند خواست گفت
چنان غبطه بر زندگان مبر که بر مردگان می بری یعنی هرگز مگو در دنیا که من چندان سیم

جمع کرده ام که اگر روزی بگذارد حسرت ملک خفظ بر آن کس که چندان طاعت او کرد باری
من حمیم کردش و گفت هیچ کس با مرده حسد نبرد باید که با زنده هم حسد نبرد که او نیز زود
بمیرد و خواجه محمد سماک رحمة الله تعالی علیه گفت شریف ترین تواضع
آن است که خود را بر هیچ کس فضل ننبینی و گفت پیش از این مردمان دوا
بودند که مردم از ایشان شفا یافتندی اکنون همه درد شده اند که آن را دوائی نیست
پس طریق آن است که خدا را از خویش خود سازی و کتاب او همراه خود گردانی و گفت
جمع بندی است بر گرد دین و حصنی است در پای بنیاد آن تا بهی ابوالحسن [illegible] فانی
رحمة الله علیه گفت هر که نماز بر وقت نخواند و تلاوت قرآن نکند و علم نیاموزد و
مباحات کند مروت او از وی بخیزد حال بتر بود که اگر کسی دعا کند او را با اخلاص کند
و یکی بر نا خوف آن است که همه کارها خالص او نیست شود و گفت هر که دعوی علم کند
باید که عمل با وی بود و هر که دعوی عبادت کند باید که اخلاص با وی بود و هر که دعوی
تصوف کند باید که فنا با وی بود و گفت ابوالحسن را از و اندیشه است هر گاه که با
او بود در بهشت بود و هر گاه که با غیر حق بود در دوزخ بود و گفت سه اندوه باید که
همیشه با مرد حق راه بود یکی اندوه حسرت گذشته دوم جهد ایشان هر روز
سوم ترس قطیعت فردا و گفت خدا را آوازیست که از بالای عرش [illegible] بود یکی آواز
بر سر کاران دوم آواز اهل [illegible] وقت سلام آواز [illegible] تمام [illegible] آواز [illegible]
علم ذوکت رستن در زبان خاموش که آن وقت رستن سخن [illegible] سوم آواز
بسم ارسیده کان و گفت [illegible] آن است که هر سخنی که گوید شنوند و آن [illegible]
و گفت هر که حرص دنیا بود [illegible] هلاک آن باشد و هر که [illegible] گوید [illegible]

نبود و هر که خیانت کند نیز ایمانش نباشد و گفت هر که اهل نماز شود و ترس خدا
درویش نبود و ایمان ندارد و گفت زندگانی را چنان دانید که گویا جان بلب
رسیده است و گفت هفتاد و سه سال است که با حق تعالے زندگانی کردم و
یک سخن با او برخلاف شرع نه گفتم و یک نفس بموافقت نفس نزدم و سفر
چنان کردم که از عرش تا فرش همه زیر یک قدم من بود و گفت از حق تعالے
بر دلم ندا آمد که اگر باندوه پیش من آئی شادت کنم و اگر با نیاز آئی توانگرت کنم و
اگر از خودی خود دست بداری آب و هوا را مسخرت کنم و گفت علماے گویند که
خدا را بالعقل و دلیل باید دانست آنها نابینا اند که بخدا هرگز راه نخواهند یافت جز
بخدا و گفت من کار خویش را باخلاص ندیدیم تا وقتیکه بغیر وی دیگرے را میدیدم
و چون همه او را دیدم مرا اخلاص پدید آمد و گفت سر من عرش است و پاے من
تحت الثریٰ و دستهای من مشرق و مغرب و گفت عافیت را طلب کردم در تنهائے
یافتم و سلامت را در خاموشی و گفت مزاح مکنید و گفت با خدایان صلح کردم که
هرگز جنگ نکردم و بانفس چنان جنگ کردم که هرگز صلح نشد و گفت خلق موافق
خود با حق میگویند و ابوالحسن موافق حق می گوید و گفت سی سال است تا روا ز
خلق گردانیده ام و سخن می گویم و خلق می دانند که با ای گوید و نمیدانند که با حق میگویم
و بیک سخن با حق خیانت نکرده ام که بظاهر و باطن با حق بوده ام چندانکه اگر
پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم ازین در در آید مرا خاموش نباید بودن و گفت چون
دوست بدوست حاضر آید دوست را بیند و خود را نبیند و گفت دلیکه در وے
اندیشهٔ بدگذرد صاحب آن خلوت نشینی را نشاید و گفت اندک تعلیم بهتر است

از بسیاری عبادت و علم و زهد و گفت ملائکه که چهارند از دیدار الله مست دارند اول
ملک الموت در وقت نزع ایشان دوم کرام الکاتبین در وقت نوشتن نامه سوم
منکر و نکیر در وقت سوال و گفت تا یقین ندانستم که رزق بر دیگری است دست از کار
باز نداشتم و تا همه خلق ندیدم پشت بر خلق نکردم و گفت مردان خدا را
اندوه و شادی نگیرد اگر گیرد هم از خلق بود و گفت صحبت با خدا کنید و با خلق
نکنید که لاف دوستی و صحبت خداست و گفت بنده چنان نیکو بود که نه بخورد کاسے
خویشتن از وی مرده بود و در سجال مرگ و گفت تا تو طالب دنیا باشی دنیا بر تو
سلطان بود و چون تو از وی روی گردانی تو بر وی سلطان باشی و گفت در دوستی
کسے را بود که او را از دنیا و آخرت نباشد و رغبت نکند بدین هر دو و گفت
چنانکه نماز را پیشتر از وقت ندتوے طلبند تو نیز روزے پیشتر از وقت از وے
مطلب گفت بنده را با حق راه است اما با حق کسے را راه نیست و گفت هر که او را
یافت نماند و هر که او را یافت نمرد و گفت در صد هزار سال یکے از رحم مادر زاید که
اهل صحبت حق را بشاید و گفت در هر دو سرا کسی بجز از خدای عزوجل چیزی دیگر
باشد اگر چه طاعت بود آن دل مرده باشد کسی از وی سوال کرد که دل چگونه است
گفت چهل سال است که میان من و دل جدائی افگنده اند و گفت سه چیز را نگاه داشتن
دشوار است یکی سر با حق گفتن دوم زبان با خلق سوم پاکی در کار و گفت هیچ
چیز میان حق و بنده حجاب نبود مگر نفس و گفت این دین را از شیطان آن فتنه
نیست که از ترکش اول آن عالمیکه بر دنیا حریص بود دوم زاهدے که او علم برهنه بود
سوم صوفی که جاهل بود و گفت اگر بر پائی تا بازنی در خانه کسے سلامت بمانند و اگر

این بود تا با مردی در نیکی سلامت بود و گفت چند گشتید تا ابلیس این باشد که بروے
نشستن صد درجه بهتر آید و گفت از همه بهتر بزرگترین ذکر خدا تعالی است و
سخاوت با همه کس و پرهیز کردن و در صحبت نیکان نشستن و گفت بسیار
جوانمردان خدای تعالی است که ایشان را اولیاء گویند و جنازه پرسیدند از وی که خدا را
کجا دیدی گفت آنجا که خود را ندیدم و گفت هر کسی که در دلش اندیشه حق و باطل گذرد
او را از نیکان نشماریم و گفت امام آن بود که همه راه رفته باشد و گفت چون ذکر
نیکان کنی میغی سپید بر آید و باران رحمت بارد و چون ذکر خداے عز و جل کنی
میغی ازل پدید آید که خشم بارد و ذکر نیکان عالم را رحمت است و خاص را غفلت
و گفت صوفی روزے است که با آفتابش حاجت نیست و شبے است که با ماه
و ستاره اش حاجت نیست و گفت کسے را که حق خواهد بجانب خود راهش دهد پس
راه بر وے سهل گردد لیکن تا دیر بود و گفت طعام و شراب جوانمردان دوستی حق بود
و گفت هر کس که غائب است همه از وی گویند و آن کس که حاضر است هیچ از وے
نتوانند گفتن و گفت درویش آن بود که هیچ اندیشه در دلش نبود می گوید و گفتارش
نبود می بیند و دیدارش نبود می شنود و شنوائی نبود می خورد و مزه طعامش نبود
نه حرکتش بود نه سکون نه شادیش بود نه اندوه و گفت مهرے بر زبان نه تا نگوئی
سخنی جز خدا و مهرے بر دل نه تا اندیشه نکنی جز خدا و مهرے بر لب و دندان
نه تا نخوری جز حلال و مهرے نه بر معامله تا نورزی کاری جز باخلاص و گفت
صوفی جسمی است مرده و دلی است آسوده و جانی است سوخته و گفت آن راه
که به بهشت برود نزدیک است اما راهی که بخدائے برد دور است و گفت می باید که

بر بیرون رحب هزار بار بهتر بود از زنده شوی تا باشد که جمالی یابی که بعد از آن عزت بود
بدو چون کسی خویش با [illegible] نبود و گفت هر که تنها نشسته باشد با
ملامتش آن بود که [illegible] خویش را دوست بیدار بود و هر که در میان خلق
نشیند باید که [illegible] آن بود که خدای تعالی او را دوست
بسیار دارد و گفت خدای عز و جل لطف خود [illegible] دوستان در دیده و رحمت [illegible]
با مسلمانان و گفت با خدا [illegible] آشنایی کنید تا دل قوی شود چون عزیزی که شهر [illegible]
چون [illegible] آشنایی باید قوی دل بگیرد و گفت [illegible] خدا در دل آنکس [illegible]
از رحم و شفقت بر خلق نبود و گفت آنچه خدای تعالی بر بنده [illegible] بعد از ایمان کرامت
کند هیچ چیز بهتر از دل پاک و زبان راست نیست و گفت هر که [illegible]
رسول [illegible] شرم [illegible] در آن جهان خدای [illegible] و گفت
[illegible] دوستان [illegible] از جمله [illegible] باید و گفت [illegible]
خدمت [illegible] باید که [illegible] بینا و [illegible] باشد و گفت در راه خدا
جهان باید [illegible] و گفت [illegible]
نظر [illegible] و گفت [illegible] خدای را یاد کردن [illegible]
هزار بار و گفت دیدار آن باشد که تو [illegible] و گفت بسیار گریند و [illegible]
و بسیار خاموش باشند و [illegible] بسیار [illegible] بسیار بیدار باشند
نخسبند و گفت در این جهان [illegible] حال [illegible] اول آنکه [illegible]
او [illegible] چشم خویش خون بینی و دوم آنکه از هیبت او دل خود را خون [illegible]
آنکه در بیداری شبها [illegible] خود [illegible] و گفت

خدا را چنان یاد کنید که دیگر یاد کردن نیفتد یعنی فراموش نشود تا باز یاد کردن
دنشد وگفت نهایت مردان سه است یکی آنکه خویشتن را چنان داند که خدای
عزوجل او را ایدا اند و این چنان کس را خودی نبیم دوم آنست که تو باشی و آن
نباشد سوم آنکه تو نباشی تا همه او باشد وگفت سخن گویید تا شنوند که آن خدا را بینه
وسخن را شنوید که تا گویند که آن را خدا را نه بیند وگفت در جوانمردان اند وسے
باشد که در هر دو جهان نگنجد و آن آنست که حق را یاد کنند و بسنده است او را یاد کردن
نتوانند وگفت اگر تو با خدا باشی و همه دنیا ترا بود زیان ندارد و اگر دل تو با خدا
راست نیست و جامه پلاس پوشی سودی ندارد وگفت خود را بخدای عزوجل
دیدن وفا بود وخدای را با خود دیدن فنا بود وخدای را دیدن وخود را ندیدن
لقا بود وگفت هر کرا اینجا با خلق کودک بینی او نزدیک خدا مرد است وهر کرا با
خلق مرد بینی او نزدیک خدا کودک است وگفت غریب آنست که در صفت آسمان
و زمین هیچکس با وی بیکتا روی موافق نبود و من نگویم که غریبم که من آنم که با
زمانه بسازم وگفت نهایت بنده با خدای در سه درجه است یکی آنست که بر دیدا
بایستد وگوید الله دوم آنست که بخویشتن گوید که الله سوم آنست که از وهم گوید
الله وگفت مردان سه گروه اند یکی آنکه نیاز نزده اند لیکن از تو آزار دارند
دوم آنکه اگر ایشان را بیازاری ایشان از تو بیازارند سوم آنکه چون بیازاری
ایشان نیز را بیازارند وگفت این غفلت در حق خلق رحمت است و اگر ذره آگاه
شوند از وی بسوزند وگفت بسا کسانیکه بر پشت زمین می باشند و بمیرند و نه اند مردگان
اند وبسا کسانیکه در خاک خفته اند و از زندگانند وگفت بهر طرف نگری الله است

چنین

وگفت اول قدم آن است که گوید خدا و چیزی دیگر نه و قدم دوم خود داشتن است
و قدم سوم در آفتاب است و سوختن وگفت اگر جبرئیل علیه السلام از آسمان با ملک
ببیند که ای فلان کسی مثل تو نیست و نخواهد بود تو قول او صادق ندارے اما
ز ذکر خدا ایمن مشو و از آفت نفس خویش و مکر شیطان غافل مباش وگفت
اولیای خدا را نتوانند دید مگر کسی که محرم بود چنانکه کسی اهل تا نه بیند بجز آنکه
محرم بود وگفت اگر آسمان و زمین بر طاعت بود آن را قدری نبود و اگر یک ذره
انکار این طائفه در دل بود وگفت هزار مراد این جهان را ترک باید کرد تا یک مراد
آن جهان جستی و هزار دم شراب زهر باید خورد تا یک شربت حلاوت چشی وگفت
زندگانی در مرگ است و مشاهده در مرگ و فنا و بقا در مرگ است
و پاکی در مرگ است چون حق پدید آید جز حق هیچ نماند وگفت تا با خلق باشی
ترشی و تلخی دانی چون از خلق گردی با خدا زندگانی کنی وگفت قرایان
می گویند که خدای را به دلیل باید شناخت غلط است که خدای را بخدا باید دانست
و بعقل او را نتوان دانست وگفت هر که عاشق شد خدای را یافت و
هر که خدا را یافت خود را فراموش کرد وگفت بسیاری بتفسیر قرآن مشغول باشند
اما جوانمردان بتفسیر خویش مشغول باشند وگفت عالم آن است که بخویشتن عالم بود
نه آنکه بعلم عالم بود پرسیدند از محبت گفت غایتش آن بود که نیکوی کرد او
با شیطان در نگیرد روا است اگر با وی بجنگ نبازاید و اگر نقد زر دریا شراب
در حلق او ریزند هنوز تشنه لب باشد و دنی بگوید پرسیدند از اخلاص گفت
هرچه بهای دیدار حق تعالی کنی اخلاص است و هرچه بهای دیدار خلق کنی ریاست

پرسیدند جوانمردی چیست گفت اگر حق تعالی به پیری کرامت بدادی یک
کرامت بودی از آن یک کرامت هم خواهم که آن برادر را باشد پرسیدند که ترا تو
بشناخت گفت [illegible] تو از مرگ نباشد و پیر بیند که خلق را از مرگ و قیامت
و دوزخ باشد یک ذره از آن نباشد که من چشیده ام و پیر چون عشق زند که خلق مرا
گوید چیست از آن راحت که من چشیده ام یک ذره نبود درست از آن اجابت خود
گفت اگر ابلیس بدانستی چه کنی گفت نه ام گفتند چیست وی ده که بنده و پرسیدند
دعوی که دعوی چیست گفت پاک گشت دعوی خود گناه است پرسیدند که سه گرم چیست
گفت عمر دراز [illegible] پدید آمدن گفت چه کنم [illegible] باشم گفت عمر با یک نفس بار آورد
و دین یک نفس با خیال [illegible] و ابلیس است و بدانسته [illegible] است پرسیدند که
فقیر کیست گفت سیاه دل بود یعنی [illegible] سیاه رنگ و دیگر [illegible]
پرسیدند که نشان توکل چه باشد گفت آنکه شیر و اژدها و آتش و دریا و بالش
این همه ترا یکی بود که همه در توحید یکی اند و گفت [illegible] نفس من [illegible]
آب سرد و دوغ ترش [illegible] ام و او را بدین آرزو ها نرسانیده ام
بادنجان نقل است که از چهل سال او را هوس بادنجان بود و نمی خورد تا روزی مادرش
آمد قسم داد که یک شیر من بادنجان بخور شیخ هم بادنجان بخورد همان شب
پسرش را [illegible] سرش را بریدند و بر آستانه اش نهادند شیخ چون بدید
سخن [illegible] گفت آری چنین [illegible] که من نهاده ام آخر گرم چنین [illegible] باید
[illegible] گفتم که مرا باید کار آستانه [illegible] گفت [illegible] سال است
که [illegible] نفس [illegible] کرده ام [illegible]

اگر جانم در رسید و از جهان بروم تا چهار صد درم وام کرد در قیامت خصمان من آن بخشند
باشند دوست تر دارم از آنکه در دنیا ستنده باشم و کسے از من چیزے سوال کند
من حاجت او روا نکنم وگفت گاه گاه از بسیاری جهد و اندوه و غم که از لقمه
زقوم خوردنم سیر رسید از خدای گویم که الٰهی من از آن تو این لقمه زقوم مے خورم اگر تو
خواهی خوردنم با تو بگذارم وگفت فردا در قیامت گویندم چرا دردے گویم الٰهی
ننگے با من زاده بودی در دنیا من با وفیه مانده بودم تا در دامن بندگانت
نیفتد گفت یکبار خدا را بخواب دیدم که می گفت یا ابوالحسن خواهی که من ترا باشم
گفت نه گفت تو مرا باشی گفتم نه گفت یا ابوالحسن همه عالم درین آرزو اند که من ایشان
را باشم و ایشان مرا و تو چنین می گوئی گفتم خداوندا آن که باشد که ترا بخود اهدا تا
تو اختیار بمن دادے از کرم تو که این تواند بود که تو با اختیار کس کارے نمی کنے
هرچه بخواهی می کنی نقل است که وقت مرگ رسید گفت اے کاشکی دل پر خون
مرا بشگافتندے و با خلق نمودندے تا خلائق دانستی که با خدای عز و جل
بت پرستی راست نیاید محمود غزنوی از وے پند خواست گفت چهار چیز نگاه دار تا
سلطان دنیا و آخرت شوی تقوے و نماز جماعت و سخاوت و شفقت بر خلق
وگفت نماز را نگاه دارید که نماز چون کشتی بود و دیگر عبادت چون بار کشتی اگر کشتی
سلامت باشد بارها نیز سلامت باشند وگفت روزگار خود را سه حصه کنید زمانی
بر تن خدمت او کنید و زمانے بدل او را یاد کنید و زمانے ذکر او گوئید و
بر پیغمبر علیه السلام درود فرستید وگفت هرکه سرود گوید از زبان خدای تعالے را
خواند بهتر از آن است که قرآن بهفت قراءة خواند و از زبان خدائے را نخواهد وگفت

اگر همه دنیا شوشه زر شود و آن بر تو بزبان آید هیچ غم نباشد برابر آنکه تکبیر اول
از تو فوت شود بجماعت وگفت چون از نماز فارغ شوید بگوئید استغفر الله بانچه
که در دل گذشته باشد برخیزد وگفت هر که روز جمعه دوازده رکعت پیش نماز
گذارد میان ظهر و عصر و دو رکعت صلوٰة الحاجت بخواند و هر که در هر رکعت بعد
فاتحه آیت الکرسی و شهد الله و قل اللهم مالک الملک تا بغیر حساب و انا انزلناه
یک یک بار بعد فراغ سر بزمین نهاده بگوید کلمه توحید یکبار و بعد سر از سجده
برداشته حاجت خواهد روا گردد وگفت دو رکعت نماز برای خوشنودی خصمان
و ادای حق بندگی باید خواند در هر رکعت بعد فاتحه آیت الکرسی و قل اللهم مالک
تا بغیر حساب یکبار و ثواب آن بخصمان بخشد در قیامت خصمان از وی راضی
شوند و اگر بهشت از وی حق بندگی خواهد ادا کرده باشد وگفت در شب پنجشنبه
دو رکعت برای حق والدین بخواند میان شام و خفتن در هر رکعت بعد فاتحه
انا انزلناه و انا اعطیناک الکوثر و قل یا و اخلاص و معوذتین یک یک بار چندان
ثواب است که گوئیا توریت و انجیل و زبور و فرقان خوانده باشد وگفت چون
در نماز شوی سر بخالق باید داشت تا از عهده این بیرون آئی وگفت در سرای
دنیا زیر خار بن با خدا زندگانی کردن دوست تر دارم از آنکه در بهشت زیر درخت
و مرا از وی خبر نباشد وگفت خسپیده ام و خود ناپدید و گوشیده ام و خود ناپدید
و شنوده ام و خود ناپدید وگفت اگر خدای تعالی روز قیامت همه خلق را از مشرق
تا مغرب برای من بخشد از بزرگی همت خود که با خدا دارم باز ننگرم وگفت هر شب
در نیاید آرام نمیگیرم تا دفتر شمار حساب آن روز را با خدا راست نمی کنم وگفت آنچه در دل

چنین است اگر کسی بیرون آید بیابانی بیابان شود که در عهد نوح علیه السلام وقت گفت
منم چه ربانیه الا ما رحم ربی اول النفس با دوم از حاجت نیست ترا قوم معرفت
شده بحضرت خدای عز و جل هیچ نشان بندگی خود نیست و ایشان خداوند
گویند نیست بود شده بود که شیخ مع اصحاب چیزی نخورده بود یک ماه شخصی در
خانقاه آمد با بسی طعام که بیار صوفیان آورده ام شیخ روی با اصحاب
کرده گفت هر که از شما نسبت تصوف درست کرده باشد بگیرد من زهره ندارم
که دم صوفیت زنم اصحاب همه دم درکشیدند آنکس واپس برگشت زنهار بخود
دعوی مکنید هرگز اگر دیگری در تو دعوت کند تا خویشتن بشنوی مرد
نه ترا پوشیدن نه زیست گفت اگر زن لباس مرد پوشد مرد شود و اگر مرد لباس
زن پوشد زن شود گفت نه گفت چرا لباس مردان پوشی اگر مرد نه و اگر مردی بس
نیز حاجت نیست ابوسعید ابوالخیر رحمة الله علیه گفت ما ده چیز را بر خود
لازم کردیم تا از عالم عابدان و زاهدان کردیم اول روزه بر دوام
دوم پیوسته با سیم سیوم ذکر دوام چهارم بیداری شب تمام که یکباری بیکلو
بنه نشینیم پنجم تکیه به جای نکردیم ششم تابع بودیم هفتم خواب اگر کردیم نشسته
کردیم هشتم پیوسته قبله رو نشستیم نهم هیچ امرد را نظر نکردیم دهم محراب جای
نکردیم یازدهم گدائی نکردیم تا چه از حلال بما رسید دوازدهم خویشتن را بر تسلیم کردیم
پیوسته در مسجد نشستیم سیزدهم هرگز به سر و پای برهنه نکردیم چهاردهم
در شبانه روزی یکبار قرآن ختم کردیم پانزدهم در هیچ حالی که رسید شکایت
کردیم گوئی که تا بودیم از خلق مراد بود نمی گفتیم ما از دو می ذات شانزدهم

پا ترز دہم ہر نقل کہ از پیغامبر صلے اللہ علیہ وسلم بما رسید بر آن عمل میکردیم اگر سناہی
می بود از ان اجتناب میکردم اگر امر بود بر آن عمل میکردیم حتی کہ شنیدہ بودم
کہ در جنگ احد پیغامبر علیہ السلام را جراحت رسیدہ بود بر سر انگشتان پاے
نماز گذارد ما نیز بحکم متابعت او بر سر انگشتان پاے ایستادم تا چہار صد رکعت
نماز گذاردم و ہر چہ از عبادت فرشتگان شنیدم بدان قیام نمودم حتی کہ شنیدیم
کہ بعضی ملائکہ نگونسار شدہ عبادت میکنند ما ہم سر بر زمین نہادہ نگونسار شدیم
و ختم قرآن نمودیم و گفت اگر در زاویہ درویشی سیاہ حرخوارگی داشتہ باشد
آنرا نصیحت کنید برفق و درشتی بکنید و اگر درمی از سیم و یا زر با وی یابید آنرا
در آتش گرم سازید و پہلوی او را بآن دم داغ کنید تا نصیحت شود و گفت ہر چیز
کہ ترا از خدا باز دارد آن چیز شوم است و صحبت او مذموم و گفت ہر کہ پندارد
کہ بجہد یابد خطا است و اگر بجہد داند نیز خطا است و گفت درین راہ عافیت
باید و سلامت و کرامت نشاید و خلق و رفق و دوست و بہشت نباشد خویش
و پیوند و توئی و تو ہم نباشد بلکہ یکے خدا باشد و بجز از وی دیگرے نباشد درویشی
پیش شیخ با ادب ایستادہ بود چنانکہ در نماز مے ایستد گفت چنان بایست کہ تو
نباشی یعنے در حق تعالے فانی شوی و گفت کسے کہ مراد داشتہ باشد ہر گز بمراد نرسد
و ہر کہ در مال است و بامال است خود ماندہ است دست از وے باید داشت
کہ بلاے خود و از ان خلق گشتہ است و گفت ہر کسی را بایستی است بایست
ما آن ست کہ ما را ہیچ بایست نباشد و گفت فضل ما بر شما بدانست کہ شما با ما گوئید
و ما با او میگوئیم و گفت خلائق را آسان است کہ کار با رحیم و رحمن افتادہ است

ما را مشکل است که با جبار و قهار افتاده است و گفت سی سال بود تا خدا را میجستم
گاهی می یافتم و گاهی نمی یافتم اکنون سی سال است تا ابوسعید را می جویم
و نمی یابم و گفت بعد از هفتاد و سه سال مرا از پندار خود دم بیرون آورد و گفت
اگر بهشت بهشت در مقابله یک ذره نیستی ابوسعید افتد محو و ناچیز گردد و گفت
خدای را نمیتوان دیدن اما درویش را میتوان دیدن که خدا هست است
و درویش نیست است گفت از پیری گفتم که حصه گو گفت بجز از حق تعالی هرچه
دانی فراموش کن و از حق تعالی سخن نیست جز خاموشی و گفت هرچه یافتم
به بیداری شب و پاکی سینه و نفی مال یافتم و گفت هرچه گفته ام کرده ام گفت
وقت نزدیک من شرک است زیرا که وقت و واقت و موقت سه چیز باشد
و دیدن سه چیز بنا کردن بی اصل باشد چه فانی گشته مثل فانی گردانیده و خودی
شئ بجهیم و بجویم می گفت شیخ گفت خدا هرگز کسی را دوست نمی دارد یعنی
دزدی کسی است که وی را دوست دارد و گفت عاشق هم اوست و معشوق
هم اوست روزی فصد میکرد حجام را گفت هوش دار تا نشتر بدوست نرسد
روزی کسی با وی گفت که فلان کس بروز نماز میکند و بشب دزدی گفت
عجب نبود که برکت نماز روز از دزدی شب باز آید وقتی جوانی در حوالی خانقاه
خمری خورده مستانه شغلی میکرد و پروای کسی نمیداشت شیخ گفت سبحان الله
این کس در کار باطل خود چنان غرق است که پروای حق شما ندارد و شما
بکار خود مستغرق چنان نمیتوان بودن که پروای باطل ایشان ندارید روزی
در حمام خادم وسوخ او را جمع کرده پیش چشم آورد و پرسید که معنی جوانمردی

چیست گفت آنکه دوستی کسی را به پیش چشم وی نیاری وگفت هر که بحق نایل
از خود جاهل تر وگفت هر کجا عارف و معرفت بود از حق بعید بود وگفت چون تو
نباشی همه او باشد وگفت تا عهده بندگی بر تست تا ذره اثبات در صفات
تو مانده حجاب بماند که اثبات صفت خداوند است و نفی صفت بنده
وگفت پادشاهان بنده نفروشند جهد کنید تا بنده شوید گفت چون گمان
کردی حق را یافتی این وقت او را گم کردی وگفت هرجا که پنداشت تست
دوزخ است و هرجا که تو نیستی بهشت است وگفت حجاب میان بنده و
خدا آسمان و زمین و عرش و کرسی نیست پنداشت و منی حجاب است آن را
از میان برگیر تا بخدا رسی وگفت وحشتها از نفس است اگر او را بخشی او ترا کشد
اگر او را مقهور نگردانی او ترا مقهور گرداند خواجه ابراهیم خواص رحمة الله
علیه گفت مرا از خدا تعالی عمر ابدی باید در دنیا تا همه خلق در نعمت بهشت مشغول
باشند و حق را فراموش کنند و من در بلاهای دنیا بحفظ آداب شرع قیام نمایم و حق
را یاد دارم وگفت دوستی با شغل و دل ساکن ندارد و هر جا که خواهی بود وگفت هر
حق را شناسد بر وی واجب لازم بود که آرام گیرد با وی و اعتماد کند بر وی وگفت علم را
بسیاری روایت است عالم آن است که متابعت علم کند و اقتدا بسنت انبیا
اگرچه علم اندک دارد وگفت هرکه اشارت کند بخدا و سکوت بخدا حق تعالی همه بلا
از وی منع کند و اگر با خیر خیری سکونت کند حق تعالی از دست خلق رنج بروی
برساند تا بحدی که غیاث دعوت دشوار شود و در عاقبت پشیمان گردد وگفت هرکه
نبات از آنکه دنیا بر وی گرید آخرت بر وی خندان بود وگفت هرکه ترک شهوت کند

وقت نماز از دل خود عوضی نیابد او در ترک آن کاذب بود و گفت هرکرا توکل در خویش
درست آید در غیر نیز درست آید گفتند توکل چیست گفت ثبات در پیش مجاری الاحکام
است و گفت صبر ثبات است بر احکام کتاب و سنت و گفت محبت محو ارادت است
و احتراق جمله صفات و حاجه و گفت داروی دل پنج چیز است قرآن خواندن
و اندرون نگاه کردن و شکم تهی داشتن است و قیام شب با تضرع کردن و وقت
صبح و با نیکان نشستن خواجه ابراهیم شیبانی رحمة الله علیه گفت چهل سال
خدمت عبد الله مغربی کردم و درین مدت از ماکولات خلق چیزی نخورده ام
و درین چهل سال موی من نبالید و ناخن دراز نشد و جامه شوخگین نشد و درین مدت
زیر هیچ سقف نخفتم مگر زیر بیت الحرام و گفت هشتاد سال است که شهوتی از خویش
هیچ نخوردم و گفت شگفت حال است که نفس لقمه گوشت بریان می خواست
من ندادمش یک روز ضعف غالب شد کارد با استخوان رسید و بوی
گوشت بریان پدید آمد نفسم فریاد کرد و بسیار زاری نمود که برای خدا این
گوشت بریان لقمه برای من بخواه برخاستم و بر بوی گوشت رفتم آن بوی
از زندان می آمد آنجا رفتم دیدم که یکی را داغ می کنند و او فریاد می کند
و از بوی گوشت بریان می آید از نفس گفتم هلا بستان بخور نفس بترسید
تن زد و گفت هرکه خواهد از کون آزاد گردد گو عبادت خدای را باخلاص کن
که هرکه در عبودیت محقق بود از ماسوی الله آزاد گردد و گفت هرکه حق نگه ندارد در
اخلاص نفس را مطالبه نکند بدان حق خدای او را پیش اخوان و فرزندان
فضیحت کند و گفت هرکه حرمت مشایخ نکند مبتلا گردد بدعاوی کاذب او

فضیحت گردد بدان دعویها وگفت هرکه خواهد که معطل گردد و باطل شود گو دست در رخصت زن وگفت سفله آن بود که در خدا عاصی گردد وگفت سفله آن ست که از خدا نترسد وگفت سفله آن بود که منت نهد بر عطاے خویش بر عطاستانند وگفت شرف در تواضع است وعزت در تقوے وآرام در قناعت وگفت چون خوف در دل قرار گیرد موضع شهوت بسوزد و رغبت دنیا ازوے کم شود وگفت توکل سریست میان خدا و بنده پس واجب است که جز خدا کسے مطلع نشود بر سر وے گفتند وصیتے کن گفت مخالف وقت ازلی اولی است کسے ازوے وصیت خواست گفت خداے را یاد دار و فراموش مکن واگر نتوانی مرگ را فراموش مکن خواجه ابوبکر طمستانی رحمة الله علیه گفت صحبت کنید با خداے عزوجل اگر نتوانید با مصاحب او صحبت کنید تا برکت صحبت او شما را بخدا رساند واندر دو جهان رستگار باشید وگفت هرکه مصاحبت کند با علم چاره نبود ورا در مشاهده امر ونهی وگفت علم ترا بیدار گرداند از جهل پس جهد در آن کن که برپرده نگرداند ترا از خدا وگفت وصل بے فصل است چون فصل باید وصل نماند وگفت هرکه صدق دارد گفتار میان خویش وخدای آن صدق او را بخداے مشغول گرداند بے آنکه او را فراغت بود از خلق وگفت راه بخداے بعدد انفاس خلائق است پس گفت راه خدا است ودران راهی نیست وگفت مجالست کن با خدا بسیار و با خلق اندک وگفت مرد چنان باید که حرکات وسکنات او خاصه خداے را بود تا بضرورتی بود که دران مضطر باشد وجز این هیچ حرکت وسکون معتبر نبود وگفت عاقل آن بود که سخن

لبقدر حاجت تجرید از فضول باز ماند و گفت هر کرا فاسوختی وطن نیست در فضول است
اگرچه ساکن باشد و گفت از علامات اشعری آن ست که او را از غیر جنس خویش نفرت
بود و طلب جنس خود کند و گفت زندگانی نیست مگر در مرگ یعنی حیات در مرگ
نفس است و گفت مرگ بابی است از ابواب آخرت هیچ بنده بخدا نتواند
رسید مگر بدان ابواب که بدرگاه در شود و گفت من چه کنم که جبار کون دشمن من
است و گفت بر تو باد که منعم و رشوی بکرسی گفت مرا وصیت کن گفت
همت که همت مقدمهٔ اشیا است و مدار جای اشیا باوست خواجه ابو حمزه بغدادی
رحمة الله علیه گفت خدای را آشکارا دیدم فرمود مناسبت و سواس من دیدار
خلق بخش و گفت دوستی فقر سخت تر است کسی بر ان صبر نتواند بر دوستی فقر الا که
صدیقی بود و گفت هر که را سه چیز بود از همه آفتها بری است شکم تهی با دل قانع
و درویشی دایم بازمدی حاضر و صبری تمام باذکری دائم و گفت چون تو از دو سال منت
یافته حق او بگذار و گفت هر گاه بمن فاقه رسیدی با خود گفتمی که این فاقه
بتو از که رسید پس با وی اندیشی و می ساختی و گفت علامت صوفی صادق آنست
که بعد از عز خوار شود و علامت صوفی کاذب آن ست که بر خلاف این بود خواجه
ابو عمرو نجیب رحمة الله علیه گفت صافی نشود قدم هیچکس در عبودیت تا آنکه
همه کارهای خویش جز دعوی نماند و گفت حالیکه نتیجه علم نباشد اگرچه عظیم و خطیر
باشد ضرر آن بر خداوندش زیاده از منفعت بود و گفت آفت بنده در رضای
نفس اوست و گفت هر کرا پیدا در او مهذب نگردانند نیم هر آن که او مهذب
نیست و گفت بستر دعوی کار آن لکنه از فساد ابتدا بود هر که را ابتدا آن ساخت

درست شده باشد درانتها هم درست آید وگفت هر که نادر بود در پیش خلق
بر ترک گرفتن جاه آسان بود بر وی ترک دنیا عاجل دنیا وگفت هر که راست
ایستاد با وی هیچکس کژ نگردد و هر که کژ شد هیچکس با وی راست نشود وگفت هر کرا
کاری صحیح بود نطق او از صدق بود و عمل او از سر اخلاص وگفت هر که خواهد
که بشناسد که چند است قدر معرفت او نزدیک حق گو بنگر که چند است قدر هیبت
او تعالی نزدیک او در وقت خدمت وگفت انس گرفتن با غیر الله وحشت بود
وگفت تصوف صبر کردن است در تحت امر و نهی برضای حق تعالی خواجه ممشاد
دینوری رحمة الله علیه گویند یکی از وی دعائی خواست گفت برو گو بی خدا شو تا
بدعای ممشاد احتیاج نبود آن مرد گفت گو بی خدا کجاست گفت آنجا که تو نباشی
مرد برفت و از خلق عزلت گرفت و دولت او را دریافت و از کلمات خواجه است
که گفت اصنام مختلف اند بعضی را اصنام نفس اوست و بعضی را فرزند و بعضی را
زن و بعضی را مال و بعضی را کسب و بعضی را نماز و روزه و زکوة و حال آمده
کس بسته نیست اند از بتان و بیزاری ازین بتان نیست مگر آن را که نه بیند نفس
خویش را حالی محالی و هیچ اعتمادش نبود بر افعال خویش و از حالت خویش
منکر شود و شکر نگوید بلکه چنان باشد که هر چه از وی ظاهر شود از خیر و شر بران از
نفس خویش راضی نشود و ملامت کننده وی بود وگفت ادب مرید در بجا آوردن
حرمت پیران بود و نگاه داشتن حرمت برادران و از سنا بیرون آمدن و آداب
شرع بر خویش نگاه داشتن وگفت هرگز نزد پیری نشدم الا از حال خود خالی شده
و منتظر برکات او می بودم از کلام وی و دیدار وی وگفت هر که نزدیک پیری شود

برای خاطر خویش از منقطع ماند از برکات دیدار وی و سخن وی وگفت در صحبت
اهل اصلاح صلاح در دل پدید آید و در صحبت اهل فساد فساد در دل ظاهر گردد
گفت نیکوترین حال مردمان آنست که افتاده بود از نفس وی دید خلق و اعتماد
کرده بود در جمله کارهاے بر خدا وگفت فراغت دل در خالی بودن است
از آنچه اهل دنیا در وے دست زده اند از فضول دنیا گفت هرگز بدرجهٔ عارفان
نرسند تا سر تو ساکن نشود بخدا و استواری در تو پدید نیاید بدانچه خدا ضمان کرده است مرتبتی
ترا وگفت معرفت چیست صدق افتقار بخدا وگفت جمع آن است که خلق را
جمع کنند در توحید و تفرقه آن است که خلق را در شریعت متفرق گردانید وگفت طریق
بحق بعید است و صبر در آن شدید وگفت حکما از حکمت یافته اند بخاموشی و تفکر
گفت تصوف صفائی اسرار است و عمل کردن بر رضاے جبار و صحبت داشتن
با خلق بے اختیار وگفت توانگری تصوف نمودن است و مجهول نمودن که خلق
ندانندش و دست داشتن از چیزے که بکارش نیاید وگفت توکل وداع کردن
طمع است از هر چه نفس تو و دل تو بدان میل کند و پرسیدند از وے که درویش
وقت گرسنگی چه کند گفت نماز کند گفتند اگر قوت ندارد گفت بخسپد گفتند اگر نتواند گفت
خدا درویش را از سه چیز خالی ندارد یا قوت یا قدرت یا اجل پرسیدند از وے
وقت مرگ که دل تو چگونه است گفت سی سال است تا دل خویش را می جویم نمی یابم
و درین وقت که جمله صدیقان دل گم کنند چون یابم خواجه ابوالحسن العالیع رحمة الله
علیه پرسیدند از وی از دلیل کردن شاهد بر غائب گفت استدلال چگونه بود بصفات
کسے که او را مثل نبود برآنکه او را مثل باشد پرسیدند از صفت مرید گفت اذا افنا قت

علیهم الارض بما رحبت و ضاقت علیهم انفسهم یعنی زمین با بسط و سرای خود تنگ است
بر مریدان دین ایشان و بر ایشان تنگ است که جهانی می طلبند بیرون از هر دو
عالم و گفت اهل محبت در آتش شوقی که محبوب دارند تنعم می کنند بیشتر از
تنعم اهل بهشت و گفت دوست داشتن خویشتن را هلاک کردن است خویشتن را
و گفت احوال چون برق بود چون بایستاد حدیث نفس شود که هر چه نفس را
دران مدخل بود کدورت تمنی تصفیه آن را تباه کند و گفت تمنی اهل از فساد طبیعت
است خواجه ابوبکر واسطی رحمة الله علیه گفت هرگز تا ابوبکر بالغ
شد روز بر وی گواهی ندهد بخوردن و شب بخفتن گفت چنانکه از حرکت ذرها
بسبب آفتاب در روزنها نه پیدا می شود و دل مشوش نمی شود همچنین اگر
کونین و ما فیها در حرکت آید یک ذره در درون مرد موحد تفرقه نیاید روزی بر
جهودان گذشت گفت اینهمه معذوراند این سخن بقاضی رسید بانگ بر زد که این چه
لفظ گفت آنجا که قضای تست معذور نیستند جائیکه قضای اوست معذوراند
و گفت در راه حق خلق هست اما در راه خلق حق نیست هر که روی در خود دارد
پشت وی بر دین بود و هر که روی در دین دارد پشت وی بر خود است هر جاکه
توئی تست خلافست و خلاف راه است و هر جا که ناکامی است بجان دین آنجا
است و هر که بخود زنده است مرده است و هر که بحق زنده است نه زنده است
و مرگ نه مرگ کالبد است عدم نه عدم کالبد است آنجا که وجود است جان
نامحرم است تا کار بکالبد چه رسد و گفت حق توحید وجود هیچکس نپذیرد کسی
را زهره آن نیست که قدم بصحرای وجود نهد چنانکه مشایخ گفته اند

اثبات التوحید فساد فی التوحید ونیز وی گفت اگر ذنبی عرضت ایاه هرکه با وجود خود طلب
وجود او جوانمرد بشرک خود گواهی می دهد وهرکه با وجود او طلب وجود خود خواند بکفر
خود بحل می کند وهرکه با هستی او هستی خویش بیند کافرست وهرکه با هستی او هستی خود
طلبد بکفر خود طلبد ناساخته است هرکه خود را دید او را ندید وهرکه او را دید خود را
ندید واز خود نشان یادنیابد آنکس را نه عبارت بود ونه اشارت نه زبان نه جسم
نه حرف نه صوت نه فهم نه خیال نه شرک اگر عبارت کند کفر بود واگر اشارت کند
شرک بود واگر گوید دانستم جهل بود واگر گوید بشناختم مخذول ومطرود بود مدعی
بود در وجود وجودی بود در عدم نه موجود بود بحقیقت نه معدوم بود بحقیقت بوجهی
معدوم وبر وجهی موجود عبارت محرم راه توحید است ودانست محرم راه
توحید نه خیال وتوهم وظن همه گرد حدوث دارد توحید در عالم قدس خویش پاک
است وگفت در آسمانها وزمینها بزبان تسبیح وتهلیل است اما دل نیست که دل
معنی است که جز در آدم وفرزندان او شان نیست ودل آن بود که راه شهوت و
نهمت وریاست واختیار بر تو بندد ورا هبر تو باشد زبان دل را می باید که ترا الی الحق
دعوت کند نه زبان قول مرد را بدل گنگ گویا بود نه گویای گنگ مرد آن است که
معبودی که در پیراهن او ست آن را قهر کند وجهد در قهر کردن خویش کند نه لعنت
کردن شیطان گفت هر جزوی از اجزا باشد که در حق دیگری محو باشد که دوئی
در این راه شرک است تا زبان داند که دیده چه دید وتا دیده داند که زبان
چه گفت وگفت گویند حقیقت آن بود که گفت او ترسد در دو او در سخن بماند
وازان سخن گفتن خود آزار بود وگفت همی است تا منم هم که بخدا وند تعالی

خصوصے دارم چنانکہ ابوبکر دران خلوت نباشد وگفت ہفتاد سال است تا دنیا
آنم کہ یک نفس خدای را بدانم وعصاکش من نیاز است گفت بکا ہشکے گکن بہا بودمے
کہ مرا نشناختندی گفتی خویشتن رامی بینم وچنان می دانم کہ جہودان وگفت بچہار
بلا مبتلا شدہ ام وآن ایشان اند نفس ودنیا وشیطان وہوا وگفت مرا سہ
مصیبت افتادہ است کہ ہر یک از دیگری سخت تر گفتند ملگوبہ گفت اول آنکہ
حق از دلم رفت وآن دوم سخت تر از انکہ باطل بجاے حق نشست سوم سخت تر
وزانکہ مراد رو آن نہ گرفتہ است کہ معالج ودرمان آن کنم وچنین فارغ نباشم
گویند روزے در مناجات می گفت الٰہی دنیا وآخرت را در کار ما کن تا از دنیا
لقمہ سازم ودر دہان سگے نہم وآخرت را لقمہ سازم ودر دہان جہودے نہم کہ ہر دو
در حجاب اند از مقصود وگفت دل من بہتر است از دنیا وآخرت کہ دنیا
سراے محنت وآخرت سراے نعمت ودل من سرای معرفت است گفت اگر
من خدمت سلطان نکردہ بودی خدمت مشائخ نتوانستم کرد واگر خدمت مشائخ
نکردہ بودے خدمت خدای تعالے نتوانستمی کرد گفت مفلس آنست کہ با خلق
نشیند وبا ایشان سخن گوید وآمیزش کند وگفت مرید صادق را از خاموشی پیران
فائدہ بیش از گفت بود وگفت چون حق ظاہر شود عقل معزول گردد وگفت
فاضلترین عبادت غائب بودن است از اوقات وگفت اگر خدائے
عزوجل ترا در مذلت افلاس ودرماندگی وشکستگی بیند بہتر است از انکہ در پندار
پنداشت علم وبدمعاملگی بیند وگفت چنانکہ راست گویان در حقائق وا قرار راست
گفتند عارفان در حقیقت حق دروغ گفتند وگفت زشت ترین اخلاق

آن ست کہ با تقدیر در آویزی گفت چون نظاہر شود حق بر اسرار خوف و رجا نماند
شود و گفت عوام در صفات عبودیت می گردند و خواص مکرم اند بصفات ربوبیت
گفت چون ربوبیت بر سرایر فرود آید جملہ رسوم را محو گرداند و گفت چون
نظر کنی بخدای تعالی جمع شوی و چون نظر کنی بنفس خویش متفرق شوی و گفت
شریف ترین نسبتہا آن ست کہ نسبت تو بخدا بعبودیت گفت افضل طاعت حفظ
اوقات است گفت ہرکہ گوید با قدر او منازعت کرد و گفت ہرکہ خدا را
پرستد برای بہشت او مزدور نفس خویش است و ہرکہ خدای را پرستد برای خدا
او بخدا جاہل است یعنی خدا بی نیاز است از عبادت تو پنداری کہ برای او کاری
کنی یعنی کار برای خود میکنی و گفت دورترین مردمان از خدا آن ست کہ خدا
را بیش کند یعنی من عرف اللہ کل لسانہ و گفت از تعظیم فرمان خدا وند بود کہ باز
ننگری کہ بکونین و بچیزی از طریقہای کونین و گفت بیزارم از خدای کہ بطاعت
از من خوشنود شود و بمعصیت بر من خشم گیرد کہ او در بند من است تا من چہ کنم
بلکہ دوستان در ازل دوستان اند و دشمنان در ازل دشمنان اند و گفت
ہرکہ خویشتن را از آن خدای بیند و جملہ اشیا را بخدا بیند بی نیاز شود از جملہ
اشیا بخدای گفت حیات دلہا بخدا است بلکہ بقای دلہا بخدا است بلکہ غیب
از خدا بخدا است و گفت محبت ہرگز درست نیاید تا از اغراض در دل او
اثری بود و شواہد را خطری بلکہ صحت محبت نسیان جملہ اشیا است در
استغراق و مشاہدہ محبوب و فانی شدن از محبوب بمحبوب و گفت در ہمہ صفتہا
رحمت است مگر در محبت کہ در و رحمت نیست کہ بکشند و از کشتہ دیت خواہ.

ذوقیت محبت آن است که ... از حرکت و سکون تو بیش گوید
تو بی دل تو شد ست که مشغول شده و مشغول آن و گفت تو نصیب آن باید
که بجد طلب کنی از نصیب تن تا بیابی و ترا نصیب یا گشت ... که بیم
آنکه بر نفس رضا نشد ... از رضا ... اگر دنیا و در دل ایشان رغبت بود
از خواص گردنش به بگیرند و گفت بزرگی صوفی آن است که حق ازو جدا
گردد و گفت هر که خدای را بشناخت ... تنگ گشت و گفت فوت چشم و دشمن
بر طاعت اندر او قبض کرد آن فضل دست بود و گفت هر چند تو ایشان رضا را
... تقریب ایشان نباشد که رضا شما ... که محجوب گردید از لذت رضا
یعنی چون برضا لذت یافت از شهود حق باز ماند و گفت بندت طاعت و
حلاوت او غره مشوی که زهر قاتل است و گفت شاد بودن بکرامات از
نفس و دو جهل است و لذت یافتن باعمال از غفلت گفت نباشید از آن
قوم که انعام او را مقابله کنند بطاعت که فرزندان باشند نه فرزند عمل گفت
بحرکات دل شریف تر است از عمل بحرکات جوارح و گفت هر که از قسمت یاد
آرد از سوال دوستانی فارغ آید و گفت هر که بشناخت او را غائب شد و هر که غرق
شد در بحر شوق او بگداخت و گفت حقیقت خوف مرگ بر ظاهر شود و گفت علامت
صادق آن بود که بظاهر با برادران پیوسته بود و بدل تنها بود با خدای تعالی
و گفت خلق عظیم آن است که با هیچکس خصومت نکند و کس با خصومت با وی نباشد
از قوت معرفت گفت آن خصلت که نکوئی با جدا آن تمام بود و جمله آن همه
با نکوئیها زشت بود استغاث است گفت فراست زد شناش ... و اما ... پرسیدم

کدام طعام مشتهی تر گفت لقمه که در ذکر خدای عزوجل بر دست یقین برگیرند می [illegible]
نامده معرفت در دهانی که بیگانگان باشی با خدا و در وقت وفاتش کسی وصیت
خواست گفت اگر ذات خدای تعالی از حق خویش نگاه دارید و دیگر کسی وصیت
خواست گفت با این درد وفات خویش دارید خواجه ابوبکر شبلی رحمة الله
علیه گفت عمری است تا می خواهم که بگویم حسبی الله چون می دانم که این از من
دروغ است نمی توانم گفت و گفت چندین گاه پنداشتم که طرب با محبت در حق میکنم
و انس با مشاهده وی می گیرم اکنون دانستم که انس جز با جنس نباشد گفتند مرید کی
تمام شود گفت آنگاه که حال او در سفر و حضر و شاهد و غایب یک رنگ بود
ابوالعباس دامغانی را وصیت کرد که لازم تنهائی باش و نام خویش از دیوان
این قوم بیرون کن و روی در دیوار کن تا بمیری گفتند از توحید بگو گفت
هر که از توحید جواب دهد بعبارت ملحد گردد و هر که اشارت کند ثنوی بود و هر که بدو
ایمان کند بت پرست بود و هر که در وی سخن کند غافل شود و هر که از وی خاموش بود
جاهل بود و هر که پندارد که بدو رسید بی حاصل بود و هر که با این اشارت کند
و از وی کنایت است [illegible] بود و گفتند تصوف چیست گفت چنان باش که نبودی
گفت تصوف شرک است زیرا که تصوف صیانت دل است از غیر
و غیر نیست [illegible] گفت تصوف [illegible] است [illegible] و گفت [illegible]
ضبط حواس است و مراعات انفاس [illegible] گفت [illegible] نبود تا [illegible]
جمله خلق را عیال خود نبیند [illegible] گفت [illegible] آن است [illegible]
دوستی [illegible] خدای [illegible] نه بیند [illegible] گفت [illegible] آن است [illegible]

از خلق متصل بود با حق وگفت صوفیان اطفال اند در کنار حق وگفت تصوف
عصمت است از دیدن کون وگفت تصوف برق سوزنده است وگفت
تصوف نشستن است در حضرت الله بی غم وگفت حب دهشتی است در لذتی
وحیرتی در نعمت وگفت محبت رشک بردن است بر محبوب که مانند تو او را دوست
داری وگفت محبت ایثار کردن چیزی است که آن را دوست داری برای آنکه
او را دوست تر داری وگفت هرکه دعوی محبت کند وبغیر محبوب بچیزی مشغول
شود وبجز حبیب چیزی طلبد او را استهزا میکند بخدا گفت بیت گدازنده دلها ست
محبت گدازنده جانها وشوق گدازنده نفسها وگفت هرکه توحید نزدیک وی
صورت بندد هرگز بوی توحید نشنیده است وگفت توحید حجاب موحد است
از جمال احدیت وگفت چون حق تعالی خواهد که بلا را عذابی کند در دل عارف
در آرد و پرسیدند که عارف کیست گفت آنکه تاب نشر نیارد و باز پرسیدند
گفت عارف آن است که هفت آسمان و هفت زمین بیک موی مژه بردارد
گفتند یا شیخ سابق چنان گفتی وحالا چنین گوئی گفت سابق ما بودیم اکنون ما اویم
وگفت عارف را ابستان نبود ومحب را گله نبود وبنده را دعوی نبود وترسنده
را قرار نبود وکس از خدا نتواند گریخت پرسیدند از معرفت گفت اول آن خدای
و آخرش را نهایت نبود وگفت هیچ کس خدای را نشناخته است گفتند چگونه
گفت اگر شناختندی بغیر او هرگز مشغول نشدندی گفت عارف آن است
که دنیا را ازاری سازد و آخرت را ردائی پس از هر دو مجرد گردد و بحق منفرد شود
وگفت عارف بدون خدا بینا نبود ونفس خود را بدون خدا حافظ نه . جنید

وسخن بما از غیر او نشنود وگفت وقت عارف چون ایام بهار است که رعد می غرند و ابر می بارد و برق می سوزد و شکوفه می شگوفد و مرغان بانگ می کنند همچنین حال عارف است که بچشم میگرید و بلب میخندد و بدل می سوزد و بسر میبارد و بزبان نام دوست میگوید و بیاد او می پوید وگفت عبارت زبان علم و اشارت زبان معرفت است وگفت علم الیقین آن ست که بما رسید و بر زبان انبیا و عین الیقین آن ست که خدای تعالی بما رسانید از نور هدایت باسرار قلوب بیواسطه و حق الیقین آن ست که جز آن راه نیست وگفت همت خدای را است و انچه دون آن ست همت نیست وگفت صاحب همت بهیچ مشغول نشود و صاحب ارادت شود وگفت فقر آنست که بهیچ مستغنی نشود بجز خدای پرسیدند از صفت فقیر گفت درویشان را چند بعدد بسیار است کمترین آنست که اگر همه دنیا ورا باشد و آن همه نفقه کند و اگر درویش آید که کاشکی قوت یکروزه بازداشتمی آنکس حقیقت فقیر نبود وگفت شریعت آنست که او را پرستی و طریقت آنست که او را طلب کنی و حقیقت آن ست که او را بینی وگفت فاضلترین ذکرها نسیان ذکر است در مشاهده مذکور وگفت نشستن با خدای تعالی بیواسطه سخت است وگفت صابر از اهل درگاه است و راضی از اهل پیشگاه و مفوض از اهل البیت است وگفت زهد غفلت است زیرا که دنیا ناچیز است و زهد در ناچیز غفلت بود و باز سوال کردند از زهد گفت زهد آنست که دنیا فراموش کنی و آخرت را یاد نیاوری دیگرے از زهد پرسید گفت انچه ترا خواهد بود ناچسپار تو خواهد رسید اگرچه از ان میگریزے و هرچه ترا نخواهد بود بتو نخواهد رسید اگرچه طلب آن میکنی پس زهد تو در چه خواهد بود دیگرے از ان سوال کرد گفت دل بگردانیدن بخالق اشیاء

از اشیا گفتند استقامت چیست گفت در دنیا قیامت دیدن و گفت استقامت
آن بود که هر چه وقت فرماید بدان قیام کنی گفتند علامت صادق چیست گفت
بیرون افگندن از گوشه دهن جسم را گفتند انس چیست گفت آنکه ترا از
خویشتن وحشت بود گفتند انس بذکر کے بود گفت چون انس بمذکور بود گفت
هر اشارت که خلق می کنند بحق همه بر ایشان رد کرده است تا آنگاه که اشارت
کنند بحق از حق و ایشان را بدین اشارت راه نیست گفت عبودیت برخاستن
از ارادت تست در ارادت او و در رفع اختیار تست در اختیار وی و ترک آرزو
جاه تست در تقاضاے او و گفت انبساط بالقول با خدای تعالے ترک ادب است
و گفت انس گرفتن هر دم از اخلاص است و حرکت زبان بنده بی ذکر خدا دعوی
است و گفت علامت قرب حق انقطاع است از همه چیز جز حق گفت جوانمردی
آنست که خلق خدا را از خود بهتر خواهی گفت حریت حریت دل است و پس گفت
بلندترین منازل رجا است گفتند غیرت بشریت اشخاص راست و غیرت الٰهیت
بر وقت است که ضائع گرداند در ما سوی الله و گفت خوف از وصال سخت تر از
خوف مرگ گفت شکر آن بود که نعمت را نبینی منعم را بینی و گفت نفسے که بموافقت
مولے برآورد بهتر از عبادت جمله روزگار آدم تا قیامت و گفت هر یکساعت
که مجتهد در شب بغفلت هزار ساله راه از آخرت باز پس افتد و گفت یک طرفة العین
سهو از خداے اهل معرفت را شرک بود و گفت آنکه محجوب شود بخلق از حق نبود
چنانکه محجوب شود بحق از خلق و گفت هر کرا حق تلف بود حق او را خلف بود و گفت
هر که فانی شود از حق بحق بسبب قیام حق بحق فانی شود از ربوبیت تا عبودیت

چو رسید از حسن تمتانی گفت اے پسر تو با خدا باش و دائم با علم میباش
دوست بدار از ماسوای اللہ گفتند آسودہ تر کے باشی گفت آنگاہ کہ ہیچ
ذاکر نہ بینم و گفت اگر دانستی قدر خدا ہیچ نترسیدی از غیر خدا اے گفت
مہمترست ما را استغفار کنیم از نفسی برآوردیم بی یاد او و دلم نماید تو آنم و گفت
اگر ہمہ دنیا لقمہ گردد و در دہن شیر خوارہ نہند مرا بروی رحم آید کہ ہنوز گرسنہ
ماندہ است و اگر ہمہ دنیا مرا باشد یہودی دہم منتی بزرگ داشتم او را بر خویشتن
کہ از من بپذیرد و گفت کوتاہ ترین قدم نیست کہ بر دل من تو اندر گذشت و چگونہ کرد
بتوان او بگذرد کہ او کون با وابد گفتند وقت مرگ او کہ بگو لا الہ الا اللہ گفت
چون غیر نیست نفی چہ کنم گفتند چارہ نیست بگو گفت سلطان محبت ہیچ نمی گنجد
رشوت نپذیرد خواجہ ابو علی ثقفی رحمۃ اللہ علیہ گفت اگر کسے ہمہ علوم
جمع کند و با جماعۃ طائفہ صحبت بدارد ہیچ گاہ بمردان نرسد تا ریاضت یافتہ نباشد
بفرمان شیخے یا امامے یا معلمے ناصح گفت علم حیات دل است از جہل از کسے کہ ہیچ
نہ گر فرا نیند و اندر فایند تا ادب از کسے اوستاد نمادہ باشد ہر کرا ادب
از آموختے یا استادے زمانے فرا گرفتہ باشد و عیوب اعمال و رعونت نفس در چشم
او نہ کشودہ باشد و ہیچ بمعاملہ اقتدا بدو نشاید گفت ہر کہ با بزرگان صحبت
دارد و طریق حرمت نگاہ ندارد محروم آید از فوائد ایشان و برکات نظر ایشان
و گفت در وقت تمیز درست مگر آن اصل صحیح نیست ہر کہ خواہد کہ اعمال او صحیح بود او
بر جادہ سنت بود گو نخست اخلاص ورزد و درست کن کہ درستی اعمال ظاہر
از درستی اعمال باطن خیزد و گفت ہیچ کار نکند برائے خود بے نگاہ مگر

صواب بود و هیچ صواب را بجا بیارید مگر آنکه خالص بود و هیچ خالص تمام
نباشد مگر آنکه موافق سنت بود و گفت مردمان باید که ازین چهار خصلت
خالی نباشند یکی صدق قول دوم صدق عمل سیوم صدق مودت چهارم صدق
امانت و گفت علم حیات دل است از جهل و نور چشم است از ظلمت و گفت کم
از اشغال دنیا چون روی بسوی کسی کند ذلت از سر تهای دنیا چون روی از
کسی بگرداند و عاقل آنست که هرگز در دنیا بچیزی که چون روی بدو نهند همه
مشغول بود چون روی بگرداند همه حسرت بود و گفت آن کسی که بفروخته باشد
همه چیزها به هیچ چیز خریده باشد همه چیزها را به هیچ چیز و گفت روزگاری در آید که هیچ
خوش نباشد در دین هیچ مومن را مگر آنکه خویشتن را بر غیراک بنا نهد بنیه دیا
ذکر خواجه ابو جعفر خالدی رحمة الله علیه گفت تصوف طرح نفس است
در عبودیت و بیرون آمدن از بشریت و نظر کردن بحق بکلیت بر جمیعهم
از توکل گفت توکل آن است که اگر چیزی بود یا نبود در دل در هر دو حالت یکسان
بود بلکه اگر نبود طرب بیشتر از آن بود که اگر بود طرب بی نبود و توکل استقامت است بحد
در هر دو حالت و گفت خیر دنیا و آخرت در صبر یکسان است و گفت فتوت حقیر داشتن
نفس است و بزرگ داشتن حرمت مسلمانان و گفت عقل آن است که ترا دور دارد
از موضع هلاک و گفت بنده خالص باش خدای را تا از اغیار نباشی و گفت سعی
احرار برای برادران بود نه برای نفس خویش و گفت شریف همت باش که همت
شریف بتمام مردان رسد نه بمجاهدات و گفت بنده لذت معاملت نیابد تا لذت
نفس می یابد زانکه اهل حقایق قطع کرده اند از علائق که ایشان را قاطع است

از حق بیش از آنکه علائق راه بر ایشان بریده گردانند و گفت هر که جهد نکند
در معرفت قبول نکند خدمت او و گفت روح صلاح هر که رسالادم گیرد
و مطالبت نفس بصدق در جمله کار و هر که روح معرفت بدو رسد بشناسد موارد
مصالح کارها و هر که روح مشاهده بدو رسد محرم گردد بعلم لدنی خواجه ابوعلی
رودباری رحمة الله علیه گفت صوفی آن ست که صاف باشد بر صفا
بچشاند نفس را طعم جفا و بنهد از دو دنیا را پس قفا و سلوک کند بر طریق مصطفی
صلی الله علیه وسلم و گفت صوفی آن ست که پس از پنج روز گرسنگی بنالد و اگر
بنالد او را بیازار فرستند و کسب فرمایند و گفت تصوف صفوت قرب است بعد
از کدورت بعد و گفت تصوف معتکف بودن است بر در دوست و آستانه بالین
کردن اگرچه می براندت و گفت تصوف صفای اسرار است و گفت خوف و رجا
دو بازوی مرغ اند چون هر دو بایستند مرغ بایستد و چون یکی نقصان آید دیگر
ناقص شود و چون هر دو بماند مرغ در حد مرگ باشد و گفت حقیقت خوف آن ست
که با خدا باشی و از غیر او نترسی و گفت محبت آن بود که جمله خود را بمحبوب بخشی و ترا
هیچ باز نماند و گفت نافع ترین یقین آن است که حق را در چشم تو عظیم گرداند و
ما دون او را خورد و خوف و رجا در دل تو ثابت کند پس پرسیدند از توحید گفت
استقامت دل است باثبات مفارقت تعطیل و انکار و گفت جمع سر
توحید است و تفرقه زبان توحید و گفت چگونه اشیا بدو حاضر آیند که جمله
بذوات خویش از و فانی می شوند و یا چگونه اشیا از وی غائب شوند که جمله
از و صفات او بظهور میگیرند سبحان آنکه نه او را چیزی حاضر تواند آمد و نه از د

غایب توان شد و گفت حق تعالی دوست دارد اهل همت را زیرا که آنکه همت
دوست میدارند ورا گفت اگر یک دانه از ان زایل شود همه دوستی از او ساقط
شود یعنی زنده نمانیم و گفت چنانکه خدای تعالی فریضه کرد بر انبیا اظهار معجزات
و در این همچنین فریضه کرد بر اولیا اخفای احوال و معاملات تا فتنه نیابند مردمان
نیفتند و کسی آن را نه بینند اند و گفت هر که در راه توحید تفکر کند با تنها دعوی آن
توحید تا از آتش برهاند و گفت چون دل خالی گردد از حب ریاست نفس
از حب راحت اندر دل همت پدید آید و از نفس خدمت و از روح مشاهدت
و بعد از این سه چیز دیگر بود دیدن صنایع و در مطالع اسرار و معامله حقائق گفتند
علامت آن چه بود گفت آنکه با زندگی از حب و راست پرسیدند از
حسد گفت درین مقام نبوده ام جواب نتوانم داد و لکن الحاسد جاحد لانه لا
یرضی بقضاء الواحد و گفت آفت از سه بیماری در آید از بیماری طبیعت و بیماری
ملازمت عادت و بیماری فساد صحبت گفتند یا شیخ بیماری طبیعت چیست گفت
حرام خوردن گفتند بیماری عادت چیست گفت بحرام نگریستن و غیبت شنیدن
گفتند فساد صحبت چیست گفت هر چه در نفس پدید آید متابعت آن
کردن و گفت بنده خالی نبود از چهار نفس یا نعمتی که موجب شکر بود یا سختی که
موجب ذکر بود یا محنتی که موجب صبر بود یا زلتی که موجب استغفار بود و گفت
بر چیزی مرا عظیم است که وعظ دل حیات است تا غفلت تر نباید کنج موزون حیات
از حق نیست ... از وجد در سماع گفت مکاشفه اسرار است بمشاهده
محبوب و گفت طریقت میان صفت ... است هر که نظر کند بصفت

نظر باید و گفت قبض اول اسباب است فنا را و بسط اول اسباب است بقا را و گفت
مرید آن است که هیچ نخواهد حق را جز آنکه حق تعالی او را خواسته است و مرد آن است
که هیچ نخواهد از کونین بجز حق تعالی و گفت نیکوترین زمانها چیزیست نه باطلان است
خواجه ابوالحسن حصیری رحمة الله علیه یکی پرسید از وی که چه مذهب داری گفت
مذهب ابوحنیفه داشتم آنگاه به مذهب شافعی شدم اکنون خود بچیزی مشغولم که از
هیچ مذهبم یاد نمی آید گفتند آن چیست گفت تصوف گفتند تصوف چه باشد گفت
آنکه در زیر دو جهان بدون او با هیچ آرام نگیرد و نیاساید و گفت سحرگاهی الله
نماز مناجات کردم و گفتم الهی راضی هستی از من که من راضیم از تو ندا آمد ای کذاب
اگر تو از ما راضی بودی رضای ما طلب نکردی و گفت نظر کردم در دل هر صاحب
توجهی دل من بر دل او زیادت آمد و نگاه کردم در عشق هر صاحب سوزی عشق من
بر عشق همه زیادت آمد و این آیه خواند من کان یرید العزة الخ و گفت اصول تا دو
توحید پنج چیز است رفع حدث و اثبات قدم و هجر وطن و مفارقت اخوان و
نسیان هر چه آموختی و آنچه ندانی و گفت تا به تیغ انکار هر چه آمد و رسم بدان سر
سر برنداری و ساحت دل را از هر چه معلول و معلوم است خالی نگردانی ینابیع
حکمت از قعر دل در ظهور نیاید و گفت هر که دعوی کند اندر چیزی از حقیقت
شواهد کشف و براهین ادا کنند و گفت نشستن با اندیشه و تفکر در حال مشاهده و
یک ساعت بهتر است از هزار حج مقبول و گفت نشستن بهتر است از هزار
سفر و گفت سماع را تشنگی دائم باید و سوزی و شوقی دائم باید که هر چند بیش بود
تشنگی بیش بود و گفت چه کنم علم سماعی را که چون قاری خاموش شود آن منقطع گردد

ساحت

و سماع باید که سماع متصل باشد که هرگز بریده نگردد و گفت صوفی آن است که
در اموجود و نبیند بعد از عدم خویش و معدوم نبیند بعد از وجود خویش و گفت صوفی
آن است که وجود او وجود او است و صفات او حجاب او است یعنی من عرف
نفسه فقد عرف ربه و گفت تصوف صفائی دل است از کدورات مخالفات و
گفت مادام که کون موجود بود کفر تو موجود بود و چون کون غائب شد حق ظاهر شد
و این حقیقت جمع بود که جز حق نه بیند اینجا و جز او سخن نه گوید خواجه ابواسحاق
گازرونی رحمة الله علیه گفت آنچه من پوشم خدای را پوشم و گفت کسی هست
که پنجاه سال مسواک می کند و مرا در آن ثوابی نیست که نیت او پاکی دندان است
نه استعمال سنت از و گفت ستمکاره فلاح نیابند بخیلان و ملولان و کاهلان و
گفت برادر را فرامش گیر تا خدا ترا فرامش دارد و گفت هیچ گناه عظیم تر از آن نیست
که کسی برادر مسلمان را حقیر دارد و گفت تصوف کاری سخت است گدائی باید کرد
و گرسنگی باید کشید و جفای برهنگی و خواری باید کشید اگر سر این همه داری بسم الله
در آی و اگر نه بکار خود مشغول باش و گفت ای ضعیف بترس از توی و گفت
پرهیز کنید از آنکه فریفته شوید بدان که مردمان بشما تقرب کنند و دست شما را بوس
دهند که شما ندانید که در آن چه آفت است خواجه ابوعثمان یساری رحمة
الله علیه گفت چگونه راه تواند بود بترک گناه که آن در لوح محفوظ بر تو
نوشته است و چگونه خلاص توان یافت از آنکه بر تو نوشته بود و گفت تاریکی طمع
مانع نور مشاهده است و گفت هرگز ایمان بنده راست نایستد تا هیبت در دل او اثر نکند
و گفت هرکه نگاه دارد دل خویش را با خدا بصدق خدا حکمت بر زبان او روان کند

و گفت خطره انبیا راست و وسوسه اولیا را و فکر عوام را و عزم مشتاقان را و گفت
چون حق تعالی نظر لطف به بنده کند در حال آواز کردن بیگانه ست نایب کند و
چون نظر بخشم کند بر وی حالتی پدید آید از وحشت که هر که تو دارد گریزد و گفت مخلی
نه گفت از حق مگر آنکسی که از وی محجوب گردد و کسی که پدید آید معرفت گفت بیرون
آمدن بود از معارف خود و گفت توحید آن است که بر دل تو دوئی حق نگذرد یعنی
از توحید و توحید آن غایت بود که هر چه هیچ اطلس ورمی آید در توحید فرو می شود و هر گاه
توحید برسد آید چنانکه ذره آنچه آسمان همه از توحید خبر خواهیست و هر رنگ عدد حیز حین
آنجا هم بتوحید باز گرد شد و هر رنگ احد هیچ گردد و گفت کنت له سمعا و بصرا و گفت
هیچ غافل را در مشاهده لذت نباشد زیرا که در مشاهده حق غرابت که آید در وقت
لذت نیست بر آنچه نامزد می مدد آن است که گفت بصیر کردن اسرار ای شرع
و در شناختن بامداد آشنا دن و صحبت با فضالحان کردن گفت هر دو که بود باشد که ست
دانسته را که هر چه بر گوارد شود کرامت بود و هر چه از تو زایل شود و استدراج بود
ابو عثمان مغربی رحمة الله علیه گفت هر که دعوی سماع کند او را آواز مرغان و
چرخیدن فلک ها و آواز باد او را سماع در نیامده دعوی سماع دروغ کرده است
و گفت هر که خلوت بر صحبت اختیار کند باید که از همه وگر فتن همه چیز با حق تعالی بود مگر
با ذکر دن حق تعالی و از همه اراده تنها خالی بود مگر رضای حق تعالی و از مطالبت
نفس خالی بود بجمله اسباب و اگر چنین صفت نباشد در وی را از آنکس و بلا باشد و
گفت ماهی چار زانوی از آن آمد که ماهی همیشه زاده تو بطلب کند بود در بخیال هجوی
خویش گرفتار آمده بود و گفت هر که اصحبت درویشان سنت اید در صحبت تو انگران

اختیار کند خدای تعالی دل او را بمرگ کوری مبتلا کند وگفت هر که دست
بطعام توانگران کند بشره و شهوت هرگز فلاح نیابد و درین عذر نیست کسی را
مگر آنکه مضطر باشد وگفت هر که باحوال خلق مشغول شد حال خویش ضائع کرد و پرسیدند
منقطعان را بچه منقطع شدند گفت ازانکه در نوافل و فرائض خلل آوردند پرسیدند
از صفت صحبت گفت صحبت نیکو آن بود که فراخ داری بر برادر مسلمان آنچه
بر خود میداری و در آنچه او را بود طمع نکنی و جفای او برداری و انصاف او بدهی
و از وی انصاف طلب نکنی و تبع او باشی و او را تبع خویش نداری و هرچه از او
بتو رسد بزرگ و بسیار شمری و از هرچه از تو باو رسد حقیر و اندک دانی و گفت
فاضل ترین چیزها که مردمان درین راه ملازمت کنند محاسبت خویش است و
مراقبت و نگاهداشت کارها بعلم وگفت اعتکاف حفظ جوارح است در تحت
اوامر وگفت عبودیت اتباع امر است بر مشاهده آمر وگفت شکر شناختن عجز
خود است از کمال شکر نعمت وگفت تصوف قطع علائق است و رفض خلائق و
اتصال بحقائق وگفت علامت شوق دوست داشتن مرگ است در حالت راحت
وگفت غیرت صفات مریدان است و اهل حقائق را نبود وگفت عارف از انوار
علم دل روشن کند تا بدان عجائب غیب بیند وگفت مرد ربانی طعام چهل روز
خورد و مرد صمدانی هشتاد روز وگفت هر کرا ایمان بود با اولیای وی را ولایت است
وگفت مشهور و مفتون مباش خواجه ابوالقاسم نصیرآبادی رحمة الله
علیه گفت بارهای گران حق نتوانند برداشت الا بارگیران حق وگفت
هر که نسبت خویش با حق درست گرداند هرگز اثر نکند در وی منازعت طبعی و

عبرت

وسوسۂ شیطانی گفت کسی گمراه نشد بدین ره مگر بفساد ابتدا که فساد ابتدا باشد
که با انتها سرایت کند و گفت هر که در عقبا راغب بود دنیا را مقداری نبود و آنکه
در مولی راغب بود عقبی نیز تر است و گفت موافقت امر نیکو است و موافقت
نیکوتر است و هر که را موافقت حق یک لحظه با یک خطره دست دهد و هرگز هیچ
حال بعد از آن مخالفت نورزد و گفت حق غیور است و از غیرت اوست که
بدو راه نیست مگر بدو و گفت آنها که دلالت می کنند از دیگری می کنند که بدو دلیل نیست
جز او و گفت بمتابعت سنت معرفت توان یافت و بادای فرائض قرب
توان یافت و بمواظبت بر نوافل محبت توان یافت و گفت هر کرا ادب نفس نبود
بادب دل نتواند رسید و هر کرا ادب روح نبود چگونه بمحل قرب تواند رسید
هر کرا ادب دل نبود چگونه بادب سر تواند رسید پس به بساط حق نخواهد رسید و گفت
کار ایشان دین است بر کتاب و سنت و دست داشتن از هوا و بدعت و حرمت پیران
نگاه داشتن و خلق را معذور داشتن و بر اوراد مداومت کردن و رخصت ناجستن
و تاویل نا کردن گفتند کرامات تو چیست گفت آنکه مرا از نصیر آباد و نیشاپور بشهر ری
آوردند و پیش شبلی انداختند تا هر سالی دو سه هزار آدمی بسبب من دین در میان
نهادند پرسیدند گفتند در تو محبت هست گفت آنکه من این منبر فرود آیم و این سخن گویم
که خود را سزای این نمی یابم گفتند تقوی چیست گفت پرهیز کردن از ما سوی الله
گفت اهل محبت قائم اند با حق بر قدمی که اگر گامی پیش نهند جمله غرق شوند و اگر
قدمی پس نهند جمله محجوب گردند و گفت هر که شکر نعمت کند نعمتش زیادت کند
و هر که شکر منعم کند معرفت و محبتش افزون گرداند و گفت راحت طرفی از

پیر از عقاب گفت هر چیز را قوتی است قوت روح سماع است و گفت هر چه
دل یابد برکات آن ظاهر شود بر ابدان و هر چه روح یابد برکات آن پدید
شود بر دل و گفت دنیا زندان است چون بیرون آمدی در راحت افتادی
هر کجا خواهی برو گفت اول با تمییز عهد و آخر با شوق آمیز گفت هر که خواهد که به رضا
رسد بگو تا آنچه خدای عز و جل در آن است بر دست گیرد و آن را ملازمت کند
گفت مروت شافعی از فتوت است و آن گذشتن از هر دو عالم است و هر چه در آنست
و گفت تصوف نوری است از حق که دلالت کند بر حق و خاطریست از وی که اشارت
کند به وی و گفت رجا بطاعت کشد و خوف دور کند از معصیت و مراقبت بطریق
حق راه نماید خواجه ابو العباس نهاوندی رحمة الله علیه گفت در تابه از مرا آرزو
این حدیث در گرفت و آرزو در سلسل علی الدوام سر گریبان فسرد و بر دم و هم
بیش نشوند ما دمی از سر زبان او میرفت که همه عالم در آرزوی آنند که یکساعت
حق ایشان را بود و من در آرزوی آنم که یکساعت مرا با من دهند و مرا بمن گذارند
تا من خود چه چیزم من کجا ام این آرزوی من بمن نیاید و گفت با خدا بسیار نشینید و
با خلق اندک و گفت آخر درویشی اول توانگری است و گفت تصوف نهان داشتن
احوال است و جان بذل کردن بر برادران خواجه ابو نصر سراج
قدس سره گفت عشق آتشی است در سینه و از دل عاشقان چون
مشتعل گردد هر چه دون الله بود بسوزد و خاکستر کند و گفت مردمان در ادب
سه قسم اند یکی اهل دنیا که ادب نزدیک ایشان فصاحت و بلاغت
و حفظ نثر اسمای ملوک و اشعار عرب است و دیگر اهل دین که ادب نزدیک ایشان علمای

دل را از آفت سرود و نای مانند نگاه داشتن و کمتر نگریستن بخاطر پاک کنند و
نیکو کرداری در محل طلب و وقت حضور و نزدیک اهل فقر ادب در مقام قربت است
خواجه ابوالقاسم قصاب رحمة الله علیه گفت اشارت و عبارت از توحید
نصیب نیست و از وی آورده اند که گفت اگر کسی ترا پرسد که خدای را شناسی مگوی که
شناسم که آن شرک است و مگوی که نشناسم که آن کفر است و لیکن بگوی که خدا بفضل
خود شناسای خود کند ما را و گفت خواهی که نخواهی با خیانت خود خوی باید کرد و اگر نه
در رنج باشید و اگر با تو خوی خواهند کرد و مسلم را بدر جوارح تو نگاه خواهند داشت
و اندامهای تو یک یک از تو بستانند و با خویش گیرد هستی تو تو نماید تا هستی او و هستی ترا
آشکارا گردد و گفت چون لطفهای خویش در خلق نگرستی خلق را چون گوی
بینی در میدان قدرت پس گردانندهٔ گوی را خداوند گوی را بود و گفت
هر که آزادی طلبد من از وی بندگی خواهم که بنده او و در بند او بسلامت
ماند و آزاد او در معرض هلاک و گفت فرق در میان منبر ما و شما آن است که شما را
ما می گوئید بیا می ازوی گوئیم شما از ما شنوید و ما از وی شنویم و شما ما را بینید و ما او را
بینیم و الا ما نیز چون شما مردمیم و گفت پیران آئینه اند چنانکه تو لی ایشان را
می بینی و آنچه در آئینهٔ خاطر مشاهده کنی جمال بینی است که حقیقت احوال است
و گفت هر مریدی که در خدمت پیر نشیند قیام و قیام او بهتر از صد رکعت نماز نوافل که
در آن قیام کند در حق وی بهتر و اگر یک لقمه طعام کمتر خورد از آن بهتر که همه شب
نماز کند و گفت هر کسی را چیزی باید است مرا آن باید است که من نباشم و
گفت طاعت رسانیدی دو چیز است که چون تو د باشم ای بر معاصی چه خود باشم

و چون از خود دست برداشتم اصل همه طاعات خود دیدم و گفت پادشاهان نه آنها
بندگانند که دنیا و زینت دنیا بخلق رها کرده اند و بر دست آخرت بهشت بمسلمانان
تسلیم نموده اند و خود با خداوند خویش قرار گرفته اند و میگویند که ما را خود این قدر
بس است که رقم عبودیت از ما بکشند و الوهیت بر جان ما کشیده اند دیگر چه خواهیم
و گفت خنک آن بنده که او را با دنیا نموده اند و گفت جوانمردان راحت خلق اند
نه وحشت خلق که ایشان را از خلق با خدا صحبت بود و از خدا بخلق نگرند و گفت
صحبت نیکان و لقمه های گرامی خلق را بخدا نزدیک کنند و آنکه بنده را بخدا
نزدیک کند صحبت با آن دارید که ظاهر و باطن تو بصحبت او روشن شود و گفت
از صد هزار فرزند آدم یکی را بگذارد برای خویش و گفت دنیا مردار و گنده است
و گنده تر از وی آن است که بدان مبتلا باشد و گفت طمع کردن ناجوانمردی و منع
کردن ناجوانمردی است و گفت هر چند خلق بخالق نزدیک تر است عاجز
تر است و گفت دعوت صد و بیست هزار پیغامبران علیهم السلام همه حق است
و لیکن صفت خلق است چون بحقیقت نشان یابی نه حق ماند نه باطل و گفت
چون من و تو باشد اشارت و عبارت باشد و چون من و تو برخاست نه اشارت ماند
نه عبارت و گفت اگر کسی بودی که خدای را طلب کردی جز خدا او خدا بودی
و گفت خدای را خدای جوید و خدا را خدا باید و خدا را خدا داند و اگر خدای یک تن و بیش
نزدیک بودی که بشری خدای را نشایستی گفت من با اهل سعادت برسول
صلی الله علیه وسلم صحبت داشتیم و با اهل شقاوت بخدای و گفت ابلیس
کشتهٔ خداوند من است جوانمردی نبود کشتهٔ خداوند خویش را سنگ انداختن

گفت اگر فردای قیامت حساب در دست من کنند ببینند که چگونه همه را در بهشت کنم و
ابلیس را مقام بیازم لیکن نکنند و گفت هر که مرا ندیده است ندیده و است و هر که مرا
بیند از من بسنت خویش بیند و گفت یک سجده که برآرو از من هستی خویش و
نیستی من گرامی‌تر است بر من از هر چه آفرید و آفریده و گفت من فخر
آدم و قرة العین مصطفی پیغمبر را صلی الله علیه وسلم چشم بر روشن بود که این از امت
من است و آدم علیه السلام فخر کند و گوید که این از ذریت من است و گفت
آنجا که خدای بود دوزخ بود و بس و گفت اهل بهشت به بهشت فرود آیند
و اهل دوزخ به دوزخ گفتند جوانمردان کجا باشند گفت جوانمردان را باشد
که او را جای نبود نه در دنیا نه در آخرت خواجه ابوالفضل حسن رحمة الله
علیه گفت از ماضی یاد مکنید و مستقبل را انتظار مکنید و نقد وقت را باشید
و گفت حقیقت عبودیت دو چیز است حسن افتقار بخدای و این از اصول عبودیت
است و حسن اقتدا کردن برسول علیه السلام و این آنست که نفس را در وی نصیب
و راحت نیست خواجه ابوعلی دقاق قدس سره گفت چنان باش که مرده سه روزه و گفت
هر که جان خود را حاجب در خانه معشوق نتواند کرد او عاشق نیست و گفت هر که را
انس با دون حق باشد او در اصل خود ضعیف باشد و گفت هر که خبر از روی
گوید در مقال خود کاذب باشد و گفت مرید در بار بود و مراد آنکه بار او کشیده
باشد و گفت هر که صحبت به پیری کند و آنگاه بدل اعتراض کند عهد صحبت
بشکست توبه بروی واجب شد تا آنکه گفته اند عقوق استادی را توبه نباشد
و گفت هر که صحبت کند با پادشاهان بی ادب خود را بکشتن سپارد و گفت معصیت من

امروز بیشتر از مصیبت اهل دوزخ خواهد بود فردا زیرا آنکه اهل دوزخ را فردا
ثواب فوت خواهد شد و ما را امروز از نقد وقت مشاهده و خدمت حق فوت می شود پس
تو فرق کن میان این دو مصیبت و گفت هر که ترک حرام کند از دوزخ نجات یابد و هر که
ترک شبهات کند به بهشت رسد و هر که ترک زیادتی کند به خدا رسد و گفت هر چه ترا
که از سر خویش اختیار کنند بدانش مطالبه کنند و اگر غایب است و اختیار کنند انجبار
بپوشند و گفت اگر عقوبت کند اظهار قدرت بود و اگر بیامرزد اظهار رحمت بود و
اگر چه آن اظهار رحمت بیش بود از اظهار قدرت با ضعیفان و گفت ارادت امانت
حق است نزدیک خداوندان بدایت و همت امانت حق است نزدیک ارباب
نهایت و بار ارادت طاقت مجاهده توان داشت و همت گران بار مشاهده و مکاشفه
توان کشید همت بنده را چون کیمیاست مر طالب حال را همت بیقراری دلی آرزومند
است که هرگز ساکن نشود نه در دنیا نه در آخرت و گفت ابتلا بر دو نوع است
یکی ابتلای ظواهر است و آن عابدان راست و ابتلای سرایر و آن عارفان
راست و گفت اگر بعد از مجاهده فتوری پدید آید از خلل ابتدا بود و اگر بعد
از مشاهده حجابی ظاهر شود از بی ادبی است که در انبساط قرب کرده باشد و آن بی ادبی
یا از مشارکت بوده باشد یا از ملاحظه و گفت هر کسی غلو می کند مرد آن است که وام
خورد و گفت نفس مفلسی است اگر یک خدمت تمام نماید اندوه بسیار خورد که از مفلس
اندک بسیار بود و هر چه از وی توان ستد غنیمت بود و گفت زلت تو خطا است
و تاخیر تو از توبه جفاست پس جمع مکن میان خطا و جفا و گفت اگر خواهی باشی
از جمله ابدال بر تو باد به تبدیل احوال و گفت هر که به جان خویش سیر شد در طریق خدا

بر وی بسته است گفت جهد تو بمال است و همه درویشان بجان گفت صحبت
کردن با اشهدها آسان تر از صحبت کردن با درویش و گفت بزرگترین چیزها
نشستن است بر بساط فقر و ترک علاقات بکلی چنانکه او را نه معلومی باشد نه جاهی نه
مالی و نه چیزی یکی پرسید که هر که باین صفت بود ورا ثوابی بود گفت ثواب توانگران
بهشت بود و صاحب این صفت را ثواب بهشت عذاب بود و گفت از کون بیرون
بودن بی پیوند کسی را طاقت نباشد جز نبی و ولی را و گفت علامات خرابی
تن ترک گرفتن خدمت است و علامات خرابی دل ترک گرفتن فکرت است
مادام که در راه فکرت بود چون الیقین آن حدیث حاصل شد فکرت گم شد و گفت
بلاست اگر تفرقه دل است و لعنت اگر جمعیت است و گفت عزیزترین چیزها
عجز است بعد از علم کما قال لا احصی ثناء علیک و گفت بیشتر خلق در بار نیکی
نفس اند و این ذلی است که هرگز در وحشت نخواهد بود و شقاوتی است که هرگز
در و سعادت نخواهد بود و گفت هر کرا قوتی معلوم بود هرگز نیست تحقیق میان الهام
و وسواس و گفت جماعتی را خیال بندد که ما کل شدیم یا کل توانیم شد این غلطی
عظیم است از آنکه دقیقه این حالت بر ایشان در آید که خود را کل دیده باشد
اگر خواهند که پر یک پشه در وجود آرند نتوانند که او در یک پشه هزار عرش و کرسی پدید
آرد پس پیش از یکی نبود که باقی نمایش کل بود و اگر از یکی چنین کاری در وجود
آید آن عکس نه آن عکس بود و گفت هر سخن با او بگوی از دو خواه وی بر وی بگوی
کرانچه او خواهد داد گوید کس نتواند کرد و گفت انچه مردمان پوشند می پوش
انچه ایشان خورند می خور لیکن از ایشان جدای باش و گفت وقت آنست که

در آن وقت شادی باشد باز مرد گفت دنیا بازار است شیطان بی دین
تنگ. و هر کس چیزی بود محبوب او است و گفت سخت‌ترین معصیت اهل دوزخ
در کار مانان است که هیچ نمانند تا با ایشان در آن الم بالتی آسان شود و گفت
سنان همچنان بر دو میگ ادراک نو ایشان بگیرید هیچ کس و ایشان با ما
رسیدن الا انچه از یوسف برادران را رسید بلا دیدن تا بیدار شدند از آن شوری
نیا نمید و گفت معرفت بی‌بیت گفت حرکت کردن بر راست دیگر چنانکه هیچ
روا باشد که آدمی آدمی گوید و گفت شفیع اکبر نزدیک خدا اعتقاد خالص است
و گفت نفیر طاعت حق است هر که حق وی تمام کند آن سبب قربت وی شود
و هر که بگذارد سبب عقوبت وی شود و گفت خوف آن بود که با نفس خویش بر
و گفت اندوه‌گینی باهی راه خدا از خیدان سیر و گرنه اندوه با سباع گشته
بدید. نشنید و اشتیاق نشد و گفت خدای می گوید که بنده من ترا دوست
میدارم پس بر تو حق است که تو وی را دوست داری گفت هر که سؤال کند از
محبت و در او فتاد است و گفت توبه کنی از بیم دوزخ یا امید بهشت بارها
توبه برای آن کن تا خدایت دوست دارد که ان الله یحب التوابین گفت
لذت یافتن ثواب عام است و لذت یاب خاص ما بدان فردا لذت یابند و
محبان امروز لذات یابند لذاب و گفت توکل صفت مومنان باشد و تسلیم
صفت اولیا و تفویض صفت پیغمبران علیهم السلام و گفت توکل سه درجه است
توکل و تسلیم و تفویض متوکل بوعده آرام گیرد و صاحب تسلیم بعلم وی بسـ
بسنده کند و صاحب تفویض بحکم وی رضا دهد گفت توکل بدایت باشد و تسلیم

با وسط یقین نهایت وگفت اخلاص خویش را نگاه داشتن است از دیدار
خلقان وصدق پرهیز کردن است از مطالبه نفس ومخلص را ریا نبود وصادق
را اعجاب نبود ومتوکل آنست که کسب کند بظاهر وتوکل کند بباطن وگفت رضا
آنست که بلا براندرونه بیند وبر حکم قضا اعتراض نکند وگفت از امارات معرفت
هیبت داشتن است از خدا هر کرا معرفتش بود هیبت بیش بود گفت هر که خدای را
نشناخت همیشه شب اول روز بود ودریای او بی کنار وگفت صاحب معرفت
باش بخدای که همیشه شاد باشی وگفت عالم را روا نبود فتوی دادن بر چیزی که
نداند وعارف را روا نبود خبر دادن بچیزی که خبر از آن ندارد وگفت بهترین صفت
ابلیس آنست که اضافت کرد فعل را بنفس خویش که گفت جمله آدم را اغوا
کنم واضلال دهم وسوگند خورد برین اگر عارف بدوسه حق نفس خود را برین صفت
نکردی وگفت هر که خدای را خواهد جمله کون خصم او گردد وگفت قرب حق بعد است
از غیر حق وانس بدو وحشت است از غیر او وگفت چنانکه ربوبیت از حق زائل نشود
باید که عبودیت که صفت بنده است از بنده زائل نشود وگفت اول مقام
بنده علم است بخدا ونهایتش معرفت است بخدا وفائده آن مشاهده است
وگفت بنده از معاصی باز نماند مگر تهدید ووعید وانواع عقاب وآزادگان آنست
که او را از کرم چیزی کشف کنند تا بنده شود واو را انا مردی نهی وگفت لطائف
عبادت خوان رسید الا لبغاسے چهار چیز اول معرفت خدا دوم
معرفت نفس سوم معرفت مرگ چهارم معرفت ما بعد مرگ گفت هر که خدای را شناخت
بحق او قیام کرد بصدق واخلاص وصفای عبودیت وهر که نفس را بشناخت

نسخه: اضلال

شریعت وحقیقت بشناخت وروی بمخالفت او نهاد ومخالفت او وطاعت است
و دوام بودن بر آن وهر که موت را شناخت بالیستگی آنرا ساخته گرداند و آمدن
آنرا مستعد باشد وهر که بالعد موت را شناخت از وعده و وعید در خوف و رجا
بماند گفت عقل را دلالت است وحکمت را اشارت ومعرفت را شهادت است
وگفت توحید نظر کردن است در اشیا بعین عدمیت وگفت هر که طلب
راحت کند نیابد وگفت وقت جد با دا تا همه هزلها جد مینی ووقت هزل مباد
که همه جد با هزل بنی وگفت محبت در مخلوق لذت است و در خالق هلاکت
است وگفت هر که توحید ندارد شفاعت او نکنند وصاحب توحید روزے
لامحالہ آمرزیده شود وگفت میگویند اگر ترا گناه است بخسد دار مراد رحمت
بیقدار وگفت از آب وگل چه آید جز خطا واز خداوند عالم چه آید جز
عطا گفت مراد از امانتی که بر آسمان وزمین عرض کرده چه بود الحزن
فی الدین یعنے در راه حق اندوهگین بودن وغم نایافت حق خوردن وگفت
عارف باش تا تحمل بلا باشی وعارف باش تا طالب بلا باشے وگفت قبض
اوایل فنا است وبسط اوایل بقا است هر کرا در قبض انداخت فانی
گرداند وهر کرا در بسط انداخت باقی گرداند پس گفت اے فقیر بقبض
منازعت مکن با توانگران وا اے غنی الله به بسط منت منه بر درویشان و
گفت آدمیان بر سه قسم اند متوکلے است نه مکتسب ومکتسبے نه متوکل ومکتسبی
در ظاهر ومتوکل در باطن این تمامتر همه است وگفت رضای نه آن ست که
بر بلا صبر کنے بلکه بر قضا اعتراض نه کنی وگفت عارف بیچو مردی ست که

سر زیر نشیند و همه کس از وی بترسند و او بر پشت شیر از همه کس بیشتر ترسد و گفت
غریب نه آن است که کسی ندانست بهای یوسف را بدرمی چند بفروختند
عجب آن بود که مریدی دنیا به آخرت بفروشد و گفت سه مرتبه است سوال و
دعا و ثنا سوال آنکی را که دنیا خواهد و دعا آن را که عقبی خواهد و ثنا آن را که [illegible] خواهد
و گفت مراتب سخاوت بر سه قسم است سخا و جود و ایثار هر که بر نفس خویش
حق را برگزیند او صاحب سخاوت است و هر که حق را بر دل خویش برگزیند
او صاحب جود است و هر که حق را بر جان خود برگزیند او صاحب ایثار است
و گفت هر که از حق خاموش گردد دیو بود گنگ و گفت بر شما باد که حذر کنید از
صحبت سلاطین که ایشان را رای بود چون رای کودکان و صولت چون صولت
شیران و گفت تواضع توانگران درویشان را از دیانت است و تواضع درویشان
با توانگران خیانت و گفت مرید آن است که در علم خویش شیخ ابو عبدالله
المقری رحمة الله علیه گفت فقر صادق در فقر آن است که وی مالک
همه چیز بود و هیچ چیز مالک وی نبود یعنی وی متصرف غالب باشد بر همه چیزها
و هیچ چیز وی را مغلوب و منقاد خود نسازد و گفت هر که از خدمت یاران برادران
دریغ دارد و را ذلی بیند که هرگز از آن نرهد و گفت نه قبول کرد کسی چیزی
مرا از من مگر آنکه دیدم منت وی بر خود نعمتی عظیم که ادای شکر آن ندیدم
تا از عهده بیرون آیم و گفت فتوت نیکوخوئی است با کسی که وی را دشمن دارد بی تمیزی و
سخاوت بذل مال با کسی که دل نوازی کراهت دارد و حسن صحبت
معاشرت با کسی که ترا از وی نفرت بود و گفت جد العمر [illegible] از راه چشم

آنست که چنگ در زدن بدامن حق از نفس تمام تر و دوم دوست داشتن
دوستان مسلمانان سوم نگاه داشتن خاطر سوی خود را مگر آنچه که موافق حق باشد
ابو محمد الراسبی رحمة الله علیه گفت اعظم حجاب میان تو و حق مشغول
است بتدبیر نفس خویش و اعتماد کردن تو بر بنده دیگر مثل خود در اسباب
خویش گفت اندوه‌هایی که بسابقش مجهول باشد عقوبت‌های گناهان است
صوفی نبود تا بمرتبه نرسد که بر ندارد وی را زمین سایه نه نهد بر او آسمان
یعنی از هیچ جا بوی راحت نرسد و هیچ قبولیت نباشد و بر او از خلق و بازگشت
وی بحق باشد نه بغیر وی از اسباب و گفت چون محبت ظاهر گردد صاحبش
رسوا شود و چون پوشیده گردد محب هلاک شود از رنج ابوالقاسم
مقری رحمة الله علیه گفت عارف آنست که باز دارد معروف وی او را از
دید خلق و قبول یاران و گفت اول برکت از درآمدن در تصوف آنست که
راست گویند صادقان را از اخبار خویش و پیران خویش ابوالحسین علی النقیب
قدس سره پرسیدند از تصوف گفت افراد و انفراد یعنی ترک مخلوقات است
و کفایت ساختن همت برای حق و گفت خلق بلاست در نیاید بر کسی مگر آنکه
او را خراب کند گفت صوفیان با ورکوات میباشند با وراد و گفت صوفی
از مقامات و احوال درگذشته است آن همه زیر قدم وی است از همه در عالم
وی تیج و گفت آخر چیزی که از سر صدیقان بیرون رود حب ریاست است
و گفت هر که طلب عزت کند بوسیله باطل برساند خدای خواری را بوی بحق
و گفت هر که بگذاشت تدبیر خود را زندگانی گیرد خوشحال و گفت آفت مردم نیست

مگر مردم لیف نشاط گفت فقیر در طلب تنها پادشاهان دنیا و آخرت اند که بالفعل
در راحت اند ابو عبد الله مختار هروی رحمة الله علیه گفت که طعام چنان
خور که تو آن را خورده باشی نه که آن ترا اگر تو آن را خوری همیشه نور شود و اگر آن ترا
خورد همیشه دود گردد و جامه چنان پوش که رعونت نفس و خیالها در سادۀ تو
نپوشد و نه آنکه آتشهای آن عادت بر آتش نفس تو زند و گفت در هر کار باشی
چنان باش که اگر عزت را نفس خدا باید از آن کار ترا کار دیگر نباید شد و در آن کار
همه حالت تو با تو باشد اگر چه طعام خوردن بود یا عمل مباح باید که در باطن خالص
بود و نیت تو در آن فعل رضای حق تعالی بود و نگاهداشت شرع گفت که اصل
عبودیت آن است که چنان باشی با ظاهر که از تو همه شرع ظاهر بود و به باطن چنانکه
در یابد تو غیرت حق را گنجایی نبود ابو بکر بن عبد الله الطوسی النساخ رحمة الله علیه
از وی پرسیدند که دیدار مطلوب را به چه توان دید گفت به دیدۀ صدق در
آیینۀ طلب و گفت تعبیر آب تشنگی را نشاند و فکرت آتش گرمی بخشد و دعوی
طلب محبوب برساند و گفت تا هستی موهوم سوخته نشود و دیدۀ دل بسوزن غیرت
از غیر او دوخته نشود خلوتخانۀ جان شمع تجلیات جانان افروخته نگردد
بدیدا که تخم در زمین کاشته نکارند و نقش بر کاغذ نانوشته نگیرند و گفت علم
آن است که منع و عطا جز از خدای تعالی نه بینی حجة الاسلام محمد غزالی
قدس سره از کلام اوست در بعض مکتوب که به یاران خود نوشته روح است
نیست نهایت که کس ساید و به راه نیست تنها عاشقان و قاهر و مستغرق وی بود و تا
اسیر و بیچاره نیست هر چه میدید از رقاب بیند و قالب اران بحجر بحجت تمام عام

با قیوم عالم همین فعل است که قیوم عالم هست نیست نماست که هیچ ذرّه را از
ذرات عالم قوام و وجود نیست بخود بل بقیومی وی ست و قیوم هر چیزی بغیر وی ست
با وی هم باشد حقیقت وجود وی را بود و وجود متقوّم از وی بر سبیل عاریت بود و
معکم اینما کنتم این بود ولیکن کسی که معیت نداند جز معیت جسم با جسم یا عرض
با عرض یا جسم با عرض و آن هر سه در حق قیوم عالم محال باشد این معیت فهم
نتواند کرد و معیت قیومیت قسم رابع است بلکه معیت بحقیقت این است و این نیز
هست نیست نماست کما ینبغی این معیت را اشارات قیوم را می جوید و نمی یابد
گفت گردبادی در هوای صافی از زمین برخیزد و بر صورت مناره مستطیل
بر خویشتن می پیچد هر که در نگرد پندارد که خاک خود را می پیچاند و وی جنبان اند
و نه چنان است که با هر ذره از آن هوائی است که محرک وی است لیکن هوا را
نتوان دید و خاک را توان دید پس خاک در محرکی نیست هست نماست و هوا هست
نیست نماست خاک را در حرکت جز متحرکی و بیچارگی نیست در دست هوا و سلطنت
همه هوا راست و سلطنت همه ناپیدا شیخ احمد غزالی برادر حجة الاسلام قدس
سرهما از کلمات اوست در کتاب سوانح معشوق همه حال معشوق ست پس
استغنا صفت اوست عاشق همه حال عاشق ست پس افتقار صفت اوست
عاشق را همیشه معشوق باید پس افتقار همیشه صفت اوست و معشوق را هیچ
چیز نباید که خود دارد لاجرم استغنا صفت اوست خواجه عبد الخالق غجدوانی
رحمة الله علیه در روش پیش او گفت که اگر خدا مرا مخیّر گرداند میان بهشت
و دوزخ من دوزخ را اختیار کنم در حال زیرا که بهشت مراد نفس من است و دوزخ

مرد حق که همه عمر بر اسرار نفس خود رفته ام خواجه گفته بود که این سخن بیجاست بنده
را با اختیار چه کار هر کجا گوید برو برویم و هر کجا گوید باش باشیم بندگی نیست آنکه
تو میگویی باز آن درویش گفت شیطان را بر بندگان هیچ دست باشد خواجه
فرمود هر بنده که بسر حد فنای نفس نرسیده باشد چون در خشم شود شیطان بر وی
دست یابد اما آن بنده که بفنای نفس رسیده باشد وی را خشم نبود غیرت بود
و هر کجا غیرت بود شیطان بگریزد و این چنین صفت آنکس را مسلم است که روی
راه حق دارد و کتاب خدای تعالی در دست راست گیرد و سنت رسول صلی الله
علیه وسلم بدست چپ گیرد و درمیان این دو روشنائی راه را سلوک کند ای
خواهی که شود دل تو چون آئینه ده چیز برون کن از درون سینه حرص امل
و غضب و دروغ و غیبت بخل و حسد و کبر و ریا و کینه ؛ وصایای آنحضرت که بپسر خویش
با کرده بودند وصیت میکنم ترا ای پسر من بالعلم و الادب و التقوی در جمیع احوال
بر تو باد که تتبع آثار سلف کنی و ملازم سنت و جماعت باشی فقه و حدیث آموزی
و از صوفیان جاهل پرهیزی همیشه نماز جماعت گذاری بشرطیکه امام و موذن
نباشی و هرگز طلب شهرت مکن که شهرت آفت است و به منصبی متعین مشو و دائم
گمنام باش و در قباله نام خود منویس و بمحکمه القضا حاضر مشو و ضامن کسی مباش
و از صحبت مردم دنیا و با ملوک و ابنای ملوک صحبت مکن و خانقاه بنا مکن و در
خانقاه منشین و سماع بسیار مکن که سماع بسیار نفاق پدید آرد و در وقت پیری
سماع دل بمیراند و بر سماع انکار مکن که سماع را اصحاب بسیار اند کم گوی و کم خور و کم
خسپ و از خلق بگریز چنانکه از شیر بگریزند و ملازم خلوت خود باش و با مردان و زنان

و مجتهد باش و با توانگران ناسپاسان صحبت مدار حلال خور و از شبهه پرهیز تا نیکو است
این نخواهد که طالب دنیا شوی و در طلب دنیا دین را بر باد دهی بسیار مخند و از
خنده و قهقهه اجتناب کن که خنده بسیار دل را بمیراند و باید که بهمه کس بچشم شفقت
نگری و هیچ مردی را حقیر نشمری و ظاهر خود را بیارایی که آرایش ظاهر از خرابی
باطن است و با خلق مجادله مکن و از کسی چیزی مخواه و کسی را خدمت
مفرمای و مشایخ را بمال و تن و جان خدمت کن و بر افعال ایشان انکار مکن
که منکر ایشان رستگاری نیابد و بدنیا و اهل دنیا مغرور مشو باید که دل زنده و غمگین
باشد و بدن تو بیمار باشد و چشم تو گریان و عمل تو خالص و دعای تو تضرع
و جامه کهنه و رفیق تو درویش و سرمایه تو فقر و خانه تو مسجد و مونس تو حق سبحانه و تعالی
خواجه علی رامیتنی قدس الله سره پرسیدند از که ایمان چیست فرمودند
کندن و پیوستن و از وی پرسیدند که سبق بقضای حق و تعالی بر خیز و
فرمود پیش از صبح و می فرمود که روندگان راه برای ریاضت و مجاهده بسیار
باید کشید تا بمرتبه و مقامی رسند اما راهی از این نزدیکتر است که زود بمقصود
توان رسید و آن آنست که در رفقه در اثنای کوششی که بود و بواسطه خلقی و حدیثی
در دل شما جای کنند چون دل این طایفه که منور بنظر حق است او را
نیز از آن نظر نصیبی بود خواجه بهاء الدین نقشبند قدس الله سره
پرسیدند که بنای طریقه شما بر چیست فرمود خلوت در انجمن یعنی ظاهر با خلق و
بباطن با حق تعالی بیت از درون شو آشنا و از برون بیگانه وش
این چنین زیبا روش کم می بود اندر جهان و چنانکه حق تعالی میفرماید رجال لا تلهیهم تجارة

و بدایت علم لدنی ذکر الله است و نهایت این مقام است و میفرمودند نفسهای خود را تهمت
نهید که یقینا بحق تعالی نفس خود را بندی ساخته باشند دیگر کید او را دلالت نمودا
این عمل سهل است که تا در زندگان این راه بسیار بوده اند که گناه دیگری را بر خود
نهاده اند و میفرمودند معنی قوله تعالی یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله اشارت
بآن است که در هر طرفة العین نفی وجود طبعی می باید کرد و اثبات معبود حقیقی می باید کرد
و میفرمودند که وجود نزد ما قریب‌ترین راهیست لکن جذبه ترک اختیار و دید قصور اعمال
حاصل نمیشود و میفرمودند تعلق باسوی از رشته این راه را مجالی است بزرگ مهیب
البق حجاب است و حجاب علی الخصوص هر چه میگویند باخجل و الحل و میفرمودند طریقه ما صحبت است
و در خلوت شهرت است و در شهرت آفت خیریت در جمعیت است و جمعیت در
صحبت بشرط نفی بودن از یکدیگر و میفرمودند که هر که خود را کاینت حق سبحانه تفویض
کند التجا نمودن وی بغیر شرکیست و این شرک از اهل عرصه حقی است و از اهل خصوص
مغفور نیست و میفرمودند که طریقه ما عروة وثقی است یعنی چنگ در ذیل متابعت
مصطفی صلی الله علیه وسلم زدن و اقتدا بآثار صحابه کرام رضوان الله تعالی علیهم کردن
و میفرمودند که طالب باید که در زمانیکه با دوستان حق صحبت دارد واقف حال
خود باشد و زمان صحبت را با زمان سابق موازنه کند اگر تفاوت یابد بحکم صحبت لازم
صحبت آن عزیز را غنیمت داند و میفرمودند لا اله نفی آلهه طبیعت است الا الله اثبات
معبود حق جل جلاله محمد رسول الله خود را در مقام قبول در آوردن است
پس مقصود از ذکر آن است که بحقیقت کلمه توحید برسد حقیقت کلمه آن است که از گفتن
کلمه نفی ما سوی بکلی شود و بسیار گفتن شرط نیست و میفرمودند که بسر توحید میتوان رسید

باسم معرفت رسیدن رشد است خواجه محمد پارسا قدس الله سره بیکی
از اصحاب خود نوشته مکتوب خاطر این فقیر دائم نگران حال مآل ظاهری و
باطنی شما باشد و علی الدوام بنسبت آن برادر منتظر القدر است طلب صحبت اهل سیر
سید الطائفه جنید قدس سره فرموده است شعر ان برکت من الکرام فحبت
اللاحقین بالسابقین * و با این همه عمل معتبر است نزد کبرای دین آنکه کوشش
ما گذارند مجلس ما جمع می دارد حضرت خواجه بابا قدس سره حوالی کرده که طریقت
بی توان یافت فرموده شرع و دیگر لید الی فنه العزلة و سلطان الطعام
لا فوق الشبع ولا الجوع المفرط دقاییل منام علی التقدیر الاعتدال الزرع کوشیدن
علی المخصوص احیا بین العشائین و قبل الصبح بحیث لا یطلع علیه احد تجوید خود و نفی
و نفی خواطر علی المخصوص خاطر نفی به نسبت حال و ماضی و استقبال بنا بسهود است
فی رفع الحجب علی القلب و دیگر اذا سکت اللسان عن فضول الکلام نطق القلب
مع الله سبحانه و اذا نطق اللسان سکت القلب والصمت علی قسمین صمت باللسان
و صمت بالقلب من خواطر الاکوان فمن صمت لسانه و لم یصمت قلبه خف وزره
و من صمت لسانه و قلبه ظهر له سره و تجلی له ربه عزوجل و من لم یصمت بلسانه و لا بقلبه
کان مملکة للشیطان و مسخرة له اعاذنا الله سبحانه من ذلک و من صمت بقلبه
لم یصمت بلسانه فهو ناطق بلسان الحکمة ساکت عن فضول الکلام رزقنا الله تعالی
ذلک بفضله و کرمه و نیز فرموده اند که حجاب میان بنده و حق سبحانه تعالی
بیمن الناس و درکو شیده است در دل و این انفاس بسبب صحبتها پراکنده و دیدن
و دیدن الوان و اشکال ۲ الوان زیاده می شود و در دل نمایند بحث و مشقت

بخشش

الشبع

اہتمام کلی باید کرد و دیگر از مطالعہ کتب و گفتن و شنیدن سخنان رسمی و کلمات
شتی آن نفوس و ز حرکت و تموج می آید و این جملہ موجبات غفلت از حق است
و طالب را نفی کردن واجب پس باید کہ از ہر چہ خیال را می افزاید بواسطہ جہد
و اجتناب نماید تا دل صاف توجہ بجناب حق سبحانہ کند سنت الٰہی برین جاری شده
است کہ بی محنت و مشقت و ترک لذات و شہوات جسمی نعمتی دست نمی دہد رحمے
گر بجوید در آخرت است دو سہ روزی درین سرای فانی رنج کشیدی دیگر ابدالآبدین
آسودی این عالم را ہیچ نسبتی با آن عالم نیست گویا کہ در میان بیابان بی نہایت
خشخاشی دانہ افتاده است و در حاشیہ فصل الخطاب آورده ہر کسیکہ خواہد بدرگاه
بزرگ رسد بہ دو چیز مواظبت نماید خشم فرو خوردن و ادب نگاه داشتن و نیز در رسالہ
انگہ گفتہ راه بحق سبحانہ تعالی دو خصلت است صدق با حق و رفق با خلق
و ہر ذره از موجودات راہی است بحق سبحانہ تعالی اما ہیچ راه نزدیک تر و بہتر
از آن نیست کہ راحتی بدل مسلمانی رسانی و گفتہ حقیقت توحید آن است کہ ہمہ چون
سلسلہ باشند در میان تصرف حق سبحانہ تعالی خالی از اختیار و ارادت و نیز گفتہ
چہار سخن از چہار کتاب منتخب و برگزیده اند برای کار بستن از توریت من
قنع شبع و از انجیل من اعتزل سلم و از زبور من صمت نجا و از قرآن من یتوکل
علی اللہ فہو حسبہ و گفتہ اہم آداب دل را از خطور اغیار نگاه داشتن است چہ از
خیر و چہ از شر ہر دو حجاب است و حجاب قلوب از حق سبحانہ مولانا عارف دیوکری
رحمة اللہ علیہ فرموده ہر کہ در تہیہ تدبیر خود ایستاد از نور خروج نقد نشست و ہر کہ
در مطالعہ تقدیر ایستاد جانہ در مشہد اللہ است فرموده وقت طعام خوردن حضور

یکی تنها مشغول است و دل همه مشغول است احتجاب نشنیده که حق غیرت در غیرت
اگر نشنیده چنین ولی آن نیست بلکه بیرون محل از سبب مسبب نزدیک است و نعمت ساز
منعم دیدن است فرمود اگر یاری میخواهید که یار شما کشید این لغایت دشوار است
اگر یاری می خواهید که شما یار او کشید همه جهان یار شماست خواجه علاء الدین
عطار رحمة الله علیه فرمود مقصود از ریاضت نفی تعلقات جسمانی است
بکلی و توجه کلی بعالم ارواح و عالم حقیقت و مقصود از سلوک آن است که بنده
باختیار و کسب خود ازین تعلقات که مانع راه اند بگذرد و از هر چه مانع راه
باید قطع کند و فرمود تعلق بمرشد اگرچه بحقیقت غیر است و در آخر نفی
باید کرد اما در اول سبب وصول است و تعلق ماسوی او را نفی کردن از لوازم
است بمحی وجود او در رضای او باید طلبید فرمودند روحانیت مرشد طالب
را بقدر سعی طالب است و فرمود که گاه باشد که در اثنای سعی و توجه جانی طلوع کند
و طالب او را ببیند و نداند که چه می بیند چون در خود نظر کند خود را هم گم ببیند پس حیرتی
افتد و باز آن حال روی باحتجاب آرد و طلوع با حدیث النفس گردد پس باید
که در آنحال صور خود را مطالعه کند و بآن احتجاب راضی شود که مراد محجوب است بمـ
مقتضای غیرت اوست و در بند آن نشود تا آنگاه که باز طلوع کند و باقی تا
دمی فرمودند که مقصود از زیارت اکابر دین رضی الله عنهم آن است که توجه
بحق سبحانه تعالی باشد و روح آن برگزیده حق را وسیله کمال توجه گرداند چنانچه
در تواضع با خلق باید که هر چند تواضع ظاهرا با خلق بود بحقیقت با حق باشد
زیرا که تواضع با خلق آنگاه پسندیده افتد که خاص برخدای را باشد باین معنی

که ایشان را آثار قدرت و حکمت بیند و الا ضعیف بود نه تواضع و فرمود چون
ملک و ملکوت بر طالب او پوشیده و فراموش گردد فنا بود و چون هستی او بروی
پوشیده بود فنای فنا بود و فرمود که چون طالب با مرشد و مدد او خود را
خالی کند از هر مانعی که از محبت مرشد بود پس قابل فیض الهی گردد که بحقیقت قصور
در فیض الهی نیست و قصور از جهت طالب است و فرمود که طالب را باید که
همیشه پیش مرشد تقصیر و عجز خود را مطالعه کند و بیقین داند که وصول بمقصود حقیقی
میسر نمی شود الا از جهت مرشد و بواسطه حصول رضای او و باید که ظاهر و باطن
خود را بکلی فدای وی گرداند فرموده که امید جز آن نیست که علی الدوام قصور در
احوال خود را بیند و در باب قصور در آید و از سرگشتگی و درماندگی ملاحظه کرم و الطاف
حق کند بمحض لطف و عنایت حق پناه و التجا برد و فرمود که طالب را باید که
در طلب رضای مرشد ظاهراً و باطناً و حضور و غیبت سعی نماید و بمحض عنایت
الهی محل نظر وی را دریابد و فرمود که هر طالب را لازم است که بی اختیار باشد
بنسبت مرشد در همه امور دینی و دنیوی و کلی و جزوی وغیره و نیز مرشد آنکه
تفحص احوال او کند و بنسبت صلاح وقت و زمان او را بهر کاری فرماید و امور
او را به وی تعیین کند تا باختیار مرشد در آن شروع کند و فرمود رعایت جانب
اهل علم باید کرد و حال خود را پوشیده باید داشت و با هر یک از اهل طریق
بنسبت حال او سخن باید گفت و رعایت خاطر و احتراز از اهل قلوب می باید کرد و
با ایشان آداب آگاه باید داشت و الا سبب مزید خطر باشد و فرمود که افضل
و اکمل اعمال کوشیدن در تفویض است بر نوع اعتبار که از خود بر آید بحسب تفویض

آن را از خود محو کند. و بداند که اعتنای حق سبحانه برای دل هر آئینه بهتر است از اعتنای دل
برای خود و نیز باید که نسبت مرشد علی الدوام در حضور و غیبت بر نسبت احوال
باطنی در کسب همین تعدیل باشد و فرمود که سابقهٔ عنایت ازلی را میباید دید
و از امیدواری بآن عنایت بی علت و طلب آن غافل نباید بود و از استغنا
خود را آگاه باید داشت و از آنکه حق سبحانه تعالی را بزرگ باید شمرد و ترسان و لرزان
باید بود از استغنای حقیقی او و فرمود که ولایت جانی ثابت شود که اورا باد
نگذارند و فرمود که خاموشی از سه حال خالی نباید بود یا نگهداشت خطرات یا مطالعهٔ ذکر دل
کرده باشد یا مشاهده احوال که بر دل گذشته باشد. و فرمود که خطرات را
منع کردن کاری دشوار است امّا باید که متمکن شدن ندهد که بسبب آن سد در مجاری
فیض پدید آید فرمود که از مکاسب وجوه مکاسب دهقانی و باغبانی اقرب است
بحلیت درین زمان از تجارت و فرمود که دوام صحبت با اهل الله واسطه
ازدیاد فضل معاد است و فرمود که صحبت سنت موکده است هر روز با این طائفه
صحبت باید داشت و پاس آداب ایشان باید کرد و اگر خللی در آن یابد در هر راه خطا
و کناهت باید داشت تا شیبت کی واقع نشود خواجه حسن عطار رحمة الله علیه
فرمود هرگاه که خواهند که باین نسبت شریفه مشغول شوند باید که اول صورت
مرشد این نسبت را در خاطر آورند تا نسبت بیخودی پیدا شود و پس ملازم آن بیخودی
بوده بآن صورت و خیال که آئینهٔ روح مطلق است متوجه نقطهٔ قلبی شوند و خود را
بآن بیخودی در دهند پس هر قدر که آن نسبت قوی گردد و بیشعوری از عالم بیشتر گردد
و این راه تمام و غیبت گویند و چون این بیخودی و نسبت بمرتبه رسد که اصلا وجود و غیر شعور

یماتمرانمایند کو شند پس اگر خواطر تشویش دهد باحضار خیال حضرت مرشد ایشان را
کہ منبع گردد و اگر نسبت نقش رابطه بهر گشته ہیچ نکند از دماغ چیزی میراند
بعد بطریق مشغول شوند و اگر بهیجان خواطر باز عود کنند باید که بعد از تخلیه بطریق
ذکر سه بار بگوید استغفر الله من جمیع ما کره الله قولاً و فعلاً و خاطراً و ناظراً و
سامعاً و لا حول ولا قوة الا بالله و دل را با زبان موافق دارند بعد کر بافعال
بدل مشغول باشند که در دفع وساوس اصل کل دارد پس در ورزش این نسبت
باید کرد و موجی که ہیچ وقت غافل نشود و ما حاضر بوده گوشه چشم دل برین
نسبت دارید تا آن زمان که این نسبت ملکه شود و هر گاه خواهد به آن مشغول شود
تضرع تمام در حضرت جامعه خود این دعا بخواند اللهم کن وجهتی فی
کل جهة و مقصدی فی کل قصد و غایتی فی کل حال خواجه عبد الله
اماسی رحمة الله علیه فرمود طریق توجه طائفه علائیه و پرورش
نسبت باطن ایشان چنان نیست که هر گاه که خواهند که بدان اشتغال
نمایند اول صورت آن کس که این نسبت از وی یافته اند در خیال
آورند تا آن زمان که اثر حرارت و کیفیت معهوده ایشان پیدا
شود بعد از ان آن خیال را نفی نکنند بلکه آن را نگاه دارند بچشم و گوش
و همه قوی با آن خیال متوجه بقلب شوند که عبارت است از حقیقت جامع
انسانی که مجموع کائنات از علوی و سفلی تفصیل آن است اگر چه آن از
حلول و اجسام منزه است اما چون نسبت میان او و میان این قطعه لحم
صنوبری هست پس توجه باین لحم صنوبری باید نمود چشم و فکر و خیال و هم

توی رابدآن باید گماشت وحاضران بودن ودردل نشستن ونداشتن نمانیم که رینی لت کیفیت وبیخودی رخ نمودن آغاز میگردد این کیفیت را راهی فرض باید کردن وازپی آن رفتن و هر فکر که درآید متوجه بحقیقت قلب خود نفی آن کردن و بآن چندی مشغول ناشدن یودران محل بکلی درگذشتن تا آن نفی شود واگر نفی نشود التجا بصورت آن شخص باید کردن و آن را نگاهداشتن تا باید که آن نسبت پیدا شود و آن زمان خود آن صورت نفی می شود اما باید که شخص متوجه آن را نفی نکند واگر بنابرآن صورت وساوس نفی نمی شود چند نوبت باسم بانفاس بحسب سعی در دل مشغول شود البته دفع شود واگر باین نیز دفع نشود در دل چند نوبت تامل کلمه لااله الاالله بکند بدین طریق که لا موجود الا الله لقه ورکن . و آن وساوس که شورش او باشد از هر نوع که باشد چون موجودیت از موجودات ذهنی حقیقی آن را بحق سبحانه تمام بیند بلکه عین حق داند زیرا که باطل نیز بعضے از ظهورات حق است وشک نیست که باین تامل دور میشود و نسبت عزیزان قوت گیرد و آن زمان آن فکر را نیز نفی کند و بحقیقت بیخودی متوجه شود و از پی آن برود واگر بانکه ذکر لااله الاالله در دل بگوید حضوری نیساید بجهر چند نوبت بگوید والله را مدبده و بدل فسه و بردآن مقدار مشغول شود که بسیار ملول نشود وچون بیند که ملول خواهد شد ترک کند و بداند که تا دوام کیفیت وبیخودی ونسبت عزیزان در ترقی باشد تفکر در حقائق اشیا وتوجه بجزئیات عین کفر است مصرعه باخودی کفر وبیخودی دین است • بلکه تفکر در اسما و صفات حق سبحانه هم نباید کردن درین دم واگر نیز برسد آن را نفی باید کردن تا

باین طریقیکه گفته شد اگر کسی گوید که درین صورت نفی حق لازم آید جواب گوییم که
حق را برای حق نفی نمیتوان کرد چنانچه حضرت خواجه بزرگ قدس سره فرموده اند
پس اگر نکر حق صرف باشد جهد نفی کنی باید که زیادت شود زیرا که حق بنفی کسی منفی
نشود الا زائل گردد و نیست مطلب روحانیت این طائفه علیه توجه به نیستی است
که سرحد وادی حیرت است و مقام تجلی انوار ذات است و درآن مقام انوار صفات
وجودی نماند و تفکر در اسما و صفات شک نیست که ازین مرتبه فروتر است
و باید که در بازار و گفتگو و اکل و شرب و همه حالات آن حقیقت جامعه خود را
نصب العین خود سازد و او را حاضر داند و تصور جز وی از حضرت جامعه خود غافل
نشود بلکه همه اشیا را بوی قائم بیند و سعی کند که آن را در همه سکنات و مستقبحات
مشاهده نماید تا بجائی رسد که خود را در همه بیند و همه اشیا را آئینه جمال با کمال
خود داند بلکه همه را اجزای خود یابد چنانچه سه جزو درویش است جمله نیک و بد +
و در حالت سخن گفتن نیز باید که ازین مشاهده غافل نشود بلکه گوشه چشم
دل او بدان سو باشد اگرچه ظاهرا و بچیزهای دیگر مشغول باشد چنانچه فرموده اند
بیت از درون شو آشنا و از برون بیگانه وش + اینچنین زیبا روش کم می بود
اندر جهان + هرچند ممارست بسیار باشد این نسبت قوی تر گردد و چون بمرتبه
رسد که تفرقه میان دل و زبان نتواند کردن و خلق او را از حق حجاب نشوند
و حق حجاب از خلق نگردد آن زمان تواند که بصفت جذبه در دیگران تصرف کند
و اجازت ارشاد و دعوت خلق بحق آنکس را باشد که باین مرتبه مشرف باید که خود
را از غضب راندن نگاه دارد که راندن غضب حرکت باطن عبارت است

از خود متعین و حالی می سازد و اگر غیبتی واقع شود قصوری است و بعد که آن حیثیت
ازین بیداری شود و حرارت نسبت کم گردد یا ضعیف شود غسل بیارد و اگر قوت
مزاج وضو کند به آب سرد که بسیار ممد و معاون است به آب گرم و جامه پاک پوشد و در
جای خالی دو رکعت نماز بگذارد و چند نوبت بقوت نفس برکشد و خود را خالی
سازد و بعد از آن بهمان طریقه متوجه شود و دائما به پیش حضرت جامعه خود
تضرع کند و بکلی باو توجه نماید و بداند که این حقیقت جامعه مظهر مجموع ذات و صفات
حق است نه آنکه حق سبحانه در وی حلول کرده بلکه بمنزله صورت در مرآة پس
این تضرع بحقیقت نزد حق سبحانه باشد مولانا سعدالدین کاشغری
رحمة الله علیه می فرمودند که ما نبودیم و خدا بود و ما نباشیم و خدا باشد
و اکنون ما نیز نیستیم و خدا هست نگرید که بعد از صد سال از کجا خواهد بود و باکه
مصاحب اکنون نیز با او مصاحب باشید و از هر چه بر سر گور شما باز خواهد ماند دل
منقطع کنید و می گفتند آنکه پیر هری گفته است قدس سره درویشی نانیست پخته
و آبی بر آن ریخته نه کف پای از آن تر شود و نه پشت پای گرد نه حقیقت
درویشی است بلکه صفت و رسم درویشی است حقیقت درویشی با خدا بودن است
روزی بدر سرای ایشان جمعی از اصحاب نشسته بودند و دو تن از ایشان مباحثه
می نمودند یکی گفت ذکر گفتن افضل است دیگری گفت تلاوت کردن افضل است
در این اثنا ایشان بیرون آمدند و پرسیدند که چه بحث در میان بود عرض
کردند فرمودند با خدا بودن از همه افضل است و می فرمودند هر که با خدا است اگر
در بهشت نقد است و هر کسی که از خدا غافل در دوزخ نقد و می گفتند که روزی

دیگران جانان را با مجلس حضرت او بیا مد حنائی بدست او بود آلی بر کتف
افگنده و شانه و ان و مسواک و تسبیحی از آن در آویخته مرا از دیدن آن تنفر تمام
آمد بسیار هر چند خود را ملامت کردم سود نداشت چون وی رفت آنحضرت فرمودند
بی خلاف جفا که اهل آخرت متنفر اند از اهل دنیا اهل الله نیز متنفر اند از اهل
آخرت می گفتند که روزی حضرت مولانا سے با سکوت بسیار کردند بعد ازان سر
بر آوردند فرمودند که یاران حاضر باشید که یا عین العین است و سے گفتند
که هم آنحضرت فرمودند که والله دو دست دست شما گرفته در طلب خود با میگردانند پس
این دو بیت خواندند بیت آنکه نی نام بدست است برازونه نشان + دست بگرفته
مرا در عقب خویش کشان + او ست دست من و پا نیز بهر جا که رود + پای کوبان
زپیش می بدوم و دست فشان + فرمودند هر کار ما که فرض کنید شغل بحق سبحانه از
احسان تر است زیرا که هر چیزی که هست اول آن را می جویند بعد ازان می یابند
و حق را سبحانه اول می یابند بعد ازان می جویند اگر اول نیافتی کی میل کردی ع
تا تو نه بینی جمال عشق نگیرد کمال + و فرمودند که یکی برا دوستی بود ازین خواهم
که هیچ کس او را دوست ندارد اگر چه غیرت محبت مقتضی آن هست که محبوب را
مخفی دارد لیکن از غایت محبت سعی آن دارد که وی را بشناسد نباشد شنیده اند که چه
حیله اندیشه و چه تدبیر کنند که همه تبعه طالب او شوند بهر وجه که هست او نیز
بصفات مسیر شده و دست آن خوب میکنند تا باشد که طالب او شوند فرمودند که هر کار
که وی برتن تو بواسطه بیماری متغیر و متاثر شده و از پی آن سوی باید رفت نقل است
که در فصل بهار یکی از اصحاب الیشان رساله های نوشته می خواست که تعلیل نماد شود

سیر می کند درین اثنا بملازمت ایشان رفته آنحضرت این رباعی خواندند رباعی
با یار بگلزار شدم رهگذری ٭ بر گل نظرے فگندم از بیخبری ٭ دلدار بطعنه گفت شرمت
بادا ٭ رخسار من اینجا و تو در گل نگرے ٭ پس فرمود اگر بحثت بروی وا گشت
خطلے داری از حق سبحانه تعالےٰ واگر خطی نداری چرا میروی در رساله های تو لیسی
فرمود یک نی و نهار آسانی این سخن در همه جا سیر و یعنی هر چه غیر حق است ازالی
میکردی و خلاص میشدی و فرمود که مولانا نظام الدین میگفتند که سکرت النفس
است از کلام زیرا که از هر سخن حدیث النفس حاصل میشود و فیض الٰهی هرگز منقطع
نیست مانع دریافت آن فیض حدیث النفس است و در صحبت اولیاء الله دل
خود را از حدیث النفس نگاه باید داشت زیرا که ایشان را گوشی است که آن
حدیث النفس را بآن گوش میشنود و شوش وقت ایشان میشود کسی که بمطالعه
کتابی مشغول است اگر یکے از خارج سخن میگوید شوش وقت او میشود بلکه اگر کسے
برروی ورق می نشیند تشویش مے یابد تعجبیکه برسبیل دوام توجه و مشغولی
بجناب حق سبحانه میدارند هر آئینه حدیث النفس مشوش ایشان می شود و میگفتند
که مشغولی کند کسیکه طفلی گریان دارد و گریه او شوش وقت است می گویند
پستان در دهان او بنه تا خاموش کند کسے میباید که پستان ذکر در دهان بنهد
تا شیر معنوی خوردن گیرد و بذکر گفتن در آید و از خیالات و حدیث النفس
خلاص شود و بار نسبت بحال دیگر لیعنی ذکر گفتن نیز حدیث النفس است
روزے اصحاب را مخاطب ساخته فرمودهی یاران دانید که حق سبحانه بدین عظمت
و بزرگی با شما در غایت نزدیکی است برین اعتقاد باید داشت اگر چه این معنی حالا

شما را معلوم نشود لیکن دائم باید که با ادب باشید در خلا و ملا چون در خانه تنها
باشید پای دراز مکنید و در خلا جای شرمنده و سر افگنده و چشم پوشیده نشینید بستر
و ملاقیه و ظاهر و باطن با خدا راست باشید چون حفظ این آداب قیام نمایید
آنچه شما را نه پیدا است معلوم شود باید که همیشه خود را با آداب ظاهری و باطنی
آراسته دارید ادب ظاهری آن است که با وامر و نواهی شرع ایستادگی
نمایید و بر وضو بودن مداومت و استغفار و کم گفتن و احتیاط در جمیع امور و تتبع آثار
سلف متابع باشید و ادب باطن بسیار دشوار است اهم ادب دل را از خطور
اغیار نگاه داشتن است چه خیر و چه شر هر دو برابر است در حجاب بودن از حق سبحانه تعالی
و فرمود که حق سبحانه پیغمبر خود را طریقه مراقبه تعلیم کرده است آنجا که فرموده

و ما تکون فی شان و ما تتلو منه من قرآن و لا تعملون من عمل الا کنا علیکم
شهودا اذ تفیضون فیه اصل مسئله این است که حق سبحانه فرموده است حضرت
رسالت را تعلیم کرده است خلاصه کار اینست که بحق سبحانه مشغول باشید
حق سبحانه به بنده از همه چیز نزدیکتر است و از نزدیک گفتن هم نزدیکتر است
اما که در مقابل قرب عبارت نمی گنجد و تنگ قرب را بعبارت در نمی آرند که بعید میشود
قرب نه آنست که بگویی با او نزدیک شدم یا از دعا حق تعالی قرب آنست
که تو در وی گم شوی خود را و غیر خود را گم کنی و هیچ ندانی که کجا بودی و انجا آمدی
و مطلقا از وی عبارت نتوان کرد یکی پیش بزرگی خبر آورد که فلان شیخ از قرب
سخن میگوید آن بزرگ وی را گفت که چون آن شیخ قربی بگوید آنجا که ما ایم قرب
قرب بعد است قرب بعبارت از ناوردن گفتن آنجا عبارت نگنجد و فرمود

و بیهوده کلمه نگوید و واقف باید بود که حق سبحانه حاضر و ناظر است باید که
از حق سبحانه شرم دارد و از غفلت در حضرت حق سبحانه تشنیع و سرزنش کرده است

که ما جعل الله لرجل من قلبین فی جوفه یعنی در درون یک آدمی دو دل نیست
که یکی را بدنیا مشغول دارد و یکی را بحق سبحانه و در درون آدمی یک دل است
اگر بدنیا مشغول سازد از حق سبحانه بی بهره ماند و اگر متوجه بحق سبحانه تعالی
گردد از دل او روزنه بسوی حق کشاده گردد و از آن روزنه آفتاب فیض الهی
تافتن گیرد و آفتاب که طلوع کرد از مشرق تا بمغرب بهره ور که هست از نور
او بهره می یابد و نور با وجود همه می تابد اگر خانه بود که آنرا روزنه نبود از آن نور بی بهره
ماند پس اگر دل حاضر است حضور دل شما به آن روزن است از آن راه نور فیض
در وجود وی خواهد رسید و اگر غافل است آن نور باز می خواهد گذشت
بیت دوست بهر لحظه در تو نظر می کند * چون تو از و غافلی از تو گذر میکند *
فرمود که طاعت موجب وصول محبت است و ادب در طاعت سبب قرب
حق سبحانه کاملان مشایخ قدس سرهم بر آنند که در ابتدا می باید که باطن خود را صافی
گرداند بتصفیه و تزکیه مشغول گردد تا بدوام مراقبه دست دهد و الا هر چه از اعمال
صالحه بجای آرد آب در چاهی زیاده می کند هر چه گیرد علتی علت شود
کم از شاگرد جولاهی نمی باید بود که مدتی بایستی تار رشته می دوزد که بعد از آن بیاموزد کارهای
دیگر خود هنوز کجاست طالب می باید که بجد و جهد تمام سعی کند تا در نفی
خواطر استاد شود و بداند که چگونه نفی می باید کرد در ابتدا باید که هیچ چیز
مشغول نشود مگر بنفی خواطر [illegible] مسائل مطالعه میکنند و سخنان از انجا

می جستند تا بنها ایشان را هیچ نفعی نیست آنها همه بیکاری هاست ما و
حق سبحانه و کارها در رفتن و کردن است نه گفتن و شنیدن اگر کسی پیش پادشاه
در بعد او ایستاده باشد و در حضور پادشاه دائم تواند بود و پادشاه مکتوب به اتمام
فرستاده باشد آن مکتوب را بخواند مثلا بگیرد نهایت کسی جاهل بی عقل
غافل باید که از حضور پادشاه باختیار خود دور شود از برای خواندن آن مکتوب
زانکه او بی وی التمام هست فرمود هر که یکجا همه جا و هر که همه جا هیچ جا و فرمود
که پرهیز به از دارو هر که پرخورد فی الواقع بیماری را دزد و پیدا آید برای دفع
بیماری دارو خورد تا صحت یابد چون صحت یابد باز پرخورد باز گرفت باز دارو
خورد صحت یابد همچنین چند کرت اعاده کرد عاقبت آن دارو را اثر کم شود
همچنین کسی که گناه کرد و انابت نمود باز گناه کرد و انابت نمود این انابت
که وی را تمامی از گناه باز نیاورد و در وی اثر عظیم نکند مثل گناه دیگر است
از این جهت است که اهل الله پرهیز کلی بر خود کرده اند و ترک همه کرده و بحق سبحانه
مشغول گشته تا آنکه بمرض غفلت نمیرند فرمود که جنید گفت که استاد من در
مراقبه گربه بوده است وقتی که گربه دیدم بر سر سوراخ موشی نشسته و چنان به رو
متوجه گشته که موی از اعضای وی حرکت نمی کرد به تعجب در وی نگریستم ناگاه
بسرم ندا کردند که ای دون همت من در مقصود تو کمتر از موشی نیستم تو در طلب
من کمتر از گربه مباش آن شان روز باز در مراقبه افتادم بیت
دلی که مرا یار چه گفت امروز که جز تا بکسی در منگر و دیده بدوز و فرمود که
دائم بیاد حق سبحانه باشید تا جایی که از خود غایب شوید حق سبحانه از همه

لطیف‌تر است هر کرا لطافت بیشتر مشغولی او بحق سبحانه بیشتر و چون انبیا
ازین جهت که حس حمام میکنند لطیف‌تر اند از ایشان حس کشی نمی آید بیا بمانند از
ایشان لطیف‌تر است که تحمل آن ندارد که چون لاهی و موزه دوزی کند طلبه یان
از تر اند ان لطیف‌تر اند بر ازین نمی توان کرد با جماعتی که بجناب حق سبحانه مشغول
اند از همه لطیف‌تر اند ایشان را همه روز و دل آن نیست که بغیر حق سبحانه مشغول اند باشند
اگر برکوع روند خوش نمی آید که از آن باز آیند و اگر بسجود روند خوش نمی آید
که سر از سجود بر دارند این طائفه از همه لطیف‌تر اند تحمل آن ندارند که یک چشم زدن
بغیر حق سبحانه مشغول باشند انبیا بر حال ایشان غبطه می برند نه از آن جهت
که درجات و کمالات ایشان از درجات و کمالات ایشان زیاده است
لیکن ایشان را شرف حالی است که دائم در قرب حضرت حق اند و حضرت
حق سبحانه ایشان را از نظر خلق پوشیده داشته است و بر سبیل دوام
ایشان را بخود مشغول گردانیده و پادشاه جمیع امور ممالک را بهریکی از
مقربان خود تفویض نماید و او بامر پادشاه در ممالک تصرف میکند و دیگری آفتابه دار
است و آب وضوی پادشاه ترتیب کند و دائم پیش پادشاه است البته آنکه
متصرف در ممالک است نزد پادشاه مقرب‌تر است و برگزیده در رتبه و درجه و
عالی و هر آینه اگر قابلیت وی بیشتر نبودی متصرف در ممالک نشدی لیکن آفتابه دار
این شرف دارد که دائم در قرب پادشاه است و خدمت خاصه وی میکند و بغیر وی مشغول
نیست و اگر نه وی کجا و متصرف شدن در ممالک، کجا آنکه متصرف در ممالک است
از جهت قرب و دوام خدمت پادشاه است که بر آفتابه دار غبطه می برد و در شک

دارد نفسه مود در معنی این بیت که مولوی رومی فرموده اند بیت

ای دیده عجائب بنگر این عجب است این معشوق بر عاشق بی وی نه و با وی نه

الا اگر کسی هزار سال تگ و تاز کند معنی بی وی نه و با وی نه را در نیابد پس چگونه قرب

حق سبحانه را ادراک تواند کرد و لیکن چون سعی کند و بجد مشغول شود حق سبحانه او را

چندان ادراک و یقین کرامت فرماید که این معنی دریابد که حق سبحانه بی وی

نبوده است و او غفلت نموده اهل الله را یقینی حاصل می شود که هیچ نوع

گمان نتوانند نمایند در بودن وجود حق سبحانه چنانچه هیچ کس را در بود وجود خود شکی

نیست هرچند جامها در بر دارد و چشم پوشاند وجود خود را گم نمیکند و فراموش نمیکند

و در شک نمی افتد و فرمود که چون ذکر مجرد از لباس حرف و صوت عربی و

فارسی شود مجرد از جهات آن زبان بمقام تجرید رسد او طالب را بهره و نعمت

رسد که از وی بر تو خوراند خورد و قوله تعالی اکلها کل حین ذکر چون حبه ایست که شجره

معرفت از وی سبز و میکما قال سبحانه مثل کلمة طیبة کشجرة طیبة همچنانکه شجره

از حبه سر سبز شد توحید صرف که مجرد از لباس حرف و صوت عربی و فارسی و

شکل و لون و کیف و کم و مجرد از جمیع جهات است از مضمون کلمه ظاهر

میشود و فرمودی که در ذکر دل را حرکت نده بلکه مفهوم ذکر را بدل حمل کن تا چنانکه

دل از مفهوم ذکر متاثر شده خود بحرکت آید آن زمان کار بوی بازگردد و در رساله

خود نوشته اند که ذکر از قلب گفته شود نه از معده یعنی بباید که اثر حسن و حدت ذکر

بدل رسد پیش از وصول بدان و بمجاری معده و غیر آن منقطع نشود و وقوف قلبی

آنکه هر باره که الا الله گفته شود گوید دل خود را بخداوند حاضر سازد نه چنین لاحق

حاق گفته میرود تا آن زمان که یک نفس هست و یک مرتبه برسد هر گاه با تمام رسید
محل نتیجه است بپرسند که ذکر نتیجه داده است یا نه عبارت از این نتیجه انجا فنای وجود
بشریت است یعنی این تعلقها که او را بود و چیزها کم شده است یا نه اگر کم شده است
سبب ذکر او نتیجه داده است و اگر نتیجه نداده است دلیل است بر بجا نکردن عمل او یعنی نقصانی
در عمل او واقع شده است احتیاط کنند تا از سر گیرند دیگر آنکه از دل گوید و از
سمع نگوید که نتیجه بسته بر تفصیل اعمال مخالفت هوای نفس است و رضای
حق بجای پیوند و وسیله است از نیل درجات معرفت مولوی عبد الرحمن
جامی قدس سره در ذی تقریب فرمود اصالت نزد اهل تحقیق نه آن است
که آبا و اجداد کسی از جنس امرا و وزرا بوده باشند یا در سلک فسقه و ظلمه منتظم
بوده باشند بلکه اصالت عبارت از حسن جوهری است که در ذات انسان می باشد
چون فطرت سلیم و سرشت پاک دانچه مردم دراز فراز انسانی آن را اصل می نامند
عین بد اصلی است آن در مردود که مردم بد نفس چون خواهند که عیب کسی بر شمارند اول
بد بیانیکه در ذات ایشان موجود است بر زبان ایشان جاری می شود چه آن
بفهم ایشان نزدیکتر است و آن بود به همه گدایان و سائلان شفقت و مرحمت باید نمود
و لقمه از نیک و بد دریغ نباید داشت نظر در آن می باید کرد که موجد ایشان
کیست جنید نمی جوید حاجت نیست تا روی احسان کنید هیچ حالی هست و پرهیزگاری
بگدائی به در خانه انکس نخواهد آمد از کجا است که در آن ژنده و لباس مجهول صاحب دولتی
نیست که اکثر چنین بوده است که اولیای حق لیما نه ستر حال خود بصورت
بی سر و پایان پیکنند و روزی از کسی پرسیدند که وجه کار بی گفت حضوری دارم و باسکه

اینجا من عافیت یافتم و در کنج فراغت نشستم فرمودند مقصود فعالیت دانست
که بانسبه و رکیاست نیز بی آن و در گوشه نشینی عافیت آنست که از خوب و از زشت باشی
آنچه یاران خانه در کنج نشینی و غرور و ذکر ان مردم باشند و نفس بند که ملامت
جوانمردی است کن نام کسی مجزون ماندم تو تاکه بود و بر کار خانه الهی ملازم
نشستن خوب نیست کسی که خود را بی حرمتی ماند او را غیبت آدمی بوی غفلت
می آید کسی که حرمتی و آنچه نفی دارد و از وی بوی جمعیت و حضور می آید نسبت
خواجگان ما قدس الله سرهم در صورت حزن دارند و در حقیقت ظاهر نسبت شود و نسبت علم
محبت ذاتی که ایشان دارند ایجاد کرده و آنرا نسبت محبت معلوم نباشد و
این در میان مردم بسیار است کسیکه وی را بجناب حق سبحانه چنین محبتی پیدا شود
آنرا محبت ذاتی گویند و این بهترین انواع محبت است و آنکه هر گاه که لطفی
بیند دوست دارد و هر گاه که عنفی بیند بی میل شود شخصی پیش ایشان گفت که
فلان درویش ذکر جهر بسیار میگوید حال از وی ظاهر نمی آید فرمودند در راه قیامت
همان ذکر ریاضت او را کفایت است از همان ذکر ریای او نور پیدا شود
که همه صحرای قیامت بان روشن گردد فرمودند که گفته اند ذکر جهر را خاصیتی
است که ذکر خفیه را نیست زیرا که چون نفس متخیل مفهوم ذکر متحقق گشت تخیل
تخیل لفظ آن ثابت شود تا قوت ناطقه تکلم نماید تا قوت سامعه سماع
را بقوت متخیله بار دیگر تخیل نفس و قوت متخیله و این حرکت
حرکت دوریه و خود در طلب تحقیق بان حرکت معنوی مناسبت بااین حرکت
معنوی که معبود است آن حرکت معنوی است و حصول آن تحقیق است و دوری شخصی

نسبت

در مجلس ایشان گفت که یکے از اکابر گذشته است که حق سبحانه تعالی فرموده است
انا جلیس من ذکرنی کسے که او را این حال باشد چون ذکر جهر گوید فرمودند که
چنین کار نا شایان است و فعلهاے ناخوش بها و رسد و این ملاحظه نیست چنان
است که در ذکر جهر این ملاحظه میکنند حق سبحانه بظاهر و باطن همه محیط است ذکر
جهر هم خوب است کسی پرسید که سبب چیست که حضرت شما التفات کم می کنید
فرمودند آن کار که یکدیگر را بما نیے بازی دادیم و فرمودند که کلمات قدسیه
اولیاء الله است مقتبس از مشکوٰة حقیقت حضرت رسالت است همچنانکه تعظیم قرآن
و حدیث واجب است تعظیم کلام اولیاء الله نیز لازم است تا سخنان ایشان
با دب و حرمت زندگانی باید کرد تا کسے از خود برخورداری باید و روزی
فرمودند امروز مرا در خاطر رسید و جائی ندیده ام که مظهر علی الحقیقت صورت
منطبعه است در آئینه نه عین آئینه زیرا که مظهر آنست که حکایت کننده بوده
حال ظاهر و اوصاف و احکام وی در میان مظهر ظاهر باشد و جوهر آئینه را این
حالت نیست غرض ازین سخن چیزی دیگر بود باین نوع تمثیل فرمودند و
در نشاروش قبر که جانب راست بجپ بر است آمدن بود بزرگے گفت که معنی
این آنست که جسمانی را بروحانی برند و روحانی را بجسمانی آرند شخصی تفصیل
این را از ایشان سوال کرد فرمودند که صوفیه برزخ را قبر میگویند و برزخ عبارت
است از مرتبه که واسطه است میان عالم جسمانی و روحانی پس معنی این سخن
که روحانی را بجسمانی آرند آنست که روح را مصور سازند بصورتی مثالی یعنی ازرا
صورتی مقداری که عبارت از کمی و کیفیتی تواند بود پیدا شود و آنکه جسمانی را

روحانی سازند مراد از جسم اینجا آن بدن کثیف نیست که در خطه قبر است چه روح مجرد
را تمام قبر در کنار گذاشته است بلکه مراد آن است که ظاهر روح را که اول تعلقی با این
جسم کثیف داشته است و از آن حیثیت او را اینجا جسمانی می گفته اند بعد از
رفت از این جسم کثیف در هوای انقطاع او را تعلقی دیگر پیدا شود بجسمی
لطیف که نسبت با آن متعلق او را روحانی گویند و توجیه دیگر این سخن آنست که
در این عالم صفات روحانی مخفی و مستتر است در صفات جسمانی و صفات جسمانی
ظاهر و پیدا است پس هر شخصی از افراد انسان که در این عالم کسی در نفسانی صفات
جسمانی از وی ظاهر است و صفات سبعی و شهوت در وی مخفی چون گفته اند که جمیع
معانی در آن عالم مجسد خواهد شد و هر یکی در وی صفتی از صفات سبعی مبطن
باشد هر که آن عکس در صورت آن سبع ظاهر خواهد شد پس آئینه روحانی که
صفت معنوی مستتر است جسمانی شود و جسمانی که آن صفتی است که از انسان
ظاهر است روحانی شود یعنی مخفی و مستتر گردد و در این وجه که گفته شد
غریب نخواهد بود شخصی در معنی حدیث یوجر ابن آدم فی نفقته کلها الا الاشیا و فصانی
دو کین پرسید که این حدیث ظاهر نمی شود که بقاع خیر مما از مساجد و رباط
با عنات و غیره او را آخرت هیچ اجری نخواهد بود فرمود که مراد دیگر معنی آن بخاطر
رسد که مراد آب و گل عالم اجسام بود یعنی آدمی هر نفقه که کند مزد بیابد مگر آن نفقه
که نیت وی در آن تجاوز از عالم اجسام نبود و خاص از بهر نوالمه حظوظ جسمانی
لازم آن کند و فرمودند اگر تحصیل علم اولین و آخرین کرده باشد در نفس
را هیچ عمل وی را دستگیری نخواهد کرد و همه معلومات از لوح مدرکه خواهد شد

جسمانی

مگر آنکه ملکهٔ حضور و آگاهی حاصل کرده باشد آنچه در نفس آلوده تأثیر بسته کند
همین است جوانی نیست است چند روز برخوردار باشد میباید کوشید به گنجایی
میباید نشست و ملکه حاصل میباید کرد که خطرات را مزاحمت نفی و اثبات خلاص
شود و فرمود که بعضی مردم چیزها میخورند مثل خمر و بنگ از برای آنکه
ایشان را کیفیت خوشی حاصل شود کسیکه خمر خورد از دایرهٔ اسلام بیرون رفته
یا در وی و بی گشته که خلق خدا از وی در تشویش اند و آنکه بنگ خورد و خمری یا
اکال وی شده که بغیر شهوت راندن و بسیار خوردن هیچ نمیدانند و این مخل را حضور
کیفیت نام کرده هیچ کیفیتی خوشتر از هوشیاری نیست که از حال خود آگاه بود
کسی که حضور و کیفیت از هیچ بها پیدا میکند آن کیفیت هم در خود سرورش و بیست
و همدرین عالم اثر آن از سرورش وی ظاهر است و بسی مردم نیک و تنگ مبتلای
این چیزها اند و فرمود که پیری آخرت جوانی است بهر وجهیکه در جوانی میگذرد
در روزگار پیری اثر آن در بشرهٔ ایشان ظاهر میشود روزی ابو الفضول کرام
و در زهد و تقوی مشهور به مجلس ایشان آمده بود طعام آوردند اتفاقاً آنکه ان طعام
نبود وی خادمان را گفت نمکدان بیارید و دیدن تا این کس که پیش ایشان بسبیل
ملیبت فرمودند که نان نمک دارد پس بطعام خوردن مشغول شدند درین اثنا
کسی را دید که نان بیک دست شکست آن کس تعرض نمود و گفت نان بیک دست
شکستن مکروه است ایشان فرمودند که وقت طعام خوردن در دست و طعام
گریستن از آن مکروه تر است وی ساکت شد بعد از زمانی باز بسخن آمد و گفت در
طعام خوردن سخن گفتن سنت است ایشان گفتند بر گفتن مکروه تر است دیگر تا آخر مجلس

خاموشی برد و روزی کسی از ایشان التماس نمود که مرا تعلیمی فرمایید که بقیه العمر بدان
مشغول باشم فرمود که یکی از حضرت مخدوم ما مولانا سعدالدین کاشغری قدس سره
همین التماس کرد ایشان دست مبارک بر پهلوی چپ نهادند تا شاید که تقلیب
صنوبری کردند و فرمودند که بدین مشغول باشید که کار همین است یعنی وقوف قلبی
ملازم گیرید و متحقق بانیستی است این رباعی که فرمودند رباعی استخوانه
بکوی اهل دل منزل کن + در پهلوی اهل دل دل حاصل کن + خواهی
بینی جمال معشوق ازل + آیینه تو دل است رو در دل کن مولانا عبدالغفور
قدس الله سره العزیز روزی در تحقیق جن در پیش او سخن رفت فرمود که
حضرت شیخ محی الدین عربی در بعضی از رسائل خود آورده است که اختلاف است
در آنکه ابوالجن ابلیس است یا غیر او و تحقیق آنست که وی غیر ابلیس است و ابلیس
یکی از ایشان است و ابوالجن خنثی بوده است و هر دو ران خود را بهم می سود
فرزندان از آن تولد میکرد و چون ترکیب وجود ایشان از آتش و هواست هر دو
رکن خفیف استیلا جرم در ایشان سخافتی است و خفتی تخصیص که روح با آن منضم
می شود پس ایشان بغایت سبک و سریع السیر و کثیر الحرکة اند و ترکیب ایشان
بغایت سست است بلی بنیاد و باندک ایذای و آزاری یا گرانی و باری که از بنی آدم
و غیر ایشان بایشان میرسد از هم میریزند و هلاک می شوند و ازین جهت عمر ایشان
کوتاه می شود چون جنیان بر کسی ظاهر شوند بصورت مثل زود دیگر میروند و از نظر
وی غائب شوند و حضرت شیخ قدس سره فرموده اند که طریق حبس ایشان
بر وجهی که از نظر نتوانند گریخت آنست که نظر بر صورت ایشان دوزند و هیچ طرف

از زمین و بسیار رنگ ہا تا لقوری بر صورت ایشان دوختہ باشد ہیچ وجہ از نظر و عجائب نتوانند شد و مثل مجبسی بر جاے خود بماند و لہذا کار ہا دگر کنند و تسویلات و تخیلات نمایند تا باشد کہ ناظر آن توجہ کند و نظر او ان ایشان منصرف گردد و ایشان نتوانند گریخت و حضرت شیخ قدس سرہ فرمودہ اند کہ تعلیم جنس ایشان بدین وجہ شریف از اللہ است کہ بان عمر الہم گردانیدہ و فرمودہ اند کہ در میان جن علم و دانش کم بود و ادراکات ایشان در امور معنوی بغایت قاصر بود خصوصاً در معرفت اللہ و اکثر ایشان بلید و بی فہم باشند و از خیالات و صحبت ایشان فائدہ چندان نبود بلکہ صحبت ایشان ضرر کند و ضعف کبر در نہاد آدمی از صحبت ایشان حاصل شود زیرا کہ ایشان مرکب از جزو ناری و ہوائے اند و جزو ناری در ترکیب ایشان غالب است و از خواص نار است کبر و سرکشی و فرمودہ اند کہ در بیابانہا می گرد بادی کہ می باشد بعضے از منازعت و محاربت ایشان است و میان گرد باد ایشانند کہ با یک دیگر در جنگ و جدال اند و میان ایشان آشوب و فتنہ و مجادلہ و محاربہ بسیاری باشد بواسطۂ ہمان تکبر و تجبر کہ لازم ذات ایشان است چون یکے از ایشان وفات کند منتقل می شود ببرزخ و وی را امکان مراجعت بہ نشاء دنیوی نباشد و تمام وی برزخ بود تا قیام حشر ابدالآباد قائم شود و جمعیکہ از ایشان دوزخی باشند مستحق تعذیب و جہنم ایشان را بزمہریر عقوبت کنند چون از آتش چندان متاثر نمی شوند و اگر چہ از آتش دوزخ بیشاید کہ معذب و معاقب شوند زیرا چون آن آتش بمراتب از آتش عنصری گرم تر و سوزان تر است و در باب خواطر شیطانی و نفسانی مے فرمودند کہ

حضرت شیخ در فتوحات آورده اند که شیطان دو است یکی صوری و دیگر معنوی
شیطان صوری ابلیس است وی گاهی امر حقانی القا کند و در خاطر کسی افکند
تا شیطان معنوی که نفس است دران تصرف کند و آن را از امور باطله گرداند
و گاه گاه شیطان معنوی کارها کند که شیطان صوری نتواند کرد مثلاً شیطان
صوری زالقای سنت حسنه کرد در دل کسی و آن از امور خفیه است زیرا که در حدیث
واقع است که هر که سنت حسنه پیدا کند هر که تا قیامت بران سنت عمل کند وی را از
ثواب آن بهره باشد پس شیطان معنوی دران تلقی تصرف کرد و وی را بران داشت
که تا احادیث بنام حضرت صلی الله علیه وسلم وضع کرده و آن را سنت حسنه نام
نهاد تا مردم بر آن عمل کنند تا وی را دران اجری بود و ازان حدیث غافل باشد
که هر که دروغ بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم وضع کرد جای او آتش است یعنی دیگر هم شیخ
قدس سره فرموده که شیطان صوری مثلاً تلاوت قرآن را باواز بلند در دل کسی
القا کرد و این امر حقانی است پس شیطان معنوی استماع غیر را بان منضم ساخت
تا او را قاری گویند و او را بریا و سمعه باطل گرداند مثل این امور بسیار است صاحب
کتاب حق الیقین در بیان عبادت اضطراری و اختیاری فرموده که آنجا که
نفس ادراک معرفت موجب عبادت اضطراری و رحمت عام است و ادراک
ادراک که علم است مستلزم عبادت اختیاری و سیر و سلوک معنوی و رحمت خاص
است در شرح الیمنی فرموده اند که ادراک و معرفت گفت بنابر اصطلاحی و مراد ازین
ادراک بسیط است چه حق سبحانه تعالی هر که را بر وجهی آفریده که بحسب فطرت شد اجمالا
وجود حق تعالی است بل شعور بآن و این وجدان بحسب فطرت او را حاصل است

زیرا که هر چیزی از موجودات که مدرکه آنرا در بادی اول وجود او دریافته است
بعد از آن آنچیز را پس وجود شیء به تو است که اول وی مدرک شود یا دراک
بصر آنگاه اشیاء محسوسه و چون مدرکه بحسب فطرت واجد وجود حق سبحانه است
پس متاثر است از آثار وجود و لوازم آن بر وجه اضطرار و این تاثر انقیاد
و تذللی است که وی را بالنسبت بوجود حق تعالی واقع است که اگر خود هر دو اگر نه متنکر
شده و قبول وجود خارجی و لوازم آن کرده و نفس این انقیاد و تذلل حقیقت
عبادت است که بحسب حال او را حاصل است پس عبادتی است وی را
اضطراری بحسب حال و این از یک بسیط موجب ظهور رحمت عام است
که عبارت از فیض وجود آنست که منبسط است بر مدرکه و سایر موجودات ملقب
است بنفس الرحمن و ادراک ادراک را علم گفت بنا بر اصطلاح یعنی چون ادراک
کرد این معنی را که مدرکه او واجد وجود حق تعالی است و منقاد و مستسلم او بحسب واقع
و بحسب حال اینجا خواست صفت ارادی او مطابق صفت واقع حال باشد
پس عبادت حق سبحانه و تعالی و قبول اوامر و نواهی او بحسب ظاهر اختیار کرد تا
بجا آورد مطابق باطن و حال او رست و موافق واقع گردد و این ادراک مرکب است
که موجب عروج بر مراتب عالیه و سیر و سلوک است و رحمت خاص است که رحمت رحیمی
است قوله تعالی ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون در این مقام تطبیق وی درست
می افتد چه باعتبار عبادت اضطراری و چه باعتبار عبادت اختیاری و اکابر
گفته اند که سر در عبادت آن است که این عبادت اختیاری مطابق شود بآن عبادت
اضطراری که مدرکه را هست بحسب انقیاد و تذلل حالی است و ارادت مطابق شود

بحال مانع دور تعذیب جاودانی کفار و ضلالت کا بر دوران میفرمودند که
بعضے سوال کرده اند که مقتضای عدل و حکمت آن است که گناه متناهی را عذاب
متناهی باشد پس چیست که کفر متناهی را عذاب نا متناهی است امام غزالی قدس
سره فرموده اند در جواب این سوال که تقدیر جزای اعمال حق سبحانه تعالی میداند و
ادراک بعضی فرق در یافت ما نتوانسته پس چندانکه مائل کفر باشد در فنا بجا جتا
خواهد بود در حقیقت و سر جزای اعمال جز حق سبحانه را اطلاعی نیست و بعضی دیگر
گفته اند که چون تعیین و نیت کفار آن است که همیشه بر کفر باشند پس در ان نار
غیر جزاے ایشان همیشه باشد تا آنکه بعذاب جاودانی قائل نیستند میگویند
که کفر جهل است منافی وجسان و ملائم مزاج روح نیست بلکه مناسب مزاج
روح ادراک وی امور حقیقیه است و صفت جهل آخر مرتفع میشود در چند سطر
از کلمات قدسیه ایشان که بعضی ما دیم جمع کرده اند بعد غفلی بود و بخدمت مولوی
استادی عرض کرده می شد در جواب آن می شنود و بعضی از ان این است که درین
ششش رشحه ایرا دنیا بدر رشحه حضرت ایشان فرموده اند آنچه از مردم بر واقع میشود
اگر در شریعت آن را حدی و تعزیری مقرر نیست از ان هم باغیر رنجید زیرا که آن
با قدار و تمکین و خلق حق سبحانه موجود شده است در معنی این سخن فرموده اند که اگرچه
هر فعلے خواه حد شرعی متوجه شود و خواه نشود درین قبیل است که با قدار و تمکین
و خلق حق سبحانه موجود شده است لیکن مراد آنست که درین قسم مذکور شد نظر
بر حقیقت قضا و قدر میباید داشت تا جنگ و آشوب نشود و در آنصورت دیگر
نظر باحکام شریعت میباید کرد تا سلسله امور این عالم بر انتظام خود بماند و اما سے

بشرع شریف براه بیاید در آنصورت رنجیدن وجنگ وآشوب کردن موجب رضای حق سبحانه وخوشنودی رسول وی است صلی الله علیه وسلم ودر ضمن آن جنگ وآشوب نیز فایده صورة ومعنی مندرج است واهمال وامهال دران حال بی‌دولتی وهیچ نیست رشحه در شرح این سخن که حضرت ایشان فرموده‌اند که بدیدهٔ قضا وقدر نظر می باید کرد وهمه کس را بتمثل امر تکوینی باید دید تا جنگ نشود می فرمودند که یعنی بمتثل آن چیزی بامر تکوینی حاصل شده باشد واین اضافت است باونی ملابسه وامر تکوینی امر بیواسطه را گویند یعنی در حصول آن امر احتیاج بوسایط بسیار واستمداد از ان نیست رشحه در معنی این سخن که حضرت ایشان فرموده‌اند که اراده وجه باقی مستمر است می فرمودند یعنی اراده حصه وجودی که موجود را حاصل است در آئینه وجود مطلق اوست مستمر همان حصه است باین معنی که سالک بران حصه غالب میتواند شد وی را آئینه جمال مطلق میتوان گردانید و فرمودند که معنی دیگر هم بخاطر می آید که از ارادت وجه باقی توجه بوجه خاص گسسته وچون نتیجه این توجه انتفای غیر است واثبات حق سبحانه تعریض آنجا که حق سبحانه مثبت بود وهمه اشیا مستمر باشد وتمثال حق سبحانه از باطن این ارادت مستمر اشیا بود رشحه در معنی این سخن که حضرت ایشان فرموده‌اند که در فتوحات مذکور است که مستر ظهور عالم بعالم نمی شود الا بمجاهدات کثیره وریاضات عظیمه لیصحبها الهمم فرموده‌اند که از لیصحبها الهمم مراد آنست که همی قصد همت او ذات حق سبحانه باشد وتا همت موجه نشود وتا حسب این همت مجاهدات کثیره وریاضات عظیمه بر نفو دیگر دستر ظهور عالم که آن جمله اسرار عامضه است بر وی منکشف نشود

آن نسبت بی اتحاد مجاهده و ریاضت با مجاهده و ریاضت تحصیل این جهت
هیچ فایده و نتیجه نمی بخشد و در معنی این سخن که حضرت ایشان فرموده اند که بعضی
ماذونان را قدرتی آن داده اند که هرچه خواهند خلق کنند و فرق میان مخلوق حق
و مخلوق عارف آنست که مخلوق عارف باقی است تا وقتیکه آن را در حضرتی از حضرات
اثبات کنند می فرموده اند که لازم نیست که عارف متوجه مخلوق خود بتوجه حسی شهادی
بلکه اگر در حضرت مثال متوجه صورت مثالی وی بود کافی است در ابقای
وجود خارجی آن موجود شهادی پس مادام که آن توجه از عارف باقی است آن
موجود شهادی در حضرت مثال یا حضرت شهادت آن موجود نیز باقیست در حضرت
شهادت و هرگاه که آن توجه منقطع گردد آن موجود فی الحال معدوم صورت شود
و در معنی این سخن که حضرت ایشان فرموده اند که شیخ بهاء الدین عمر قدس سره چندگاه
بر اسپی چوبین سوار می شدند بعضی محرمان ایشان سبب آن پرسیده شده وی
گفته اند که سبب انجذاب آن است که بعضی تجلیات صوری چنین مشهود حضرت
ایشان شده است تعبیر شده اند که خصوصیت هر صورتی نسبت با ارباب مشاهدات و مکاشفات
بنابر اختلاف استعدادات و اختلاف معانی و حقایق است که در صور اشیا
بر ایشان منکشف می شود مثلاً موسی را علیه السلام تجلی صوری در لباس درختی که در
وادی ایمن بود واقع شد و حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم در صورت جوان
منظور می شود چنانچه بعضی احادیث بآن ناطق شده انتهی کلامه پوشیده نماند که
حضرت شیخ محیی الدین عربی قدس سره در بعضی از مؤلفات خود نوشته که ذات
ربانی علی صورة الفرس و حضرت شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره در بعضی

از مصنفات خود نوشته‌اند در شرح این سخن فرموده‌اند که بدانکه این حق را تجلیات
صوری می‌باشد و آن را آثار نسبت دارد و تجلیات معنوی می‌باشد و آن را تجلیات نسبت
دارد و تجلیات ذوقی می‌باشد و آن را نهایات نسبت دارد و تجلیات صوری که آن را
نسبت [illegible] در صورت جمیع اشیاء [illegible] تجلی می‌کند از مفردات عنصریات
و معادن و نباتات و حیوانات و انسان چون در یکی از مراتب الله تعالی تجلی کند و چنانکه
تجلی [illegible] مرتبه دیگر [illegible] تجلی الٰهیه است و را فوق آن [illegible] بود و تجلی کند بعد
از آن [illegible] مرتبه بود تجلی کنند بعد از آن [illegible] بود که ذوق او [illegible] خواهد کنند چنانکه هرگاه
تجلی کند از معادن [illegible] نباتات خواهد [illegible] در صورت مرجان که آن فوق
معادن است تجلی کند چه وی اقرب معادن است به مرتبه نباتات که در وقت [illegible]
نیست و هرگاه که از نباتات بحیوان خواهد [illegible] در صورت نخل تجلی کند که از نباتات
[illegible] است و اقرب به نباتات است به مرتبه حیوان که بعضی از خواص حیوانات [illegible]
که اگر سر آن [illegible] بشکند خشک شود و تلقیح نیز مخصوص اوست که تا [illegible] از درخت
نر [illegible] ماده [illegible] بار نگیرد و این نیز از خواص حیوانات است [illegible] ماده
ماده بار نگیرد و هرگاه که از حیوان به انسان خواهد [illegible] در صورت [illegible] تجلی کند که
[illegible] حیوان است و اقرب حیوانات است بانسان از جهت شعور [illegible]
دیگر فوق [illegible] انسان [illegible] و تجلیات صوری تمام [illegible] نهایت [illegible] تجلی [illegible]
و در مرتبه انسان آن بود که حق سبحانه تعالی بصورت [illegible] صاحب تجلی [illegible] تجلی شود [illegible]
[illegible] القدم [illegible] تعالی [illegible] تجلی [illegible] بصورت [illegible]
قدر آن تجلی غیر خود کسی [illegible] هر چند [illegible] خود [illegible] موجودات [illegible]

می‌آید خود را نیز بتمامی محبت‌های عظیم الشأن که او تعالی است نمی‌بینند بجز روی الله ولی الذین
غیر حق را شناسان آنها همه در تجلی ذاتی اند و شاید که شیخ اهل کشف را که قدم لغیره
در تجلی صوری بوده باشد چنین چنانچه بعضی اند و مکان از منزله القدسیه تجلی
صوری بوده که در حق انبیا علیهم الصلاة والسلام گردانیده اند و بجز برکات
صوری خود نسبت و نزد کشف ارباب ضلالت هلاکت شده اند و غیر از اینها بیمن متابعت
پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم محفوظ اند اگر در تجلیات صوری از ایشان مشغول بحجب در وجود
آمده بقدر حال معلوم از آن توبه کرده اند لاجرم حق سبحانه ایشان را از منازل تجلیات
صوری و نوری و صوری عبور داده در تجلیات ذوقی ذاتی رسانیده و از سر الاقدام
رهانیده و سر ایشان را بمقام تجلی ذات ارفع الدرجات بالاصل گردانیده
فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و می فرمودند در بیان توحید
باری تعالی و نسبت صفات علمی با اشیا که وجود ممکن غیر حقیقت او است و ما بعض
حقیقت اینست که این حقیقت خود در ذهن حقیقی است که این وجود خارجی عارض آن
حقیقت شده منضم گشته و آن حقیقت بواسطه این ضمیمه مبدء آثار شده
پس حقیقت این وجود خارجی مبدء آثار باشد چه از روی تحقیق معین حیثیت که مبدء
آثار باشد وجود و واجب عین حقیقت او است بخلاف وجود ممکن که آن حقیقت
بوجود مبدء آثار است بلی انضمام هیچ شی بلا اختلاف است حکما و صوفیه را که
آن وجودیکه مبدء آثار موجودات شده چه وجود است شیخ رکن الدین علاء الدوله
و قلیلی از صوفیه و اکثر حکما و متکلمین برآنند که آن صفتی است از صفات حق سبحانه تعالی
که افاضه وجود کرده بر موجودات یعنی او است مفیض بوجود یکه وجود خود بایم نفس ممکنات

فقیر آنکه حضرت شیخ محی الدین عربی را باتباع ایشان دانسته‌اند و فیه حقیقتین از
متقدمین و متاخرین و طایفه از حکمای اشراقیین بر آنند که آن وجودیست که
مصدر آثار شده و هم وجود حق است سبحانه که عین حقیقت وجود است لا غیر لیکن هم
ممکنات موجود بوجود واجب‌اند لیکن ذات را با اشیا علاقه معیتی بالواقع است
که آن معیت مجهول الکیفیت است و هیچ احدی از ارباب تحقیق لذا انبیا و اولیا
و حکمای لب بر آن معیت و حقیقت وی نبرده‌اند مگر آنکه جمعی از افراد انسان
مطلع شده‌اند بر سر معیت بقدر استعداد و قابلیت خود و تمثیلیکه مشابه این علاقه است
که بقدر مناسبتی دارد و نه آنکه فی الواقع چنان باشد نسبت عارض است معروض
فقیر بعد از وفات ایشان بچند روز شبی ایشان را بخواب دیده پرسید که مخدوم را چون
بدار آخرت نقل کردند از سر توحید وجود و نسبت معیت وی با اشیا که حضرت شیخ
محی الدین عربی در آن سخن کرده‌اند و غلو نموده‌اند شما را چه معلوم شده فرمودند
که چون باین عالم آمدم مرا با حضرت شیخ ملاقات واقع شد و از ایشان بعد از این
مسئله پرسیدم فرمودند که سخن همانست که نوشته‌ایم باز آن فقیر پرسید که آیا در
عالم آخرت عشق و عاشقی و تعلق خاطر بمظاهر جمیله میباشد فرمودند که چیزی که باقی
که فانی عاشقی است که اینجا هست زیرا که حسن عالم اجسام که از ترکیب اجزای
مختلفه حاصل میشود در معرض تغیر و تبدل میگردد و بواسطه نسبت آن اجزا با یکدیگر
و زوال سبب عشق زائل گردد و تعلق خاطر نماند اما حسن ارواح این عالم که
از جمیع ملابسات حاصل شده قابل فنا و زوال نیست و هرگز تغیر و تبدل نپذیرد
چه میان اجزای آن ضدیت و مخالفت نیست لاجرم اینجا هم عشق و عاشقی بر قرار است

باین تمثیل آنکه در ابتدای [illegible] بواسطه ملاقات باطنی که بروح آن بزرگان
میباشد و دست [illegible] تمثیلی بجوهر روح راه میابد، چون صفات و اخلاق ایشان بر وی
ایشان بر گرفته ذوق و چاشنی می آید. چون ایشان این مقال فرمودند آن فقیر
گفت که آنچه شما فرموده اید از جمله اسرار آخرت است و می گویند که اموات مأذون
نیستند بافشای اسرار آخرت، این چگونه است؟ گفتند که این سخنی است واهی
که عوام گرفته و اصلی ندارد که مردم در واقعات بسیار پیغمبر را صلی الله علیه وسلم و
اکابر اهل بیت را دیده اند و ایشان غرایب و عجایب عالم آخرت معلوم کرده اند
و اگر افشای اسرار آخرت جایز نبودی قرآن و حدیث بآن ناطق نبودی. بار دیگر
در میان ایام آن فقیر بخواب دید که حضرت مولوی بیایزند بخاطرش گذشت که آیا
درین چه سر است که دوستان او سبحانه اکثر اوقات به آفات و بلیات قبلی مبتلا
فرموده، پیرش نسبت که امراض و ریاضات موجب تنقیه دماغ و تصفیه قوای
دماغ است و چون دماغ تنقیه میابد هر آینه متعلق بقوت دماغی میشود آن نور مطلق
بسیط که محیط جمیع موجودات است و مقصود از کونات ظهور اوست یعنی مخصوص نسبت بینی
و بین عیسی بلکه من ذره هر فردی از افراد انسانی را که این تنقیه و تصفیه دست دهد
آن نور مطلق بقوت دماغی وی متعلق میباشد. مولانا علاء الدین آبیری
قدس سره می گفت که طالب را سه چیز لازم است که از آن گریز نیست
اول دوام وضو دوم حفظ نسبت سوم احتیاط در لقمه. وی فرمودند که اکابر
در معنی لا اله الا الله گفته اند که ذاکر در مراتب سلوک نخست گاهی لا معبود
الا الله گوید گاهی لا مقصود الا الله و پیش از شروع در سیر الی الله

چون لا اله الا الله گوید بفکر لا وجود از ابتدا نشد فارسیرا اگر ولا الله چون الا الله
گوید باید که او مقصود الا الله ایمیشه بوده است البته منتهی نشود و تقدم در سیر الی الله
نیز همین بدانند هیچ شیدائی نکو است و می مجوز و می کرد قهر طالبے که صحبت ایشان
بوده بود بعض مردم را و تقسمان تعین او همت بعضے سنتها بحضرت نبی صلی الله علیه
وسلم و خوض وجود زانی تمید بعض تمامات اشارت باین است که الزام منفی وکذا
ثمر می شد گر گر بر تسبب بثمر نسبت ثمرات ظاهری و لے در آن هیچ فرمت
می نشد موده در این فهم یعنے چه دل المنیب بکار مشغول شد بنکاه نکاریبے
اگر نا قابل است و بکار نمی شود اگر قابل است هیچ بسته شود که هر طالبے
بقیه که کار نمی نیکو کنید و کسی او را امتحان نماید و آن امتحان نفس او را
خوش آید علامت ایمی خوش آمدن نفس فرالی الجب مالکم از آن است که با وی رحم
محرم دعا کنند می فرمودند که این کار که آدمی اورا افتاده است هیچ میر توقعے
را نیفتاده است از عبادات همی خیال هیچ باشد مانع و نیز هیچ کار نه کنند مانع را
بر بنده کی چیست نماید بستن و در گفتن و کم گسستن و خوردن احتیاط هیچ باید کردن
وی فرمودند که درین طریق باید که هیچ مستحضر طالب نبود و به دنیا و آخرت
و نفس خود پس اگر چنین باشد علامت آن است که او برائے شناخت خود
آفریده شده اند و اگر نه برائے بهشت آفریده اند یا برائے دوزخ می فرمودند
که هر که درین عالم از خود خلاص نشد بعد از خسران بدن روح از زیر تحت فلک
قمر مے ماند سع هر که از در خاک غیرت پاسے در گل ماند انتهی درین سخن شیخ
محی الدین عربی است گفته اند هر که در تحت فلک قمر ماند من این سخن بجز

[illegible] بنابت مشکل

است که شیخ [illegible] حضرت [illegible]

حضرت مولانا [illegible]

[illegible] کمال مسلمانی در تسلیم و تفویض

است اگر [illegible] جان از فعل

[illegible] از قضا [illegible] حق

[illegible] اگر [illegible]

تفاوت [illegible] تفاوت [illegible] اگر [illegible] اسلام

[illegible] تفاوت می کند [illegible]

[illegible] عشق [illegible] معصیت

[illegible] در طریق خواجگان قدس سره [illegible]

اصل اعظم [illegible] غفلت [illegible] گناه [illegible]

[illegible]

[illegible] اسلام

[illegible] عوام را از معصیت [illegible]

خواص را از غفلت [illegible] علیه الرحمه گفته

[illegible] عوام معصیت [illegible] خواص [illegible] غفلت [illegible]

[illegible] خانه [illegible]

[illegible]

خود را تیغ تراشند دیگران را بخود میکشند چه حکم قالب دست هیچ یکی تراشد و کرسی را هم
گران تراست دیگرے را از جا بر میکشد و بخود میکشد پس مبتدیان باید که دیگر
همه عالم را این کس اقتدا کند بہ البلہ خود کشد و رنگ خود دہد انتہی کلامہ این قسم
این عزیزت یعنی علی بن حسین الواعظ الکاشفی سویدا این سخن بخط مبارک حضرت
ایشان بر ظہر کتابی نوشته دیده این کلمات قدسیہ را که کمال سلطنت و سلطانی
آنکه بمعرفت خود تمام رعایا و خواص خود را کسوت خود پوشاند چنانکه لطف او بہر کہ
افتد جز خود را نہ بیند کمال چه بگانت آن در آنکہ از خود تمامی تہی شوند و در خود غیر او هیچ
از ایشان اثر بادشاه است نہ بینند و ندانند که از نادیدن و ندانستن نیز تهی شوند
اذا تم فقرهم فلا هم الا انا ذی فرمودند که نعره زدن علامت غفلت است زیرا که
وقتی زند که بعضی حاضر نشود و اگر همیشه حاضر باشد هیچ نعره نزند بلکه حضور را که
موجب فنا و سلب شعوری است درین مقام نعره زدن چه باشد که سینک نور را
حکم چوب تر دارد و ذکر در میان آتش افتاده تا همی با تیست آواز میکند و دود میدهد
بیت گفتم که دلبر فرد سرکشانے دیگر را + بنیک بجوش و صبر کن زکلمی ترا
سے زاد دل کہ مرا عشق نگارم بر بود + همسایہ بشب ز ناله من نغنود + کم گشت
مرا ناله چو عشقم لبنه وده + چون همه همه بسوخت کم گرد دود ده + وقتی فرمودند
که خواجه بزرگ قدس سره در معنی الکاسب حبیب الله گفته مراد کسب
رضا است معنی این سخن آن است که بنده باید که کسب کند این معنی را که راضی
باشد بهر چه حق سبحانه کند و حصول این معنی بحقیقت وقتی میسر شود که بنده
متحقق گردد بہ قضا ای حقیقی وقتی فرمودند که عوام خدا را از خلق شناسند و خواص

ملحوظ

بفنائی

خلق را بگذارد چون از آن طرف روزی بمدد وی خواص کشاده شود ایشان را تمیزی
معلوم گردد که دانند و بینند که همه خلق روز در آن ورا ورد بر روزی این حدیث
خواندند که افضل ایمان المرء ان یعلم ان الله معه حیث کان گفتند بیتی بعلیم کانیست
اگر کسی ادراک وار دبیت یار با تست هر کجا هستی + تو جای دیگر چه خواهی لسے
او باش + با تو در زیر یک گلیم است او + پس بروای حریف و خود را باش ع
میفرمودند که روزی درین فکر افتادم که در میان شهودی آیا از احوال ظاهر است
یا از احوال باطن شنیدم از آینده که گفت که نسبت به بنده از احوال باطن است
و نسبت بحق از امور ظاهر زیرا که بنده در همه حال بحقیقت باطن خود میرسد و حق سبحانه
باسم و صفت آن ظاهر و تجلی میکند روزی این رباعی خواندند که از خواجه ابوالوفای
خوارزمی است رباعی چون بعض ظهورات حق آمد باطل + پس منکر باطل نشود
جز جاهل + در کل وجود هر که جز حق بیند + باشد ز حقیقت الحقائق غافل +
و فرمودند که چهل سال است که بمضمون این رباعی ایمان آورده ام و بعضی در آن
جوانی بدانچه نیت مساوی از خانه بیرون آمدم و در ده ما کسی بود بغایت شریر و
بد نفس که بشرارت نفس او کسی ندیده باشم و همه اهل ده از وی می ترسیدند در آن
دل شب دیدم که جائی در کمین ایستاده است چون او را دیدم از وی ترسیدم
و ترک این فساد کردم و در آن محل دانستم که تدبیر درین کارخانه نیک و زکار
بوده است و آن بزرگ حق از وی تحقیق فرموده است سه لا تنکر الباطل فی طوره
فانه من بعض ظهوراته + انتهی کلامه و این شعر شیخ ابومدین مغربی است و بعض
ابیات دیگرش این است بیت و اعطه منک بمقداره + حتی توفی حق اثباته +

واقعه کشتی را بفتح کاف خوانند و بار حضرت خود هم با تکرار کردند که خویش را بسر کوی
آن جبار کشتی و لفظ کشتی را این بار بضم کاف خوانند وقتی فرمودند که روزی خواجه
شمس الدین محمد کوسوی قدس سره می گفتند که از صفت عنبایه بود که یک پروانه
کرد اگر صدتکه بچنگش افتاد خوش والا قرار گرفت ما می گوییم بلکه بهای صفت
عنبایه آنکه آن یک پروانه هم نکند و بغیر سوره آنخوانی قناعت کند وقتی فرمودند که
مردم از غایت کسالت می گویند که فردا کاری کنیم هیچ نمی اندیشند که امروز فردای
دیروز است درین روز کار چه می سازند که فردا خواهند ساخت مضمون این سخن
که فرموده درین قطعه نظم کرده شد قطعه مکن در کارها تأخیر بسیار * که در
تأخیر آفتهاست جانسوز * بفردا افگنی امروز کارت * ز که کند بهانه تعلیل حیله آموز
قیاس امروز گیر از حال فردا * که هست امروز تو فردای دیروز * وقتی فرمودند
که خدمت مولانا سنده ما می گفتند که در سمرقند دلم بگرفت بحصار رفتم آنجا نیز
ملول شدم زیرا که دران سفر نیت دینی از خود باز نیافتم روزی در راهی میرفتم
شخصی را پیش آمد و این بیت بر من خواند بیت با عاشقان نشین و همه عاشقی
گزین * با هر که نیست عاشق هرگز مشو قرین * پس آن شخص گفت ای جوان
بیت از من یادگیر و بمضمون این کار کن تا سفر تو بیهوده نباشد گفتم الحمد لله
که درین سفر نفعی کلی یافتم این بیت یادگرفتم و برگشتم وقتی فرمودند هر که با این بیت
عامل شود بمعانی رسد که هرگز وی را شقاوت در بنا بود وقتی فرمودند که روزی
مولانا مجتبی واعظ در سن نود سالگی پیش حضرت مولانا ما آمده بود و به نیازمندی
بسیار می گفت تمنی دارید که حق تعالی مرا توفیقی زیادت پیش جانب خود کرامت فرماید

دران مجلس با بیاطن بر وا اعتراض کردیم که پیرے صوفی الوقت از پنجاه سال برآری
دنیا از توجه بر است می طلبید اکنون که پیر شده ایم ما اسما ہم می شود که حق سبحانه آن
پیر فقیر بوده است زیرا که توجه راست آن ست که قبله سالک ذات بحت باشد و
از توجه با سما و صفات خلاص باشد و این بغایت صعب و دشوار است و در آخر
فرموده که سی سال باشد که قدرت بر غفلت نمانده است اگر خواهیم که زمانی خود را
غافل گردانیم هرگز نتوانیم بعد ازان این بیت از غزل خسرو خواندند بیت بجان تو
که فراموش نیستی نفسے ، اگرچه میشدی اکنون نمی شوی چه کنم و روزے درمعنی خلوت
در انجمن بباطن با حق و بظاهر با خلق بودن سخنان فرمودند بعد ازان این بیت
خواندند بیت نقاب ده اگرچه که ما از گشت زاره هم بحریم درده وہم برکناره ایم
وہمے فرمودند که مثل من مرغابی است که بر روی بحر است اگر می خواهد سر باب فرو میبرد
اگر میخواهد بر روے بحر میپرد و درین سخن بیان تحقیق بمقام جمع الجمع کردند که حضرت شیخ
محی الدین عربی قدس سره گفته اند که بعض اولیاء بعد از ریاضت بسیار سیر ظهور
عالم کشف می شود و من دوش آن معنی را از حضرت سبحانه درخواستم امرے ظاهر
شد که قوت بشریت من طاقت احتمال آن نداشت نزدیک باین رسیدم
که وجود عنصری من ازهم فرو ریزد و متلاشی گردد و روح از بدن مفارقت کند باز
مناجات درازی کردم تا حق سبحانه تعالی این معنی را پوشید و هنوز اثرے ازان
باقی است و این گفتگوی امروز من کلمنی یا حمیرا است و کلمات معهود آنرو در سخن بسیار
می گفتند و روزی می گفتند که اگر مرا گذارند هرگز لب نه کشایم سخن گفتن بحسب ضرورت
است پس این دو بیت خواندند بیت عاشقان را چه روی با تو جز آنکه لب بدوزند

و در توجه تمام مدتی بر در توجه تمام توانی بود که حلقه نمی زنند دمی میگذرانند شیخ عمر
باغستانی قدس الله سره حضرت ایشان میفرمودند که حضرت شیخ عمر فرزند
بزرگوار خود خاوند طهور را می گفته اند که طهور تا مشو صوفی مشو و این مشو آن مشو
مسلمان شو و می فرمودند که کسی از راه دور پیش حضرت شیخ عمر قدس سره آمده بود که طریقه
گیرد فرمودند دران موضع که تو بودی مسجد بود گفته که بود پرسیدند که احکام مسلمانی
میدانی گفته که میدانم فرمودند پس آمدن اینجا بیفائده بوده است احکام عبادات
معلوم و جای عبادت معلوم باز گرد و مشغول باش و میفرمودند که شیخ عمر قدس سره
فرمودند که دل مرید را از غیر خالی میکنم و ناظر جناب احدیت میگردانم اینهمه میکنم اما همت
میکنم شیخ خاوند طهور قدس سره حضرت ایشان میفرمودند که شیخ خاوند طهور
را در طریق صوفیه مصنفات است در یکی از رسالها خود نوشته اند توحید یگانه گردانیدن
تن است از شهوات برای عبادت و یگانه گردانیدن دل است از خطرات برای
عبودیت والاخفی واحد است و توحید احد محال کما قیل شعر ما وحّد الواحد من
واحد اذ کل من وحده جاحد و هم شیخ فرموده اند که توحید در شریعت حق را یکی گفتن
و یکی دانستن اما در طریقت جدا کردن دل است از غیر حق سبحانه و هم شیخ فرموده اند
که رو دل از دشمن بر دار دوست را طلبیدن چه حاجت است و ایشان را اشعار عارفانه
بسیار است و حضرت ایشان گاه گاه و در اثنای ادای معارف و لطائف چیزی
از آن می خوانند و از آنجمله این ابیات است نگاهبان دو چشم است
چشم دلداری * نگاهبان نظر از روی دگر یاری * بلا مباد که چشمش بچشم تو نگرد *
درون چشم تو بیند خیال اغیاری * کجاست در همه عالم خیال سرداری * که نماند

پرواز

بخیه اش اداکنند نازکی ها ای بخیه آن پاش مونند که عیب است ۞ او عیب اینکه
پس پیر او عیب است ۞ شیر زاد و بیشه عشقم قوی در کار زخم دیده کو حریف من بیا
تا زور بازو بنگرد ۞ خواجه ابراهیم شاشی رحمة الله علیه حضرت ایشان
می فرمودند که حال من خواجه ابراهیم شاشی بر سر تعلیم من این بیت نوشته است بیت
پیداست حال مردم رندان چنانکه هست ۞ حرمت یکم فاش کنم هر نهان که هست ۞
و نیز حضرت ایشان میفرمودند که حال من روزی گرد گورستان جاکرد بر می گشت
و کیفیتی داشت و بر زبان دل این بیت میخواندند و میگریستند بیت زراق دوست
اگر اندک است اندک نیست ۞ در دل دیده اگر نیم موی است بسیار است ۞ و نیز
حضرت ایشان میفرمودند که از حال خود یاد دارم که این رباعی میخواندند رباعی
تا شد ز خود فانی مشتاق نشود ۞ توحید به نزد اهل تحقیق نشود ۞ توحید حلول نیست
نابودن تست ۞ ورنه بگزاف آدمی حق نشود حضرت شیخ عبیدالله احرار
قدس سره می فرمودند وقتیکه در هری بودم سحر با حمام بر بری می رفتم
و مردم را خادمی میکردم گاه بودی که پانزده شانزده کس را خدمت کردمی
و درین خدمت امتیاز نمیکردم میان بیگانه و آشنا و سفید و سیاه و آزاد و بنده گاه
چنان بود که در گرم خانه حمام پنج شش کس را خادمی میکردم و بعد از خدمت مردم
میگریختم تا کسی را در ذهن اجرت نشود و اگر شود مرا نیابد در آخر حیات می فرمودند
از بسکه در حمام اینچنین خدمتها کردم از حرارت حمام گویی بطبیعت رسیده است
و ازین جهت حالا بحمام رغبت نمی شود و بحمام کم می رفتند بایں جهت میفرمودند
که طریقه خواجگان قدس سرهم صحبت و خاطر مصروف آن میباشد که بمقتضای وقت

جمعیت ذکر و مراقبه وقتی است که دران وقت خدمت نباشد که از آن راحتی
بمسلمانی رسد خدمتیکه سبب قبول دل است بر ذکر و مراقبه مقدم است بعضی گمان دارند
که اشتغال بنوافل عبادات از خدمت اوست ثمره خدمت محبت و تمکین در دلهاست
جبلت القلوب علی حب من احسن الیها یقین است هرگز ثمرات نوافل باثر و ثمره
نتیجه که محبت مومنین است برابر نخواهد بود و نیز فرمودند که حضرت خواجه بهاء الدین و
تابعان ایشان باسانی خدمت کسی قبول نمیکنند از جهت آن است که خدمت
و تواضع از جمله احسان است و حب محسن ضروری و بقدر محبت علاقه واقع چون
ایشان بتمامی مشغول اند بنفی علاق و نمیخواهند که ایشان را هیچ گونه علاقه بکسی بضرورت
سعی و اهتمام دارند که تا توانند خدمت کنند نه قبول خدمت و از کسی خدمت قبول
میکنند که در وی استعداد آن مییابند که روز بروز از طور و طریقه ایشان بهره مند
شود و علاقه او از عالم بسبب قبول و التفات خاطر ایشان کمتر گردد و عالمی از
جمعیت باطن او معمور و منور شود و نیز فرمودند که من این طریقه را از کتب صوفیه
نگرفته ام بلکه از خدمت مردم گرفته ام نه آنکه مرا آموخته باشند تا خدمت را جمعیت
این است و میفرمودند هر کسی را از دری در آورده اند مرا از در خدمت در آورده اند
از این جهت است خدمت مرضی و مختار و محبوب من شد هر که امیدوار است
مدام دلها را خدمت میکنم و این بیت میخواندند بیت ترا به کنگره کبریا کشند
این سقف کار دل ما این نردبان بگذار • پس فرمودند که من همین میخواهم که
خدمت ترا به کنگره کبریا کشند و روزی حضرت ایشان در معنی آیه کریمه انا علینا لک
[illegible] میفرمودند که محققان در تفسیر این آیه چنین گفته اند که دوام توجه شهود

امور شد با آنکه اعراض کنند ازچنین طائفه که اعراض کرده اند از ذکر و در شهود مذکور
مستغرق شده باین معنی که ایشانرا بذکر گفتن تکلیف نفرمایند و در معنی آیه وکونوا مع الصادقین
میفرمودند که کینونت مع الصادقین را دو معنی است کینونتی بحسب صورت است و آن
آنست که مجالست و مصاحبت را با اهل صدق لازم وقت خود گیرد تا بسبب
دوام صحبت ایشان باطن وی از انوار صفات و اخلاق ایشان منور شود و کینونت
بحسب معنی آنست که از رهگذر باطن طریق رابطه ورزد و نسبت بطائفه که استغراق
وابستگی داشته باشد و صحبت را حصر کند در آنکه همیشه بچشم ناظر باشد بلکه چنان سازد
که صحبتی دائمی شود و از صورت بمعنی عبور کند تا همیشه واسطه در نظر باشد چون این معنی
را بر سبیل دوام رعایت کند مستمر دریابا سر ایشان مناسبتی و اتحادی حاصل شود و
درین واسطه آنچه مقصود اصلی است حاصل حقیقت وی شود و نیز در معنی این آیت
میفرمودند که آنچه ازین امر واجب الامتثال مفهوم میشود آنست میباید که دل مرتبط
بیکی از صادقان باشد صادقان آن طائفه اند که هرچه مسمی بالغیر است از پیش بصیرت
ایشان برخاسته است رمح صدق آن نیزه را گویند که آنچه نیزه را باید راستی و تیزی
داشته باشد آنچه حقیقت انسانی را باید که بآن متحلی باشد تا بدرجه کمال خود رسیده باشد
غیر توجه راست بجانب حق سبحانه تعالی بر سبیل دوام هیچ نیست و در معنی همین آیت
فرموده بیت با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین ؛ با هر که نیست عاشق با او مشو
قرین ؛ پیش استادی که او نحوی بود ؛ جان شاگردش از او نحوی بود ؛ باز استادی
که او محوی بود ؛ جان شاگردش از او محوی بود ؛ آدمی را ازان سبب که استعداد تمام از
همنشینان حاصل است مامور بآن امر شده است که از اهل یا کشتی که از حق سبحانه تعالی بحجت

سبب این طائفه واقع شود و تفاوت کرده اند که جذبة من جذبات الحق توازی
عمل الثقلین معلوم نیست و در معنی کلمهٔ لا اله الا الله می فرمودند که بعضی اکابر ذکر لا اله الا الله
را ذکر عام گفته اند و ذکر الله را خاص و ذکر هو را ذکر خاص الخاص حالانکه ذکر لا اله
الا الله را ذکر خاص الخاص هم توان بود زیرا که تجلیات حق را سبحانه نهایت
نیست و در آن صورت هرگز تکرار متصور نیست پس در هر آنی نفی صفتی میکنند و اثبات
صفتی پس ابد الآبدین از نفی و اثبات خلاص نباشد و هم می فرمودند که معنی لا اله
الا الله چنین است که الله اسم ذات است من حیث هی آن توان بود که لا اله نیست
اله که عبارت از مرتبهٔ الوهیت است یعنی ذات مع الصفات الا الله که ذات بحت
منزه عن الکل یعنی ما را از خود و نیستی باید داشت زیرا که در زمان خلوتی ول از اغیار
مشهود مستمر جز ذات متقدس نبود نیست در این نسبت بعبدیان خواجه عبدالخالق
قدس سره میسر است نیم من فهم ع [illegible] دو کردم اگر در ده کس است و هم در معنی
می فرمودند که تمهید این طریقه خواجه بهاء الدین قدس سره در اول قدم [illegible] نسبت
از غیب هویت حاصل است و در معنی کریمه قل الله ثم ذرهم می فرمودند که مراد آنست
که بنفس ذات متوجه باشی نه به صفات و در معنی آیه یا ایها الذین آمنوا آمنوا
می فرمودند که اشارت است بتکرار عقد یعنی ایمان که پیش این طائفه عبارت
از عقد قلب است حق سبحانه تعالی امر کرده است که تکرار این عقد کنند یعنی
سعی نمایند و بدانند که این وصف از آن شما نیست و در معنی آیه کریمه فمنهم ظالم لنفسه
ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخیرات می فرمودند شاید که فمنهم ظالم لنفسه اشارت باشد
به آنکه بر نفس خود ظلم کرده باشند یعنی که از هرچه از مراد [illegible] باشد از

لذات و شهوات دنیا محروم گردانیده اند و در جمیع احوال مخالفت نفس لازم
داشته اند تا مستعد قبول موهبت گردد نظر برین تحقیق این گروه از مقتصدان و پیش
باشند و مستعدان از سابقان بالخیرات و در معنی آیه سواء علیهم انذرتهم ام لم تنذرهم
لا یؤمنون می فرمودند که شاید اشارت بطائفه باشد از بنی آدم که بر قلب مهیمن
واقع اند که طائفه اند از ملائکه که ایشان را از غایت استغراق در شهود الهی هیچ
آگاهی نیست با آنکه ذات غیر حق سبحانه موجودیست چون آن طائفه را هیچ چیز
آگاهی نباشد بضرورت بهیچ چیز ایشان ملاحظه باشد لاجرم لا یؤمنون و لسنت آن
بزرگوار آن آمده و در معنی آیه لمن الملک الیوم لله الواحد القهار رضی فرمودند شاید
ان ملک دل بمالک خواهند یعنی چون حق سبحانه بر دل بقهر احدیت تجلی کند در آن دل
از غیر خود نشان نگذارد پس در آن دل ندای لمن الملک الیوم در اندازد چون در آن
مملکت غیر خود نبیند هم خود جواب گوید که لله الواحد القهار صد سبحانی ما اعظم شانی و انا
الحق و لیس فی الدارین غیری و امثال آن از آن مقام است و در معنی آیه یا ایها الناس
انتم الفقراء الی الله فرمودند که آدمیان محتاج حق اند سبحانه و چون حق تعالی بعلم قدیم
خود دانسته است که آدمی بحسب مقتضای بشریت بنان و آب و اسباب دنیوی محتاج خواهد
لاجرم جمال قیومیت خود را از مظاهر اشیا ظاهر گردانید تا آدمی بهر چه محتاج شود فی الحقیقت
محتاج بحق باشد سبحانه از وجه قیومیت و نیز تعالی شانه روزی بعضی از حاضران مجلس
از سیاست و ملامت می کردند و سخنان می فرمودند در آن اثنا فرمودند بر در که چیا
بگردید کاری کنید که کسی از شما نفعی گیرد بهر وجه که توانید خود را گم کنید سعی نمائید که شهود احدیت
در کثرت حاصل شود و بعضی معنی انا اعطیناک الکوثر را چنین تفسیر کرده اند که خادم تو را

کوثر یعنی شهود احدیت در کثرت و در معنی آیه کل یوم هو فی شان سخنان می فرمودند
و دران اثنا بتقریب گفتند که بقاے بعد الفنای را دو معنی است یکی آنکه بعد ازانکه
سالک متحقق شد بشهود ذات و دران رسوخ تمام یافت و استغراق و غیبت
بشعور در حضور باز گشت مظهر تجلیات اسما فعلی میشود و آثار اسماے کونی را در خود
باز میابد و میان هریک ازان اسما امتیاز میکند و از هر اسمے حظے خاص فرا
میگیرد و معنی دیگر آنکه در هر آنی و جزی لایتجزی از اجزاے زمان در خود اثرے
از آثار اسماے ذاتیه که آن را در خارج مظاهر نی باشد باز می یابد و آنا فانا آن آثار
متنوعه متلونه را در باطن خود در مے یابد و باعتبار اختلاف آن آثار امتیاز میکند میان
هر یکے در اقصر زمانی از ازمنه و این بغایت نادر و عالی است و اکمل افراد انسانیه را
از ارباب ولایت خاصه انبیی بر سبیل ندرت حاصل شود و آیه کل یوم هو فی شان
بمعنی انبیی است بیت هر دم ازین باغ بری میرسد تازه تر از تازه تری میرسد
اما آنچه در معانی بعضی احادیث میگفتند در ضمن هشت رشحه آورده میاید رشحه در معنے
حدیث القناعة کنز لا یفنی می فرمودند که قناعت نزد ما آن است که چون کسی نان جو نا پخته
یابد آرزوے نان جو پخته نکند آنرا نیز آنقدر خورد که دست و پاے جنبد از براے
نماز کردن و میفرمودند بر شما میباید که همیشه میسر شود در خوردن و پوشیدن قناعت
باید کرد بچیزے که ازان باید پوشیده نباشد پس دست مبارک خود را کشادند و میفرمودند
هر گاه کسے گرسنه شود یک ردی دست کرنج یا آرد و ے را کفایت است
هر که چنین کرد دنیا سود وی فرمودند اگر کسے در دریا باشے افتد مثلا اگر دران آب نبود
دنه آباد انی و از هیچ طرف امید طعام نباشد و پاره ای طعام و هیچ دغدغه نباشد و

در باطن وی نیز هیچ تصرف نمود میتوان گفت که امروز قناعت بحقیقت حاصل
شده است و در خبر است که می فرمودند که الکبر مع المتکبر صدقه تکبر دو نوع است
مذموم و محمود تکبر مذموم تعظیم است بر خلق خدای بچشم حقارت در ایشان نگریستن و
خود را از ایشان زیاده دیدن و تکبر محمود عدم التفات است بما دون حق سبحانه و
تعظیم بر غیر حق سبحانه بآن معنی که هر چه غیر حق است سبحانه در نظر وی حقیر و بیمقدار شود و
علاقه التفات وی از ان منقطع گردد و این تکبر اصل است در وصل بمرتبه فنا و
می فرمودند که در حدیث وارد شده که شیبتنی سورة هود بنابر آنست که در سورهٔ هود
امر باستقامت واقع است کما قال سبحانه فاستقم کما امرت و استقامت امریست
بغایت صعب زیرا که استقامت استقرار است در حد وسط در مجموع افعال و اقوال
و اخلاق و احوال بوجهیکه تجاوز از آنچه ضروریست در مجموع افعال ضماد نشود
و از طرفین افراط و تفریط مصون و محفوظ باشد از ینجاست که گفته اند که الاستقامت
داره ظهور کرامات و خوارق عادات را اعتباری نیست و در معنی حدیث
الیوم تسد کل فرجة الحدیث می فرمودند که چون حضرت علیه السلام نماز بیگذارند
چندین در داشت آن حضرت صلی الله علیه وسلم در مرض اخیر فرمودند
تا اکثر فرجها را ببستند و آن دری که بر خانه صدیق اکبر رض بود باز گذاشتند پس فرمودند
الیوم تسد کل فرجة الا فرجة ابی بکر یعنی امروز بسته باشد همه شگافها الا شکاف ابی بکر و ارباب
تحقیق در ینجا سخنی دارند و آن آنست که حضرت صدیق رضی الله عنه کمال نسبت
حبی بحضرت رسول علیه السلام بود و آنحضرت در ین حدیث اشارت بآن معنی کردند که همه نسبتها
و طریقها در جنب نسبت حبی مسدود است بآنچه موصل بمقصود است نسبتی است صاحب وجد

که اعتقاد و استغنی را لایق باشد و طریقهٔ خواجگان قدس سرهم که از حضرت صدیق اکبر
منسوب است از حیثیت این نسبت حبی است و طریق این عزیزان بتبعیت [illegible]
این نسبت عشقی است آری دیگر دریا ازین سبیل این نسبت حبی این ابیات خوانده
بیت این دریچه سوی یوسف باز کن * وز شکافش فرجه آغاز کن * عشقبازی
آن دریچه کردن است * کز جمال دوست دیده روشن است * و می فرمودند که بعضی از
اکابر طریقت قدس سرهم در معنی حدیث لی مع الله وقت گفته است ای وقت مستمر
شامل جمیع اوقات یعنی سر حضرت نبی را صلی الله علیه وسلم حق سبحانه ارتباطی اتصالی
حاصل بود بسبیل دوام که در آن هیچ چیز گنجائی نداشت اما قدرت در کسی با نسبت
سنت هر چیز را گنجائی بود از مصالحت دنیا و محاربت با اعدا و مباشرت ازواج
طاهرات و غیر آن و بعضی گفته اند لی مع الله وقت ای وقت عزیز نادر و میفرمودند
که حضرت خواجه علاء الدین غجدوانی قدس سره میل بقول ثانی میکردند و میگفتند
که کاملان را بسبیل ندرت این حال واقع میشود و می فرمودند که در حدیث
شب معراج واقع است که چون جبرئیل از همراهی حضرت رسول صلی الله علیه وسلم باز
ماند فرمود که لو دنوت انملة لاحترقت اهل تحقیق در معانی آن گفته اند اگر نزدیک روم بقدر
سر انگشتی از مقام خود که شهود ذات مع الصفات است هر آئینه که می سوزم یعنی نمی مانم
یعنی چیز دیگر میشوم و در معنی حدیث ادبنی ربی فاحسن تادیبی فرموده اند ای بان اعطانی
المحبة الجامعة لجمیع خصائص النبوة المرضیة والخصال الحمیدة التی تقتضی لما یلائم
حضرت المحبوب در سطوت سلطنت محبت که قطب دائرهٔ توحید است چه چیز باشد
از آنچه ملائم در نظر حضرت محبوب نیست که متصور و مرتفع نگردد چه چیز باشد از خصال

حمیده و اخلاق مرضیه که حاصل شود بعد از حصول محبت بسبب مناسبت معنوی که
میان ذات حضرت محبوب مطلع شده خود را جز در مرضی و ملائمات حضرت محبوب
صرف نمی‌کند محبت استاد تو عشق است چو اینجا برسی ✦ او خود بزبان حال گوید
که چه کن شدی فرمودند که حضرت امیر المومنین علی کرم الله وجهه فرموده‌اند لو کشف
الغطاء لما ازددت یقینا یعنی که ملائم استعمال حرف لو است که آن کلمه ایست که
معنی آن امتناع ثانی است از برای امتناع اول معنی این بخاطر رسیده و آن
آن است که یقین همیشه در تزاید است زیرا که کشف غطا هرگز ممکن نیست و این
نزد ارباب تحقیق مقرر شده است که ذات من حیث هی هرگز ظاهر نمی‌شود دیگر
از پرده صفات چون آن حقیقت همیشه در حجاب بکون و مستتر باشد کشف غطا هرگز ممکن
نباشد پس لیقین لا یزال در تزاید باشد آنا آنچه در معنی بعضی از کلمات اولیا
می‌گفتند هم درین مشهد رشحه برادر با بدر رشحه در معنی آن سخن که اصحبوا مع الله
فان لم تطیقوا فاصحبوا مع من یصحب مع الله می‌فرمودند که مراد به صحبت اینجا حضور و
آگاهی است که لازم صحبت است زیرا که مصاحبین را لازم است که بیک دیگر
حاضر و آگاه باشند چنین وارد شده است در توجه جادوی به نسبت ایشان که
ملکه شده که ای بالاوصاف التقابلیه یعنی از جمیع اوصاف در وی جز وی
را زحال اوصاف است یعنی حضور به حق سبحانه ازلا و ابدا بذات خود
حاضر است پس آنچه ظاهر است از حضور و آگاهی در افراد انسانیه از ایشان نیست
بلکه پرتویست از آفتاب حضور ذاتی که بر ایشان ظاهر گشته چون آن را منحو گم شده
الا نبی آدمی خبر از آن نیست که تحقیق حال خود کرده اند آنچه که او را حاصل است

از حضور وغیرہ ازان اوست بلکہ ازان حق است سبحانہ وہیچ راہ دران ہیچ
حق نیست انچہ پیر ہری قدس سرہ فرمودہ است کہ التجیس تلبیس معجوبک اشارت
برانیمنی است رشحہ در معنے این سخن کہ بعضے محققان فرمودہ اند کہ لو تبل
صدیق الی اللہ الف الف سنۃ ثم اعرض منہم لحظۃ فان فاتہ اکثر مما نالہ مے فرمودند
کہ تحقیق این سخن آنست کہ این طائفہ بزرگوار بمقامی میرسند کہ در ہر یک نفس کسب
کمالات ما تقدم میکنند وحکایتی مشہور است کہ بعضے ازین طائفہ را پیش خلیفہ
غمازی کردند وگفتند کہ ایشان زندیقند وخلق را اضلال میکنند اگر فرمان شود کہ
ایشان را بقتل رسانند واین مذہب متلاشی شود واجری عظیم است کہ بران
مترتب خواہد شد وچون ایشان را بدار الخلافت حاضر گردانیدند خلیفہ بقتل
ایشان فرمان داد سیاف خواست کہ یکی از ایشان را بکشد دیگرے پیش آمد
درخواست کرد کہ اول مرا بکش سیاف تصدی کرد آن دیگرے پیش آمد وہمین
درخواست نمود سیاف متحیر درماند گفت شما عجب کسانید کہ بقتل خود چنین مینمائید
کہ بر یکدیگر مبادرت ومسابقت مینمائید گفتند ما اہل ایثاریم وبمقامے
رسیدہ ایم کہ در ہر نفسے کسب کمالات سابقہ کنیم پس ہر یک حیات خود را ایثار آن
دیگرے مینمائیم تا بدین مقدار فرصت یاران دیگر نفسے چند برآرند وکسب کمالات
کنند این سخن بخلیفہ رسید متنبہ شد وتحقیق حال ایشان فرمودند وبعد از اطلاع
بر کمالات ایشان گفت اگر این طائفہ زندیق اند پس در عالم صدیق نیست
انگاہ ایشان را عذر خواہی کرد وباعزاز تمام بازگردانید حضرت ایشان می فرمودند
کہ این را مثلی است وآن آنست کہ شخصے صد دینار سرمایہ دارد وبآن تجارت

بکنند می سعی کرد تا صد هزار دینار شد درین زمان انچه حاصل دست از سرمایه
صد هزار دینار در سود تجارت هر آئینه بیشتر است از انچه حاصل او بوده در زمان
پیشتر از صد هزار دینار پس اگر وی درین زمان از کسب تجارت باز ایستد فوات او زیاده
خواهد بود از مال اول وی فرمودند انچه اکابر گفته اند که من غمض عینه حسن الله طریقه
عین لم یتبدل عمره معنی وی آن ست که دیگر بتدارک زمان فوت شده متمکن
نتوانند شد رشحه وصے فرمودند در معنی آن سخن که عرفا گفته اند که ارباب الاحوال
مبرؤن عن الاحوال یعنی استغراق و استهلاک نیز موجب ترقی نیست زیرا که تحقیق
پیوسته است و معلوم شده که ترقی باز بسته بدوام عمل است و زمان استغراق و استهلاک
بحقیقت زمان باز ماندن از عمل است بلکه استغراق و استهلاک از احکام آن موطن
است که بطریق استعجال درین موطن ظاهر شده است اگر در موطن دنیا ظاهر نشدی
در موطن عقبی بطریق اکمل ظاهر شدی پس بنابرین تحقیق است که ارباب احوال تبرا
کرده اند از احوال رشحه میفرمودند که حضرت خواجه محمد پارسا قدس سره نوشته اند
که حقیقة الذکر عبارة عن تجلیته سبحانه لذاته بذاته فی عین العبد من حیث اسم
المتکلم و فرمودند این مقام بے آنکه مدتها طالب ذکر گوید تا دل او را دوام آگاهی
حاصل شود میسر نیست بعد از ان اگر جمله دیگر باید و این نسبت را از خود سلب کند
نمانیے است از حق سبحانه تعالی پس این بیت خواندند بیت یک چند مرا از دم ما
کردیم ز علم گذشتیم بمعلوم رسیدیم ✻ رشحه و در معنی این سخن که بعضی اکابر گفته اند
سبحان من لم یجعل الخلق سبیلا الا بالعجز عن معرفته فرمودند که عجز بمعرفت آنست
که معلوم گردد لا یعرف الله الا الله یعنی معرفت مقتضای ترکیب انسانی نیست

آنچه در ترکیب انسانی ظاهر است از معرفت ذات انسان نیست بلکه انسان آئینه
شده است که در وی صورت معرفت حق سبحانه انداخته است آنچنین عجزی مناسب
معرفت حضرت انسان نیست چنانچه بعضی گمان برده اند که عجز از معرفت جهل است
واین باطل است رشحه وی فرمودند که شیخ ابوبکر واسطی قدس سره گفته است الکن
قائما بغیرک ماثت فان بلا جمع ولا تفرقة جمع اینجا کنایت از دید توفیق در عمل وتفرقه
عبارت از اداء وظائف عبودیت بوصف خود میفرمودند هر که مضمون این سخن را
دریافت وذوق آید کسا دشد خلاص یافت واز تفرقه اعتبار باز رست رشحه و
میفرمودند که اکابر در معنی جمع وجمع الجمع چنین گفته اند الجمع الرحلیة مالک علیک و
جمع الجمع محی ماله ومالک علیک می فرمودند مبین مرتبه جمع الجمع است این بیت که
حضرت مولوی قدس سره در مثنوی فرموده بیت ما کئیم اندر جهان پیچ پیچ ؛
چون الف او خود ندارد هیچ هیچ ؛ رشحه میفرمودند که اهل ارادت بغایت کم اند
باین تقریب گفتند که شیخی پیش یکی از اکابر گفته فرستاد که اگر مریدی صادق نشان
دارید برای ما بفرستید آن بزرگ در جواب گفته فرستاد که اینجا مرید کمتر است اما چند
شیخ می خواهید برای شما بفرستم وی فرمودند که مولانا رکن الدین خوافی میگفت
که من از هیچ کار خود امید وار نیستم الا از یک کار که بغایت امیدوارم وآن اینست
که روزی در صحرای خدمت شیخ زین الدین کلال که از مشائخ بزرگ شیراز بود
بطهارت مشغول بود ومن کلوخ استنجای ایشان را بر رخساره خود بسودم تا بدان
استنجا کردند وهم از وی نقل کردند که میگفت اگر صورت درویشی را بر دیوار نقش کنند
از پای آن دیوار با دب میباید گذشت وی فرمودند که چون شبلی را ارادت

این طریق پیدا شد وید روی در آن وقت حاکم واسط بود بر دست محمد خیر که از مشایخ
وقت بود انابت آورد و توبه کرد محمد خیر وی را پیش جنید فرستاد و صاحب کشف المحجوب
گفته است که این فرستادن نه ازان جهت بود که وی از تربیت شبلی عاجز بود ولیکن
ادب جنید نگاه داشت و شبلی نیز از خویشان جنید بود و جنید مفتاد و سال وی را
کسب فرمود و گفت وجه آن را بر در مظالم که در ایام حکومت از تو به ما در شده یا رسید
وبعد ازان هفت سال دیگر وی را بخدمت خلا جا و طهارتخانه باز داشت تا کلوخ
استنجا و آب طهارت اصحاب مهیا میساخت و بعد از چهارده سال وی را طریقه گفت و
بریاضت امر فرمود وی فرمودند که سهیل ابن عبد الله تستری مدتی مدید ریاضت
شاقه کشید و بدوام ذکر اشتغال نمود بمرتبه که روزی خون از دماغ او روان شد
هر قطره که بر زمین چکید نقش الله بر آمد بعد ازان که همچنین مشغولیها کرده بود پیر وی
ورا بیاد داشت فرمود و کرت از حضرت ایشان استماع افتاد که می فرمودند که
سخن خواجه عبد الخالق است که در شیخی را ببند در یاری را بگشای در خلوت را ببند
در صحبت را بگشای و در کرت دوم این ابیات را از مثنوی خواندند بیت خرقه
آموزی طریقش فعلی است ؛ علم آموزی طریقش قولی است ؛ فقر خواهی آن بصحبت
قائم است ؛ نی زبانت کار می آید نه دست ؛ رشحه وی فرمودند که بعضی اکابر دین
گفته اند بعد نماز دیگر ساعتی است باید که دران ساعت به بهترین اعمال مشغول
باید شد بعضی گفته اند بهترین اعمال آنست که دران ساعت محاسبه است و محاسبه آنست
که اوقات ساعت شب و روز را حساب کند که چند ازان بطاعت صرف شده است
و چند بمعصیت آنچه بطاعت گذشته بران شکر گوید و آنچه بمعصیت گذشته است

بر آن استغنا کنند بعضی دیگر گفته اند بهترین اعمال آنست که خود را به صحبت
کسی رسانند که در صحبت وی از مرتبهٔ غیر حق است ملول شوند و بجناب حق سبحانه
مائل و منجذب اهل تحقیق گفته اند بهترین اعمال آنست که بواسطهٔ اعمال آن از غیر
حق سبحانه ملول شوند و بحق سبحانه مائل رشحه و در معنی که از صحبت اجنبی فتور نسبت
می شود فرمودند که روزی فتوری بوقت شیخ ابویزید قدس سره راه یافت فرمود
بجوئید که در مجلس بیگانه پیدا شده است که این فتور نسبت وی ست بعد از جستجو بلیغ
گفتند بیگانه نیست فرمودند که در عصای خانه طلبید عصای بیگانه یافتند دور انداختند
فی الحال وا ایشان وقت خود شدند و آن تفرقه بجمعیت مبدل گشت و فرمودند که خواجه
احمد یسوی را روزی در نسبت فتوری شده است فرمودند که بیگانه درین صحبت
است بواسطهٔ وی سر رشتهٔ نسبت گم شده است بعد از تفحص بسیار در صف
کفش بیگانه یافتند بیرون افگندند فی الحال جمعیت و صفای وقت رو نمود آن
تفرقه و کدورت مرتفع شد بعضی مخادیم فرموده اند که یکی از اصحاب جامه بیگانه
پوشیده بود در سحر که وقت انعقاد صحبت بود بمجلس حضرت ایشان در آمده بود بعد
از لحظهٔ آنحضرت فرمودند که درین مجلس بوی بیگانه می یابم پس آن عزیز را گفتند که
این بوی از تو می آید مگر لباس بیگانه پوشیده آن عزیز برخاست و از مجلس بیرون
رفت و آن جامه را از بر کشید و دور انداخت و باز آمد رشحه ـه فرمودند که تأثیر
جمادات از اعمال و اخلاق مردم پیش ارباب تحقیق امری مقرر است حضرت شیخ
محی الدین بن عربی قدس سره درین باب تحقیقات بسیار دارند و آن تأثیر
جمادات تا غایتی است که اگر شخصی افضل عبادات را که نماز است در موضعی

اداکند که آن موضع از اعمال و اخلاق ناپسندیده جماعتی متأثر شده باشد تنها و
جمال این عمل را برابر آن عمل مزدوری نیست که در موضع اداکند که تا متأثر از جمعیت
ارباب جمعیت شده باشد ازینجاست که دو رکعت نماز در حرم که برابر است با هفتاد
رکعت در غیر آن و میفرمودند که طالب این نسبت را عمل کردن باین رباعی حضرت
عزیزان از لوازم است بیت با هر که نشستی و نشد جمع دلت ÷ وز تو نرمید زحمت
آب و گلت ÷ از صحبت وی اگر تبرا نکنی ÷ هرگز نکند روح عزیزان بحلت و میفرمودند
که شیخ ابوطالب مکی قدس سره فرموده اند که جهدی کن که ترا هیچ با کسی غیر
حق سبحانه نباشد چون چنین شدی کار تو تمام شد دیگر آنکه ظاهر شود از احوال و
مواجید و کرامات غم نیست رشحه و می فرمودند که توحید درین روزگار آن شده است
که مردم ببازار میروند و در پسران ساده روی نگرند که با مشاهده حسن و جمال حق
میکنیم نعوذ بالله ازین مشاهده پس فرمودند که حضرت سید قاسم قدس سره بدین
ولایت آمده بودند که جمعی از مریدان ایشان در بازارها میگشتند و پسران امرد
پیدا میکردند و با ایشان تعلق می ورزیدند و میگفتند ما در صور جمیله مشاهده جمال حق
میکنیم گاهی حضرت سید می فرمودند که این خوکان من کجا رفتند ازین سخن چنان
معلوم شد که آن طائفه در نظر بصیرت ایشان بصورت خوک می نمودند رشحه و میفرمودند
که مشائخ طریقت قدس سره در اصطلاحات خود لفظ شاهد مفتون و مفتون با شاهد
آورده اند بعضی معنی آنرا ظاهر شوخی گفته اند که مراد از شاهد مشاهد صوری است
و از مفتون با شاهد آن طائفه را که از تفرق عشق و محبت نسبت بمظاهر جمیله نگاه
میدارند پس فرمودند که این نسبتی سخت بغایت مذموم و خطر نفس را در آن

[illegible]

چخل است یکی از اکابر فرموده است که گرفتم نفس را از مشاهده شاهد صورت
هیچ دخلی و حظی نماند آخر حظ روحانی خود باقی است و آنرا انکار نمیتوان کرد همچنانکه
سالک را از لذات نفسانی که حجب ظلمانی است گذشتن واجب است از حظوظ
روحانی که حجب روحانی است هم گذشتن لازم است رشحه و می فرمودند که اکابر طریقت
گفته اند هر مذمت و دشنام که از کسی بتو واقع شود باید که بحقیقت دانی که تو آنی اگر
ترا سگ و خوک و امثال آن گویند یقین کنی که در تو از آن صفات حصه است چرا که
آدمی نسخه جامعه است همچنانکه صفات ملکی دارد از صفات سبعی بهیمی نیز خالی نیست
یکی از اکابر پیش جنید قدس سره نشسته بود شبلی در آمد آن بزرگ ویرا پیش جنید بسیار
شاباش کرد بعد از آنکه سخن وی تمام شد جنید فرمود که اینهمه تعریف آن خوک را کردی
آن بزرگ بغایت منفعل شد که بواسطه تعریف وی شیخ شبلی را خوک خواند اما در ظاهر
و باطن شبلی از آن سخن هیچگونه اثر کراهیت پیدا نشد و هیچ تغیرے راه نیافت رشحه
می فرمودند درویشی آن ست که پیر هری قدس سره فرموده است که خاکی بیخته
و آبی بران ریخته نه کف پا را از آن گردی و نه پشت پا را دردی و خلاصه درویشی
آن ست که از همه کس بار کشد و بر هیچکس بار ننهد نه بسبب صورت نه بسبب معنی و فرمودند
که بر بلایای حق سبحانه تعالی صابر بلکه شاکر میباید بود زیرا که حق سبحانه تعالی را بلاهای صعب تر
از یکدیگر بسیار است پس فرمودند که حضرت نظام الدین قدس سره میگفتند
که دو برادر توامان بودند که بیک شکم آمده بودند و پشت ایشان بر یکدیگر چسپیده بود
چون بزرگ شدند دائم زبان بشکر الهی جاری داشتند کسی از ایشان پرسید
که با وجود چنین بلای که بر شما واقع است چه جای شکرگذاریست ایشان گفتند که ما

میدانیم که حق تعالی را بلاهاست از این صعب‌تر بسیار دست بدین بلا شکر کنیم مبادا که
ببلای عظیم‌تر از این مبتلا شویم ناگاه یکی از ایشان بمرد آن دیگر سر گفت اینک
بلای صعب‌تر پیدا شد اگر این مرده اکنون از من قطع میکنند من بزحمتی میبرم و اگر مرا
مرده‌ای تنها باید کرد تا وقتیکه بدن وی فرسوده شود و بریزد و میفرمودند که شیخ
ابو یزید گفته است که سی سال است که با حق سخن گفتم و از حق سخن شنیدم و خلق پنداشتند
که با ایشان میگویم و از ایشان می شنوم معنی این سخن آنست که آنچه از مظهر ظاهر است
نه از مظهر است و هم می فرمودند که حضرت خواجه بهاء الدین قدس سره فرموده اند
که من دو کس دیده ام در مکه مبارک که یکی بغایت بلند همت و دیگری پست همت
پست همت آن بود که در طواف دیدم شخصی را که دست در حلقه در کعبه زده بود و در چنان
جای شریف و چنان وقتی عزیز از حق سبحانه چیزی میخواست بلند همت آنکه در بازار
منا جوانی دیدم پنجاه هزار دینار که مایش سودا خرید و فروخت میکرد که در آن فرصت
یک لحظه دلش از غیر حق سبحانه غافل نشد از غیرت آن جوان خون از درون من
برآمد و هم فرمودند که ابو یزید قدس سره در راه معرفت سگی تر شده پیش وی
آمد وی دامن در چید سگ بزبان فصیح با وی بسخن آمد و گفت اگر دامن تو بر من
خوردی با سه بار پاک میشدی اما این دامن که از من در چیدی و خود را پاک تر از من
دیدی بهفتاد آب شسته نخواهد شد رشحه و شخصی در مجلس حضرت ایشان چون اهل مراقبه
گردن کج کرده بود و خود را مراقب و مشغول فرا می نمود ایشان با وی تند شده
فرمودند که شخصی در صحبت مولانا نظام الدین سر در پیش انداخته بود فرمودند سر بالا
کن که بوی منیم از تو بو دمی بر آید ترا به مراقبه چه نسبت است سالها ترا کلوخ استنجا میباید

بباید ساخت و نجات از زیر و زبر دریا یا فراغت تا شک نکنی شوی که این
طریقه با تو سخن گوید آن گفت مراقبه خود مخفی کجاست رشحه و میگفتند حضرت ایشان که مرا
اجازت مراجعت بخراسان پیدا شد فرمودند که من چون از خدمت خواجه علاء الدین
غجدوانی جدا شدم گفتند با خود قرار ده که تا فلان موضع از نسبت خود غافل نشوم
چون آنجا رسی از موضع دیگر را نشان ده و در آنجا خود را بر نسبت راست گیر
همچنین موضع بموضع و منزل بمنزل ورزش این نسبت میکن تا وقتی که ملکه حاصل
شود و می فرمودند که از سید الطائفه جنید قدس سره منقول است که میفرمودند مرید صادق
آنست که مدت قریب بیست سال کاتب شمال چیزی بر وی ننویسد یعنی این نه
آنست که مرید معصوم بود که درین مدت هیچگونه معصیه ظاهر نشود بلکه باین معنی است
که پیش از آنکه کاتب شمال چیزی نویسد تدارک آن مشغول شود و آن را از خود
دفع کند بوجهی از وجوه و می فرمودند که حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس سره
فرموده که گرانی از خلق بباید برداشت و این نمیشود الا بحسب جلال دست بکار و
دل بیار و در طریق خواجگان امری مقرر است رشحه فرمودند که خواجه محمد علی
ترمذی فرموده اند که زندگی دل را درجات است زندگی دل حاصل نمی شود جز
بانقطاع و دوام ذکر است در نوم و الیقظه ذاکر در نوم آنست که در خواب
بیند که ذکر میکند این ذکر را که در خواب گویند حضرت شیخ محی الدین عربی و بعضی دیگر
از مشایخ طریقه موجب ترقی نمیگویند چرا که ترقی منوط بعمل است که ناشی از علم باشد
و آنچه که در خواب دیده میشود که بذکر مشغول است نه ازین قبیل است رشحه
و میفرمودند که حضرت خواجه محمد پارسا فرموده اند که ما دست بذکر بجای میرسد که

حقیقت ذکر با جوهر دل یکی میشود یعنی این سخن تواند بود که آن وجه که چون حقیقت ذکر
امری است منزه از حرف و صوت و جوهر دل که عبارت است از لطیفه مدرکه و
نیز منزه است از شائبه کیف و کم پس بواسطه کمال شغل این لطیفه بدین امر منزه از حرف
و صوت میان ایشان اتحادی شود و وصف یکی و یگانگی روی نماید و آن وقت اگر
بواسطه استیلای مذکور هیچ تفرقه تمیز نتوانند کرد میان دل و حقیقت ذکر چه دل او را
مذکور را بتمامه بوجهی شود که غیر مذکور در اندیشه او گنجائی ندارد میفرمودند که روزی
بخدمت مولانا نظام الدین خاموش رفتم و ایشان با جمعی از موالی مباحثه علمی در میان
داشتند و من خاموش بودم تا فارغ شدند مولانا روی بفقیر کردند فرمودند سکوت و
آرام به با حدیث و کلام بازمانده ندیدیم اگر آن مرد از قید هستی خود باز رسته است هر چه کند
مانع نیست و اگر نجوید گرفتار است هر چه کند بر وی تاوان است حضرت ایشان فرمودند
که ما از خدمت مولانا نظام الدین سخنی بهتر ازین نشنیدیم رشحه میفرمودند که خدمت مولانا
نظام الدین میگفتند که شریعت و حقیقت و طریقت را در همه چیز بیان میتوان کرد مثلاً
دروغ گفتن که نهی بنسبت آن واقع است اگر کسی آن را بسعی مجاهده بطریق استقامت
باشد از زبان دور کرده اند که باختیار وی اصلا از زبان صادر نشود و این شریعت
است لیکن با وجود این میتواند بود که در باطن داعیه دروغ گفتن باقی باشد پس وی
مجاهده در آنکه از باطن داعیه دروغ گفتن دور شود این طریقت است و چنان شود
که باختیار وی اختیار او ز دروغ گفتن نه باید نه از دل و نه از زبان این حقیقت است
حضرت ایشان این سخن را از خدمت مولانا بسیار نقل میکردند و استحسان میفرمودند و میفرمودند
که حضرت خواجه بهاء الدین قدس سره فرموده اند که در بدایت جذبه مرا گفتند درین راه

چون بنده گفتم باین شرط که هرچه بگویم و بخواهم آن شود خطاب رسید که هرچه ما
بگوییم و بخواهیم آن شود گفتم من طاقت این ندارم مدت پانزده شبانه روز این
گذشت تا حال من خراب شد و تمام خشک شدم چون بسر حد ناامیدی رسیدم
خطاب رسید که بظاهر هرچه تو میخواهی همچنان باش گوکه حضرت ایشان فرمودند که در
مقامات حضرت خواجه چنین نوشته اند که حضرت مولانا یعقوب چرخی از حضرت
خواجه نقل کرده اند که چون خطاب رسید که بظاهر هرچه تو میخواهی همچنان باش گوکه من اختیار
طریقه کرده ام البته موصل باشد روزی حضرت ایشان با بعضی از اصحاب متوجه شده
فرمودند که شما را باز این طریق نمیتوانند کشید این طریق بغایت دقیق است از مراد خود
گذشتن و بر مراد دیگری ایستادن کاری بس بزرگ است از شما این کار نمی آید اگر
میگوییم که حالا روید و خوک بانی کنید و بت پرستید فی الحال قلم کفر بر من میکشید این
کار نه کار شماست شما کجا و این طریق کجا فرمودند در سماعخانه حضرت خواجه بهاء الدین
دو کس از موالی در خدمت ایشان میبودند بحث ایمان میکردند قیل و قال ایشان
دور و دراز کشید حضرت خواجه آن گفتگو را می شنیدند آخر بر دو عزیز آمدند با آنها
فرمودند که اگر صحبت مرا میخواهید شما را از ایمان میباید گذشت ایشان بغایت متغیر
شدند مدتی در آن اضطراب میبودند تا آخر معنی آن سخن بر ایشان ظاهر شد رشحه
روزی حضرت ایشان یکی را مخاطب ساخته فرمودند که اگر در صحبت بهاء الدین
قدس سره ترا نسبتی حاصل شده باشد بعد از آن بصحبت بزرگی دیگر رفتی و از وی
همان نسبت را باز یابی چه میکنی خواجه بهاء الدین را میگذاری یا میگذری پس فرمودند که
از هر جائی دیگر که آن نسبت را باز یابی باید که آنرا هم از بهاء الدین دانے و فرمودند که

یکے از مریدان قطب الدین حیدر بخانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی آمد و
بغایت گرسنه بود روی بجانب پیر خود کرد و گفت شیئاً لله قطب الدین حیدر
شیخ شهاب الدین از حال وی آگاه شد خادم را گفت تا طعامی پیش وی برد
چون درویش از طعام فارغ شد باز روی بجانب پیر خود کرد و گفت شیئاً لله
قطب الدین حیدر که ما را هیچ جا فرو نگذاشتی چون خادم نزد شیخ رفت از وے
پرسید که چون یافتی آن درویش را گفت سهل کسی است که طعام شما خورد و شکر
قطب الدین حیدر میکند شیخ فرمودند که مریدی از وی باید آموخت هر جا که فائده
بیابند از برکت شیخ خود بیابند چه بظاهر و چه بباطن باین تقریب می فرمودند چون مرید
صادق شیخے اکمل که از شیخ خود بیابد دیدن جائز است که از کامل ببرد و باکمل
پیوندد و فرمودند که شیخ ابو عثمان حیری قدس سره گفته است که مرا از مبادی حال
در خاطر مے بود که از مواجید و اذواق این طائفه بهره مند شوم اتفاقاً بمجلس وعظ
شیخ یحیی بن معاذ رازی رسیدم دل من آنجا آرمید ملازم وی شدم بعد از آن بصحبت
شاه شجاع کرمانی افتادم چون پیش وی درآمدم مرا از مجلس خود بیرون کردند
و فرمودند که وی رجا پرورده است از وی کاری نمی آید با خود گفتم سر من است
و این آستانه بعد از مدتی مرا بصحبت خود راه داد چندگاه در ملازمت وی بودم درین
شاه را عزیمت زیارت شیخ ابو حفص حداد قدس سره شد من نیز در ملازمت وے
رفتم چون بصحبت شیخ ابو حفص افتادم مرا تمام از من ببودند اما از شاه شجاع نتوانستم گفت
که اینجا بباشم چون وقت رفتن شد شیخ ابو حفص شاه را گفتند ما را این جوان چیزے
خوش است ویرا اینجا بگذارید مرا گذاشت و رفت کار من در صحبت و خدمت شیخ ابو حفص

بودم شد و فرمودند که یکی از آنها بمنزل بلند برید بهشت جان را دید که بر سر منبر آن مسجد
بیرون آمد آن بزرگ نظر کرد مردی دید که در مسجد نماز میگذارد و مردی دیگر نزدیک
وی تکیه کرده در خواب است از وی پرسید که ای ملعون بدین مسجد چه کار آمدی گفت میخواهم
که بوسوسه نماز را بر وی تباه سازم اما هیبت و مهابت آن خفته مرا نگذاشت از وی
می ترسیدم بیرون رفتم و میفرمودند که حضرت سید قاسم قدس سره گفتند که روزی در مجلس مولانا
زین الدین ابوبکر تایبادی نشسته بودم و مردی که یکی از مشایخ وقت بود در آن مجلس حاضر بود
مولانا از وی پرسیدند که شیخ خود را بیشتر دوست میداری یا امام ابوحنیفه را آن مرد گفت که
شیخ خود را خدمت مولانا از آن سخن بسیار در غضب شدند بمرتبه که آن مرد را سگ خواندند
و برخاستند و بخانه درآمدند و من همانجا نشسته بودم بعد از لحظه خدمت مولانا بیرون آمدند
و مرا گفتند با آن مرد غضب کردیم و در روی وی درشت گفتیم بیا تا رویم و عذرخواهی وی کنیم
بهمراهی خدمت مولانا روان شدیم و آن مرد در راه پیش آمد و گفت من بعذرخواهی می آمدم
و میخواستم که بخدمت شما عرض کنم که چندین سال است که بر مذهب امام اعظم بودم و هیچ یک از
صفات ناخوش من کم نشد و چند روز که در ملازمت این عزیز شدم از همه ناخوشیها برگشته
شدم اگر اینچنین کسی را از امام اعظم دوست تر دارم چه مانع است اگر در کتابها نوشته اند که این نوع
دوستی مذموم است و نهی کرده آید از آن برگردم خدمت مولانا او را عذرخواهی بسیار کردند و
استحسان فرمودند و می فرمودند که بهمراهی خدمت مولانا سعد الدین کاشغری بملازمت
شیخ بهاء الدین عمر قدس سره می رفتم و در راه خدمت مولانا سعد الدین می گفتند که قصد
میخواهم که در باطن با تصرفی کنند و ما را از ما خلاص گردانند اما این سخن بگذشت چون بملازمت
شیخ رسیدیم و نشستیم شیخ روی بمولانا سعد الدین کردند و گفتند از تصرف کردن چه میکنند تعرض

اینها کلمه‌ایست از آن نیست که بعضی حجب و موانع که مانع استعداد کسی شده است بواسطهٔ
تاثیر صحبت ایشان مرتفع میشود و آن استعداد بعد از رفع موانع قبول محبت میکند و سایر و لکن
از استعداد او خود امری که نقصان داشت باز نیاید حضرت ایشان فرمودند که حضرت شیخ بهاء الدین
عمر مرا در خدمت مولانا سعد الدین نیافتند مقصود ایشان چیزی دیگر بود در طریقهٔ خواجگان
تصرفی میباشد بر نهجی که بدل متوجه باطن طالبی میشوند و از رنگ گذریان توجه باطن دیرا بدل
ایشان ارتباطی و اتصالی حاصل میشود و بواسطهٔ آن ارتباط و اتصال اتحادی میان دل ایشان
باطن آن طالب واقع میشود و بطریق انعکاس از دل ایشان پرتوی بر باطن او میتابد و این صفت
است که خارج از استعداد انسان است که بطریق انعکاس در آئینهٔ استعداد آن طالب ظاهر شده
اینچنین امری مرا از استعداد خود نمی باید طلبید لیکن اگر این ارتباط متصل شود آنچه بطریق انعکاس
حاصل شده بود صفت دوام پذیرد و خدمت مولانا سعد الدین اینچنین امری طلبیدند که از
خارج استعداد خود حاصل نکنند و آنکه آنچه در استعداد ایشان است ظاهر شود و نمی فرمودند که
صاحب بحر الحقائق شیخ نجم الدین دایه قدس سره فرموده است در لغیا که سکین قوم صحبت
اولیا نداشت و نخواهد داشت و میفرمودند که شیخ ابو القاسم گرگانی گفته‌اند با کسی نشستن باید
که بیگانگی تو ناشوی با یگانگی دو تو شود با هر دو از حق سبحانه گم شوند نه تو مانی و نه او کسی را در مجلس
حضرت ایشان بخاطر گذشت که چه باشد که آن حضرت در باطن من تصرفی کنند حضرت ایشان
بر باطن وی مشرف شده فرمودند که کمال تصرف وقتی واقع خواهد شد که من تو شوم یا تو من
شوی پس آن سخن پیر پیری ما قدس سره بر زبان راندند که حب الله مرد بوده بیابانی در رفت
بطلب آب زندگانی ناگاه فرا رسید بجوی آبی یافت چشمهٔ آب زندگانی چندان بخورد که نه جوی
و نه خود ماند و میفرمودند که از شیخ ابو سعید بن ابو الخیر منقول است که فرموده‌اند معتقد تن ارشاد شیخ

طریقت در ماهیت تصوف سخن گفته اند تمام‌ترین و بهترین همه قوال این ست که التصوف
صرف الهمة بالهوا الی الله میفرمودند که شیخ ابو السعود قدس سره اصحاب خود را میگفته است
که پیش ما گوشت قدید میایید با گوشت جدید بیایید حضرت شیخ محی الدین بن عربی فرموده اند
که مقصود شیخ ابو السعود ازین سخن همت آموختن بود مر اصحاب خود را یعنی با اسرار و حقائق مردم
پیش ما نیایید بلکه چیزی آئید که آن نتیجه شما است و آن نتیجه در دل شما سر زده باشد
و میفرمودند که سید الطائفه جنید قدس سره سخن بفرزند میگفتند روزی معارف ایشان
بی اختیار بلند شد دیدند که اهل مجلس را استعداد ادراک آن نیست فرمودند که تفحص کنید
شاید که کسی درین نزدیکی باشد که استعداد و قابلیت وی جذب این حقائق کرده است
بعد از تفحص شیخ حسین بن منصور حلاج را یافتند که در گوشه نشسته بود و سر در جیب فرو برده
شیخ هر گاه پیش وی سخنان بلند می گفتند چه بر ایشان ظاهر شده بود که وی روزی افشای
راز این سر خواهد کرد شیخ فرمودند تا او را از آن مجلس اخراج کردند و میفرمودند که خدمت مولانا
نظام الدین قدس سره میگفتند شیخی آنست که کسی خود را بنظر مریدان متجمل تواند گردانید
زیرا که تا جمال نباشد ارتباط مرید با مراد بر وصف محبت که موجب جذب و تصرف همانست
محکم نمیشود و ما این را بتدبیر عقل پیدا کرده‌ایم لکن ما از دست آن نیست که همیشه تکلف کنیم و خود
را بجمال نمائیم تا سبب فتور عقائد مریدان نشود ازینجاست که سنت شده شانه کردن محاسن
و نیکو بستن دستار و غیر آن از چیزهائیکه تعلق بتربیت خاطر دارد و می فرمودند که خدمت مولانا
یعقوب علیه الرحمة فرمودند که در ترمذ بصحبت شیخی رسیدم که مبالغه عظیم داشت در آنکه کار
مرید بی شیخ از پیش نمی رود باوی گفتم از مضمون آیه کریمه الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی چنان
معلوم میشود که عمل بموجب کتاب و سنت کفایت است و لازم نیست که کسی تکسب

نه آن

رکه

بیاید

ظاهر میشود و مقتضای اینست آن شیخ حضرت شد این سخن را بحضرت خواجه بزرگ بهاء الدین
قدس سره عرض کردم حضرت خواجه استحسان فرمودند و تلقی بقبول نمودند روزی بتقریب
توقیر و تعظیم سادات میفرمودند که در دیاری که سادات میباشند من نمیخواهم که در ان دیار
باشم زیرا که بزرگی و شرف ایشان بسیار است و من بحق تعظیم ایشان قیام نمیتوانم نمود
پس فرمودند که امام اعظم رضی الله عنه روزی در مجلس خود چند بار بر پای برخاستند و
موجب آن ندانستند آخر یکی از تلامذه امام آن سبب پرسید فرمودند که طفلی از سادات
علوی در میان این اطفال است که در صحن مدرسه بازی میکند هر بار که بچشم من این سید زاده
میرسد می باشد بتعظیم وی میخیزم و می فرمودند که یکی از اکابر میگفته که اگر کسی در خواب بیند که
حق تعالی مرده است تعبیر آن چیست وی گفت که اکابر گفته اند اگر کسی در خواب بیند که
پیغمبر صلی الله علیه وسلم مرده است تعبیرش آن است که در شریعت این صاحب واقعه قصوری
و فتوری شده است و آن مردن صورت شریعت است این نیز مثل آن رنگی دارد حضرت
ایشان فرموده اند که میتواند بود که اگر کسی را حضور مع الله بوده باشد ناگاه آن
حضور نماند تعبیر آن مردن این باشد یعنی نسبت حضور و شهود را و نابود شده و
صاحب رشحات گوید که حضرت مولانا نور الدین جامی این را تاویلی دیگر کرده اند که
میتواند بود که بحکم آیه کریمه افرایت من اتخذ الهه هواه یکی از هواها که صاحب واقعه آنرا
خدای خود گرفته است از دل وی رخت بندد و نابود شود و آن مردن خدای مجازی عبارت از
نابود شدن این هوا بود پس این خواب دلیل باشد بر آنکه حضور وی زیاده شده باشد
و میفرمودند که کشف قبور آن نیست که روح صاحب قبر متمثل شود بصورتی مناسب از
صور مثالی و صاحب کشف وی را در آن صورت بدیده بصیرت مشاهده میکند اما چون

شیاطین را توهم تخیل و تمثل نمیتوانند است کامل گماشته میباشد زین جهت خواجگان ما از این
نسبت استتار نیکو گرفته اند نظر لقیه ایشان بزیارت قبور آن است که چون بسر قبر عزیزی
رسند خود را از همه نسبتها و کیفیت باطنی میسازند و منتظر نشینند تا چه نسبت ظاهر شود
از آن نسبت حال صاحب قبر معلوم کنند طریق ایشان در صحبت مردم بیگانه هم
برین وجه است که هرکس پیش ایشان نشیند باطن خود نظر کنند هرچه بعد از آن از آن
کس ظاهر شود دانند که این نسبت از وی است و ایشان را از آن دخلی نیست سبب
آن نسبت بوی رنگ حالی میکند از لطف و قهر و حضرت شیخ محیی الدین ابن عربی این را
تجلی مقابله گفته اند و ظهور این معنی بواسطه کمال جلا و صفا است که باطن منور ایشان را
حاصل است و آئینه حقیقت ایشان از نقوش کونیه پاک و صاف شده است و بسبب
کمال محاذات که با آن ذات بی کم و کیف دارد جز تجلی ذاتی از وی هیچ نمانده و هرگاه که
دیده اطلاع وی باز گذارند غیر آن امر بی کیف هیچ چیز دیگر در وی ظاهر نخواهد شد پس
هرچه در آئینه پیدا خواهد آمد از آن او نخواهد بود بواسطه تقابل شخصی خواهد بود که در وی
منعکس گشته و مؤید این قول فرموده که روزی خدمت مولانا نظام الدین بفقیر
گفتند که امروز بطواف مزارات ولایت تماشا میرویم در ملازمت ایشان رفتیم
خدمت مولانا بر سر قبری بسیار نشستند بعد از آن کیفیت تمام برخاستند و فرمودند
که صاحب این قبر نسبت جذب غالب بوده است و آن قبر خواجه ابراهیم کیمیاگر
بوده است که از مخدومان زمان خود بوده است بعد از آن بسر قبر دیگرے رفتند و
لحظه توقف کرده بعده بیرون آمدند و فرمودند که نسبت علمیه صاحب این قبر غالب بوده است
و آن قبر شیخ زین الدین کوی عارفان بود که از علمای ربانی بوده است و می فرمودند

نزد ارباب تحقیق مقرر شده است که ترقی بعد الموت واقع است سخن حضرت شیخ
محی الدین عربی ناظر باین است که ایشان فرموده اند که در تجلی از تجلیات با ابوالحسن
نوری جمع شدیم و مرا تقبل کرد و از من سیراب شد گفتم نه که او گفته که تشنه تو چیاز
غیر سیراب بشنود خجل شد گفتم چونکه دوری از عالی تمر گیرد از غیر فرا گرفته است و غیر ازین
سخنان ارباب تحقیق بسیار است که دلالت میکند بر ترقی بعد الموت صاحب رشحات
گوید که حضرت شیخ محی الدین در بعضی از مواضع فتوحات گفته است که از آن مردم که
نفی ترقی بعد الموت گفته اند یکے شیخ ابوالحسن نوری ست پس حال بعد الموت از دو امر
بیرون نیست یا بعلم الیقین دانسته که ترقی واقع است یا دانسته که واقع نیست
اگر دانسته واقع است مثبت المدعی و اگر دانسته که واقع نیست این علم دیگر است که
بعد الموت او را حاصل شده پس بهر حال بعد الموت واقع است انتهی [illegible]
صفت فقر میفرمودند که حق سبحانه بغوث اعظم این خطاب کرده است که یا غوث الاعظم
قل لاصحابک یا غنیا بالفقر ثم بالفقر عن الفقر فاذا تم فقرهم فلا هم الا انا دیگر میفرمودند که
بعضے اکابر طریقت گفته اند که جهد کن تا عمل خود بگور نبری یعنی این سخن گویا است
که میدانی که هیچ عمل تو دسته نیست تا تمام توفیق حق است سبحانه و نیز فرمودند که سخن
بعضی اکابر است که حق سبحانه در مرتبه واحدیت اگر خواهد خود را بشناسد معنی این سخن
آنست که در مرتبه حقائق مجرده انسانیه که باصطلاح بعضے مرتبه واحدیت عبارت
از آن است اگر خواهد علمی و استعدادی خاص از خود که الست فرماید که با آن علم و استعداد
خاص انسان ویرا بشناسد و چون جز بعلم وی ویرا نتوان شناخت پس شناسا
وی غیر وی نباشد و میفرمودند که شبی خواجه باقی الهی را داشت خواب نرفت من نیز

از الم وی خواب نرفتم پس فرمودند کشف کسی می باید که دست را به کسی علاج باشد و از الم مبتلا نشود بلکه باید که چنان شود که هر چند که الم رسد از آن متاثر نشود یک بار مریدی را چوب زدند چنانکه خون از پهلو وی چکید از پهلوی ابویزید بسطامی رحمة الله تعالی علیه نیز خون چکید و در این سخن که حضرت ایشان فرمودند اشارت است بتحقیق مقام جمع و بیان آن مقام در ذکر حقائق پناهی مولوی جامی رحمة الله تعالی علیه آنجا که ملاقات ایشان با شمس الدین محمد مذکور شده در رشحه ایراد یافته و میفرمودند که در مجلس شیخ بهاء الدین عمر بودم که کسی از ایشان پرسید که بعضی محققان در اوائل حال گفته اند که ممکن عین واجب است و در آخر از آن سخن برگشته اند و گفته اند که باکه واجب تعین ممکن نیست آن چیست حضرت شیخ در جواب آن فرمودند که آن سخن اول را در حال عدم استقامت گفته اند و این سخن ثانی را در حال استقامت حضرت ایشان بحضار مجلس خطاب کردند که فرق در میان این دو سخن چیست هیچکس گستاخی نکرد و چیزی نگفت حضرت ایشان نیز بواسطه آنکه جمعی از امرای ترخانی در آمدند هیچ نفرمودند **فصل** در سخنهای خاصه که از مهر بات بر زبان میراندند میفرمودند که حضرت شیخ بهاء الدین عمر قدس سره از من پرسیدند که مبتدی را سفر به یا اقامت من خود را از جواب عاجز فرا نمودم بنا بر مراعات ادب ایشان مبالغه کردند که بگوی گفتم در سفر مبتدی را جز پریشانی دل هیچ حاصل نیست پس حضرت ایشان فرمودند که سفر وقتی مبارک است که صفت تمکین حاصل شده باشد با عتقاد ما مبتدی را سفر مناسب نیست و بیاد در گوشه می باید نشست و صفت تمکین حاصل می باید کرد و کسی را که بدین طریق مشغول است هم در شهر و ولایت خود بودن اولی است

زیرا که تشنیع ولایت خویشان و آشنایان و ناموس از مردمان وی را مانع می آید از آنکه بخلاف شریعت کاری کند و مرتکب فعلی نامرضی شود و بعضی از مشایخ بر خلاف آن رفته اند و گفته اند که مبتدی را سفر می باید کرد تا بسبب مهاجرت اوطان و مفارقت اخوان از بعضی عادات نفسی و مألوفات طبعی خلاص شود و بواسطهٔ ریاضات و مجاهدات که از لوازم سفر است وی را فی الجمله تصفیه و تزکیه حاصل گردد اما آنچه معتقد خواجگان است در باب سفر و اقامت آن است که مبتدی را چندان سفر می باید کرد که خود را بصحبت عزیزی از این طائفه رساند بعد از آن باید که ترک سفر کرده خدمت و ملازمت وی را لازم گیرد و بر کار بیچه یا وقتیکه ملکه نسبت آن عزیزان حاصل کند و این نسبت ملک وی شود و اگر در شهر خود این چنین کسی یابد البته از صحبت وی در مقصد وی هیچ طرف نرود و غیر این هر چه کند موجب تضییع اوقات است و فرموده اند که شیخ ابو یزید قدس سره در بدایت حال از بسطام سفر کرده و بصحبت یکی از مشایخ وقت رفت آن بزرگ فرمود باز گرد که از آنجا که قدم برداشته آمده مقصود را گذاشته ای وی بازگشت و نیز مادری داشت بخدمت و طلب رضای وی قیام نمود مقصود وی حاصل شد حضرت شیخ محی الدین عربی این سخن را چنین تاویل کرده اند که اشارت بزرگ بر آن بوده است که آنچه مقصود حقیقی بجمیع ازمنه و امکنه محیط است و هیچ جا از احاطهٔ وی خالی نیست پس ابویزید را بر آن سر آگاه ساخت که در طلب وی بقطع مسافت حاجت نیست وی می فرمودند که سالک باید که راه ذلت و خواری سپرد برای حصول هستی تا جمال مشاهدهٔ لاهوتی در مرتبهٔ نیستی بیند وی می فرمودند هر طالبی که از خواری و دشنام مردم خوش بر نیاید هرگز بوی از معانی مردان بمشام جان او

نخواهند رسید زیرا که نزد اهل تحقیق لا فاعل فی الوجود الا الله امری مقرر است پس هرچه
از محبوب رسد از دشنام و خواری محب با نیاز را مایهٔ سرور و موجب حضور خواهد بود و
میفرمودند هر که نسبت بکسی چیزی گوید که از آن نقصان لازم آید البته آن کس
ناخوش خواهد آمد و آدمی مجبول است بآنکه از نسبت نقصان بوی متأثر شود و
ناخوش گردد کار آن است که این ناخوشی را از خود دور کند و اینمعنی جز برجوع بجناب
حق سبحانه میسر نیست بذکر و مراقبه میسر شود سلوک نزد ارباب طریقت معتبر این است
و میفرمودند که یاران ما همیشه سبوح قدوس میگویند اگر ناگاه کسی ایشان را چیزی
که ملایم طبع ایشان نباشد بگوید متأثر و متغیر شوند اگر سبوح و قدوس گویان
این تأثیر و تغیر را از خود دور می کردند که هر چیزی متأثر و متغیر شوند ایشان را بهتر
میبود و می فرمودند که هیچ چیز حقیقت انسانی را چنان پاک و صاف نمی سازد که
بار و محنت باینجهت انبیا را رفع حجاب غلیظ شد مضمون حدیث ان اشد البلاء علی
الانبیاء ثم علی الاولیاء ثم الامثل فالامثل ناظر باینمعنی است و معتقد این طایفه ام
و هیچکس از یاران ما برین عقیده نیست و می فرمودند که صاحب وجد و حال در
راهی میرود و در میان آن راه سگی خفته باشد وی آن سگ را خیزاند تا خود
بآسانی تواند گذشت و چون بگذرد و در خود نگرد آن وجد و حال را خود باقی یابد
باید که داند که آن مکریست از مکرهای الهی نسبت بوی که با وجود آن فعل وجد و حال
وی را باوی باز گذاشته اند و میفرمودند که مکر الهی دو است یکی بنسبت عوام و دیگری
بنسبت خواص است مکری که بنسبت عوام است باز دادن نعمت است با وجود تعظیم
در خدمت و مکری که بنسبت خواص است ابقای حال است با وجود ترک ادب و

میفرمودند که دوام شغل طائفه که نسبت خواجگان دارند بر وجهی باید که اگر یکی از
ایشان مثلاً بجهت آب دادن فلّه با تیرگاو جنگ و نزاع بنوعی واقع شود که بر روی
بشکنند و خون بروی فرو ریزد و بحسب ظاهر از وی جنگ و نزاع نمایان بود
اما بحسب باطن هیچ کدورتی و کراهتی در دل وی نباشد بلکه از اذیت و جفای
ایشان خوش وقت بود و ایشان را معذور داشته و آنچه میکنند و از نسبت
خود را غافل نشود و دل را از حق سبحانه منقطع نگرداند و هم فرمودند که حق سبحانه تعالی
بدوام تجلی ایجادی متوجه جمیع موجودات است پس کسانیکه باختیار خود گوشه
میگیرند و آنرا خلوت و عزلت می نامند چه عذر دارد اگر اینچنین تجلی عظیم ایشان را
باطل میشمارند بغایت جاهل اند و اگر آنرا حق میدانند چرا بحق آن قیام نمی نمایند و
گوشه کاری بر خود میگیرند طائفه که بشرف استغراق در بحر جمع مشرف چنان شده اند
که بشواغل کونیه نمی توانند پرداخت آن دیگر است و هم فرمودند که سر آنکه نسبت
خواجگان در بلا و صورت تفرقه بیشتر ظاهر شود آن است که این نسبت محبوب است هرگاه
محبوب در خلوت خوانی در حجاب شود و هم فرمودند که لطافت این نسبت بر وجهی است
که اگر سنگی را بجهتی گاهی نیفکنی این نسبت غائب شود و هم فرمودند که الاشیاء
تتبین بأضدادها شغل بخلق ضد شغل است بحق سبحانه تعالی و چون ضد را از ضد گریز است
میشود منجذب می شود از مکروه بمحبوب از این جهت است که اهل این سلسله در
بازارها و مواضع ازدحام خلق میروند و می نشینند تا بواسطه ضدیت خلق بکراهت
از شغل ایشان دل منجذب شود بحق سبحانه تعالی و هم فرمودند که اهل این نسبت را صحبت
در نهایت تغیر این طائفه که این نسبت بر ایشان غالب است بحسب فتور عظیم در این نسبت

میشود اگرچہ آن صحبت اہل زہد وتقوے باشد واین نہ انکار زہد وتقوی است
کہ آن در غایت صفا ونورانیت است لیکن چون مر این طائفہ کہ زہد وتقوی غالب
است اہل نسبت را از صحبت ایشان ہمان نسبت حاصل میشود واز نسبت شریفہ
خود کہ فوق ہمہ نسبتہا است باز میمانند وبحکم غالب راست می بینند کہ صحبت بدان
وبیگانگان را چہ تاثیر باشد واز ایشان چہ نسبتہاے تیرہ حاصل شود ومیفرمودند
با جمعے نشینید کہ برشما غالب نباشند تا شما را نخورند غالب نباشند یعنے بحب نفس
وہوا قوی نباشند وشما را نخورند یعنے وقت شما را ضائع ونابود نہ کنند ومیفرمودند
کسے را کہ داعیہ این طریق باشد ودران اثناے خاطر ناہل تشویش دہد باید
کہ استغفار بسیار کند واگر بآن دفع نشود جائے رود کہ از زنان دور تر بود و
اگر بآن نیز دفع نشود مدتے بر صوم وتقلیل طعام مداومت نماید وسعائے کند کہ
قوت شہوت را تسکینی حاصل شود واگر بآن نیز دفع نشود گرد گورستانہا گردد
واز مردگان عبرت گیرد واز ارواح مردگان استمداد ہمت کند اگر بآن نیز دفع
نشود گرد زندگان گردد واز بواطن ارباب قلوب دریوزہ نماید شاید کہ بار آن خاطر
از وے بردارند واورا در زیر بار ضائع نگذارند ومے فرمودند کہ کد خداے
انبیا را واولیا را مناسب است کہ با وجود آن از حق سبحانہ تعالی محجوب نمی شوند وعوام الناس
را نیز لائق است کہ بآن تکمیل مرتبہ حیوانیت میکنند اما طائفہ کہ درین میانہ اند
وآرزوی طریقہ دارند ایشان را نہایت نامناسب است یک نفس کہ با حق سبحانہ تعالی
از درون برآرند بہتر از ہزار فرزند است زیرا کہ دران ہزار فائدہ ونفع است
ودرین ہزار فتنہ وضرر ومی فرمودند کہ اگر بالفرض مرا بالفعل حال عمر باشد وہمہ را

به استغفار کم نشوند تدارک آن گناهی که از من صادر شده است متوانم کرد و آن
گناهی که خدائی است سوال اگر دستخطی که از حضرت ایشان نقل افتاد کسی را
در عدم شود که که خدائی نسبتی است پسندیده و در حقیقت آن آیات قرآنی مبین
است و از احادیث صحیحه ثابت شد پس نفی کردن آن روا نبود جواب ازین شبهه
آنست که نفی اینجا نه بر سبیل اطلاق است بلکه به نسبت بعضی اشخاص است که
لائق بحال ایشان تجرید ظاهر و باطن است و مخفی نماند که در هر زمانی بحسب حکمت
الهی آنچه مناسب حال طالبان و مصلحت کار مریدان است بر زبان اولیاء الله
اهل ارشاد که وارثان علوم خاصه محمدیه اند جاری میشوند پس چون درین زمان مناسب
حال بندیان طریقت شیوه تجرد و فراغت بود لاجرم حضرت ایشان حکم الهی بجماعت
حکم منهاهی تجرد ایما نمودند و از تاهل احتما فرمودند و حضرت ایشان روزی یکی
از حضار مجلس را فنا طلب ساخته از تعلق او بعشق مظاهر جمیله منع میکردند و منع فرمودند
که من این نسبت را از قاضی مشاهده کرده ام که وی را بصاحب جمالی تعلق شده بود
هر جا که وی میرفت آن قاضی در پی میرفت و شنیدم که میری را نیز این حالت
بوده است پس ابله غیر ضروری که حیوانات شریک باشند گرفتار بودن و عمر شریف
بآن صرف کردن مقتضای همت نیست لیکن اگر استعداد کسی بر وجهی افتاده باشد
که بی اختیار گرفتار نسبت حبی میباشد آن دیگر است بعد ازان این عبارت فرمودند که
نصیحت ناصحان او را کار نیاید گرفتاران را نسبت و مسیر شوند که چون در صحبت ارباب جمعیت
نشسته شوند و دل بحق سبحانه جمع شود و آرام گیرد آنجا احتیاج بذکر نیست زیرا که غرض از
ذکر حصول این نسبت است ذکر از برای آنست که جمعیت که در دل مضمر است ظاهر گردد

روزی حضرت ایشان این ابیات خواندند بیت تا بهاد هوا اشارت میکنی * یا
بحرف یا عبارت میکنی * بنده حرفی نیاید از تو کار * جهد کن تا از رست تمیز و غبار *
با بیگن باو را آزاد کن * بنده شوی با و هواش یاد کن * بعد ازان فرمودند
که این ابیات اشارت است باین نسبتی که در صحبت حاصل میشود و آنچه نتیجه صحبت است
نه بواسطه باد هواست و میفرمودند که چون از صحبت کسی نسبتی فرا گیرند طریق
نگاهداشت او با آنست که وجهی سازند که شما را ازان کسی کراهتی نشود ازینجاست که
گفته اند شیخ باید که خود را در نظر مرید محبوب تواند ساخت زیرا که منشای آن محبت
که سبب ظهور این نسبت شده است وی بود پس هرگاه که از وی کراهیت شود که
ضد محبت است محبت زائل شود و چون محبت زائل شود نسبت نماند و میفرمودند که کسیکه
بصحبت این طائفه می آید میباید که خود را بغایت مفلس نماید تا ایشان را بر وی رحم
آید و میفرمودند حاصل طریقه خواجگان دوام اقبال است بجناب حق سبحانه تعالی بر
وجهیکه درین اقبال هیچ کلفت نباشد و میفرمودند که مقصود کلی آنست که لطیفه مدرکه
را بر سبیل دوام اقبالی بحق سبحانه تعالی واقع باشد از تو نیز باید که این اقبال واقع باشد
تا مقبل باشی و میفرمودند که خواجگان این سلسله بهر زراقی و رقاصی نسبت ندارند
کارخانه ایشان بلند است خواجه اولیای کلان علیه الرحمة که از کبار اصحاب حضرت
خواجه عبد الخالق قدس سره در مسجد صرافان بخارا جمله خواطر بر آورده اند این کار
باندازه عقل و ادراک است یعنی از دایره ادراک بیرون است از ایشان کسی پرسیده اند
که خلوت در انجمن کدام است فرموده اند خلوت در انجمن آنست که ببازار در آئی و آواز
بازاریان بگوش تو نرسد این عزیزان انچنین مشغولی یاد داشته اند این طریق را

و شان نهایت بعید و تعبیر میفرمودند که طریقهٔ خواجگان را آسان نمایند حضرت خواجه محمد پارسا
با همه کمالات صوری و معنوی دائم از رساله‌های خواجگان همراه میداشته‌اند
از آنکه دائم در سینهٔ ایشان مطالعه کنند همراه دارند که ناگزیر است و میفرمودند که معرفت تجلیات
هر وجه کمالی شهر است در طریقهٔ خواجگان خواجه عبدالخالق آنست تا به کمالی متیقن پایان
دهد ماهی الناس و میفرمودند که آنچه معتقد ما است از این طریق آنست که دائم دل را
بر سبیل ذوق و لذت آگاه بحق سبحانه باشد و این معنی را که باعمال مناسب میکنند
مراقبه نیست و نمایش آنکه کسب با هیچ مشغلی نماند و این معنی را که نفس گردد و
ملک شود و میفرمودند یقینی حاصل میباید کرد که هیچ اسمی از آن بر دیگر آتشی آنرا
بسوزد و مثلا کسی را که یقینی حاصل شده باشد بوجود گندم هیچ چیز این یقین را از دل
نمی تواند کرد بخلاف آنکس که گندم را بتکلیف در ذهن خود حاضر میگرداند با که بسبب
اشتغال گو تا گیرد از وی ذهول شود و می فرمودند که این بیت مرا خوش آمده است

بیت بر آستان ارادت که سر نهاده شبی * که لطف دوست بروش دریچه بگشاد

بهار ازان فرمودند و باطن هر که نسبت ارادت ظهوری کرد باید که آن را از حق
سبحانه نعمتی عظیم دانسته بحق آن قیام نماید و قیام نمودن بحق آن چیز این نیست
که بکلی خود بجناب حق سبحانه متوجه شده هستی خود را صرف آنجناب کند پیش خود این
ثابت شده است که وجدان بر طلب آن مقدم است و این حدیث را که حضرت
نبی صلی الله علیه و سلم فرموده است من طلب شیئا وجد وجد چنین تعبیر کرده اند که من
وجد شیئا طلبه زیرا که حق سبحانه هر دلیکه بر وجه ارادت تجلی میکند آن دل را استعداد
ارادت و طلب حق سبحانه حاصل میشود و نتیجه آن تجلی میل و انجذاب است بجناب حق سبحانه

پس اول نمونه تجلی ارادت حق سبحانه شده باشد بعده طالب و مرید حقیقی گشته و
این را تمثیلی است آن است که شخصی در بازاری منظری میرود ناگاه صاحب جمالی ایشان
بالای منظره روی جلوه کرد و دل وی را ربود و در باطن وی میل و انجذاب با صاحب
جمال پیدا شد پس در این صورت وجدان بر طلب و ارادت مقدم است بعضی سؤال کرده اند
که چون وجدان مقدم است طلب را چه فائده است جواب گفته اند که طلب برای استیفای
حظ است دیگر آنکه وجدانیکه بر طلب مقدم است بر وجه اجمال است و فائده در طلب آنست
که آن اجمال تفصیل یابد روزی میفرمودند که قیمت مرد بقدر حرکت همت اوست حقائق
این طائفه قدس اسرارهم چنین میفرمودند که کار نه آنست که توجه و مراقبه کنند بلکه کار آنست
که همه کارها را تابع یک مقصود سازند و ادراکی خاص در مجموع اشیا پیدا کنند
میفرمودند که عمل را محبوب نباید گرفت بلکه حضور و جمعیت را زیرا که حضور و جمعیت از مواهب
است و عزیز الوجود است و در تحت اختیار نیست و قصد آن موجب تکمیل و تقویت است
بخلاف عمل که از مکاسب است و در تحت اختیار است و مواظبت بر آن موجب جمعیت
و حضور است یا نه نیست چنین واقع است که بحضور و جمعیت قید در راه میبایند پس
این دو بیت خواندند بیت خالقا تا این سخن در باطن است * راه جانم سوی تو
تا امین است * یا بحکم شرع در کارش فکن * یا بکلی در کمال بر شش فکن * روزی
بعضی از حاضران از روی سیاست می فرمودند که هرگاه شما را در صحبت ما نسبتی حاصل
شد باز می آید اگر کلفی رسید میر و بدان مشغول مباشید که مثل فقیری خاص از برای
ذوق و حال می آید آنرا نسبتی است عارضی نه ذاتی پس این بیت خواندند بیت
در دل چو شراب شوق ما میریزی * نباید چو خمار بگیرد نگردی * روزی حضرت

ایشان مصاحب بوده‌اند و لطائف شوق انگیز می‌گفتند و یکی از حاضران خود را تمام
بآن سخنان در داده بود و شغف هرچه تمامتر گوش هوش باستماع آن نهاده حضرت
ایشان فرمودند که شما بر سبیل سخن شنیدن فارغ بوده‌اند به مضمون آنچه می‌شنوید
در می‌آید داد سخن یکی است آن گفت و شنید که از کتابها رسد فرمودند که کلام
رجال است چه آن مجلس که حق سبحانه عنایت کردنی هرگز انبیه اینست که حق تعالی
انبیا را علیهم السلام کلام فرستاد نه بحدیث و لقد فرقی می‌فرمودند که زبان مترجم دل است
و دل مرآة روح و روح مرآة حقیقت انسانی و حقیقت انسانی مرآة حق سبحانه حقائق
غیبیه از غیب ذات قطع این همه مسافات بعیده کرده بزبان می‌آید و از آنجا صورت
لفظی پذیرفته بسامع حقائق مستعدان می‌رسد و می‌فرمودند که جمال سخن آن است
که مستمع را از مستمع باز ستانند و جمال تمام سخن را مگر متکلم اولیا پس این ابیات خواندند
بیت سه نشان بود ولی را تحت آن علق + کرچو روی او ببینی دل تو بیاد گراید
دوم آنکه در مجالس چو سخن کند تو بینی + همه را ز هستی خود بجد عیبی می‌زباید + سوم این
بود ببینی نزند ز شخص عالم بکسی ز هیچ عضوی و را حرکات بدنیاید + و هم فرمودند
که بعضی از اکابر را که ملازمت کردیم دو چیز کرامت کردند یکی آنکه هرچه نویسیم جدید بود
نه تقلید دوم آنکه هرچه بگوییم مقبول بود و نه مردود و هنگامی که راقم این حروف یعنی
علی بن حسین الواعظ الکاشفی بشرف آستان بوسی حضرت ایشان مشرف شد قصیده
مشتمل بر مناقب آنحضرت نظم کرده مصدر بلطایف الاسامی ... صوفیه ساخته بود که بعضی
از آن اینست قصیده یا بر برداشته پرده از رخسار آن گشتی یا اولی الابصار
لمعه آفتاب طلعت او ... ظلمت بین مشارق الانوار همه اشیا ملک این اشراق ...

همه ذرات بود این انوار است همه باتصاف ساخته است این نور همه را یک سوخته است
این آثار لمعه اوست در کمین و مکان جلوه دست در یمین و یسار پرستیده گرار
در تحصیل او اگرچه باشد بیرون از حد شمار لیکن این از تجلیه و اشتغال و مسے نماید
تعمیر بجا آورد جمله ذرات کون آئینه ما است که و سان جلوه می کند رخ یار
از همه آئینه یار آئینه می نماید لقا شان و دیده آگاه مستور چه پس پرده نگاه
ستمور بر ستر آثار گاه در پرده می نواز و ساز گاه در پرده می دراند تار
پرده و بیگی اوست تا همه پرده پرده سازا وست تا همه اقرار تا شوق نقش
پرده شان حائل باز تماشای نور آن رخساره ای از پرده غیر پرده پرده خیر پرده
پرده پیدا گرد این چهره دیار میخواهی به روی دل سوی لتسعد الیا آیه آن عیان
یار گان فانستیه دان ندیمان صد صفه یار همه در بزم شوق شباه نشان همه
در بزم عشق شاه سوار همه عالی و ذان میان اسے شاه ا براه خواجه احرار
بجا ای خط لقیه مولانا موسی که از اخص خادمان این نشان و محرمان آن دو شمائله
بود این قصیده را در خلوتی بنظر مبارک حضرت ایشان گذرانید روز دیگر حضرت
ایشان فقیر را مخاطب ساخته فرمودند که در زمان میرزا شاهرخ که در هرات بودیم
و اشعار حضرت سید قاسم قدس سره شهرت یافته بود بعضی جوانان نورسیده تخیل
این اشعار توحید آمیز میگفتند که ظاهر آن بود که حقائق معارف باطنی حضرت سید بود
که منتشر شده و از بواطن آنجوانان بے اختیار ایشان سر میزد اگرچه آن سخنان حسب الحال
ایشان نبود لکن چون استعداد ایشان قبول مظهریت آن حقائق و معارف کرده بود
باین سبب ایشان از سایر ابنای جنس امتیاز تمام داشتند و میفرمودند از پیرے

وبعضی که بیرون دروازه مملکت کابل پوستین پیدا ساخت یک دو سخن تحقیقانه شنیدم
که ازان بوی مذاق این طائفه می‌آمد دیگر نسبت بزرگی رعایت ادب چنان کردم
که در هیچ راهی و بازاری قدم پیش از قدم وی پیش نرفتم بصحبت حضرت آن سخن
بیان فرمودند که اگر شما خادم بوده ایم که از خطای کافری سخنان این طائفه را بیچاره
بگوید بیرم و ارادت وی بیکنم منت تیمیز ادم اول شخصی که در کتب اولی از حضرت
ایشان در فرهنگی استماع افتاد این بود که فقیر بسیار متمنی طلب شناخته زیبود که
از کار گرفته است که نحو علمی است که اصول آن را جیب بضبط میتوان کرد تا
انتهای می بریم که چطور دهن کردی درویشی نیز در کتاب نوشته بودی که کتب نحو
میزان المنطق آموخت اینچنین قاعده دانست بسهولت حاصل کرده است اما کمی از درویشان
گفته است که درویشی کار آسان است آئینه ایستاده ای درکلت درویشی همین است
کردن آئینه رو گردانیده و در خلوتی چنین تعبیرات میگفتند که خلاصه علوم متعدد و تفسیر و
حدیث و فقه است و خلاصه آنها علم تصوف است و موضوع این علم بحث وجود است که
بگوید بنده در جمیع مراتب آنچه توکلی نیست الا یک وجود ظاهر بصور علمیه خود و این بحث
بغایت مشکل و دقیق است و مفصل مجمل در آن خوض کردن موجب ضلالت
و زندقه است چه در این عالم سگ و خوک هم شامل آن از حیوانات خبیثه از انواع
نجاسات و قاذورات بسیار است اطلاق وجود بر اینها کردن در غایت قباحت
و شناعت است و استثنا ساختن آنها موجب عدم قاعده و خلاف اصطلاح این طائفه است
پس واجب بر ذکیا آنکه تصفیه حضرات حقیقت خود از نقوش کونیه مشغول شوند و از آن
شغل بامری دیگر نپردازند تا وقتیکه بواسطه تزکیه و تصفیه محل پرتو نور وجود بر لطیفه مدرکه

تا بمیرد و تمی چنانچه سست رویے نماید در کرۃ ثانیه در تسمیه کاشان کرده بی استاذ
ولایت ترشیز بر جانب بخارا در صحبت خاص فقیرے را مخاطب ساخته این ابیات
خواندند بیت تو مباش اصلا کمال این است و بس * رو در او گم شو وصال این است و
بس * ای کمان و تیرها برساخته * صید نزدیک و تو دور انداخته * نحن اقرب
گفت من حبل الورید * تو فگنده تیر فکرت را بعید * بعد ازان التفات کرده
بحضار بسیار فرمودند که بعضے ازان این است که تا تو آمده بحال تو نپرداخته ایم
اما باید که این را بدانی که بسیار چیزها که نمی باید از تو رفته اند و بسیار چیزها که مے باید بجاے
آن نشسته لیکن تو ازان خبر نداری و بر سبیل تمثیل فرمودند که خربزه چون از گل
بیرون آمد و تصعد مرتبه پختگی کرد در هر آنے یک خامی از وے مے رود و پختگی
بجاے آن مے آید و وے ازان خبر ندارد و هیچ حسی ادراک این معنی نمیتواند کرد
و اگر دهقان او را گوید که بسے خامی از تو رفته است و بسی پختگی بجاے آن نشسته
است وی باور نخواهد کرد لیکن چون بمرتبه پختگی رسد و در خود نظر کند خود را از
سر تا پاے پخته بیند داند که دهقان راست مے گفته است * و در اثناے این
سخنان بر حضرت ایشان گریه عظیم غالب شده بود از چشمهاے مبارک ایشان دانه
دانه اشک میریخت غالباً نسبت گریه در وقت آن مخاطب بود که بطریق انعکاس
از حضرت ایشان ظاهر گشته بود و العبد اعلم * و در کرۃ اولے که بشرف ملازمت
آن حضرت رسیده شد پرسیدند از کجائی گفتم مولد سبزوار است اما در هرے
نشو و نما یافته ام تبسم کردند و بر سبیل انبساط فرمودند که مستی سبزوار افتاده و در سایه
دیوار هری نشسته بعد از لحظه سر بالا کرد رافضی را دید که بر سر دیوار نشسته است

می یابیم فرود آویخته است و نام ابوبکر و عمر رضی الله عنهما برای اهانت ایشان بر کف پای
خود نوشته سنی را غیرت دین در حرکت آمد کاردی کشید و چنان بر کف پای وی زد
که از پشت پای وی گذشت [illegible] رافضی فریاد کرد که یاران فریاد رسید که خالقی مرا
کاردی زده است وی دید که در آن ازدحام تو غوغا تلف می شود حیله انگیخت و
گفت مرا گذارید که حال خود گویم پس از پیش شما ام خواستم که درین تماشا دلاوری
بهمه الشرار ثبت نمایم چون نشستم بالا نگاه کردم دیدم که شخصی تا نهایی [illegible] هر گره
نمیتوانم دید پابه زده یا دست کرمن دلشته است مرا لعابیت ناخوش آمد آن [illegible]
کارد زدم تا وی آن تا نهای را از سرش دور کند از آن نعل کار وی این سخن شنیدند
[illegible] و بر وی آفرین کردند وی بآن حیله از دست [illegible] رهایی یافت آنگاه
آن حضرت تبسم کنان فرمودند که شما از چنین شهری بوده اید بعد از آن فرمودند
که یکی از مشایخ ما [illegible] رشید [illegible] از تعلقات و [illegible] ایشان [illegible]
تا شیخ آمده از آن بسبب ابی بکر صدیق رضی الله عنه [illegible] گفتند
اصحاب شیخ درین مقام شدند که ایشان را زجر و منع کنند شیخ [illegible] فرمودند که ایشان را
[illegible] ایشان نه ابوبکر مراد ایشان است ابوبکر دیگر است و ابوبکر ایشان دیگر است
ایشان ابوبکر موهوم خود را که خلافت بی استحقاق گرفت و با حضرت صلی الله علیه وسلم
و اهل بیت وی نفاق داشت دشنام میدهند و ما نیز [illegible] ابوبکر را نا
سزا و دشنام و ناسزای گوییم [illegible] این سخن از شیخ شنیدند تا [illegible] گشته اند
[illegible] باطل خود برگشتند و بدست شیخ توبه کردند بعد ازین عنان حضرت ایشان از
[illegible] کردند که [illegible] کار است [illegible] دگفتم واعظ است و مولانا حسین نام

و ایشان فرموده‌اند که من صفت وی شنیده‌ام نیکو بسیتی فضائل و کمالات دارد و مولانا
وی مقبول خواص و عوام است پس فرمودند که مولانا شهاب الدین سیرامی
علیه الرحمة که از اصحاب شیخ زین الدین خوافی بودند بسمرقند آمده‌اند و خواسته‌اند که در
مسجد جامع وعظ گویند خدمت مولانا محمد عطار سمرقندی که از کبار طبقهٔ خواجگان
اند و بکمال علم و تقوی و زهد و ورع آراسته بوده‌اند و نسبت قوی و ملکات
تمام داشته‌اند در آن مجلس حاضر بوده‌اند خدمت مولانا شهاب الدین در وقت
بر آمدن بمنبر پایهٔ منبر را بوسه داده و بمنبر بالا رفته خدمت مولانا محمد چون آن صورت
مشاهده کرده‌اند فی الحال از مجلس برخاسته و بیرون آمده و مولانا شهاب الدین
سخن ناگفته از منبر فرود آمده‌اند و در عقب ایشان رفته استفسار نمود که از من چه
بی ادبی در وجود آمد که شما بیرون آمدید و در مجلس ننشستید ایشان فرموده‌اند
که ما علی الدوام خاطر مشغول میداریم و سعی و اهتمام می‌نمائیم که هیچ نوع بدعتی
در میان مردم نماند شما این بدعت را از کجا آوردید که در حین بر آمدن بمنبر پایهٔ منبر
بوسیده‌اید این در کدام کتاب و سنت است و کدام از ائمهٔ سلف این کرده‌اند
از امثال شما مردم دانشمند که این امر واقع شود بودن ما را در آن مجلس مصلحت
نیست حضرت ایشان فرموده‌اند که خدمت مولانا محمد عطار همه وقت در اتباع
سنن و دفع بدع بجد کمال مبالغ بودند و فرزند ایشان مولانا حسین را ملاحظه‌ای
خوب در دین و همت مثل والد شریف خود بسیار بوده است چون راقم این حروف
از ملازمت حضرت ایشان بخراسان آمد بمجلس وعظ خدمت والد رسید دید که در
وقت بر آمدن بمنبر پایهٔ منبر را بوسید چون تمام آمد این حکایت مولانا شهاب الدین

ومولانا محمد بیت پیر قیدی که زاکیا از آنحضرت شنیده بودم بواله عرض کردم گریستند و
گفتند که این نصیحتی است که حضرت ایشان بزبان تو بمن فرستاده اند و دیگر در امثال
این امور محافظت و احتیاط لازم گرفتند و از حرکات فضول بر سر منبر و دست و پا
زدن باز ایستادند حضرت ایشان گاه گاه بتقریب وعظ و واعظی والد ما قدس سره
مراعات حسن التفات باین فقیر از یکی مر واعظان که دیده بودند نقلها میفرمودند
بعضی اوقات در ذکر درویش احمد سمرقندی ایراد یافته چنین فرمودند که وعظ دو کس
در سمرقند مرا خوش بسیار می آید یکی وعظ خدمت سید عاشق و دیگر وعظ خدمت
مولانا ابوسعید تاشکندی و فرمودند که خدمت سید مردی مرتاض بود و دایم اثر
گرسنگی و خشکی لب از خدمت سید ظاهر بود و ایشان بسیار وعظ نیکو خوب میگفتند
و در کنار مجلس ایشان بر پای می ایستادم آثار ریاضت و مجاهده از ایشان نیک
ظاهر میشد و انوار طاعت و عبادت از بشره ایشان لایح می نمود و میفرمودند که
عزیزی خواب دیده بود که جمعی کثیر ایستاده اند و می گویند که حضرت موسی کلیم الله
می آیند آن عزیز گفته من نیز رفتم گفتم من هم ایشان را ببینم چون آمدند سید عاشق بودند
حضرت ایشان فرمودند که سید بآن بسیار و اشرف بودند که ایشان را چنین بینند میفرمودند
اول باری که بهری رفتم بزیارت گاه رفته بودم دو سه روز باشیدم بعد از ملاحظت
بخدمت مولانا شمس الدین محمد سنوگردی رسیدم و وی از علمای متقی بود و از مریدان
شیخ شاه قرشی رحمهما الله تعالی در مسجد وی وقت نماز شام با نه ده کس بوده باشند
روز دیگر علی الصباح وعظ فرمودند مرا آنجا بسیار خوش آمد و ده کس از مردم تاشکند
همراه من بودند تحویشند که ایشان بسبب من آنجا توقف کنند بشهر عدم و بعد از

اگر ترا به برادران مومن شفقت بودی توقف کردی تا فضیلت احسان و ثواب
آن یکی از ایشان را میبود طریق آن بود که چون کسی اگر احسان از کسی در وجود
نیامدی و آن سائل محروم ماندی بعد ازان تو اقدام بر آن چیز کردی روزی
فقیر راقم این حروف را بخاطر گذشت که اگر وقتی از اوقات وعظ خواهم گفت بزبان
مبارک ایشان دران باب سخن گذرد و برین نیت بمجلس آن حضرت در آمدم بعد
لحظه فرمودند که شخصی پیش یکی از بزرگان دین رفت و گفت میخواهم که وعظ گویم
بچه نیت گویم آن بزرگ در جواب جوابی گفته است فرمودند که نیت در معصیت نافع
نیست این جواب صحیح است زیرا که پیش از وقت سخن گفتن و نصیحت کردن معصیت
است پس فرمودند که ازین سخنان معلوم میشود که درجه سخن بسیار عالی است
بعد ازین فرمودند که اکنون نقل کلام میکنیم که آنکه وقت سخن گفتن کی است و اکابر
طریقت را در باب وقت موعظت و تذکیر سخن بسیار است بعضی فرموده اند که وقتی
سخن گفتن روا است که متکلم بآن درجه رسیده باشد که زبان او نائب دل گشته باشد
و دل او نائب حق سبحانه تعالی و میفرمودند چون رنگ نقوش کونیه از آئینه قوت
مدرکه زدوده شود محاذی او جز ذات هیچ نیست می فرمودند هر که عمل از کامل مکمل
فرا گیرد مواظبت و مداومت بران سبب وصول بمقامات عالیه است میفرمودند
بمنع اخلاق ردیه مشغول شدن مشکل است یا چیزی از اعمال باطنی بوجود بیاید
گرفت یا منتظر بباید شد که یکبار لمعه ظاهر شود و مراو را از همه خلاص گرداند و میفرمودند
که یاران باید که یکی از دو امر اختیار کنند یا آنکه از وجه حلالی قبول نمایند و بذکر حق
مشغول شوند و در مجموع مشغولیها خود را آگاه دارند چنانچه طریقه خواجگان است

یا خود برادر آئینه دار شدن و فنا شدن اندیشه کنید و سعی بلیغ نماید که تا بایست
خود برادر بایست دیگری گم کنید و این عبادتی عظیم که فنا فی الله است مشرف شوید
پس این بیت خواندند بیت بود انگشت خویش قسم تو ز دوست * خواه ماتم باش
خواهی سور باش * و می فرمودند که رجال غیب در هر زمانی ملازمت صحبت کسی
میکنند از صلحا که عمل بعزیمت میکند و از رخصت اجتناب مینماید این طائفه از ارباب
رخصت میرمند و برخصت عمل کردن کار ضعفا است طریقهٔ خواجگان عزیمت است
و متمسک بطریق عزیمت و اجتهاد امر میکردند فرمودند که در لقمه و طعام احتیاط کردن از
لوازم است پزندهٔ طعام باید که بطهارت کامل باشد و از روی شعور و آگاهی هیزم
در دیگدان نهد و آتش افروزد و در هر طبخی که بر سر آن غضبی رفته بودی یا سخنان
پریشان گذشته بودی حضرت خواجه بهاؤالدین از آن طعام نخوردی و میگفتند این
طعام را ظلمتی است که ما را خوردن آن روا نیست حضرت ایشان در زمستان
بغایت سرد که برف عظیم افتاده بود در ده قل کلاغان که بر دو فرسنگی سمرقند است
سحری بطهارت ساختن بیرون آمدند و از در مطبخ بگذشتند در آن محل دو غلام طباخ
دیگهای بزرگ پر آب کرده آتش افروخته بودند و آب گرم میکردند از برای طهارت
ساختن اصحاب در اثنای آن خدمت با یکدیگر سخنان روزمره میگفتند حضرت
ایشان ایستادند و غلامان را پیش طلبیده قهر کردند و چوب طلبیدند و ملامت کردند
و در آن عتاب و خطاب فرمودند این قدر ندانسته اید که در وقت آب گرم کردن و
طعام پختن بدل حاضر میباید بود و زبان را از مالایعنی نگاه میباید داشت تا آن آب وضو
ساختن و از آن طعام خوردن نور حضور و آگاهی در دل پیدا شود و اینکه بغفلت گرم کنید

و طعامیکه بنجاست پزید از ان آب وضو ساختن و از ان طعام خوردن ظلمت غفلت
در باطن پیدا شود خدمت مولانا لطف الله که از مقربان اصحاب بوده گناه آن
غلامان را درخواست کردند حضرت ایشان عفو کرده بطهارت خانه رفتند و تغیر بودند کسر
سر اختیار بعضی از صوفیه آواز نی را از انست که آن بزرگواران نظر بر اصل مقصود داشته اند
و بصفای فطرت دریافته اند که مقصود اصلی آنست که حقیقت انسانی را از قیود بشریت
رهائی حاصل شود و از استماع آواز نی ایشان را همین معنی حاصل شده است بنا بر آن
اختیار کرده اند و حکمت در آنکه بعضی ازیمه جائز نداشته اند آن تواند بود که چون نی را
ارباب هوا و بدعت اخذ کرده اند و شنیدن آن را شعار خود ساخته اند این بزرگواران
از ننگ مشارکت ایشان ترک شنیدن آن کرده اند و از مقصود درگذشته تمسک
در تحصیل نسبت جمعیت باسباب دیگر کرده اند روزی در مجلس ایشان شخصی خود را بتکلف
و تعمل بر نسبت بیخودی کیفیت استغراق میداشت حضرت ایشان متوجه وی شده
این بیت خواندند بیت کردم میانه تهمت مستی که در طریق ؛ تا رانشانهاست ازان شاه
بی نشان ؛ وی فرمودند تا آنزمان که نسبت مرید قوت نگرفته است و در ان تمکن
نشده است باوی مدارا و مواسا میکنند و بجانب او میروند و مواخذه نمی نمایند آنچه از وی
میرسد از اخلاق و افعال نا ملایم تحمل میکنند اما چون نسبت وی قوت گرفت و او را یقین
باین طریق حاصل شده کار باو افتاد باید که در هر نفس پاسبان احوال بود تا چیزی از وی
صادر نشود که بسبب گرانی و کراهت خاطر گردد و اگر از وی امری در وجود آید مواخذه
میکنند و سیاست مینمایند و میفرمودند که بعضی گفته اند که شیخ باید که مرید را بتواند خورد یعنی که چنین
نبود و مرا سخنی رسید تمرید خوردن را آن معنی است که شیخ باید که چنان باشد که در باطن مرید

تصرف کنند و اخلاق ذمیمه وی را تبدیل بخور یعنی نابود تواند کرد و اخلاق حمیده
بجای آن اثبات تواند کرد و اینها مرتبه حضور و آگاهی تواند رسانید روزی حضرت
ایشان را عجب را انگیختند کدام اندازه اگر نسبت شریفست بزیادت تصرف واقع
نشده است هر بار بیرون رفتید و ضایع کردید کسی را که یگانگی نور از پیشگاه کرامت
کرده اند باید که آن نور مصالح خود سازد و آن نور ظلمت خود بینید و خود را از میان
بردارد و می فرمودند که چند روز است که من در حیاتم سخن بشنوید و بعد از من نمیشود یک خواهید شد
این فرصت را غنیمت شمارید که پشیمان خواهید شد و پشیمانی سود نخواهد داشت وقتیکه
حضرت ایشان فقیر را بطریق رابطه اشارت فرمودند این بیت خواندند بیت
جای کن در اندرون ما خویش را ۞ دور کن ادراک غیر اندیش را پس فرمودند یعنی
دور کن ادراک غیر این اندیشه را تا در دل مردم جا کنی یعنی بکلی خود متوجه آن باش
که خود را در دل مردم که عبارت از مشایخ طریقت است جا می سازی چنانچه طریقه
خواجگان است که در هر نفس پاسبانی باید کرد تا چیزی واقع نشود که سبب کراهت
خاطر پیر گردد تا بجای رسد که همه مراد او مراد پیر باشد و پیر مراد او و بسبب این سالک
بسعادتی مشرف شود که فوق آن متصور نیست و آن فنا فی الله است فقیری در صحبت
هیبت بسیار در روی مبارک حضرت ایشان می نگریست روزی ویرا مخاطب ساخته
فرمودند که شخصی در چهرهٔ مبارک حضرت خواجه بهاء الدین قدس سره بسیار می نگریست
حضرت خواجه فرمودند که بسیار در روی ما نظر مکن تا دل بباد ندهی پس حضرت ایشان این مصرع
خواندند مصرع دیوانه شود هر که به بیند رخ ما را بعد از آن فرمودند که توجه مرید باید که در میان
دو ابروی پیر باشد و پیر را در جمیع اوقات و احوال مطلع و حاضر خود داند تا هیبت و عظمت

پیر توجه تام صرف کرده هر چه ملائم شعور وی نیست از باطن مرید رفع نماید و از زحمات آن معنی
بجائی رسد که حجاب از میان پیر و مرید مرتفع شود و مجموع مرادات و مقاصد پیر بیکبارگی از ال
و مواجید وی معاینه و مشاهده مرید گردد مصرع این کار دولت است کنون تا کرا دهند
و نیز می فرمودند که طریق خلاصی از گرفتاری بخاطر ردیه و مقتضای طبیعت به یکی از
سه چیز تواند بود اول آنکه عملی از اعمال خیر بر خود گیرد از آنچه این طائفه مقرر کرده اند
در طریق ریاضت اختیار کند دوم آنکه حول و قوت خود را از میان بردارد و بداند که
او از آن جمله نیست که خود را بخود از این بلیه خلاص تواند کرد و به سبیل نیاز و افتقار
بر دوام بتضرع و انکسار بجناب حق سبحانه رجوع نماید باشد که حق تعالی او را خلاصی از این
بلیه کرامت فرماید سوم آنکه استمداد از باطن و همت پیر باشد و وی را قبله توجه خود سازند
بعد از این تقریر از حاضران پرسیدند که از این سه طریق کدام بهتر است هم خود فرمودند که استمداد
از همت پیر و توجه بوی بهتر است زیرا که طالب خود را از توجه بحق سبحانه عاجز داشته
پیر را وسیله این توجه و وصول بجناب حق سبحانه گردانیده است آن معنی بحصول نتیجه
اقرب است آنچه مقصود طالب است بدین زودتر متفرع شود که همیشه مستمد از همت
پیر باشد و می فرمودند که هر که بیکی از این طائفه می نشیند باید که جهدی کند تا از حقیقت
وی خبردار شود و لهذا این سه بیت از مثنوی میخواندند بیت من بهر جمعیتی نالان شدم
جفت بدحالان و خوشحالان شدم هر کسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست
اسرار من سر من از ناله من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور
نیست و رنجوری در تعلیم اهل صحبت می فرمودند گرسنگی کشیده و بیداری کشیده دماغ را منحرف ساخته
صنایع میسازند و از ادراک حقایق و دقائق باز میمانند و از این جهت است که در کشف بعضی

از اهل ریاضت غلطها واقع شده است کسی را بیداری ضرر نمیکند که دران بیداری
سروری و فرحی دارد و آن سرور و فرح کار خواب میکند و دماغ را از موبست نگاه
میدارد پس فرمودند که خواجه علاء الدین غجدوانی میگفتند که روزی حضرت خواجه بزرگ
بهاء الدین قدس سره بطواس آمدند ما با جمعی از اصحاب در غجدوان بودیم باستقبال ایشان
آمدیم چون شب نزدیک رسید شیخ محمد وزری طواسی را که از جمله مخلصان و خدام ایشان
بود بخواندند گفتند یاران را ببرید و خدمت کنید تا بمنزل شیخ محمد رفتیم بعد از ان نماز
شام حضرت خواجه آنجا آمدند و بر کناره صفه نشستند و پای مبارک فرو آویختند و شیخ محمد را
طلب کردند و پرسیدند که برای یاران چه خواهید پخت شیخ محمد گفت مرغکی و بزغکی در
خاطر دارم فرمودند که مرغ را آرید تا ببینیم که فربه است یا لاغر شیخ محمد مرغها را آوردند حضرت خواجه
یک یک را بدست مبارک خود گرفتند و ملاحظه کردند و فرمودند که نیک است بعده اصحاب را
گفتند که طعام را خورید و شب خواب کنید و چون صبح شود پیش ما آیید پس برخاستند و
برفتند و ما شب آنجا باشیدیم و طعام خوردیم و خواب کردیم و صبح باتفاق یاران بملازمت
ایشان رفتیم و می فرمودند که ذکر شما پیشه است که بآن غبار خواطر را از راه دل بیرون نهیم
و میفرمودند که کار آنست که استغراق در ذکر شود بر وجهیکه در آنجا ذوق بهشت ماند و نه
خوف دوزخ خواب و بیداری وی یکسان شود شیطان را خود چه زهره که گرد این کس گردد
و میفرمودند اگر سکوت در صحبت برای حفظ آگاهی بحق سبحانه باشد و ملاحظه آنکه لغوی گفته نشود
آن صحبت بهشت است در آیه کریمه لا یسمعون فیها لغوا اشارتی بچنین صحبت واقع است کسانی
را که دل گرفتار محبوب حقیقی شده است در همه حال دل ایشان با آنحضرت در مکالمه و مناجات
است و میفرمودند که نزد محققان حق سبحانه آنست که بهیچ وجه مدرک و مفهوم نشود و طریق

ادراک وی شده و دانست عقل کامل آنکه هیچ وجه از طلب ادراک وی شیء لم یلبثوا
پس بدین لفظ اشعر بسکون و آرام او مقتضیات عقل بنا شده است تا دست یار دوست
این آشفتگی و کوشش هیچ وجه از خستگی او وی فرمودند که ارواح انسانیه بجواهر قدس
همیشه در مشاهده بودند چون باین عالم عیان آوردند و محبس قفس تن تا سفلی گردانیدند
و بواسطه تعلق با بدان مشغول محتاج الیه ابدان شدند و سکون و طلب مطلم و حیران و بعضی
با وجود این شمول اضطراب میل برسیدن بمقر اصلی خود غالب آمد و تبعات بهیمی و
مستلذات طبیعی مانع توجه ایشان بمقر اصلی نشد از کجا معلوم که مقصود از وجود انسانی
حصول آن اضطراب نیست اگرچه مقصود در امر دوم نوع دیگر بیان کرده اند و می فرمودند
عبادت عبارت از آنست که باوامر عمل کنند و از نواهی اجتناب نمایند و عبودیت
عبارت از دوام توجه و اقبال است بجناب حق سبحانه تعالی و می فرمودند که در بعضی
کتابها فرق میان عبادت و عبودیت چنین کرده اند که عبادت ادای وظایف بندگی
است بموجب شریعت و عبودیت حضور و آگاهی دل است بلغت تعظیم و می فرمودند که
مقصود از خلقت انسانی تعبد است و خلاصه تعبد آگاهی است بجناب حق سبحانه نعم
در همه احوال بلغت تضرع و خضوع و می فرمودند که شریعت است و طریقت است و حقیقت است
شریعت اجرای احکام است بر ظاهر و طریقت تحمل و تکلف است در جمعیت باطن و حقیقت
رسوخیت در این جمعیت و می فرمودند که معراج دو نوع است معراج صوری و معراج
معنوی معنوی نیز دو نوع است اول انتقال کردن از ماسوی حق سبحانه و می فرمودند که
بر دو نوع است سیر مستطیل و سیر مستدیر سیر مستطیل بعد در بعد است و سیر مستدیر قرب
در قرب سیر مستطیل مقصود را از خارج دائره خود طلبیدن است و سیر مستدیر بر

گر در دل خود کشتن و مقصود را از خود جستن وی فرمودند که علم دو است علم وراثت
و علم لدنی علم وراثت آنست که مسبوق بعملی باشد چنانچہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ و
سلم فرموده است من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم یعلم و علم لدنی آنست که مسبوق بعملی
نباشد بلکه محض بعد عملی حق سبحانه بمحض عنایت بی علت بعلمی خاص آن را خود بنده
را مشرف گرداند کما قال سبحانه و آتیناه من لدنا علما و فرمودند اجر نیز دو است اجر
ممنون و اجر غیر ممنون اجر ممنون آن است که در مقابله عملی نباشد بلکه محض موهبت بود
و اجر غیر ممنون آنکه در مقابله عملی باشد و فرمودند که فرق است میان عالم و عارف مثلاً کسیکه
علم مسائل نحوی دارد که عبارت از قواعد کلیه است که فاعل مرفوع است و فعل منصوب بیاید
عالم العلم نحو گویند نه عارف اما عارف بالنحو آن زمان گویند که هر یکی از مسائل بشاید بتکلف [illegible]
در عمل خود استعمال کند همچنین عالم العلم توحید کسی را گویند که ترجمه و مطلب کلمه است یعنی اعتقاد کرده است
وحدت افعال و صفات و ذات را در دل خود قرار داده که لا فاعل فی الوجود الا الله
اینچنین کسی را عالم العلم توحید گویند و اگر در عین ظهور هر یکے از افعال و اوصاف از مظاهر
خود و غیر خود بے تعمل و تکلف میداند که فاعل حق است او را عارف گویند و اگر همچنین عمل
بعمل میداند یعنی بقوت ایمان وی را متعرف گویند و نیز بر سبیل تمثیل بے فرمودند که
مرغان اجتماعی کردند تا خود را بسیمرغ رسانند هر یکے در میان راه بلندی بازماندند
هر کدام که از سیمرغ چیزے بود بسیمرغ رسید وی فرمودند که مردم تصور کرده اند که کمال هم
انا الحق گفتن نیست کمال در آنست که اینها را از پیش بردارند و هرگز یاد وے نه کنند
و نیز فرمودند که اصل کار دلی پیوند است لیس فرمودند که پیش من هیچ شعرے بهتر ازین
رباعی نیست که پهلوان محمود پوریا گفته است رباعی جانان بقمار خانه رندی چند اند

بمردم کم چیا کم چو ندیدند بدین چند اندکس نداند چند اندید برنیز و نقد برد بعالم
ندیدند بغمازان فرموده‌اند اگر کسے حقیقت معنی لا الٰه الا اللّٰه مراد ندا زین سخن حقیقت
دانند که پهلوان محمود گر فنا هیچ قیدی نموده است و تجلی ذاتی مشرف بوده دوستے
بعضی از عظام اصحاب را که طالب بیاساخته چنان می فرمودند درین اثنا گفتند حاصل
آنکه سعی باید کرد تا دل را توجه دائمی بحق سبحانه حاصل شود بعد از آن تو چه اند بودکه و یا
آگاه سازند یعنی که این توجه اندوست بدایت و آن توجه را در میان هیچ مدخلے
نبوده است و میفرمودند که فنای مطلق بمعنی نیز آنست که صاحب فنا را با وصاف
و افعال خود شعور نباشد بلکه معنی وی آنست که نفی اشیاء و صفات و افعال کند از خود
بطریق ذوق و اثبات کند مر فاعل حقیقی را جل ذکره آنکه صوفیه گفته اند نفی با اثبات
جنگ ندارد با همین معنی است و فرمود مثلاً این جامه که من پوشیده ام عاریتی است و مرا
علم نیست آنکه این عاریت است و ازین سبب که من آنرا ملک خود دانم با آن تعلق دارم
تا آگاه مرا علم شد با آنکه این جامه عاریتی است فی الحال تعلق من از اینجا منقطع شد و حال
آنکه تلبس من با آنجامه بالفعل و رقع است جمله صفات را برین قیاس باید کرد که همه عاریت
اند تا دل از ما دون حق سبحانه منقطع شود و پاک و مطهر گردد و میفرمودند وصل پیش ما آنست
که دل با جناب حق سبحانه بنسبت آگاهی حاصل شود به سبیل ذوق یا بغیر وی ذهولی
دست ندهد و چون این نسبت متصل گردد بدوام وصل مشرف گشته است اینجا از خردی با
مستفید است آنست و می فرمودند وصل بحقیقت آنست که دل بحق سبحانه جمع شود
به سبیل ذوق چون این معنی دائم شود آنرا دوام وصل گویند نهایت این است و آنکه
حضرت بهاء الدین قدس سره فرموده اند که نهایت را در بدایت درج می کنیم

مرد همین است و آنکه فرموده اند ما واسطه وصول بیش نیستیم از ما منقطع می باید شد
بمقصود باید پیوست همین وصل است و فرمودند اگر این نسبت را مانند ما قدری بودے
بایستی سنگها را بر سر خود برداشتی و می فرمودند هر گاه شما در صحبت من واصل شدید مرا
از آن چه و حق را سبحانه از آن چه فرموده بسیار است که ما در غم خلق تمام و خلق بواسطه ما
در نشاند می اگر چه این شرک است که کسے خود را چنین کلان سازد اگر وی خراب شود
عالم خراب شود لیکن ما چه کنیم کل یوم هو فی شان ما را بے ما چنین کلان ساخته اند و فرموده اند
که اگر ذکر بر وجهے ملکه شود که دل همیشه حاضر بود و اگر در این حضور ملتذ باشد از ابرار است
و وی را حاضر مع الله میتوان گفت اما واصل مع الله نمیتوان گفت واصل آن است
که باستیلاء حضور اندر وی منتفی گردد و حاضر حق را سبحانه داند بذات خود و می فرمودند نهایت
کار اولیا آن نیز چند آن است که مشاهده از ایشان غائب نشود یا آنکه مشاهده از ایشان
غائب شود از غایت استغراق در شاهد حقیقی و می فرمودند که تجلی کشف است و ظهور اینمعنی
بر دو گونه تواند بود یکے کشف عیانی و آن مشاهده مقصود است بچشم سر از ذرات الجسم بود
دوم آنکه بتوسط کثرت استحضار یا غلبه محبت آنچه غائب است کالمحسوس شود زیرا که از
خواص محبت است که غائب را کالمحسوس گرداند این سخن نهایت اقدام ارباب کمال
و رد نیا و می فرمودند که آیا نهایت این کار حضور و مشاهده است یا فنا و نیستی آنچه فهم
میشود از کلام بعضے اکابر این است که نهایت حضور و مشاهده باشد لیکن بر فوق
نهایت فنا و نیستی مینماید زیرا که گرفتار حضور و مشاهده نیز گرفتار غیریت است و می فرمودند
که شهود ذات دو معنی است یکی شهود ذات مقدس معرا از ظهور در مظاهر و شهود دیگر
آن است که آن ذات مقدس را از پرده مظاهر مشاهده کنند بے وصف

همگی بلکه بعینه یکی و یگانگی و این شهود را صوفیه شهود وحدت در کثرت می نامند
و حضرت رسول صلی الله علیه وسلم بعد از بعثت درین شهود بوده اند و سفیر بودند مجیب دام
ابن یمین گفته است بیت مگر که میگوید بنگر که چه میگوید + باشی که چنین گفتی نه بنگر
چه میگوید بنگر که میگوید یعنی قائل و متکلم از پرده که مظاهر حق است سبحانه و سے فرمودند که
حق سبحانه بعنایت فرموده چیزے چند از صفات به بنده نسبت کرده و او را بآن منسوب
ساخته و وعده و وعید را بر آن متفرع گردانیده و کمال بنده جز آن نیست که غایت
سعی بجا آورده همگی و تمامی خود را در سلوک طریق مستقیم صرف کرده خود را بجائے
رسانده کرد آنکه آنچه او را حق سبحانه بآن منسوب ساخته است از آن او نیست در وے لطفے
همین است لیکن مردم آشنا دور و دراز گردانیده اند روزی یکی از اعزه در مجلس
حضرت ایشان پرسید که اکثر صوفیه گفته اند که وجود ذهنے غیر وجود حق هستی مطلق
نیست و ظاهر از پرتوه مظاهر کیست بنا برین تحقیق مخالفت و منازعت اهل اسلام
با اهل کفر از برائے چیست حضرت ایشان این دو بیت مثنوی جواب آن عزیز گفتند
ع چونکه بیرنگی اسیر رنگ شد + موسیی با موسیی در جنگ شد + چون به بیرنگی رسی کان
داشتی + موسی و فرعون دارند آشتی + دیگر می فرمودند که در اتحاد پیر قدس سره گفته اند یعنی
لفظ یاعلم بالنسبة که مجموع معتد وهم اند و ظاهر نمود مجموع اوست پیاسه و نظر چون
آنکه فرداً فرداً بوجه اول الست بعد ازان فرموده است که از انبساطات بحر محیط است
در مرتبه الارواح فردیة بعیده باطل خود که مطلقاً است حاصل شود در وحدت انبساط
بیت چون بدانستی که ظل کیستی + فارغی گر مرده ور گر زیستی + پوشیده نماند که غیر ازین
کلمات قدسیه الفاظ لطیفه که مذکور شد بسی حقائق و معارف که مخلصه بوده اند

و لطائف از چند که از حضرت ایشان در خلال احوال استماع افتاد و بواسطه قصور
قوت حافظه و ظهور امور بالغه ضبط عبارات و استعارات آنحضرت دست نداد ابیات
و ابیات و اشعار که در اثنای مبارک بطائف شمایل بر زبان ایشان گذشت بر لوح ضمیر
مرتسم و در آئینه خاطر منتقش میگشت و آن این بیت وقتیکه خواجه محمد یحیی را بعلوّ همت
امر میفرمودند این مصرع خواندند ع چون پلنگان سوی بالا خیز کن ٭ وقتیکه بیان
ترک هستی و خودپرستی میفرمودند خواندند ع یک قدم بر فرق خود نه وان دگر در
کوی دوست ٭ وقتیکه بیان تیر بیت و از ذکر جهر منع میفرمودند خواندند ع نعره
کمتر زن که نزدیک است یار ٭ وقتیکه بیان تفاوت قابلیات میفرمودند خواندند ع
بقدر روزنه افتد بخانه نور قمر ٭ در بیان آنمعنی که عشق و محبت موجب ظهور حقائق و معارف
است این بیت خواندند بیت گر عشق نبودی و غم عشق نبودی ٭ چندین سخن خوب که
گفتی و شنیدی ٭ در بیان آنمعنی که آگاهی و دوام ترک مالوفات و مانوسات وابسته است
میفرمودند که در یکی از رسائل شیخ بها و ند ظهور است این بیت بیت با راغواهی همین
حدیث ما کن ٭ خو با ما کن ز غیر ما خو وا کن ٭ وقتیکه بطریق توجه بتوجه خاص اشارت میکردند
این بیت خواندند بیت آن ماه و آن نگار که آنست هر چه هست ٭ آن را طلب کنید
حریفان که آن کجاست ٭ در بیان آنمعنی که بُعد صوری اهل رابطه را مانع قرب معنوی
نیست میخواندند بیت گمان مبر که برفتیم و مهرت از دل رفت ٭ سخاک پای عزیزت
که همچنان باقیست ٭ در بیان فنای ذاتی حق و عجز خلق از ادراک حقیقت و میخواندند
بیت دلال عشق رغبت جانبازان دید ٭ زد نعره و فریاد که صد جان بجوی وادیه در
بیان آنمعنی که اهل ظاهر از حقیقت عشق بیخبرانند میخواندند بیت عشق را بو حنیفه درس نگفت

شافی را در دید روایت نیست ۞ در بیان ضعف ارادت طالبان میخوانند بیت
گر ز باب دل درون شد شهر عشق شد خیال ۞ جهان پر شمس تبریز است کو مردی چو مولانا
در بیان آنکه بعضی کسان را بواسطهٔ التفات این طائفه ذوقی حاصل شد و بعد از یک
ترکیب ادب آن ذوق نماند میفرمودند بیت هر چه بودی داد وقت آمده بود ۞ چون تو
گنج با خس بیسه چه کنند ۞ در ترغیب بصحبت و منع از عزلت میخوانند بیت شکر تنها
نخور با گل برآمیز ۞ که در ترکیب باشد نفع بسیار ۞ در بیان آنکه صفات بشری و
مقتضیات طبعی ارباب کمال و اصحاب نفوس قدسیه را از شهود آنچه مقصود است مانع
و مزاحم نمیشود و این قطعه خواندند قطعه موسی اندر درخت آتش دید ۞ سبزتر میشد آن درخت
از نار ۞ شهوت و حرص مرد صاحبدل ۞ همچنین دان و این چنین انگار ۞ در
بیان شکایت از قید بشریت میفرمودند که بید سر شیخ ابوبکر قفال شاشی نوشته دیده ام
بیت دانی چه حکمت است که فرزند از پدر ۞ منت ندارد ار پدرش روز و شب عطا ۞ یعنی
در جهان که محل حوادث است ۞ در محنت وجود تو آورده مرا ۞ وقتیکه بیان طریقه رابطه
میکردند این ابیات از مثنوی خواندند بیت آن یکی را روی او شد سوی دوست ۞ و آن
یکی را روی او خود روی اوست ۞ روی هر یک می نگر میدار پاس ۞ بو که گردی تو ز خدمت
رو شناس ۞ در بیان جان ایشان خانه گیر ۞ در تک یک خانه کنند بدر منیر ۞ در بیان
آنکه معنی که حکم غالب را دارد میخوانند بیت ای برادر تو همین اندیشهٔ ۞ مابقی تو
استخوان و ریشهٔ ۞ گر گل است اندیشه تو گلشنی ۞ ور بود خاری تو هیمه گلخنی ۞ در غلبه
بوحدت لفکر دیگر که را است میفرمودند بیت آدمی دیده است باقی پوست است
دید آن باشد که دید دوست است ۞ وقتیکه سر میت می کردند خواندند بیت

همچو مینا سر بسر سوی دست ؛ با تو در زیر گلیم است هرچه هست ؛ یار تو خرجین تست
و کیسه است ؛ گر تو رامینی بجو جز ویسه است ؛ و سیه رویان تو هم زلت تست و
وین بر و تیها همه آفات تست ؛ هم در بیان سرعت وسع ذکر جهر میفرمودند بیت
کار نادان کوته اندیش است ؛ یاد کردن کسی که در پیش است ؛ در بیان کسب لوازم
شوق و اضطراب میخواندند بیت آب کم جو تشنگی آور بدست ؛ تا بجوشد آبت از بالا
و پست ؛ هم در همین میخواندند بیت تشنه بخفتند مگر اندکی ؛ تشنه کجا خواب گران
از کجا ؛ چونکه بخفتند بخواب آب دیده ؛ یا لب جو یا که سبو یا سقا ؛ در بیان غلبات شوق
و محبت این طائفه میخواندند بیت از عطش گر در قدح آبی خورند ؛ در درون آب
حق را ناظرند ؛ بعد از بیان آنمعنی که یک حقیقت است ظاهر در لباس مظاهر این
ابیات خواندند بیت گر گشائیم بحث این را هین بساز ؛ تا سوال و تا جواب آید
دراز ؛ ذوق نکته عشق از من میرود ؛ نقش خدمت نقش دیگر میشود ؛ پس کنم خود زیرکان را
این بس است ؛ بانگ دو کردم اگر در ده کس است ؛ و میفرمودند که همت عبارت از
جمع خاطر است بر امر واحد بروجهیکه بر خلاف آن بر خاطر نگذرد و از چنین همت مراد
متخلف نیست اصحاب تجرید باید که گاه گاه امتحان همت کنند و معلوم نمایند که ایشانرا
مناسبت بحضرات اسمائیه بچه مرتبه رسیده است و همت ایشانرا چگونه تاثیر است و میفرمودند
کرام کابر گفته اند همچنانکه معارضه با قرآن ممکن نیست همت عارف خلاق است مرادات
از وی متخلف نیست هر که با چنین همتی معارضه کند البته مغلوب شود تا گفته اند اگر کافری
همیشه خاطر خود بر امری دارد و همت بر چیزی گمارد البته میسر گردد و ایمان و
عمل صالح در آن شرط نیست همچنانکه توثیق فنا فیه را تاثیر است نفوس شریره را

نیز ناگزیر است و میفرمودند کہ صرف خاطر در منع موانع و دفع اعدای دین عیب
نمیباشد ہمہ انبیا علیہم السلام با وجود استغراق در بحر توجہ ہمت مصروف این معنی
داشتہ اند و می فرمودند کہ میرزا جان جانان میگفت عارف را ہمت نیست معنی این نفہمیدہ
بودہ است عارف بعنایتی مشرف شدہ است کہ وی وجملہ اوصاف وی بعدم
آبادی رفتہ است کہ از وی نام ماندہ است و دلشان ہرچہ از وی صادر میشود بوی
منسوب نیست آیہ و ما رمیت اذ رمیت و لکن اللہ رمی و کریمہ و ما قتلوہم و لکن اللہ
قتلہم مبنی از ہمین معنی است و اگر نہ چنین بودی نسبت با ایشان مشکل میشد کہ بالای ما بسا طبق
قوت قاہرہ برہم زدند مثل نوح و ہود علیہما السلام کہ قوم خود را بہ آب و باد ہلاک
ساختند و می فرمودند کہ آنچہ حضرت شیخ محی الدین عربی در فتوحات فرمودہ اند کہ عارف
را ہمت نیست معنی وی آنست کہ ممکن نظر بحقیقت و ذات خود ہیچ ندارد و آنچہ از اوصاف
مال او را حاصل است مثل علم و قوت و ارادت ہمہ عاریت است و حق را است
سبحانہ پس عارف حد خود دانستہ و صفات نفر حقیقی کہ نیستی محض میباشد چنانچہ مقتضای
ذات اوست یا اوصاف عاریتی ظاہر نمیشود لکن جمعیکہ از ہواجس و وساوس
نفسانی و شیطانی بسبب کمال عنایت و محض موہبت الٰہی باز رستہ اند باید کہ باطن
خود را تابع ارادت و مشیت حق سبحانہ گردانند یعنی در صورتیکہ این طائفہ ملہم
شوند تسلط ہمت مانند قبائح و ہلاک ظالمین و تخلیص مسلمین از اشرار باید کہ ہمت
مصروف دارند و خاطر تمام بر دفع و منع اعدا گمارند عبد اللہ ملیبا نے
رحمۃ اللہ علیہ مدوستے نہ نماز و روزہ است نہ احیاے شب اینہمہ اسباب
بندگی است درویشی نرنجیدن است اگر این حاصل کنی واصل گردی و گفت

خدای دان باشید اگر خدای دان نباید خود دان نیز مباشید از برای آنکه چون خود دان نباشید خدای دان باشید پس گفت ازین بهتر بگویم که خدا اے باشید و اگر خدای نباشید خود مباشید که اگر خود نباشید خدا اے باشید چنانچه از اشعار اوست

بیت ما جمله خدا اے پاک پاکیم ⁂ نی ز آتش و باد و آب و خاکیم ⁂ از هستی و نیستی همیشه ⁂ عریان شده ایم و جامه چاکیم ⁂ و نیز از وے است بیت حقیقت جز خدا دیدن روا نیست ⁂ که مشیاک در دو عالم جز خدا نیست ⁂ سخنے گویم که عالم جمله او شد ⁂ که این نسبت بدو کردن روا نیست ⁂ نه او عالم شد و نے عالم او شد ⁂ همه او را چنین دیدن خطا نیست ⁂ تا حق بدو چشم سر نه بینیم بر دم ⁂ از پای طلب نمی نشینم هر دم ⁂ گویند خدا بچشم سر نتوان دید ⁂ آن ایشانند من چنینم هر دم ⁂ ابو عبدالله رودباری رحمة الله علیه گفت خوشحال کسیکه روے را دنیا نباشد حجاب حق تعالی جز حق و گفت ترک دنیا از جهت دنیا و قبول خلق از جمله دنیا است و گفت الله تعالی بنده که خود را از معرفت خود چیزے بدهد و آن مقدار که وے را معرفت داده بود بلا بر وے گمارد تا بقوت آن معرفت آن بلا برسد او را و گفت گرد و دور باش از تمیز در خدمت زیرا که کسانیکه ایشان را در خدمت ممتاز گردانی ظاهر نماند اندیشه همه را خدمت کن تا مراد حاصل شود و مقصود فوت نشود رکن الدین علاء الدوله سمنانی قدس الله سره العزیز درویشے از وی سوال کرد که چون این بدن را در خاک ادراک نیست و بدان تکبیت یا روح از وی مفارق شده و در عالم ارواح حجاب نیست چه احتیاج است بسر خاک رفتن فرمودند که فائده بسیار زیارت دیگر آنکه چون بزیارت کسی میرود چندانکه میرود توجه او زیادت می شود

و چون بسر خاک رسد و پس مشاهده کند خاک او و ناحیت او نیز مشغول او شود و به کلی
متوجه گردد و فایده بیشتر باشد. و دیگر آنکه هر چند ارواح را حجاب نیست و همه جهان
او برابر یکی است اما دیدیم که هفتاد سال با او صحبت داشته باشد و بدن محبوس او که
عبارت از شیر است با او آشنا بود و آنجا باشد بان موضع نظر او و تعلق او بیشتر بود که
به موضع دیگر. این را به دلائل عقلی و نقلی ثابت کرد چنانچه در نفحات به تفصیل مذکور
است. و فرمود که جمله انبیا برای آن آمده اند که تا چشم خلق را بگشایند به عیب خود و کمال
حق به عجز خود و قدرت حق و به ظلم خود و به عدل حق و به جهل خود و به علم حق و به ذلت
خود و عزت حق و به بندگی خود و خداوندی حق و به فقر خود و غنای حق و به تقصیر خود
و به عطای حق و به فنای خود و بقای حق و هم برین قیاس شیخ نیز به جای ایشان است
که چشم مریدان را بآن معنی بگشاید. پس هر چند مرید در اثبات خود و کمال خود بیش کوشد
یا عمل کند تا کمال او ظاهر شود و شیخ از وی بیشتر رنجد چه شیخ از همه رنج برای آن
میکشد که تا چشم کمال بین نفس او را ببندد و چشمی که کمال حق بیند بگشاید و او هر لحظه
در کمال خود چشمی دیگر میگشاید پس رنج اضاعت رنج شیخ میکوشد. درویش میباید که در
کمین نفس باشد تا هر چشمی که به کمال خود بگشاید حالی آن را ببندد و اگر نه چنین کند تا او را
خبر شود نفس از هر سو چشمی به دیدن کمال خود بگشاید و از دیدن کمال حق کور گردد اند
که خاصیت نفس این است. و گفت که این مردمان عجب ابلهانند که میگویند که درویش
باید که گدا و محتاج باشد نمیدانند که حق تعالی هرگز هیچ مرشد را محتاج نداشته است
به خلق چرا که بندگان خدا تعالی جز بخدای محتاج نباشند و این نیاز به برکت ایشان
میباید بلکه مقصود از آفرینش ایشانند. و دیگر گفت که حق تعالی این زمین

و مزارع را بحکمت آفریده و می خواهد که معمور باشد و فائده بخلق رسد و اگر خلق بدانند که
از عمارت دنیا که بر بسے فائده و دخل کنند نه بوجه اسراف چه ثواب است هرگز
ترک عمارت نکنند و اگر بدانند که از ترک عمارت و گذاشتن زمین را معطل چه گناه
حاصل میشود هرگز نگذارند که اسباب او خراب شود هر کسے که زمین و ارداران هر سال
هزار من غله حاصل میتواند کرد و اگر بتقصیر و اهمال او نه صد من حاصل کند بسبب آن صد من
از خلق دور افتد بعد از ان از وی باز خواست خواهند کرد و اگر کسی را حالی هست که بزمین
و عمارت نمی پردازد خوش وقت او بود و اگر از کاهلی ترک زمین کند و آن را ترک و
زهد نام کند جز متابعت شیطان چیزی دیگر نیست هیچ کس کمتر از آدمی بیکار نیست
آخرویاً و دنیویاً و گفت که ممکن نیست که کسی بمرتبه ولایت رسد الا که حق تعالی پرده بر سر او
بپوشد و او را از چشم خلق پنهان دارد که معنی اولیائی تحت قبائی این است و این
قباب صفات بشریت است و پرده ایست از کرامت و غیره و صفات آنست که در و
عیبی ظاهر کند یا هنرے را از و در چشم مردم بعیب فرا نماید معنی لا یعرفہم غیری آن ست
که تا هنوز ارادت باطن کسی را منور نه کند آن ولی را نشناسد پس آن نور او را نشناخته
باشد نه آن کس و هم گفت درویشانیکه بکار مشغول اند میباید که بطال را در میان ایشان
راه نباشد که یک بیکار صد مرد کار را از کار باز دارد و فرمود که میباید که درویشان
جهد نمایند تا در وقت لقمه خوردن نیت حاضر باشند که تخم اعمال در زمین قالب انسانی
لقمه است چون بغفلت تخم انداز د ممکن نیست که هرگز جمعیت خاطر حاصل شود و اگرچه لقمه
حلال باشد و فرمود که انبیاء علیهم السلام از اشای گناه تمام معصوم بودند و اولیای
از خورد داشت گناه محفوظ نه دیک این بیچاره هیچ گناه بتر از آن نیست که بنده خود را

مجرم و مقصر نماند مولانا جلال الدین رومی قدس سره گفت با اولیای
حق هم زانو بزانو باید نشست که آن را اثرها است عظیم و گفت هر یکی از این
بالا بر دا گرچه باسمان نرسند اما این قدر باشد که از دام دورتر باشد و بر همچنین اگر
کسی درویش شود بکمال درویشی نرسد اما این قدر باشد که از زمره خلق و اهل بازار ممتاز
باشد و از رنجهای دنیا برهد و سبکبار گردد که نجی المخففون و هلک المثقلون یکی از
ابنای دنیا نسبت نرسیدن خود بخدمت وی عذر میکرد فرمود که حاجت باعتذار
نیست آن قدر که دیگران از آمدن تو منت میدارند ما از نیامدن تو منت داریم یکی
از اصحاب را غمناک دید فرمود همه دلتنگی از دل نهادگی برین عالم است هر دمی که
آزاد باشی ازین جهان خود را غریب دانی و در هر رنگ که بنگری و هر مزه که بچشی دانی که
با آن نمانی و جای دیگر روی پس هیچ دلتنگ نباشی روزی نزد بهاء الدین پسر خود
گفت اگر خواهی که دائما در بهشت برین باشی با همه کس دوست شو و کین کسی را در
دل مدار و این رباعی خواند بیت چیزی طلبی ز هیچ کس پیش مباش ∴ چون
مرهم و موم باش چون نیش مباش ∴ خواهی که ز هیچ کس بتو بد نرسد ∴ بدگوی و
بدآموز و بداندیش مباش + و فرمود که آزاد مرد آن است که از رنجانیدن کسی
نرنجد و جوانمرد آنست که مستحق رنجانیدن را نرنجاند شخصی با ایشان خویش بود بسخن ایشان
کرمن با هفتاد و سه مذهب یکی ام متعرض شد و برای امتحان شخصی را بر در ایشان فرستاد
که دشنامها داد ایشان بخندیدند و گفتند با این نیز که تو میگویی یکی ام آن کس خجل شد و
بازگشت و نقل است که از خادم همیشه پرسیدی که در خانه ما امروز چیزی هست اگر خادم
گفتی هیچ نیست شاد شدی و شکرها کردی که الحمد لله امروز خانه ما بخانه

پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم بیامدند اگر خادم گفتی مالا بمطبخ مهیا است منفعل گشتی گفتی ازین
خانه بوی فرعون می آید روزے در مجلس وی حکایت اوحد الدین کرمانی کردند
که شاهد باز بود گفت کاشکی کردی وگذشتے فرمود شخصے بخلوت درویشی
آمد پرسید که چرا پنهان نشسته‌اند گفت این دم تنها شدم که تو آمدے ومرا از
حق مانع شدے آن دو یار پرسیدند درویش گناه کند گفت اگر طعام بی اشتهاء خورد
که این درویش را گناهی است عظیم وگفت صحبت عزیز است بصاحبت مکنید
عیسیٰ بنای جنس را گفت که در بعضی حضرت خداوندم شمس الدین تبریز فرموده است
که علامت مرید قبول یافته آنست که اصلا با مردم بیگانه صحبت نتواند داشتن و
اگر اتفاق شود چنان نشیند که منافق در مجلس وکودک در مکتب واسیر در زندان
ودر مرض اخیر با یاران گفت که از رفتن من غمناک مشوید که نور منصور بعد از صد
وپنجاه سال بروح شیخ فریدالدین عطار تجلی کرد ومرشد او شد در هر حالتیکه باشید
با ما باشید ومرا یاد کنید تا من شما را ممد باشم در هر لباسی که باشم ونیز فرمود که در عالم
ما را دو تعلق است یکی ببدن ویکی بشما چون بعنایت حق سبحانه فرد ومجرد گردم آن
تعلق نیز از آن شما خواهد شد شیخ صدر الدین برائے عیادت آمد وشفاک الله گفت
فرمود که شفاک الله شما را باشد که در میان عاشق ومعشوق پیراهنی از شعر بیش
نمانده نمی خواهید که نور بنور پیوندد واین غزل خواندند چه دانی تو که در باطن چه
شاهی همنشین دارم، ویاران را وصیت کرد بدین عبارت اوصیکم بتقوی الله فی السر
والعلانیة وبقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام وهجران المعاصی والآثام ومواظبة القیام ودوام
الصیام وترک الشهوات علی الدوام واحتمال الجفاء من جمیع الانام وترک مجالسة السفهاء

والتزام مصاحبة الصالحین والالزام وان خیر الناس من ینفع الناس و خیر الکلام

مولانا شمس تبریز قدس سره گویند که در بغداد

اقل و دل والحمد لله وحده

شیخ اوحد الدین کرمانی را دریافت پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب

می بینم مولانا فرمود اگر بر گردن دمل نداری چرا بر آسمانش نمی بینی و فرمود که

کسی گفت که در ستایه نام حق نباید گرفت و قرآن نباید خواند مگر آهسته گفتم آن را چه کنم

که او را از خود جدائی توانم کرد شاه از اسپ فرود آید اسپ بیچاره چه کند

مولانا سلطان الدین رحمة الله علیه فرمود که حاصل این کار و بازو در

یافت والم یافت است باید که طالبان هر چه یابند از واردات و مواجید ذوقین

شوند و باز از آن ذوق نمی گشته برای آنچه که یافته اند و باقیمانده متالم شوند چه مقصود

بی نهایت است آنچه از وی دریابند یا آنچه از وی دریافته اند حکم نیم قطره دارد

به نسبت دریای محیط الس اگر با آنچه دریابند سر فرود آرند و بآن آرام گیرند و در ذوق

آن از عالم بیرون روند تا ابد از آن محروس باشند و از دیگر اذواق و مواجید بی نهایت

محروم مانند و اگر بعمر ابدی درین یافت و نایافت سیر کنند هنوز هیچ کار نکرده باشند

و هیچ راه نرفته و روزی در معنی آیه سوره اخلاص میگفتند اول موجودی که با ایجاد

حق سبحانه بی واسطه شیء دیگر بوجود آمد صادر اول بود چون از مبدء فیاض آن صادر

صادر اول مشابه بود بزادن نمود لاجرم حق سبحانه در خصوصیت با آیه کریمه لم یلد نفی آن

مشابهت فرمود و چون حق سبحانه بعد از ایجاد موجودات و اظهار تعینات در مظاهر کونی

و کونی بحسب ذات و صفات و اسماء و افعال ظهور فرمود همچنین ظهور می از مظاهر

مشابه بود بزاده شدن لاجرم حق سبحانه درین سوره به آیه کریمه لم یولد نفی آن مشابهت فرمود

چون بعد از ایجاد موجودات نوع انسان را بحکم خلق الله آدم علی صورة الرحمن
نسخهٔ جامعه و مظاهر جمیع اشیاء گردانید و یرا آئینه ذات و صفات و افعال بی نهایت
خود ساخت از حسب جامعیت و یرا مشابهتی بود به آن ذات یگانه مقدس که
آیهٔ قل هو الله احد الله الصمد صفت اوست پیدا شد که در آن وهم کفو بود لاجرم
حق سبحانه به آیه ولم یکن له کفواً احد نفی آن مشابهت و مماثلت فرمود خواجه
شمس الدین محمد کوسوی رحمة الله علیه در معنی احسن کما احسن الله الیک
فرمود نکوئی کن همچنان که نکوئی کرده است خدای تو نکوئی خدا به بنده آن بود
که در ازل خدای تعالی ظاهر بود و بنده نهان پس نسبت به بنده آن نکوئی کرد
که بنده را ظاهر گردانید و خود پنهان شد پس تعلیم میدهد بنده را و امر میکند که نکوئی کن
همچنانکه خدای تعالی نکوئی کرده است یعنی تو نیز خود را نفی وجود نهان کن تا خدای تعالی ظاهر گردد

	خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع	

رہ نوردان صحرای عشق آلهی و غواصان قلزم اسرار نامتناهی را نوید مسرت انتما که درین ایام
برکت فرجام مجموعهٔ حالات مردان خدا مخزن اسرار برگزیدگان کبریا مطلع عنایات
قدسیه موسوم به مقالات صوفیه که طرح تالیفش زبدة الکاملین حضرت شاه
محمد کاظم قلندر علوی مرحوم از کتاب تذکرة الاولیا و نفحات و رشحات وغیره انداختند و بعد
اسوة الموحدین خلاصة المحققین حضرت شاه تراب علی صاحب کاکوروی باتمام رسانیدند سابق ازین
حسب فرمائش قدوة العرفا افضل الاتقیا حضرت مولانا مولوی ابوالحسن صاحب نعیمه در مطبع حافظ محمود حسن
صاحب طبع شده بود حالا بکشش قدردانی مشتاقان در مطبع نامی منشی نول کشور صاحب
سی آئی ای - واقع لکھنؤ بماه مئی سنه ۱۹۰۳ء حلیهٔ طبع در بر کشید

سفینۃ الاولیا - از شاہزادہ داراشکوہ بہادر مرحوم -

رشحات - تذکرہ اولیا نہایت نفیس کتاب از مولانا حسین واعظ کاشفی -

کتب تصوف فارسی

انیس الارواح - از حضرت شیخ معین الدین چشتی

کلمۃ الحق - از شاہ عبدالرحمن مع شرح نور مطلق از ملا نور اللہ دربیان وحدت وجود مع دلائل ودفع شکوک -

مکتوبات جوابی شیخ شرف الدین یحیی منیری قدس سرہ -

مکتوبات - حضرت شرف الدین یحیے منیری قدس سرہ -

مکتوبات امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی

مطلع الانوار - نظم از طوطی ہند امیر خسرو دہلوی محشی مولانا ابوالحسن نسید آبادی

حدیقہ حکیم سنائی معروف بالٰہی نامہ محشی مجلد

کیمیائے سعادت - از امام غزالی معروف متداول -

ہدایۃ المومنین - رسالہ دربیان بیعت صالحین از ملا معین الدین -

مطالب رشیدی - از حضرت شاہ تراب علی قلندر قدس سرہ -

نفحات الانس - مع سلسلۃ الذہب از ملا عبدالرحمن جامی -

فوائد الفواد - از حضرت نظام الدین اولیا

فوائد سعدیہ - ملا قاضی مرتضی علی خان تصوف میں -

مصباح الہدایہ - ترجمہ عوارف از حضرت شاہ محمود کاشانی -

پندنامہ عطار - از حضرت شیخ فریدالدین

منطق الطیر - از شیخ فریدالدین عطار قدس سرہ -

گلشن اسرار - رموز تصوف از مولوی انور علی

می باید فہمید - رموز تصوف قابل دید از شاہ نعمت علی -

مرغوب القلوب مصنفہ ملا شمس الدین واضح قلم -

ایضاً خفی قلم -

زبدۃ المقامات نفیس کتاب ۔
رسالہ رموز الحقیقۃ ۔
مثنوی عطار ۔ از شیخ فریدالدین عطار
بے سر نامہ مصنفہ فریدالدین عطار ۔
مثنوی راجہ ۔ مطبوعہ [illegible] ۔
می باید دید ۔ قابل شنیدن از ملا محمد حسین
مثنوی شاہ بوعلی قلندر معروف ۔
مثنوی شیخ بہلول ۔ حکایات عارفانہ
مثنوی مولانا روم ۔ قدس سرہٗ مقبول
عام چار مصرعہ محشی ہر شش دفتر مع تکملہ دفتر ہفتم
شرح مثنوی مولوی روم ۔ از ملا بحر العلوم مقبول
عام شرح مجلد کامل ۔
شرح مثنوی مولوی روم ۔ از شاہ عبد اللطیف
معروف بہ لطائف معنوی ۔
شرح مثنوی مولوی روم ۔ از ملا محمد رضا معروف
بہ مکاشفات رضوی ۔
جواہر غیبی ۔ از حضرت مظفر علی شاہ
اکبرآبادی بحث وحدت وجود و توحید
صفات و تحقیق رسالت و مراتب علم و سلسلۂ
طریقت ۔
تذکرۃ الٰہی ۔ احوال شاہ مظفر علی قدس سرہٗ
از مولانا ابو الحسن صاحب فریدآبادی ۔
فتوح الغیب ۔ مع شرح از حضرت غوث الاعظم
جیلانی مع شرح فارسی از شاہ عبد الحق
محدث دہلوی ارشادات فقر و تصوف میں ۔
دلیل العارفین ۔ ملفوظات حضرت
سلطان معین الدین چشتی جمع کردہ حضرت
قطب بختیار کاکی مطبوعہ [illegible] ۔
ایضاً حسب مراتب بالا مطبوعہ [illegible]
مثنوی بزم وصال ۔ معرفت کے مذاق
میں عمدہ مثنوی ۔
رسالہ حق نما ۔ از شاہزادہ دارا شکوہ
مرحوم ۔
مجموعہ نکات فقر ۔ چار رسالہ نظم از مولوی
مظہر علی العلائی ۔
معرفۃ السلوک ۔ از حضرت شاہ محمود ۔
لوائح جامی ۔ از مولانا عبد الرحمن جامی ۔